LOUIS GARDEL – FORTUL SAGANNE
LOUIS GARDUL
Fort Saganne
© 1980, Éditions du Seuil
Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate Editurii UNIVERS
LOUIS GÁRDEL
Fortul Saganne
În româneşte de Elena Bulai
Editura Univers
BUCUIKŞTI, im
Înştiinţare

Pentru a scrie acest roman am consultat un mare număr de lucrări şi documente legate, în mod special, de pătrunderea francezilor în Sahara, înainte de 1914 Printre aceste cărţi şi documente figurează în primul rând scrierile lăsate de căpitanul Gabriel Gardel, bunicul meu, şi-i mai ales relatarea făcută despre bătălia de la Esseyene, precum şi scrisorile comandantului Édouard Charlet, ofiţer saharian din 1900 până în 1913 Numeroase extrase din această corespondenţă au fost inserate în scrisorile atribuite eroului acestui roman şi care se găsesc în capitolul 6

Numeroase episoade din carte se inspiră mult din evenimente reale. Totuşi nu s-ar putea identifica personajele pe care le-am imaginat cu ofiţeri sau persoane oficiale implicate în aceste evenimente.

U G.

Capitolul i

Charles Saganne e frumos. Te impresionează de k prima privire. Fireşte, mulţi bărbaţi şi multe femei rezistă acestei seducţii; iar cine îl priveşte a doua oară, sau îi acceptă în întregime, sau simte o teamă nedesluşită şi, uneori, ură. El îşi cunoaşte puterea, dar nu foarte limpede. De obicei uită acest lucru. O dată sau de două ori pe lună,

câteva secunde, se crede irezistibil, şi atunci este cel mai puţin; când pozează, faţa i se întunecă şi are un aer necruţător.

Atracţia pe care o exercită emană din mers, din felul cum îşi ţine capul, din mişcarea umerilor, a şoldurilor, a genunchilor. Hainele groase nu reuşesc să-l urâţească. Văzut din spate, în fundul unei încăperi de cazarmă, ca torsul strâns într-o tunică de instrucţie, cu picioarele îngroşate de pantalonii de lină, inspiră totuşi aceeaşi plăcere ca atunci când îi întâlneşti privirea. Are ochii limpezi. verzi sau albaştri, după cum bate lumina. Până în adolescenţă a avut părul blond şi trăsături prea fine. Ai fi putut să sufere din cauza asta. Dar n-a fost aşa. Nu-l pasă de felul cum arată. La Sainte-Hippolytedu-Fort, la copiii de trupă, înrolat apoi la zuavi, sub soarele Algerului, a dobândit un obraz, un grumaz şi nişte mâini care cer multă apă şi săpun. Qt despre eleganţă, cum n-a avut niciodată bani pentru asta. nu i-a prins gustul. De la vârsta de şaisprezece am se mulţumeşte cu uniformele pe care i le dă armata. A făcut doar o nebunie, la Saint-Maixent[1], cu doi ani în urmă, după ce a auzit vocea colonelului comandant al Şcolii strigându-i cu ecou numele, în faţa noilor ofiţeri adunaţi în curte, în poziţie de drepţi: era şef de promoţie Cum s-a terminat ceremonia, a fugit la cel mai bun cizmar şi şi-a comandat cizme pe măsură. Din timiditate, a făcut-o pe domnul şi n-a întrebat de preţ decât mult prea târziu ca să se mai răzgândească: cincizeci de franci Era furios. Minunile astea care-l ruinaseră sunt atât de strime pe gambă încât îi trebuie r oi oameni ca să-l descalţe. Se străduieşte să le păstreze Nu şi le-a pus de zece ori d™ r nd le are. Dar nu se desparte de ele. Acum, după ce la plecarea din Grenoble şi-a expediat toate lucrurile la Marsilia, într-o ladă, cizmele şi şanurile de lemn atârnă la fundul raniţei pe care şi-a aruncat-o pe

1 Şcoală militară înfiinţată în 1H74. (N.t.)

umăr

Trenul l-a lăsat la Fox. după optsprezece ore de mers şi două schimbări. La bietul gării a mâncat, pe masa de lemn, o pulpă de raţă şi o farfurie cu fasole. A traversat apoi oraşul şi a lua-o p? i-umul spre Daillou. Mărşăluieşte de două ore. Merge cu paşi măsuraţi, dorind să retrăiască senzaţii care-i’s ni foarte familiare

Nu s-a născut la Dadimi în casa bunicului şi-a petrecut doar vacanţele, când era eonii Adult, nu s-a mai întors aici decât pentru câteva zi-i”, la interval de ani, între două trenuri, ca astăzi

Şi totuşi aici se află ţinutul său natal, Ariege în aceste văi în care i s-au perindat strămoşii mânând turmele, în aceşti munţi pe a-e tatăl său a fost primul care i-a părăsit. Pe povârnişuri, iarba înaltă e culcată. Îngălbenită Uniforma lui de vânător de munte face o pată albastru-închis pe fondul palid în curtea gospodăriei Timbart, căruţă cu bănci are tot o singură hulubă. După încă două cotituri, Charles va zări clopotniţa cu zăbrele a bisericii. Grăbeşte pasul: vrea ca înainte de a-şi vedea tatăl să treacă prin faţa casei familiei Fourroux.

N-a intrat niciodată în casa familiei Fourroux. Cunoaşte doar ceea ce se vede din parc, printr-o gaură a zidului, şi faţada: tencuială fără vârstă J margini de piatră în jurul ferestrelor, marchiză în formă] de coadă de păun deasupra uşii de la intrare. Mai ştie ci povestea mama, Când se întorcea din vizită de la doamna Fourroux: lemnăria, balustrada din stejar a scării, frigarea mecanică Hin sobă: „O sobă de castel: încape un bou înăunt spunea ea, pe când îşi scotea pălăria. O scotea prin fi + a ca să nu-şi strice cocul. Apoi îşi prindea burta cu mâinile, de o parte şi de alta: purta copilul pare avea s-o ucidă la naştere. Charles avea doisprezece ani.

Nu intrase niciodată în casa familiei Fourroux şi totuşi el hotărâse că aceasta va deveni casa familiei

Saganne. Nu-şi dă seama, în mod conştient, câtă parte eu avut visurile sale de orfan în această hotărâre. Pentru are convinge că achiziţionarea casei farrjiiliei Fourroux era un lucru necesar, s-a mărginit să-şi] repete urmările o să ofere un loc de refugiu decent! alor săi, împrăc – ti după moartea mamei, şi, mai ales, o să-l forţeze pe mrăspartă de tată-său să-şi plaseze în ceva economiile Pătrânul Saganne nu s-a lăsat păcălit. A înţeles imediat rit o să-l îngrădească această cumpărare: s-a zbătut, a protestat. Când, cedând în sfârşit insistenţelor fiului său cel mare, a semnat contractul prin care, se obliga să plătească două mii de franci pe an, timp Ide zece ani. moştenitorilor familiei Fouroux, Charles era în picioare, lânr a el, înfâţa notarului, gata să pareze vreo ultimă eschivare.

Fireşte, Saganne tatăl n-a putijt face faţă. De două ori Charles, alertat de notar, a trebuit să completezsuma anuală: în ianuarie 1910, şase sute de franci, şi anul acesta, o mie de franci, solda lui de locotenent pe două Juni, mie pe care a împrumutat-o de la unul din camarazii săi din Grenoble. Charles nu regretă nimic şi nu se supără că şi astăzi, o dată mai mult, este obligat să vină să-şi cheme tatăl la ordine. Deoarece se află la Daillou ca să pună în ordine afacerile familiei Saggane. În ordinea pe care el, Charles, a vrut-o.

Şi-a luat cinci zile pentru asta. Peste cinci zile, vaporul pe care îşi are locul reţinut îl va duce la Alger. Peste zece zile va fi la Djelfa, la porţile deşertului, acolo unde şi-a ales să slujească de acum înainte.

Dar, la ultima cotitură a drumului, înainte de sat, minat de obişnuinţă şi de un soi de plăcere fizică să aibă sub ochi, sub talpa piciorului, pământul pe care-l putea descrie centimetru cu centimetru, părăseşte drumul, o ia într-o parte, coboară alergând cărarea care dă drept Jaf spatele curţii bunicului său. Păcat de casa familiei Four* roux, dar se va duce mai târziu s-o vadă. La jumătatea

povârnişului descoperă acoperişul, apoi zidul făcut din pietre cărate una câte una, cu braţele, din fundul văii-Sub streaşină se văd stivuite buturugile înnegrite de stă* padă.

La douăzeci de metri de casă, frânturi ale vocii părinteşti 11 face să se oprească brusc, cu un picior sprijinii pe piatra tocită pe care se aşeza, copil fiind, să-şi mănâni ce bucata de ciocolată:

— Da! Trăiască patria şi trăiască armata! O spun şi 6 voi spune mereu. Şi să pretinzi că nu-s republican, nu 1 Asta, Séglias, asta înseamnă să minţi! Republican şi laic… Şf nu de ieri de azi!

Vocea aspră se opreşte. Saganne înaintează. Tatăl său tă în picioare, sprijinit cu amândouă mâinile în topor, cu piciorul pe o buturugă, gol până la brâu. Învăţătorul, din Daillou, Léon Séglias, stând mai jos, îl priveşte ea la spectacol pe acest hercule de cincizeci ce ani.

Când îşi vede fiul, bătrânului Saganne i se contractă deodată toată faţa. E singurul semn de emoţie, de îndată tăpânit. Se strâng în braţe dându-şi pumni, cu exclamaţii f e bun găsit, pe care nu ştii sigur dacă le reţii sau le xagerezi.

— Îl cunoşti pe fiul meu cel mare Léon? spune tatăl, sprinzându-se din îmbrăţişare. Ei bine, cum îl vezi, Icacă în Sahara! Alpii nu-i mai ajungeau. Ce naşte din îsâcă şoarece mănâncă. Nouă ne trepuie spaţiu, nu glu-Snă! Da, spaţiu!

la din nou toporul şi, întorcându-ne

[vechi. O să se înhame la lucru alături de tatăl lui r E ţfericit. În acelaşi timpnu uită nicio clipă că a venit să înfrângă potrivnicia bătrânului.

Două ore în şir, cot la cot, lovesc, se opintesc, asudă, înjură. Nu se opresc nici să-l salute pe învăţător, pe Scare dezlănţuirea asta de efoit. împârjirea lor de a face materia să cedeze îl lasă rece. Înainte de căderea nopţii, rădăcina, răsturnată e ca o caracatijţă cu tentaculele desfpicate.

— Acum o ardem, spune tatăl, (fără să-şi tragă

sufletul Sudoarea îi şiroieşte pe piept, între firele de păr, îmbibă pantalonii într-un triunghi ud, sub buric.

— Du-te de adă câteva lemne pin spate 1

Locotenentul se supune. De câte ori1 îl auzise pe butucul poruncindu-i, cu aceeaşi mişcare din bărbie: „Adu „câteva lemne din spate!”

După ce au făcut focul sub rădăcină, se întind. În repaus, trupurile lor au aceleaşi linii. Saganne tatăl priveşte îfânteile care sar, cu acea expresie absentă care-l intriga pe fiu când era copil. Dar, de când Charles s-a surprins de mai multe ori în aceeaşi atitudine, ştie la ce se fjgindeşte tatăl, în aceste cazuri: la nimic. Îşi iubeşte părintele.

Timp de cinci ani l-a urât. Îşi aminteşte ca ieri ziua în care, împopoţonat în nişte pantaloni caraghioşi, în carouri, acesta a venit la colegiul din Beziers şi a intrat în clasă, în timpul orei. Directorul, uluit, venea după el. Interpelat în faţa tuturor colegilor: „Charles, fă-ţi bagajele, plecăm. Te duc într-un loc de unde ies oameni”, Charles s-a ridicat, calm în aparenţă, dar încremenit de ruşine.

Mai târziu, stând amândoi într-o cafenea întunecoasă şi prăpădită, tatăl i-a explicat că nu-i mai poate plăti studiile. Îi înscrisese la şcoala de copii de trupă de la Saint-Hippolytedu-Fort. Pe vremea aceea, tatăl său era încă plutonier, şi să înt-Hippolyte nu-l costa nimic. Viitorul locotenent – avea şaisprezece ani – şi-a văzut în Oglinda de deasupra banchetei chipul albindu-i-se: tata îl trăda.

El care învăţase cu îndârjire ca să intre la Saint-Cyr[2], n-artiai deschis o carte, s-a ţinut numai de rele şi a încercat mereu să fugă. La Saint-Hippolyte a trăit doi ani în revoltă împotriva puşcăriei în care U ţinea voinţa celui pe care-l numea „individul” Doi ani a refuzat să-i scrie, să-l vadă, să iasă. Când era chemat la vorbitor, fugea fără să

2 Şcoală militară superioară, înfiinţată de Napoleon (1808}. Azi colegiu militar. (N.t.)

întrebe cine îl caută. De fiecare dată lua câte opt zile de carceră. Prefera carcera. Întins pe lemnul lustruit al paiului înclinat, complet nemişcat, se antrena să nu mai simtă frigul, să nu mai audă zgomotele, să-şi anihileze orice gând care-l lega de realitate. Până la urmă avea impresia că e de piatră. Nu mai putea să-i facă nimeni nimic, doar să-l doboare cu lovituri de baros Aproape că muţise, şi colegilor le era frică de el, deşi se bătea rareori. Când o făcea, era fără milă, cu dorinţa de a-şi extermina adversarul. Se întorcea la carceră.

A semnat angajamentul pe cinci ani la zuavi, a doua zi după ce împlinise optsprezece ani. A făcut-o cu plăcerea amară pe care ţi-o dă un act prin care, distrugâtţi du-te, te răzbuni: o sinucidere.

Numai la Birkadem, lângă Alger, în timpul celui de al treilea an de voluntariat, când a văzut mijind speranţa de a intra la Saint-Maixent, s-a produs o breşă în ura lui. A început să se gândească la tatăl său nu ca la omul care printr-un amestec de inconsecvenţă şi duritate îi zdrobise viaţa, ci ca la cel care-şi părăsire satul natal, cu bocceaua pe umăr şi încălţat cu saboţi, la să se înroleze.

Când a aflat că fusese admis la Skint-Maixent, i-a scris în aceeaşi seară. Doar trei rânduri: *l „Dragă tată, sunt fericit să te anunţ că peste doi ani voi fi ofiţer…”* Răspunsul pe care l-a primit, începea qii: *„Am plâns de mândrie…”* şi, într-adevăr, hârtia era pătată de lacrimi.

La prima lor revedere, la Marsilia, când Charles a coborât din vaporul care-l adusese din Algeria, Saganne tatăl a avut delicateţea sau abilitatea de a nu încerca să se justifice. Pentru a-şi arăta sentimentele, a comandat două sticle de şampanie; pentru a-şi ascunde stânjeneala, le-a băut. După care fiul a trebuit să-l urce în camera de hotel şi să se culce lângă el, pentru ca bătrânul să nu facă vreo năzbâtie.

S-a lăsat întunericul. Sub cerul negru, masivul

Pirineilor, de un negru şi mai intens, pijinde contur şi înălţime. Saganne îşi priveşte tatăl, luminjat de flăcări: trupul puternic, parcă conştient de aceasta, chipul neclintit A venit momentul să-i vorbească, să-l înfrunte. Ca să se îmbărbăteze, Charles pipăie în buzunarul bluzonului scrisoarea primită din Madagascar, cu o lună în urmă. Pe hârtia cu pătrăţele, cu un scris de elev stângaci, tatăl îi spune: *„Te anunţ că m-am hotărât să plec definitiv din colonii. Cinci ani în Madagascar, în acest spital în care tot adun necazuri şi nicio avansare, e prea mult pentru un om ca mine. Mă intere în ţară unde voi încerca să cultiv fructe tropicale. Încălzirea solului cu curent electric permite obţinerea în orice anotimp a ananasului, a fructelor de manghier şi a smochinelor, mari şi proaspete, fără să mai sufere din cauză transportului F un procedeu modern pe care mi l-a explicat domnul Lescalopier, agronom reputat, cu care-mi petrec timpul liber*

Ia *Cercul de la Nossi-Be. Îmi voi investi în această afacere tot capitalul*: *nu e mult dar va trebui să-mi ajungă. Renunţ la cumpărarea casei din Daillou. Am să aranjez chestiunea asta cu notarul, de îndată ce mă voi întoarce. Ştiu* că *ţii mult la această achiziţie. Dar gândeşte-te că mulţumită agriculturii electrice voi face avere şi-i voi putea găsi un rost surorii tale, voi avea bani pentru tine fi fratele tău. În ce mă priveşte, banii nu mă interesează.**

Fără tranziţie, urma o pagină de îndemnuri de a se purta ca un ofiţer şi om de onoare.

Dar nu aceste fraze pe care şi le amintise i-au permis lui Saganne să se lanseze într-un prim atac, ci gândul neaşteptat, ciudat, că tatăl său avea aceleaşi apucături în dragoste ca şi el; aceleaşi gesturi faţă de femei, aceeaşi poziţie peste, şi, dincolo de aceste imagini, că dorinţele lor, şi ale unuia şi ale celuilalt, se supuneau aceloraşi legi, se năşteau, se dezvoltau, se instalau în ei, conform aceloraşi procese necomunicabile. Gând nesocotit, care la început l-

a făcut să zâmbească, apoi l-a scandalizat. ca să se transforme, până la urmă, într-un sentiment de linişte adâncă.

— Tată. m-am gândit la ideea ta cu agricultura electrică. Nu mi se pare cu cap. O să-ţi cheltuieşti toţi banii, o să te îndatorezi pentru o afacere cu rezultate nesigure. Drept să-ţi spun, nu cred să iasă ceva. Ar fi mai bine să renunţi şi să continui să plăteşti casa din piaţa oraşului. Ai un contract, de altfel.

Se opreşte şi se pregăteşte să înfrunte furtuna. Dar bătrânul leu, în loc să izbucnească, articulează şovăielnic!

— Voiam şi eu să fac avere, înţelege… Nu pentru mine, pentru voi, pentru tine, pentru Lucien, pentru Alice. Dar dacă tu, fiul meu cel mare, crezi că nu-i bine…

Faptul că tatăl său renunţă fără să lupte, se supune ca un copil foarte docil, îl stupefiază pe Saganne. E puţin spus că nu triumfă, îi este ruşine: pentru el, pentru tatăl lui. Se ridică şi face câţiva paşi la întâmplare. În spatele lui, vocea tremurătoare reia:

— Charlie, nu mai pot plăti casă, deloc, niciun ban. Anul trecut am împrumutat o sumă mare leu plata la salariu. Am luat-o ca să finanţez nişte săpături miniere în nordul Madagascarului. Expediţia n-a maj! avut loc: ştii cum se întâmplă cu lucrurile astea. Proiectul n-a fost abandonat, nici vorbă de aşa ceva. Dar, pentru moment, trebuie să plătesc în fiecare lună, înţelegi; E greu, în fiecare lună. Cu cheltuielile mele, cu obligaţiile pe care le am: trebuie să mă respect, nu-i aşa? ăjiai sunt şi banii pentru Alice (pensiunea lui Alice e plătită de Charles, de un an). Înţelegi? Încât, casa familiei Fourroux… Şi-apoi, cred că voi rămâne în administraţie. Mă simt

bine acolo, foarte respectat. Un post cu răspundere… Mă înţelegi, Charles?

Saganne se răsuceşte brusc. Înţelede, înţelege prea bine şi totul, dintr-odată: proiectul acesta cu agricultura

electrică, elaborat ea să mascheze cealaltă nebunie, afacerea cu expediţia minieră, pe care tată] nu îndrăznise să i-o mărturisească; şi, acum, dintr-odată, renunţarea aceasta prea uşor. acceptată, de om care; se simte vinovat. Sărman bătrân smintit! îşi saltă.cu jamândouă mâinile pantalonii, ca să şi-i potrivească pe talie.

— Am să cumpăr eu casă, spune el.

— Cu ce, Charles?

— Voi împrumuta bani de la bunfbul Iverneau.

Să nu datoreze nimic socrilor săi pe care, toată viaţa, şi-a făcut o profesiune de credinţă să-i dispreţuiască, pentru spiritul lor îngust şi supunerea faţă de preoţi, este un articol de bază din codul personpl al bătrânului Saganne. împins de porniri vechi, mârâiej;

— Îţi interzic să împrumuţi ceva de la negustorul ăla

Privirea pe care i-o aruncă fiul scoală încet în picioare, îşi scutură; fundul pantalonilor şi, privind într-o parte, spune:

— La urma urmei, e treaba ta Pu... Un gest de lehamite încheie această umilinţă

— Casa va fi pe numele tău. spune Charles. Doar notarul va şti că n-ai plătit tu

Bătrânul Saganne exclamă cu voce joasă:

— Mă rog, eşti delicat!

Saganne răspunde foarte sec:

— Fac ce pot. tată. Mai mult decât pot

Se simte înconjurat, împresurat parcă de fantome palide. dar înăbuşitoare, de ruşine, de mânie, de tristeţe. Inspiră şi expiră aerul cu putere, apoi întrerupe o discuţie de la care nu mai poate aştepta nimic altceva decât noi pricini de ruşine, de mânie şi amărăciune.

— Mi-e foame, spune el. Hai să ne îmbrăcăm. Te invit ia han

A doua zi ta trenul de Beziers. Bunien 4 m partea mamei locuiesc tot în casa de cărămidă din fundul unei

curţi pavate Aici şi-a petrecut Charles copilăria, împreună cu mama. pe când tatăl său trecea din garnizoană în garnizoană Magaziile în care odinioară atârnau piei cu care bunicul Iverneau făcea comerţ, emană încă miros de materie vie care se descompune. Zgomotul paşilor pe dale se întoarce în ecou. Saganne şi-a văzut ultima oară bunicii cu doi ani în urmă: terminase studiile la Saint-Maixent şi, cu galoanele noi pe umăr, încălţat cu faimoasele sale cizme, se ducea să se prezinte la batalionul de dnători de munte din Grenoble. unde-şi alesese locul.

Când îi vede aşa de împuţinaţi, se întristează. Bunica, înspăimântată de această vizită neaşteptată, se duce de la un dulap la altui murmurând „Ah, Doamne, mi l-ai trimit pe îngeraş şi n-am nimic să-i ofer 1” Degeaba protestează Saganne că nu-i este foame nici sete, ea nu-l ascultă şi continuă să se agite în emoţia provocată de suroriză îşi amintise de porecla pe care i-o dăduse când era mic. În geraş. dar îi spune Jules. prenumele unuia dintre fraţii ei. ucis în asediul de la Sedan.

Bunicul e şi mai impresionant cu gâtul lui de pasăre, pe ea.re un gulei tare cu colţurile tăiate accentuează zbârciturile, cu jacheta pătată de gălbenuş, cu mâinile deformate de reumatism, sprijinite pe genunchi ca doi păianjeni, cu obrajii de carton. Afundat în fotoliu, pare să nu-şi recunoască nepotul. Saganne îşi dă repede seama că e aproape complet surd. Izolându-l, surzenia îi dă această înfăţişare de manechin de ceară. Dar e întreg la minte. îl întreabă pe locotenent de Grenoble, de motivele care l-au făcut să-şi ceară mutarea în Sahara, îl mai întreabă şi când se vor hotărî să atace Berlinul, ce crede despre capacitatea militară a aliatului rus şi ce gânduri ascunse au englezii. Apoi ascultă şi se face că înţelege răspunsurile pe care Saganne i le strigă în ureche. Când Charles îi spune motivul vizitei sale şi pronunţă cifra de douăsprezece mii de franci, întoarce capul şi privirea i se înviorează. Întinde

spre tânăr un deget arătător diaian, cu unghia îngălbenită:

— E pentru tine sau pentru tatăl tău?

— Pentru mine, spune Saganne şi se arată cu mâna. Fără să-l piardă din ochi pe nepot, cu mâna tremurând iidreptată spre el, bătrânul îşi bă Mngăne capul deasupra «ravatei, punctându-şi reflecţiile literioare cu „ah!” – un de nepătruns.

— Pentru tine? repetă el.

— Da…

— Ah!…

Saganne se apleacă spre ureche, în mod curios, singura parte din trupul acesta bătrân, care nu poartă stigmatul vârstei:

— Dacă nu poţi, să nu mai vorbim despre asta, bunicule…

Intră bunica. A descoperit o sticlă şi aduce un palia» cu picior.

— E must. Dar dacă-i trecut, nu bea, Jules, să nu-ţi facă rău.

Soţul ei, enervat de întrerupere, îşi reia poziţia ţeapănă. Începe din nou să dea semne de viaţă de îndată ce nevastă-sa s-a îndepărtat, luând cu ea băutura cu gust de praf. Punând mâna pe genunchiul locotenentului ca să-i arate că trebuie să-şi apropie scaunul, îl întreabă:

— Do ce ai nevoie de banii ăşfia?

— Ţi-am spus. Ca să cumpăr casa din Daillou. Ştii, casa din piaţa oraşului, unde locuia doamna Fourroux, care o cunoştea pe Mama. Şi dumneata ai cunoscut-o pe doamna Fourroux! Bărbatul ei era din Beziers.

Bătrânul scoate încă o serie de „ah!” – un meditative. Saganne e pe punctul de a abandona partida când, bunicul, încleştându-şi degetele pe piciorul lui, îi şopteşte:

— Va fi o treabă între mine şi tine… Să nu spui nimic nici bunicii, nici tatii, nici fratelui tău. Acum ajută-mă să mă ridic şi, cât mă duc să ţi-i aduc, distrează-mi bătrânica.

Are ochi buni încă.

Dispare îndreptându-se spre birou şi, după zece minute, se întoarce cu un mers precaut. De îndată ce nevastă-sa s-a întors cu spatele, îi strecoară locotenentului în buzunar, cu o dibăcie extraordinară, un fişic de moneda de aur puse într-o învelitoare de iută.

Trei zile mai târziu, Saganne tatăl îl însoţeşte pe Charles la trenul care trebuie să-l ducă de la Foix la Marsilia. De când a depus cele douăsprezece mii de franci ai bunicului Iverneau în mâna notarului, Charles insistă ca tatăl său, care mai are două luni de concediu până să-şi ia în primire postul de la spitalul din Nossi-Be, să se instaleze în casa din piaţa oraşului. Bătrânul refuză cu încăpăţânare. Şi când, pe peronul gării, locotenentul revine la subiect, el se înroşeşte deodată de furie:

— Nu mă bate la cap, Charles! Doar nu-s ramolit. Fac ce vreau. Ţi-am spus eu vreun cuvânt ca să te împiedic să te duci în Sabara, unde ai să-ţi îngropi în nisip cariera? Pentru că m-am informat, să ştii; va trebui să aştepţi mult şi bine un al treilea galon, acolo, în mijlocul pietrelor care nu interesează pe nimeni 1 Da, da! faci o mare tâmpenie, dă-i voie tatălui tău să ţi-o spună, la urma urmei!

Când trenul soseşte, se îmbrăţişează înconjuraţi de ţărani cu coşuri şi domni în hainele lor cele mai bune, care-şi iau rămas bun fluturându-şi pălăria. Ştiu că nu se vor vedea trei ani. Ştiu bine de asemenea că există şi riscul să nu se mai vadă niciodată.

De la fereastră, Saganne strigă:

— Când mă voi întoarce, o să petrecem împreună trei luni acasă. Toţi patru, cu Lucien şi Alice. Lucien va termina Saint-Cyr-ul; îi vom găsi o partidă bună lui

Alice…

Tatăl merge de-a lungul vagonului, fără să-şi privească fiul care-i mai sus. Mâna lui mare alunecă pe peretele de lemn vopsit care prinde viteză.

Capitolul îi

Plutonul a ieşit din Djelfa pe poarta de sud, la răsăritul soarelui. Înşeuaţi, cu zăbale şi hăţuri lungi, caii pur sânge se împing, se cambrează, nechezând scurt. Oamenii par să mai doarmă. Dorm hurducaţi, în tropotul copitelor, înfăşuraţi bine, cu capul ascuns în conul glugilor. Soarele se ridică peste munte; flacăra lui albeşte cerul. Podişul înalt capătă culoarea unei piei de leu. Merg spre est, cu Saganne în frunte. Lumina se revarsă mai întâi peste el, pe faţa lui. Se răsuceşte în şa, strică să-şi trezească oamenii şi, în acelaşi timp, cu pumnul ridicat pompează aerul comandând galop. Armăsarul său zvâcneşte din crupă. Un stol de potârnichi îşi ia razant zborul peste întinderea de alfa[3], ca nişte obuze înaripate, ovale: fâlfâit de pene, freamăt din copilărie: pânda, în aşteptarea zborului porumbeilor guleraţi, pe când avea şapte-opt ani, stând lângă bunicul pentru care nemişcarea era un ch n A noi. În donună lintqfp. treceau porumbei.

Bu Amara şi-a stabilit tabara pe înălţimea care domină drumul către duarul Teurfa. Aerul încălzit de jar tremură: corturile sprijinite în prăjini par nişte pagode prăvălite, plutind în azur. Saganne o ia drept înainte, prin câmpia de pietriş.

După un sfert de oră, descalecă în faţa caidului. Bu Amara lasă deoparte evantaiul cu care se apără de insecte, se scoală de jos, îi primeşte cu braţele deschise. Are gesturi largi, molatice: comandant de război pocăit, care-şi păstrează prestanţa. Voalul alburiu al turbanului şi veşmintele îl face să pară cineva. Poartă, aruncat peste umăr, burnuzul roşu pe care i l-a dat guvernatorul general, numindu-l caid. În onoarea oaspeţilor s-a parfumat cu esenţă de iasomie: Saganne se sufocă în îmbrăţişare. În spatele lui, căpitanul Flaminarin a rămas aşezat pe covorul din cort, cu privirea pierdută în paharul de absint. Pe

3 Specie de plantă jzraminee utilizată şi în fabricarea celulozei. (N.t.)

frunte, la rădăcina părului, are o dungă lăsată de chipiu, un şanţ alb în care broboneşte sudoarea, îl prinde de braţ pe Saganne:

— Am să plec. Am venit doar pentru tine, pentru fantasia ta. Dar nu-i pot suporta… Mutrele astea. Îmi şi vine să vărs. Du-te şi adu-mi iapa. Ai să-mi povesteşti…

Saganne îşi urcă şeful în şa. Purtându-şi povara familiară, iapa o ia pe cărarea în pantă. Flaminarin s-a lăsat moale în şa. Va dormi. Poate că a şi aţipit. Bu Amara îl priveşte din spate cum se îndepărtează. Pe tava de aramă, sticla de absint e pe trei sferturi goală.

— Bei un pahar, locotenente? Nu, tu eşti încă la ceai. De cât timp eşti aici? Şase luni? Trece, trece timpul…

Invitaţii sosiră la ora zece: doamna de Suinte-Iiette, între cele două fiice ale ei, vine în fruntea convoiului, în bogheiul de acaju; calul normand, înalt, pe jumătate pursânge, merge în trap vioi pe pietre. Colonelul Brisson ţopăie pe lângă portieră. Femeile de condiţie mai modestă îi urmează în căruţe cu bănci, albe, cafenii sau cenuşii, purtând umbrele. Domnii încheie coloana schimbând impresii pe sub pălăriile mari.

Bu Amara îşi dozează gesturile de primire după rangul fiecăruia. De la distanţă, femeile şi copiii tribului contemplă lumea bună şi adulmecă mirosul berbecilor fripţi, pe care bărbaţii îi învârtesc deasupra unui strat de jar.

După ce toţi europenii s-au aşezat pe covor, caidul a scos din burnuz o goarnă, a dus-o la gură şi, cu cotul ridicat, a sunat deşteptarea. Se antrena de două luni. La acest semnal, Saganne, ascuns în spatele taberei, în fruntea plutonului său, flutură sabia în aer. îmboldiţi cu amândoi pintenii, caii ţâşniră. În faţă, grupul sergentului Boubakeur pornise şi el. Spahiii urlau şi-şi descărcau muschetele. Burnuzurile, cozile şi coamele bine ţesălate, Suturau la orizontal. În lumina soarelui, harnaşamentul de

paradă – piele, cuie, ciucuri, uzate şi murdare – căpătă o strălucire de teatru sau vis. Pe sub grumaji şi pe sub crupe, picioarele cailor pursânge, înmiite, stârnesc vârtejuri de praf. Pe sub apărătoarele de ochi, în linie oblică, ţâşneşte din când în când o căutătură albă, turbată.

Ciocnirea avu loc chiar în faţa invitaţilor, cum era prevăzut. O încăierare superbă, teribilă, mai impresionantă decât una adevărată. Fiecare izbitură, fiecare lovitură, fiecare cădere, fusese cu grijă pusă la punct şi repetată de zeci de ori.

La sfârşit, învingătorii îi urmăriră pe fugari. Saganne fu văzut, în plin galop, în fruntea împieliţaţilor săi, ridicându-se în picioare pe şa, o secundă, două secunde, sărind jos şi încălecându-şi din nou, din zbor, armăsarul

Nimic nu fusese anunţat dinainte: surpriza era totală. Femeile făcură „oh!”, acoperindu-şi ochii cu mănuşile croşetate. Domnii aplaudară, în afara colonelului, căruia Saganne nu-i ceruse autorizaţie pentru această fantasia.

Când Saganne a revenit în tabără, cu obrajii zgâriaţi, cu părul în dezordine, a fost sărbătorit ca eroul chermesei. Făcuse mişcare şi-şi stimulase buna dispoziţie: îşi jucase rolul. Apoi se enervă. Murea de foame şi voia să urineze. O şterse.

La prânz, oamenii lui Bu Amara aduseră meşuiul[4]. Grăsimea se scurgea din burţile animalelor cusute la loc şi desena în praf stele din stropi. Toţi se îngrămădiră în jur, cu cuţitele în mână. Caidul tăia bucăţi fine pentru a le oferi doamnelor. Ele le apucau cu vârful degetelor, aplecate înainte, ca să nu-şi păteze rochiile, muşcau delicat şi, între muşcătură şi înghiţitură, chicoteau scurt spunând parcă: „Frige, e bun, e plăcut, dar nu suntem nişte sălbatici”. Saganne. desprinsese o pulpă. O ţinea de capete ca pe-o armonică şi o înfuleca.

— Vreţi s-o mâncaţi pe toată? îl întrebă amabila

4 Friptură de berbec la proţap. (N.tJ

doamnă Boquillon, soţia şefului transporturilor.

— Pe cuvânt, cred că da, răspunse el, râzând pe deasupra bucăţii.

— Ce poftă de mâncare aveţi, domnule Saganne! se miră doamna Boquillon, înduioşată şi speriată. O poftă de mâncare…

— De hamal, îi şopti din spate doamna de Sainte-Ilette, care tocmai trecea, cu privirea pierdută dar cu urechea la pândă.

Îşi continuă drumul ţinându-şi poala cu o mână, cu cealaltă făcându-şi loc printre cei care mâncau în picioare. Dădu de soţul ei. Inspectorul general la Ape şi Păduri împărţea sosul cuşcuşului. Lingura de aramă avea o coadă neagră cu şiret de aur.

— Nu-ţi pune sos cu piper în gris, Emile, spuse doamna de Sainte-Ilette. N-am chef să-mi petrec noaptea făcându-ţi ceaiuri!

Fără să se supere, inspectorul general răspunse!

— Dar tu, dragă, când ai să te hotărăşti să spui „cuşcuş”, ca toată lumea?

Nemaiavând ce spune, doamna de Sainte-Ilette îşi deschise evantaiul ca să-şi ascundă nasul ascuţit: paratrăsnet pentru ofense. Toţi din jur zâmbiră fără răutate şi fără ascunziş. Nu era locul manierelor elegante.

Madeleine de Sainte-Ilette nu vrea să ia parte la aceste plăceri şi a hotărât să nu mănânce nimic. Stând pe un trunchi de smochin, se străduieşte să-şi arate adâncul dispreţ. Toate marionetele astea care se îndoapă şi se felicită reciproc, cu gura plină de grăsime, o dezgustă. Şi pe Charles Saganne, care întinde pulpa din care mănâncă doamnei Boquillon, apoi muşcă şi el din ea, şi mai şi ridei, îl detestă; pentru că este orb la atâta mârlănie. Când el a sărit jos de pe cal, adineaori, privirile li s-au întâlnit. I-a zâmbit cum ştie el să zâmbească, şi ea a crezut că o va căuta… Când şi-a revenit din încântare, l-a văzut golind un

pahar de vin, cu capul răsturnat pe spate. Şi-a şters gura cu mâneca şi i-a oferit Uridei, care serveşte băuturile, acelaşi zâmbet care o făcuse să ameţească. îl urăşte. Îl dispreţuieşte. Îi urăşte dinţii, părul care se vede prin deschizătura cămăşii, mirosul lui de bărbat. N-are credinţă, n-are educaţie. Are dreptate mama: e un ţărănoi care aşa va rămâne, în glod.

Madeleine transpiră. Faţa trebuie să-i fie alunecoasă, lucitoare, oribilă la vedere. O ştie. Prin rochia lipită de trup, îşi simte sânii mari, şoldurile grele. Îi e scârbă de ea. Îşi doreşte să sufere de lingoare, să aibă un atac de ftizie: ar slăbi, ar păli. Ar fi trebuit să refuze să vină, să spună că-i bolnavă. Să refuze mâncarea. Să rămână culcată în cameră, în penumbră. Zarah i-ar fi adus verbină. Mama i-ar fi vorbit blând. Tata ar fi venit să-i citească. Jeanne, sora ei, i-ar fi făcut rozariul pentru ea în genunchi, pe carpeta de lângă pat. Şi Charles ar fi venit s-o vadă, în fiecare seară, după orele de serviciu. I-ar lua mâna care s-ar odihni pe cearşaf. Ar fi palidă, cu capul pe pernă, cu părul desfăcut, cu ochii mari şi foarte liniştiţi.

În farfuria de metal de pe genunchi, sosul începe să se sleiască. Ca s-o păcălească pe mama ei, care o ţintuieşte cu o privire ascuţită, îşi mişcă furculiţa în farfurie. De-o oră se luptă cu lacrimile. Acum trebuie să se lupte şi cu greaţa.

Primăvara trecută, Madeleine a împlinit cincisprezece ani. Mama a dus-o în atelierul domnişoarelor Keller, cea mai bună croitorie din Alger, situată pe strada Bab-Azun. Într-un mic local maur Trebuia să ia parte, cu părinţii, la o recepţie, la Palatul de Vară. În timp ce croitoreasa, cu gura plină de bolduri, se învârtea în patru labe în jurul ei Madeleine a descoperit în oglinda cu trei feţe o creatură delicioasă din profil şi sublimă din faţă. Mai întâi a fost uluită. Până în acea clipă, avea în minte despre sine imaginea unei şcolăriţe cu codiţe, la fel ca toate

celelalte, căpriţă din turmă. Nu-i venea să creadă că, graţie unei rochii şi a părului despletit şi făcut coc, era tânăra pe care i-o dezvăluia oglinda. Nu-şi credea ochilor Uimire de scurtă durată. I-au fost de ajuns câteva secunde, cât a clipit de câteva ori din ochi, şi-a arcuit gâtul, şi-a mişcat buzele, ca să aibă, în cele trei oglinzi, dovada imediată şi multiplicată că aceea era ea, şi să-şi însuşească noul personaj.

Amintirea cea mai concretă din timpul acestei minunate transformări era nodul bufant al cordonului care îi atârna la spate. Noaptea, când o chinuie gândul că a devenit în mod iremediabil urâtă, îşi cambrează talia de câteva ori; e ca o legănare, care o adoarme cu iluzia că silfida din strada Bab-Azun, va renaşte.

În dimineaţa asta, s-a sculat hotărâtă să-şi pună rochia miraculoasă. Mama i-a spus cu blândeţe că va fi caraghioasă în rochia de mătase cu ape, în mijlocul arabilor şi că, de aitfel, rochia nu-i mai venea. A ţipat, a plâns, a bătut din picior. De şase luni – adică de la sosirea lui Saganne la Djelfa – totul devine ocazia unei „crize de isterie”, după spusa tatălui ei, care adaugă, când ea nu mai este de faţă: „Să nu uităm că *isterie* vine de la grecescul *hustera*, uter. O să-i treacă”. Mama, care nu are nevoie de greacă ca să înţeleagă, s-a lăsat păgubaşă: nervozitatea fetei ei mai mici o oboseşte mai mult chiar decât o scoate din sărite. Madeleine s-a încuiat la ea în cameră şi a scos rochia din hârtia de mătase în care era împachetată. Chiar înainte de-a şi-o pune, a ştiut că va fi hidoasă. Când însă a deschis uşa cu oglindă a dulapului şi s-a văzut, a fost mai rău. Şi-a smuls rochia; s-a aruncat cu faţa în jos pe pat, a plâns în hohote, cu faţa ascunsă în plete. Când i-au secat lacrimile, s-a plimbat desculţă, strângându-şi trupul cu braţele. Apoi a luat rochia şi a îmbrăcat-o din nou: oricum şi orice ar pune, e monstruoasă. Într-un an de zile s-a îngrăşat cu cinci kilograme.

Saganne se străduie să nu-şi întoarcă ochii, din douăzeci şi cinci în douăzeci şi cinci de secunde, spre şoldurile domnişoarei de Sainte-Ilette. Stând mai sus, şi ea trage cu ochiul fără să-şi oprească privirea şi oferă, pe fundalul luptătorilor arabi în repaus, deasupra câmpiei sterpe, un profil de înger care visează, conturul perfect al obrazului, trandafiriu sub borurile largi ale pălăriei de vară. Vede broboane pe pielea de deasupra buzelor. Nici nu-i trece prin cap că Madeleine plânge. O consideră pe domnişoara de Sainte-Ilette cea mică specimenul cel mai reuşit întâlnit, din soiul de tinere fete pe care carnaţia, organizarea nervoasă, echilibrul dintre fantezia firii ei şi o educaţie rigidă le plasează deasupra oricărei idei de cochetărie obişnuită; poate unele glume şi capricii pentru a se amuza sau a-i juca pe degete pe oamenii de rând. Deci, ea transpiră. Şi-o apropie, aşa transpirată: îndoitura cotului, dosul genunchilor şi cavităţile în care se distilează feminitatea. Exerciţiul acesta de imaginaţie merge de la sine, în timp ce el râde, vorbeşte, mănâncă.

După friptura de berbec la proţap, cuş-cuşul şi multe pahare cu ceai de mentă servite chiar de caid. lumea moţăie la umbră. Ceva mai departe, indigenii mănâncă resturile de carne de pe oasele berbecilor: tăcuţi, ajung până la os, cu unghiile.

Domnul de Sainte-Ilette, cu vesta descheiată, stă între cele două fiice ale lui, Jeanne, în rochie cafeniu-deschis, cu pălăria pe cap şi cu mâinile înmănuşate şi Madeleine, cu capul descoperit, cu pălăria aruncată pe genunchi, lâncezind cu disperare, cu privirea întunecată, strălucind sub arcul sprâncenelor. Doamna de Sainte-Ilette, care se teme de paraziţii din covoare, se plimbă la braţul colonelului Bisson. Se opreşte din trei în trei paşi, ca să sublinieze, lovind uşor cu evantaiul în pieptul cu brandenburguri, momentele principale dintr-un rechizitoriu împotriva lui Saganne:

— V-a cerut măcar încuviinţarea pentru cavalcada asta de circ? Nu? Eram sigură! Şi din ăştia ies ofiţeri!

Ceva mai în spate, muzicanţii aşteaptă, stând jos, ca derbuka şi fluierele atârnând în mină. La un semn al lui Bu Amara încep să cânte fără să se sinchisească dacă sunt sau nu ascultaţi. Bărbaţii, femeile şi copiii lasă la o parte oasele berbecilor şi se instalează vizavi de francezi. În locul rămas liber între cele două rase, apare mai întâi o bătrână; se dezlănţuie pe dată, despletită, călcând greoi pe pietre cu tălpile ei bătătorite, străpungând aerul cu ţipete de papagal; trei fetiţe o imită, serioase şi concentrate la ce fac. Apoi se ridică Urida. Venise în urma lui Flaminarin, ţopăind după iapă cale de opt kilometri. Când stăpânul ei a plecat, s-a ascuns ca s-o uite. Îşi scoate de pe cap bucata de pânză roşie cu care era legată, o înnoadă în jurul şoldurilor, peste rochia berberă. Traversează esplanada şi se propteşte în faţa lui Saganne. Cu umerii ficşi, cu privirea indescifrabilă, începe să mişte din şolduri. O mişcare monotonă, puţin lascivă, de o indecenţă totală. Plantele şi animalele au această nesecată lipsă de pudoare. La început, Saganne zâmbeşte prin perdeaua de fum a trabucului. După două minute, zâmbetul i se şterge. Din decenţă, trebuie să-şi schimbe poziţia picioarelor. Dar trabucul cu vârful incandescent îi tremură în mină. Tensiunea creşte.

Madeleine face un efort să scape de acest spectacol de nesuportat şi se trezeşte în patru labe. E gata să vomite dar reuşeşte să se ridice. Evantaiul doamnei de Sainte-Ilette e din lemn de palisandru: degetele i se albesc pe miner. Îi aruncă fetei o privire cruntă, o ţintuieşte în loc. Dar Madeleine parcă nu vede nimic. Pălăria cu panglici îi atârnă în poale, bălăngănindu-se uşor. Îi priveşte pe invitaţii aşezaţi sau lungiţi pe iarbă, câmpia care i se întinde la picioare. Îi zâmbeşte imperceptibil tatălui ei care, cu gura întredeschisă, o priveşte pe sub pleoape,

parcă vrăjit. În sfârşit, se întoarce şi se îndepărtează indiferentă.

Caii spahiilor dorm în picioare, sub copaci. Armăsarul lui Saganne e legat deoparte: toanele lui sunt de temut. Se plesneşte cu coada peste crupă, bate în pământ cu copita: pursânge cu sânge năvalnic şi pe care nu-l biruie nici căldura, nici muştele-Cum Madeleine se apropie, se întoarce spre ea, cambrat ca într-o pictură. Fata îi mângâie nările mătăsoase, îl scarpină pe oasele fălcilor, pe fruntea aspră, sub franjurile de păr. E obişnuită cu caii! tatăl ci a ţinut întotdeauna cai. Fără să fie o călăreaţă, e în stare să facă o plimbare, stând ca o amazoană pe un animal cuminte.

Toţi ochii au urmărit-o pe domnişoara de Sainte-Ilette. Muzicanţii s-au oprit din cântat. Dansatoarea cea bătrână tace dintr-odată cu braţele pe lângă trup, cu sânii descoperiţi, cu guşa tremurând. Fetiţele se opresc şi ele. Doar pântecul Uridei continuă să se mişte. Şi Urida câştigă: muzicanţii încep din nou să cânte, bătrâna să schelălăie, micuţele dansatoare să bată din picioare. Toţi îşi întorc privirea de la Madeleine. Ea o simte mai mult decât o vede. Cu un gest iute, cu degetele ca un cleşte, desface nodul care priponeşte calul. Cu o dibăcie pe care n-o ai decât în vis, ridică sus piciorul, îşi vâră botina în scară, se agaţă de obâânc, se aruncă în şa. Încalecă bărbăteşte. Mătasea rochiei se ridică, lăsând să i se vadăf până sus ciorapii albi. Surprins, calul o ia din loc, fărăi ţintă, în pas săltat, coteşte, apoi, simţind deodată mirosde iapă, se opreşte brusc. Cu gâtul arcuit că o lebădă, îşi plimbă ochii în jur, fremătând din nări, reperează atră-jgătoarea femelă şi, cu un nechezat sugrumat, porneşte în galop. Galop măsurat de animal dresat dar care-i de ajuns ca s-o pună pe Madeleine în încurcătură: ţeapănă! de frică, se clatină în contratimp cu pasul calului”.

Domnul de Sainte-Ilette strigă:

— Dă drumul frâului! Lasă-l în voia lui 1

Saganne se repede.

Armăsarul s-a lipit de iapă-Cu urechile date pe spate – o împinge cu pieptul, îşi loveşte crupa de a ei, o muşcăde gât, sferăind. Devenită o păpuşă de cârpă, scuturată zdravăn, Madeleine se străduie să nu ţipe: tot ce poate face. Saganne se apropie cu mâna întinsă să prindă friulî calul se fereşte. Încearcă a doua oară şi, din nou, mâna % se închide în gol. Înţepenit pe cele patru picioare, cădelniţând violent din cap, armăsarul tremură tot; o teacă întinsă i se zbate sub pântec. În timp ce Saganne se apropie de el pentru a treioa oară, vorbindu-i ca să-l liniştească, se ridică pe picioarele din spate şi-şi aruncă copitele din faţă peste crupa jinduită. Madeleine se răstoarnă pe spate. Saganne o prinde de mijloc, cum se nimereşte, din zbor, se clatină sub izbitură şi se trezeşte stând ne jos, cu faţa trântită pe genunchi, cu fusta ridicată, parcă pentru o bătaie la fund, pe care o şi merită. Le trebuie un timp ca să-şi revină din poziţia aceasta interesantă. În faţa lor armăsarul îşi vede de treabă, mişcând: cu mult elan din crupă. Grupul de spahii râde şi aplaudă:

— Nu te-ai lovit? întreabă Saganne. Nimic rupt *1* Mergi, să văd 1

O prinde de cot. Fata îşi potriveşte pasul după al lufo o străbat fiori de frică, porniri amorţite până atunci, dd gelozie, valuri de ruşine, o ustură juliturile de pe picioaredar e fericită. Îşi savurează fericirea, cu ochii plecaţi.

În timpul acesta, doamna de Sainte-Ilette porneşte spre ei, târând în urmă geanta, umbrela, evantaiul, pălăria pe care se leagănă câteva margarete şi cireşe.

— Hei, dumneata, dă-i drumul fetei! îi strigă lui Saganne.

Şi, întorcându-se spre Madeleine:

I – în ce te priveşte, în ce te priveşte…

Palma răsună tare şi Madeleine poate în sfârşit să plângă în voie. Totu-i motiv pentru hohotele ei nestăvilite: violenţa mamei care o târăşte după ea, degetele mângâietoare ale lui Charles care-i dă drumul de braţ, constatarea că rochia ei miraculoasă s-a rupt, ruşinea că a fost pălmuită în public, constatarea că e centrul atenţiei generale.

Doamna de Sainte-Ilette o înşfacă în trecere şi pe cea mai mare, care stătea jos, uluită de cele întâmplate, şi-şi îmbarcă fiicele în trăsură. Calul, pe jumătate pursânge, vânăt-rotat, porneşte în trap. Madeleine s-a întors, să se uite cât mai poate la locotenent. E încântătoare, aşa cum se clatină pe bancă în mers, îmblânzită de tristeţe.

Saganne e smuls din visare de colonelul care-şi opreşte brusc calul în dreptul lui, acoperind imaginea Madeleinei.

— Domnule Saganne, ai comis o greşeală necerându-mi permisiunea pentru fantasia pe care ai executat-o. De altfel, comportarea dumitale de când ai venit până acum a stârnit nemulţumiri justificate. În consecinţă, te sfătuiesc să profiţi de prima ocazie ca să părăseşti Djelfa. Era, nu-i aşa, chiar dorinţa dumitale să ajungi cât mai repede în Marele Sud? Pentru moment, îţi ridic instrucţia spahiilor.

Saganne bate din călcâie şi-şi înghite toată mânia într-o impecabilă poziţie de drepţi.

În 1911, Djelfa, centru administrativ situat la frontiera Algeriei cu teritoriile sahariene, pe un podiş înalt şi gol, imita o capitală de canton din metropolă. Decorul se desfăşura de-a lungul unei unice străzi: primăria şi biserica, şcoala, o sucursală a Băncii algeriene, biroul Companiei franco-algeriene pentru alfa, şi trei cafenele; pe scurt, civilizaţia. Se construiseră trotuare şi se plantaseră ficuşi: vara, aceştia erau plini de praf, iarna – de zăpadă. Funcţionarii, militarii şi negustorii îşi aduseseră soţiile şi

copiii. La ceai, la serile cu oaspeţi, fetele cântau din gură şi la pian. La capătul zilei, când nu era nici prea cald nici prea frig, terenul de tenis al Cercului ofiţerilor servea drept loc de plimbare. Aprovizionarea se făcea cu căruţe mari de transport, în fiecare marţi. Şeful transporturilor, un mahonez rău de gură dar serviabil cu doamnele, mâna cu acelaşi bici doisprezece catâri şi doi comişi vioi. Miercuri era zi de târg: „Oile şi burnuzurile se întorc”, spunea tuşa Sintes, zarzavagioaică ambulantă care, în fiecare dimineaţă, între şapte şi nouă, împingându-şi căruciorul şi sunând din clopoţel, ducea vorba din casă în casă. În fonduk[5], măgarii deshumaţi răgeau adunaţi roată. Capetele tăiate ale berbecilor se aliniau pe tejgheaua măcelăriei, cu limba între dinţi, cu ochii verzui deschişi spre acel du-te-vino leneş, spre tocmelile între cei stând pe jos, la certurile iscate. Dar marele eveniment era venirea diligenţei de la Boghari, vinerea la prânz. Prin ea erau în legătură cu restul lumii: Medea, de la Medea drumul de fier până la Alger, apoi pachebotul, Marsilia, Franţa. Se auzea de departe huruitul roţilor cu spiţe de fier pe pietrele drumului. Când vizitiul suna din goafnă la trecerea prin poarta dinspre Boghari, lumea ieşea la ferestre. De îndată ce se dădea jos, călătorul era prins într-un foc încrucişat de priviri. Când vestea, trecută din gură în gură, făcuse înconjurul oraşului şi al triburilor din jur, că nouî-venit era un locotenent celibatar, casele europenilor cu fete de măritat intraseră în agitaţie. Un puşti arab dăduse fuga să-l descrie pe viitorul client celor patru dansatoare de la bordel, izolate la capătul unei străzi lăturalnice.

Saganne debarcase la 3 aprilie 1911. Cerul era închis, vântul rece. Uniforma lui – basc mare, pelerină – făcu senzaţie: lumea nu mai văzuse un vânător de munte, la Djelfa. El însă blestema ghinionul care-l făcuse să ajungă în gaura asta. Când cererea prin care solicita

5 Piaţă, obor. (N.t.)

mutarea în Sahara îi fusese acceptată, ca să evite stagiul, menţionase cei cinci ani făcuţi în Algeria, la zuavi, şi faptul că ştia arabă la perfecţie. Zadarnic. Trebuia să înghită un an de purgatoriu la Biroul arab din Djelfa: asta era regula.

Cei patru cai ai diâigenţei, extenuaţi de ultima distanţă parcursă, încremeniseră aşa înhămaţi; totul le atârna, gâtul, urechile, crupa. În faţă se strânsese un cerc de indigeni, aşezaţi arăbeşte, chipuri lătăreţe de un alhmurdar, fără glas, fără gesturi, doar clipind din ochi, din când în când, din cauza luminii.

Intrând în oraş, Saganne citi, gravat pe piatga de fronton a porţii fortificate: *„Construită în cincizeci de zile, sub comanda domnului general Randon de către coloana expedilionară a generalului Yusuf"*. În această coloană ar fi vrut el să fie. După o zi, o noapte şi încă o jumătate de zi de stat în trăsură, avea şalele ţepene şi era rupt de foame.

Colonelul Bisson, comandant al acelui loc fortificat, îi făcu locotenentului o primire la fel de mediocră pe cât îi era persoana. Ghemuit în fundul unui birou într-o dezordine specific orientală, semăna cu motanii castraţi care tronează prin patiserii: dorm tot timpul, dar numai cu un ochi; urăsc tot ce le deranjează tabieturile şi nu scapă nicio ocazie de făţărnicie. În cazul de faţă, îl întrebă pe Saganne dacă ar vrea să-şi ia în sarcină instruirea unei companii de spahii, fără să-l prevină că spahii nu depindeau de Biroul arab, nici de şeful său. căpitanul Flaminarin, la ordinele căruia, în mod direct, Saganne urma să se găsească. La Djelfa, ca de altfel peste tot în Algeria, conflictele între ierarhia militară tradiţională şi serviciile Biroului Arab erau permanente. Saganne mirosi capcana dar nu-i dădu nicio atenţie. Acceptă pe loc. Bisson îl conduse până la uşă, amabil, încântat ea-i reuşise manevra.

— Mergi la adjutantul Farracci pentru instalarea du-l mitale, locotenente. Cred că există o cameră liberă la

Cercul ofiţerilor. Te vei simţi bine acolo şi cu bani mai! puţini decât la hotel sau la vreun particular.

Courette face parte din fiinţele care-ţi oferă de la în[6] ceput bunăvoinţa. Când Saganne împinge uşa camerei*” acesta cântă la violoncel. Se ridică de îndată, cu arcuşul în mână, cu faţa surâzătoare:

— Dumneata eşti Saganne? Sunt Louis Courette, medic, şi încă din Ariége, ca şi dumneata.

Deşirat pe lângă instrumentul său cu linii rotunde, cu djellaba prea scurtă descoperindu-i tibiile cu pielea albă şi părul negru, pare un penitent cuprins de euforie.

Saganne e nervos: adjutantul nu i-a spus că această cameră e ocupată.

— De unde ştii că sunt din Ariége?

— Aici totul se află, dragul meu: dosarul a sosit înaintea chim it ale la ora asta ai partizani şi adversari. Cum era şi o fotografie în dosar, toate femeile sunt de partea dumitale. Esenţial, nu?

Camera miroase a toval şi a bărbat. Puştule de umezeală umflă zugrăveala, un metru de jos în sus maro apoi verde-deschis. Deasupra toaletei compusă dintr-o cană şi o chiuvetă emailată, un chiriaş în trecere a agăţat o gravură după Fragonard: igrasia atacă o goliciune îndrăzneaţă.

Courette îşi sprijină violoncelul lângă o carabină Winchester pusă la perete, cu patul puştii în jos. Se dă puţin înapoi, ca pentru a vedea ce efect au aceste două obiecte alăturate:

— Sunt tot aşa de prost ţintaş ca şi violoncelist. Nici în medicină nu strălucesc, şi nu plac femeilor.

Pe figura sa puţin asiatici, aerul melancolic se sferge repede. Vorbeşte din nou, cu o amabilitate veselă, care U caracterizează, desigur.

— Linişteşte-te în privinţa camerei. Violoncelul meu

6 Veşmîiit lung şi uşor din pînză (N. t.).

şi cu mine nu te vom deranja multă vreme: mâine plec; la InSalah, peste două luni voi rătăci printre supuşii noştri tuaregi. O să ne întâlnim acolo, nu-i aşa? Presupun că n-ai intenţia să mucezeşti la Djelfa!

Fără nicio trecere, adaugă, apăsând pe accentul său provincial:

— Fiindcă” suntem din acelaşi loc, hai să ne tutuim!

Saganne îi întinde mina.

— Vrei să faci un duş? îi propune Courette. Singura mea contribuţie la opera de civilizare întreprinsă de Franţa, de când sunt în Algeria, a fost construirea unui duş. Am să umplu stropitorile în timp ce te săpuneşti. Vino, căci, fie vorba între noi, puţi!

Spălat şi îmbrăcat curat, Saganne îşi desface cufărul. Courette îl ajută pălăvrăgind întruna. De la glumele despre Djelfa, trece repede, pe acelaşi ton glumeţ, la frânturi de confesiune. Îi explică de ce a venit în Sâhara; din dorinţa de a scăpa de lectura zilnică a Bibliei:

— Ştii, mama e protestantă. Circumstanţe agravante; mai este şi văduvă, şi sunt unicul ei fiu. Aveam de ales între a mă lăsa sufocat de ea sau a pleca cât mai departe. Şi tu, de ce eşti aici?

Ce-ar putea Saganne să-i răspundă? Că viaţa de garnizoană pe care a dus-o la Grenoble îl făcea să crape de plictiseală? Că supravegherea corvezilor, înmatricularea cuverturilor, rivalităţile neînsemnate dintre ofiţeri îl sufocau? Că-şi alesese meseria armelor ca să se bată, nu ca să se usuce de viu printre câinii de cvartir? Că doi adolescenţă şi-a supus trupul şi sufletul unui antrenament sever pentru ziua în care va avea de înfruntat cele mai grele misiuni? Că aspiră din toate puterile pe care le-a dobândit singur să facă ceva util, depăşindu-se pe sine? Că la Grenoble, cuvintele „slujirea patriei” îşi pierduseră orice sens; că dezgustul, veşnicul *tacăium*, plictiseala, îl rodeau ca o boală strecurată peste tot în el, otrăvindu-i orice

bucurie, zădărnicindu-i studiul, în mod exasperant? Că posomorala lui sporise în aşa măsură încât, dacă nu i s-ar fi acceptat cererea de angajare în Saâiara, împotriva oricărei raţiuni, ar fi demisionat şi s-ar fi dus da unul singur să-şi încerce norocul în Africa, în Asia, oriunde în afara acestei Franţe friguroase?

A răspuns:

— Nu prezintă niciun interes. Important este că sunt aici.

— Aha, nu-i vorbăreţ! spuse Courette. Celui nou nu-i place să-şi dea drumul la gură; întreţine misterul. Eşti, de altminteri, misterios. La prima ochire îţi spui: e un sentimental; dar imediat te gândeşti: nu, un dur. Ca pa urmă să oscilezi. În fine, nu chiar aşa…

Saganne s-a ridicat cu un teanc de cămăşi în braţe. Courette se dă înapoi şi-l studiază. De mai multe ori deschide gura să spună ceva. În sfârşit, se hotărăşte:

— Am găsit: eşti nemuritor. Nu puternic, nu invulnerabil: nemuritor.

Brusc, îşi apucă cu mâinile djellaba şi se avântă într-un soi de jigă:

— Ehei! declamă el, eu sunt aici ea să devin singurul om din lume. care cântă la violoncel călare pe o cămilă. Sunt aici ca să iau sifilis de la negrese şi să îngrijesc sifilisul nobililor lor stăpâni sunt aici ca să nu mai fiu altundeva. Hai să bem un absint, consăteanule!

Saganne nu mai e chiar sigur că-i place băiatul acesta cu veselia lui forţată, parcă ţicnită.

— Trebuie să mă duc să mă prezint la căpitanul Flaminarin, spune el.

Courette se linişteşte; devine iarăşi maliţios. Aşa îi place din nou lui Saganne.

— Îl vei găsi pe Flaminarin la cafenea. Joacă cărţi în fiecare seară eu complicele lui, caidul Bu Amara, pe care l-a învăţat să-şi manevreze coada… Ceea ce este mult mai

puţin primejdios decât să manevrezi muscheta, cum a făcut-o, se pare, când era tânăr, acest om curajos, împotriva soldaţilor noştri.

Căpitanul Flaminarin are capul rotund, trupul îndesat, părul roşu: un celt. Nişte mustăţi mari, pe oală, contrastează cu craniul său ras cu briciul. Un ten violaceu, un nas de culoarea portocalei trădează beţivul. Dar din persoana lui nu emană aerul acela nesigur pe care-l au alcoolicii. În ţinută i se amestecă caraghios haine civile şi militare, europene şi indigene: turban legat aiurea lăsând să i se vadă pielea capului; haină militară albastrudeschis, pusă direct pe piele, pantaloni largi, arăbeşti, strânşi pe gleznă şi încinşi în talie cu o curea de piele roşie de care atârnă amulete. În momentul în care a ieşit din cafenea, a scos o pereche de mănuşi galbene, impecabile.

În clipa aceea, Courette l-a strigat ca să i-l prezinte pe Saganne. Şi-a pus din nou în buzunar mănuşile şi, r mormăind o frază, s-a aşezat între ei. Şi-a preparat şi a băut fără o vorbă absintul pe care chelnerul i l-a adus imediat. Saganne se întreba dacă-i auzise măcar numele. Dar după ce a sorbit ultima picătură, Flaminarin l-a prins uşor de braţ:

— Vino, Saganne. Cinezi la mine.

Fata nu poate avea mai mult de paisprezece ani. Nu poartă văl dar, cum are mâinile libere, îşi trage o bucată de rochie peste faţă. Saganne se străduieşte să nu se uite la ea, ca să n-o deranjeze. Are ochii mari făcuţi cu kol şi o privire de gazelă îmblânzită: supunere gata să degenereze în frică.

Flaminarin n-a prezentat-o musafirului. Când le-a deschis uşa, i-a poruncit în arabă cu un glas blând să servească masa de îndată ce-i gata.

Casa nu are decât o încăpere despărţită prin cuverturi care aiirnă din plafon. Podeaua, nu se vede de povoare şi perne. Lămpi mari militare, puse pe cufere,

împrăştie o lumină galbenă, tremurătoare.

— Ai fost la colonel, spune Flaminarin. Ţi-a cerut să te ocupi de instrucţia spahiilor, dei trei ori pe săptămână. Ai acceptat?

— Da, domnule căpitan, răspunde Saganne.

Căpitanul râgâie apoi spune pe un ton de constatare care-i este propriu:

— Bisson e un prost. Dar trebuia să accepţi. Spahiii o să-ţi placă.

Întinde braţul peste masă şi pune mina peste mina locotenentului:

— În principiu, te-au trimis pe lângă mine ca să te instruieşti. O să stai zece sau douăsprezece luni. Apoi, aşa cum ai cerut, vei pleca în sud... Crezi în sud, nu-i aşa? Deşertul, t spaţiul, suferinţa şi gloria.

Îşi retrage mina – contact întrerupt – schimbă registrul:

— N-am nimic să-ţi spun, Saganne. N-aş putea să le învăţ nimic. Dacă eşti bărbat şi dacă ajungi să-i înţelegi pe indigeni, o să meargă. Dacă nu eşti bărbat şi nu reuşeşti să-i înţelegi, întoarce-te în Alpi.

În timp ce vorbeşte, Urida, aşezată pe vine lângă el, a învârtit o ţigară. I-o întinde. El o ia, o aprinde de la lampă, pe deasupra sticlei. Apoi, cu un gest de posesie şi mulţumire, ridică mâna cu care l-a atins pe Saganne şi o pune pe capul micii lui prietene.

— Oamenii aceştia sunt altfel decât noi, Saganne. Chiar cei care ne iubesc, ne detestă. Vom rămâne pentru ei, în veci, nişte necireumcişi. N-o să-i schimbăm.

Flaminarin, pe care Saganne îl urma ca o umbră, îşi petrecea zilele arbitrând litigiile pe care indigenii îi cereau să le judece: poveşti neclare de succesiune „de dotă neplătită, de răpire de femei, de răzbunare, diferende de tot Mul în care se amestecau rivalităţi personale, familiale, tribale, durind elteodată de mai multe generaţii. Îi primea

pe cei ce făceau plângere, acasă, mai curând decât la birou, dar şi pe stradă, şi mai ales în duarurile în care se ducea călare pe iapa lui, tropăind în buiestru. Dacă butelca de coniac era plină, prezida aceste *şicaia* cu o răbdare nefârşită. Stând roată cu supuşii lui, punea puţine întrebări, asculta mult, nu se sinchisea să intervinăând pledanţii se contraziceau în spusele lor, nici când rosteau cele mai sfruntate minciuni. Părea că ştie tot despre fiecare: caracterul, situaţia de familie, averea, ce anume îl determina să fie solidar sau adversar *a priori* şi în orice împrejurare faţă de un altul. Pronunţa scurt verdictul („Cutare va da suma cutare lui cutare". „Cutare va înapoia oile socrului său". etc.), fără să le ţină predici sau să le dea un avertisment pe viitor. Câteodată nu se pronunţa, ca şi cum chestiunea care-i fusese îndelung expusă nu avea nevoie de o concluzie explicită. Saganne l-a văzut o singură dată înfuriindu-se brusc, pentru un motiv care-i scăpase: îi căra o ploaie de pumni unui bărbat căruia îi clănţăneau dinţii de frică. Atunci când pleca dintr-un duar, rareori se întâmpla să nu i se ofere un cadou de către vreo femeie care îl aştepta să treacă, în uşa întredeschisă a colibei: o găină cu picioarele legate, legume într-o bucată de pânză (dădea întotdeauna pânza înapoi căci ştia ce preţioasă era cea mai mică bucăţică pentru oamenii aceştia săraci). Îi spusese lui Saganne S ţ. PIocoanele în natură să le primeşti întotdeauna. Dar dacă primeşti vreun ban, chiar din nebăgare de seamă, te-ai ars. Fii atent: sunt foarte pricepuţi să ne facă să-l – înghiţim», cum spun ei".

Echitabil, nu se arăta niciodată bun cu supuşii lui: Era fără milă în ce priveşte data plăţii impozitelor. Saganne a fost şocat văzându-l într-o zi, când de-abia sosiseră într-un sat, că înhaţă de gât o fetiţă şi se închide cu ea într-o colibă, de unde-i scosese cu forţa pe proprietari. Ceva mai târziu, ieşi, se aşează pe pământ, deschise şedinţa, fără vreun semn de jenă în

comportament. Saganne, care nu voia să facă o scenă în faţa indigenilor, încălecase din nou şi se întorsese la Djelfa. Seara, la cafenea, Flaminarin îi spuse:

— Serviciile pe care le cer de la aceste copile nu le deflorează. Taţii şi viitorii lor soţi ştiu asta, altfel eram de mult mort. Saganne, destinde-te sau fă-te popă. În paradisul lui Allah unde se duc adevăraţii credincioşi, huriile au fund frumos şi gură bună.

De trei ori pe săptămână, Saganne făcea instrucţie cu vreo treizeci de recruţi călare. Erau tineri mai aproape de treizeci decât de douăzeci de ani; se angajau voluntar ca să primească soldă, să fie hrăniţi, adăpostiţi, îmbrăcaţi, să aibă o puşcă în mâini şi un cal sub ei; pe scurt, ca să servească Franţa. Erau în permanenţă bine dispuşi. Se încingeau şi bătăi noaptea, în barăcile lor, dar Saganne n-ar fi observat nimic dacă, într-o dimineaţă, mirându-se de absenţa unui soldat, nu l-ar fi descoperit, culcat pe patul lui tip Picot, cu un cuţit înfipt drept în şold. Scoase cuţitul din rană, apoi consemnă pe toată lumea şi începu interogatoriile.

Primii doi nu ştiau bineînţeles nimic, nu văzuseră nimic. Saganne se gândi că poate ar fi făcut mai bine dacă-l asculta pe Boubakeur, administratorul lui, care-l sfătuise: „Domnule locotenent, las-o baltă”. Dar al treilea interogat mărturisi cu seninătate că el o făcuse şi-i spuse că victima îi era frate, ca şi cum asta i-ar fi justificat gestul şi ar fi micşorat gravitatea faptelor:

— De ce l-ai rănit?

— Voia să se întoarcă acasă. Eu i-am spus că o să piardă solda, o să fie prins şi dus la închisoare. El nu voia să mă asculte, aşa că i-am făcut o gaură ca să-i dau timp de gândire.

Câmpul de instrucţie se găsea la doi kilometri de oraş, spre sud. Importanţa manevrelor la pas şi în trap scăpa înţelegerii spahiilor. Le făceau cu o bunăvoinţă

plictisită, aruncându-şi glume în timp ce locotenentul, ridicat în scări, îşi scuipa plămânii strigând. Totul se schimba după pauză. „Săreau pe cal cu hohote de râs, se strigau, se provocau, îşi îmboldeau animalele. Pentru că trebuiau să tragă, în rânduri de câte zece, în plin galop, scoţându-şi muschetele. Acest exerciţiu li se părea cu rost. Mai ales că ştiau că, după trageri, locotenentul le dădea o jumătate de oră liber, timp în care puteau să se întreacă în acrobaţii, făcute în plină viteză, cu opriri bruşte, cu răsuciri şi porniri turbate: să ridice un turban aruncat pe jos, să încalece calul vecin fără să lase din mână hăţul calului propriu, să se bată fără arme, doi câte doi, până cădeau din şa, să alunece de-a lungul crupei, să alerge agăţaţi de coadă, apoi să sară din nou în şa, în iureşul galopului.

Din motive pe care nu s-a gândit niciodată să le analizeze, Saganne se simţea îndemnat să încerce totul şi el, sau, mai precis, să-şi rişte trupul, să-şi expună primejdiei oasele, muşchii, pielea. Nu putea vedea pe cineva executând un exerciţiu fizic greu fără să se simtă imediat îmboldit de dorinţa de a face la fel.

Spahiii erau cu toţii călăreţi încercaţi încă din copilărie: călăreau dacă nu academic, cel puţin cu ştiinţă. El nu avea în spate decât vreo treizeci de ore de „săltat” în şa, îndurate cu doi ani în urmă, într-un manej din Saint-Maixent. La prima întâlnire pe câmpul de manevre, a observat atent acrobaţiile pe care le făceau cei mai buni dintre călăreţi. Începând cu următoarea dată, fără să-i pese de căzături şi glume, nu s-a lăsat până n-a făcut ca ei. După ce s-a familiarizat cu toate exerciţiile, a inventat altele noi. Nu spunea nimic, nu făcea nimic ca să atragă atenţia asupra lui: pornea cu calul şi îl vedeai ghemuit pe şa, apoi în picioare, drept, o secundă, două secunde.

Cel mai recent exerciţiu consta în a trece pe sub burta calului, cum fac călăreţii mongoli. Nimeni nu reuşise

încă, şi cu toţii, în frunte cu locotenentul, încercau într-o dimineaţă, pe la ora zece, când, furierul Boubakeur, căruia un sentiment foarte înalt de demnitate. Îi interzicea astfel de excentricităţi, îl ajunse în fuga mare pe şeful său care, bălăngănindu-se cu capul în jos, încerca să rezolve problema dificilă a piciorului stâng, şi-i strigă:

— Opreşte-te, domnule locotenent, opreşte-te!

Saganne se săltă la loc în şa. Pe drum, colonia europeană de la Djelfa, cu femeile şi fetele în trăsuri sub umbrele, cu bărbaţii călare, îl privea. Saganne salută. Nu ştia dacă trebuie să-i fie ruşine sau să fie mândru că-i punct de atracţie. Deşi prietenul său Courette îi precizase înainte de a pleca la InSalah, *Who's who*-ul acestei mici societăţi se simţea străin de oamenii aceştia.

Prima masă la care a participat a avut loc la domnul Boquillon, şeful transporturilor. Acesta era un om de vreo patruzeci de ani, placid, care-şi aştepta mutarea cui tivind două pasiuni: opereta (colecţiona discuri şi partituri) şi aclimatizarea arborilor fructiferi: dădea răsaduri din pepiniera sa cultivatorilor indigeni, plictisindu-i cu atâtea recomandări încât, deşi om generos care nu se gândea decât la binele celorlalţi, era ocolit ca un maniac incurabil. Pentru doamna Boquillon, „mutarea" devenise o obsesie. Nu mai putea să trăiască departe de micul ei André, pe care învăţătura îl obligaseră să rămână intern la Alger. Fiul ei era unicul subiect care o interesa pe această femeie. Locotenentul cel nou i-a câştigat toată simpatia când i-a mărturisit că are o soră internă la Versailles.

— Cum pot oare să trăiască părinţii dumitale fără această copilă? întrebă ea.

— Mama a murit şi tata face serviciu în Madagascar.

— Scuzaţi-mă, spuse doamna Boquillon. Nu ştiam că mama dumneavoastră a murit.

— Şi putem şti ce face tatăl dumneavoastră în Madagascar? întrebă doamna cea înaltă şi uscată care

stătea în dreapta stăpânului casei.

Pe vremea când vârsta şi decepţiile din orgoliu nu o uscaseră încă, doamna de Sainte-diette, care-i interpelase pe Saganne, fusese o frumuseţe de tip maiestuos. Unica fiică a unui profesor de matematică de la liceul din Monpellier, principal agent electoral al radicalilor din Hérault, trecea drept zeiţa departamentului atunci când o întâlnise cel ce avea să-i devină soţ. Tânărul inspector la Ape şi Păduri a fost ameţit de frumuseţea rece şi resursele spiritului ei încântător, plin de vigoare. De viţă prea nobilă ca să se teamă de mezalianţă, boem şi neconformist de altfel, ca să o ia de soţie, ţinuse piept cu bonomie strigătelor indignate ale familiei de Sainte-Ilette refugiată din 1873 în castelul ei, lângă Louviers.

Funcţia şi numele soţului, dar mai ales calitatea de verişoară, pe linie feminină, cu preşedintele Republicii – în intimitate, soţul ei râdea de această rudenie ca de un fleac grotesc – făceau din doamna de Sainte-Ilette marea doamnă a Djelfei.

Courette îi spusese lui Saganne: „Păzeşte-te de ea; e o femeie rea, care. Se plictiseşte. Şi, mai cu seamă, fă în aşa fel ca nici Jeanne, nici Madeleine să nu se îndrăgostească de tine. Doamna de Sainte-Ilette nutreşte ambiţii mari în privinţa fetelor. Dacă devii un obstacol în calea planurilor ei – crac! – te sfarmă. Se zice că l-a trimis în Maroc pe un locotenent de treabă, în genul tău, adică băiat frumos, dar fără titluri şi avere.

— Tatăl meu se ocupă de un spital la Nossi-Be, doamnă, răspunse Saganne.

— E medic, deci? reluă blajin doamna de Sainte-Ilette, care ştia prea bine, ca tot oraşul, că tatăl locotenentului era un fost subofiţer.

— Nu, este administrator.

— A, foarte bine, făcu doamna de Sainte-Ilette cu un aer distrat. Îşi ascuţi din nou privirea şi vocea, lăsându-l în

plata domnului pe acest handicapat social, fiu de mărunt funcţionar, ca să se întoarcă spre Bisson!

— Domnule colonel, când vă veţi hotărî să deschideţi Cercul Ofiţerilor şi pentru doamne? Nu mai e de suporâat, să ştiţi, să nu avem niciun loc potrivit ca să ne întâlnim!

Jeanne de Sainte-Ilette avea optsprezece ani, fizicul colţuros al mamei ei, dar era ştearsă şi avea pe faţă expresia aceea puţin nătângă a candidatelor la sfinţenie.

Madeleine, mai mică decât ea, era aşezată în faţa locotenentului şi-l privea fără nicio precauţie. Obrajii, braţele sub mânecile bufante, gesturile bruşte de băiat, totul în ea era de copil, doar ochii erau de femeie. Şi erau ai unei femei care-şi domină gustul şi dezgustul: irisul verde tria implacabil ceea ce era interesant, dând ia o parte neglijabilul.

Atunci când, ascunsă îndărătul oblonului de la bucătărie, cu complicitatea dădacei Zorah, a cărei piele mirosea a anis, îl văzuse pe Saganne coborând din diligenţă, o surprinsese limpede un lucru tânărul era deosebit de toţi cei pe care i cunoscuse. Nu mai frumos, nici mai seducător: de o altă factură. Din ziua aceea îl tot întâlnise pe drumul cu ficuşi, îl privise de departe cum cobora treptele la Cercul Ofiţerilor sau cum călărea lângă Flaminarin, îi pândise apariţiile în piaţă, se indignase dar se amuzase de obrăznicia lui inocentă când, de exemplu, după ce-i luase din mână Uridei panerul, se oferise galant să-i ducă şi coşul doamnei Boquillon, obligând-o pe sărmana femeie să meargă alături de mica lepădătură, din piaţă până în poarta casei. Dar era prima oară când se afla atât de aproape de el: luând solniţa, îi putea atinge mâneca. De când intrase în casă la doamna Boquillon, bând mai întâi un pahar de vin de alicant cu domnii, aşezat apoi la masă în faţa ei, nu-l slăbea din ochi. Recepta cu o acuitate pe care nu şi-o bănuise vreodată fiecare inflexiune a vocii şi a râsului său, fiecare expresie. Îi plăcea la

nebunie cum se supune uzanţelor, cu bunăvoinţă, aproape sfios, lăsând-o doar pe ea să ghicească puterea fulgerătoare a farmecului său.

Perfidia doamnei de Sainte-Ilette nu-T jignise pe Saganne. Era obişnuit cu aceste împunsături în legătură cu originea sa modestă. Reacţiona la ele, trupul lui reacţiona, printr-un surplus de prestanţă şi strălucire. Aplecată brusc spre el, Madeleine îl întrebă dintr-o suflare:

— Domnule locotenent, puteţi juca tenis cu mine? De când a plecat domnul Courette, nu mai am partener.

— Cu multă plăcere, domnişoară, răspunse el.

— Vă previn: sunt tare.

— O să încerc să fiu la înălţime.

Madeleine, ameţită de îndrăzneala pe care o arătase adresându-se tânărului, se descărca printr-un hohot de râs. Conversaţia se întrerupse. Toate feţele se întoarseră spre ei. Erau amândoi la fel de frumoşi: lumea îi puse alături. Din acel moment, doamna de Sainte-Ilette începu să simtă temeri atât de vii în privinţa viitorului fetei ei, ca şi când ar fi avut dovada că acest fiu de plutonier pregătea o răpire.

Masa continuă cu încetinitorul până la ultimul fel! o prăjitură cu curmale, specialitate nereuşită a doamnei Boquillon. S-a trecut apoi în salon, invitaţii ocolind gheridoanele maure şi pernele de piele. Aşezat pe pian, gramofonul părea o excrescenţă floral scăpată din sera domnului Boquillon. Colonelul, domnul de Sainte-Ilette, demnul Chamot, veterinarul cu nume pe măsură, şi tânărul Gabriel Barroux, reprezentant local al Companiei franco-algeriene pentru alfa, au ieşit să fumeze o ţigară de foi. Le intrase în obicei să facă o plimbare sus pe platou, în fiecare seară. În timp ce-şi plimbau uniformele şi redingotele în decorul de subdeşert, puştii arabi, culcaţi pe tal uzul de la marginea drumului, stăteau pierduţi în contemplarea femelelor acestor domni, care, în spatele geamurilor, îşi legănau şoldurile şi ofereau vederii sânii

umflaţi de strânsoarea balenelor.

Madeleine rămăsese în urmă. De cum s-a văzut singură în sufragerie, a alergat la scaunul lui Saganne. A înhăţat şerveţelul cu care el îşi atinsese buzele, şi-a îngropat obrazul în el, apoi, fără să se gândească, l-a băgat sub rochie: o ameţea îndrăzneala de a fi furaţi această bucată de pânză care păstra încă mirosul eroului ei... în acel moment, doamna Boquillon intră ca să ia tava pentru ceai. Surprinse gestul Madeleinei şi crezu că-i lipseşte vreun articol de lenjerie. Lucrurile ar fi rămas la un schimb de zâmbete dacă Madeleine, crezându-se descoperită, n-ar fi bâlbâit în grabă:

— Să nu-i spuneţi nimic Mamei. Vă promit că-l aduc înapoi.

— Ce anume? întrebă doamna Boquillon.

În momentul acela, şerveţelul căzu şi Madeleine se repezi să-l ascundă la spate. „Bravo, se gândi doamna Boquillon, micuţa Sainte-Ilette e cleptomană”. Descoperirea îi dădu fiori *i* tot ce putea s-o atingă pe semeaţa doamnă de Sainte-Ilette era demn de ţinut minte. Se şi văzut destăinuind taina doamnei Chamot, buna ei prietenă. Dacă n-o să-şi ofere cumva plăcerea de a-şi deschide sufletul chiar mamei fetei. Trebuia să reflecteze.

De a doua zi, după masa de la familia Boquillon, Saganne îşi luă obiceiul să se prezinte în fiecare seară, după orele de serviciu, la familia de Sainte-Ilette, ca să fie ia pe domnişoare la tenis. Domnul de Sainte-Ilette îl\ primea cât putea mai frumos. Om slab, care la patruzeci şi opt de ani îşi considera existenţa ratată, inspectorul general îl privea pe tânărul plin de ardoare cu o bunăvoinţă aproape paternă. Visa că ar fi putut să-i semene. Ca să-şi înfurie soaţa, nu-şi ascundea sentimentele.

Abia dacă Madeleine şi Charles schimbau câteva mingi, în timp ce Jeanne, aşezată pe o bancă îşi prefira în

tainã mătăniile ascunse în batistă, că şi apărea Gabriel Barroux, asudat din cauză că alergase. Doamna de Sainte-Ilette îi trimisese un mesaj prin bucătar. Barroux, un tânăr cu fruntea îngustă, fără imaginaţie sau ambiţie, băiat bun altminteri, se bucura ca de un lucru ce i se cuvine de protecţia unei familii puternice's tatăl său avea la Sete cea mai mare casă de negoţ de vinuri; unchiul, senator, era un membru influent al Cercului pentru Prietenia colonială. De la venirea lui la Djeifa, înţelesese ce dorea de la el mama acestor două fete. Dar, de zece luni, nu se hotărâse încă dacă să-i facă curte Jeannei, mai mare dar hărăzită parcă mănăstirii, sau micuţei Madeleine. Se aşeza pe bancă. Şi cum Jeanne nu-i răspundea decât prin surâsuri extatice, îşi lua curând racheta şi se instala pe terenul de tenis. Juca dur şi prost După ce, pentru a treia oară la rând, trimitea mingea peste gardul de fier, Madeleine îi spunea:

— Domnule Gabriel, strici tot. Du-te, şi-ţi promit să] joc şi cu dumneata puţin mai târziu.

Când vorbea îşi înălţa capul, talia i se cambra. Şoldul rotund se desena sub mătasea albă. De cealaltă parte a fileului, Saganne aduna în minte aceste imagini încântătoare. Vedea bine că-i inspiră simpatie Madeloinei şi, în aceeaşi măsură, antipatie doamnei de Sainte-Ilette. Dar toate acestea le orânduise la un capitol cu lucruri neînsemnate, asupra cărora n-are rost să zăboveşti. Nu trebuia să facă eforturi mari ca să joace pe lângă tânăra fată rolul de văr amuzant. Chiar dacă o visa câteodată noaptea, aşa cum o visa pe Urida.

Saganne ura inactivitatea. Opiniile şi conduita nu valorau nimic dacă ţineau de înflăcărări de moment sau de acreli ascunse. Nutrea speranţa să devină stăpân pe principii din ce în ce mai ferme, de la care să nu se mai abată. Aşa că, după ce reflectase, ajunsese la concluzia că nu crede şi se hotărâse să se ţină departe de biserică, să rămână indiferent. În realitate, ateismul său îl oglindea pe

cel patern. Augustin Saganne se achitase multă vreme, cu regularitate, de îndatoririle religioase. Dar, când soţia sa şi copilul pe care tocmai îl născuse i-au murit la interval de câteva ore, preotul a refuzat să-l îngroape pe noul-născut alături de mamă; înnebuniţi, nu botezaseră, nici măcar nu stropiseră cu apă mica făptură. Spre marea spaimă a socrilor, tatăl a fost cuprins de o minte jupiteriană: I-a dat afară pe preot, a jurat că n-o să mai pună niciodată piciorul în vreo biserică şi că niciun preot n-o să-i mai intre sub acoperiş. Îşi ţinuse cuvântul, şi cum ceilalţi copii erau deja botezaţi, îi ameninţase că-i zdrobeşte dacă se vor apropia de vreun altar.

La Djelfa, locotenentul era singurul european, în afară de Flaminarin, care nu participa la liturghie. Domnul de Sainte-Ilette încercase să-l convingă că o oră de prezenţă într-o bancă, în fiecare săptămână, îi va ajuta mult în ceea ce el desemnase prin termenul vag de „viitorul dumitale”. Saganne socotise sfatul indiscret şi-l refuzase: nu concepea să se joace cu convingerile sale.

A fost deci surprins când, într-o seară, după cină, domnul Lienard, preotul, l-a vizitat în camera lui de la Cercul Ofiţerilor. Cum ar fi putut ghici că doamna Boquillon, după două săptămâni de plăcută ezitare, se hotărâse. În ajun, să-i mărturisească doamnei de Sainte-Ilette că Madeleine furase în joacă unul din şerveţelele de pe masă. Saganne îl cunoştea pe părintele Lienard pentru că îl întâlnise la recepţii. Vlăjganul se îndopa şi bea cu o grabă care devenea indecentă când începea să se apropie miezul nopţii, ceas de la care calitatea lui îl obliga să nu mai mănânce nimic, cel puţin în public. Avea purtări inimoase, gesturi cam rigide, în concordanţă cu înălţimea şi membrele sale subţiratice dar viguroase. Putea să aibă o conversaţie plăcută dar, cel mai adesea, tăcea cu ostentaţie, cu gura încremenită într-un rictus, când nu mânca sau bea.

Courette îi spusese lui Saganne că fusese multă vreme preceptor într-una din cele mai bune familii din Prusia. Prezenţa sa la Djelfa era o pedeapsă pentru o purtare cu amănunte necunoscute şi pe care toţi şi-o închipuiau cu atât mai scandaloasă. Femei şi tinere fete făceau în aşa fel încât să nu rămână niciodată singure cu el, în afara confesionalului. Dar, în sfârşit, era preotul

Măsură dintr-o privire încăperea fără pretenţii pe care Saganne o văruise cu mâna lui: patul îngust, o masă şi un scaun, nişte cărţi pe o etajeră, lădiţa da fier.

— Domnule Saganne, spuse el oprindu-şi asupra locotenentului privirea întunecată în care se vedea un licăr amuzat, te cunosc foarte puţin şi vreau să crezi că n-am nimic împotriva dumitale. Am fost însărcinat cu un demers pe lângă dumneata şi am venit să mă achit de el fără înconjur, aşa cum se cuvine. E vorba da domnişoara de Sainte-Ilette. Din motive bine ştiute, este exclus ca părinţii ei să permită vreodată domnişoarei Madelcine să se mărite cu fiul unui plutonier în rezervă, despre care se ştie că are o purtare de om original, ca să nu spun altfel, şi care, pe lângă celelalte, mai e şi necredincios. Cum vezi, ne-am informat despre tatăl dumitale. Asiduitatea pe care o dovedeşti faţă de domnişoara Madeleine nu poate duce decât la un rezultat: să o compromită. Ţi se cere deci să încetezi s-o mai vezi, în afara situaţiilor în care lucrul acesta nu are importanţă, bineînţeles. Mai trebuie să te avertizez că în cazul în care nu vei da curs acestui sfat, s-ap putea obţine uşor plecarea dumitale înapoi în Alpi „sau în altă parte.

Saganne, descumpănit o clipă de acest atac neaşteptat, fără ca totuşi să lase să se vadă ceva, replică înfier Lântat:

— Domnule Lienard, nu admit să se vorbească astfel despre tatăl meu. Dacă n-ai fi preot „ai fi primit un pumn în nas.

— Asta nu-i un răspuns, spuse preotul, pufnind cu dispreţ

Saganne ridică bărbia, îşi umflă pieptul. Nu ştia ce să răspundă. Dar poziţia trupului îi dictă un răspuns usturător de care, mai apoi, fu foarte mulţumit:

— Trebuie să te mulţumeşti cu acesta… Domnule Lienard, te rog să ieşi.

Rămas singur, deschise fereastra, inspiră larg acrul oopţii şi jură că se va căsători cu domnişoara de Saintefletle. După două minute, râdea de gestul lui romantic şi. vedea ridicolul acestei întâmplări.

A doua zi, Flaminarin, care ştia lotul întotdeauna, îl întrebă, în timp ce călăreau alături spre duarul Boucfteffra:

— Ce ţi-a spus preotul, aseară?

— Mi-a zis că doamna de Sainte-Ilette o să intervină să fiu mutat dacă mai joc tenis cu fiică-sa.

Flaminarin nu răspunse nimic pe moment. La întoarcere, când intrau în curtea Biroului arab, mereu plina, că e indigeni şezând pe jos pe lângă ziduri, îi spuse lui Saganne:

— Dacă fetei i se scurg ochii după tine, n-ai decât să te închizi cu ea într-o noapte, în camera ta. În zorâv tatăl ei, domnul de Sainte-Iletie, la uşă, o să te roage să-i devii ginere.

— Cine ţi-a spus că-i îndrăgostită de mine? întrebă Saganne.

— Băieţii mei, răspunse Flaminarin.

Băieţii” în vocabularul căpitanului, însemna indigenii.

— Şi de unde ştiu ei? întrebă Saganne zâmbind.

— Au ochi şi să mai ştii că în dragoste funcţionează şi ei ca şi noi. Bărbaţii au coaie ca noi, şi femeile, p… ca domnişoara Madeleine, numai că-i rasă.

— Plăcut! spune Saganne.

I – Ce? Că-i rasă?

— Nu, spuse Saganne. Încep să mă satur de faptul că fiecare gest îmi este observat şi comentat.

— Va trebui să te obişnuieşti, spuse Flaminarin, coborând greoi din şa. În Sahara, o să ţi se urmărească nu numai gesturile dar şi urma paşilor. Aici este ţinutul „şufuiui”, al pândarului. Ca să nu te mai gândeşti la mizerie, n-ai decât două căi: să te baţi şi să faci drapoşte. Aşa că trebuie să te uiţi bine la toţi cel pe care-l înfcâlneşti ca să ştii dacă vor scoate mai întâi cuţitul sau Sexul.

O jumătate de oră mai târziu, Saganne, cu racheta de tenis în mină, surta la poarta familiei de Sainte-Ilette. Peste grădină, pe care doamna de Sainte-Uotte o aranjase în motive geometrice, îi strigă lui Zorah care deschidea uşa din faţă:

— Spuneri domnişoarei Madeleine că o aştept la tenis.

Se duse şi se aşează pe bancă, în spatele grilajului. Curând apăru şi Madeleine. Cu o voce uşor gâfâită pe care o avea întotdeauna când i se adresa, fata îi spuse j

— Mama nu voia să joc astăzi. Din fericire, era şi. Tata.

Adăugă, în felul care o caracteriza:

— Ar trebui sif-ţi schimbi pantofii. Ăştia sunt plini de găuri.

Saganne purta, din economie, nişte sandale vechi aruncate de Gburette.

— Să jucăm, spuse el. N-am mult timp astă-seară

Familia aceasta începea să-l agaseze, inclusiv tatăl cu aerale lui protectoare şi chiar şi faţa astă insolentă şi de neînţeles.

Trecură lunile. Pe nesimţite, Saganne îşi rări apariţiile la tenis şi la recepţii. Nu de frica ameninţărilor doamnei de Sainte-Iâette, de care nu-şi amintea decât când voia să râdă. Pur şi simplu făcuse turul lucrurilor plăcute oferite de Djelfa şi prefera să-şi petreacă timpul

liber citind şi lucrând sau stând de vorbă cu Flaftimarin. Era cu atât mai bine dispus când se arăta fa vreo serată t ca să distreze doamnele, spărgea în dinţi pahare de cristal, făcea demonstraţii de dans rus, o târa pe grăsuna doamnă Chamot în polei îndrăcite. Pe moment, nimeni n, a rezista acestui antren. A doua zi începeau comentariile alternarea aceasta între însingurare şi nepăsare veselă făcea să se spună: „Cine se crede tânărul ăsta? Şi cine crede el că suntem?” Prietenia cu Flaminarin, care nu era primit în această mică societate, răutăţile răspândite de doamna de Sainte-Uette şi părintele Lienard, nu-i făceau decât să înrăutăţească lucrurile.

El se făcea că nu vede nimic şi, în realitate, nu realiza cât de mare era iritarea pe care o provoca. Domnul de Sainte-Ilette, ca să-şi salveze liniştea domestică, nu-l mai susţinea şi se plictisise să-i tot dea sfaturi pe care. În mod vizibil, nu le urma. Dar Madeleine suferea că nu-l mai vede şi suferea şi mai tare când îl vedea: nu suporta veselia vulgară pe care o afişa în public. La început Saganne glumi pe seama tăcerilor şi mutrelor ei sălbatice. Îşi dădu seama că o jigneşte şi se hotărî să nu-i mai dea nicio atenţie.

De altminteri, nimic nu se schimbase în mod esenţial în viaţa lui Saganne: ceea ce-Dinteresa înainte de toate era munca lui. Toanele europenilor din Djelfa nu însemnau nimic în comparaţie cu aceasta. Pentru el existau două serii de preocupări: unele importante, altele aproape neînsemnate. Nu-şi închipuia că le-ar putea interfera.

Totul s-a schimbat după serbarea dată de caidul Bu Amara. Până atunci, cu binecuvântarea lui Flaminarin, Saganne îşi consacra o jumătate de zi instrucţiei cu spahiii. De când era în armată, nicio misiune nu-l pasionase ca acest lucru. În fruntea celor treizeci de flăcăi ai săi, învăţa să devină şef: nimic nu era mai de preţ în ochii lui.

Lipsit brusc de spahii prin ukazul colonelului Bisson,

după fantasia pe care le-o oferise, îşi rumegă indignarea vreo opt zile, apoi supărarea îl birui. O apatie copleşitoare. Stătea când culcat zile întregi, fără să se spele sau să se radă, cufundându-se în inactivitate până la greaţă, când sărea în picioare din somn, împins parcă de sentimentul inutilităţii sale, punea şaua pe cal în mijlocul nopţii şi pornea într-un galop fără ţintă, care nu-l calma. La întoarcere ar fi scos maţele celui ce i-ar fi stat în cale.

Această criză îi permise doamnei de Sainte-liette să strecoare tuturor la ureche că locotenentul Saganne, fără să fie chiar nebun, suferea de brutale schimbări de dispoziţie care puteau deveni primejdioase, că auzise ea ceva despre o poveste de la Grenoble, cât pe ce să se termine rău, şi că ereditatea alcoolică este, în mod hotărât, un lucru îngrozitor.

La Paris, în dimineaţa zilei de 22 septembrie 1911, adică exact la şaptesprezece zile după serbarea caidului, colonelul Dubreuilh, comandant al Teritoriului Oazelor, care-şi termina concediul în Franţa, alergând pe la ministere şi birouri, primi la hotel, printr-un mesager, o convocare a şefului serviciului militar al preşedintelui Republicii.

Generalul Plantain îşi făcuse cariera în anticamerele Republicii. Dubreuilh, monarhist şi om de acţiune, îl dispreţuia şi-l ura aşa cum ştiu s-o facă militarii. La Élysée, Piantain ocupa un birou mic, cu mobile bogat aurite: o statuetă grotescă în fundul vizuinii unui anticar.

— Dragă Dubreuilh, zise el tărăgănat, o să găseşti la Djelfa un locotenent numit – privire aruncată pe hârtia din faţă – Saganne. Băiatul ăsta depăşeşte orice limită. Tatăl lui e un mărunt funcţionar colonial, care ¡joacă cărţi şi bea. Fără poziţie sau avere deci, şi care afişează, pe lângă toate astea, un anticlericalism provocator. Ar fi deplasat să demasc aceste tare (aici, Piantain surâse mieros: toată lumea ştia că e francmason) dacă tânărul acesta n-ar fi

încercat să compromită o fată de şaisprezece ani. Din nefericire pentru el, tânăra este nepoata preşedintelui.

Generalul se întrerupse ca să se scobească într-o nară, apoi în cealaltă. Reluă, cu o voce şi mai tărăgănată, fiecare cuvânt ieşindu-i din gură parcă uns cu salivă:

— Preşedintele m-a însărcinat să-ţi cer să te ocupi personal, ca pe viitor să nu mai existe nicio posibilitate de întâlnire între acest – nouă aruncătură de ochi pe hârtie – Saganne, şi tânăra lui rudă.

Dubreuilh nu se aşezase cu silă, ca şi când locul ar fi fost murdar. Privea pe fereastră şi-şi lovea cizma cu bastonul.

— Asta-i tot ce aveţi să-mi spuneţi?

Vorbea cu insolenţa caracteristică oamenilor siguri de valoarea lor douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru.

— Da, dragă Dubreuilh, răspunse Piantain. Un mi-o serviciu pentru care îţi vom fi recunoscători”.

Zâmbi din nou cu prefăcută complicitate J

— Sahara-i mare; cred că-i uşor…

Colonelul se retrase. Îşi memora fraza pe care o va lansa despre Piantain: „Acest om e un canal în care se scurg toate murdăriile şi care absoarbe toate injuriile”. Totuşi, repulsia pe care i-o stârnea generalul nu mergea până la a neglija ordinul pe care-l primise. Ambiţia lui Dubreuilh era să devină cel mai tânăr general din Franţa: mai avea doi ani ca să-şi ajungă ţelul.

La Djelfa, Saganne nu mai era invitat nicăieri. Madeleine nu mai apărea la tenis. Pe stradă, lumea îl saluta fără să se oprească. Într-o seară, cinând singur la popotă „bău cu bună ştire prea mult, apoi ieşi cu gândul să se ducă la bordel. Pe drum, îşi spuse că modul acesta de a-şi lichida mohoreala era prea simplu ca să nu fie nedemn. Merse şi bătu la uşa lui Flaminarin. Urida deschise. Nici ea nu-i mai zâmbea: nu-l ierta că nu se lăsase ispitit. Văzându-

i picioarele goale, gleznele groase, şoldul desenându-se sub pânză, regretă bordelul. Mai era şi mirosul: vanilie şi unt rânced. Miros de sclavă. Şi degetele vopsite cu hene[7].

Flaminarin, trântit între perne, fuma kif[8]. Saganne refuză mai întâi să ia, apoi, gândâMu-se puţin, ceru; se săturase să tot facă pe neprihănitul care se crede tare pentru că merge din renunţare în renunţare. Se cufundă într-o stare de luciditate letargică destul de plăcută, în ciuda durerii de cap. Cuvintele pe care i le spunea Flaminarin i se înscriau în suflet cu acuitate, ca şi cum ele i-ar fi dezvăluit pentru prima oară realitatea, dincolo de aparenţe. Şi, în acelaşi tâmp, în mod curios, aceste cuvinte rămâneau fără ecou: retorică fără priză la el, fără mai multă putere să-i modifice convingerile şi comportarea decât discursurile funebre:

— Ştii ce suntem, tu şi cu mine, Saganne? Câini Cărora le-au dat drumul în Africa s-o cucerească şi ei să profite. Crezi că serveşti qivilizaţfa? Serveşti fiişfa interese, punct, de la capăt. Te-au lăsat Şa ajungi ofiţer pentru că aveau nevoie de tine. Dar nu eşti de-ai lor. Cât stai în banca ta, merge. Dar vai de tine dacă îneerei să scapi dip lesă sau să-ţi părăseşti cuşca. Sâni groaznici atunci. Şi ştii de ce? Pentru că se tem de tine. Cel şare nu are nimic de apărat, nu se dă în lături delă, nimic… N-ai «fcât un mijloc de a te face acceptai: să-ţi Verşi sângeâş, să mori. Mort, nu tentai stfrftâşti frica… Vor face din tine Un erou.

Flaminarin. se tolăni şi mai tare pe perne şi, câteva minute rămase tăcut, respirând zgomotos, ca în agonie. Se întoarse apoi să scuipe într-ua vas de aramă şi rfeluă 3

— Dar îi sâcâi, nu-i aşa? Ei adună şi tu ştii că singurul mijloc de a-ţi găsi fericirea este să rişti totul, fără socoteală, fără prudenţă.

---

7 Extract de culoare roşie de origine vegetală. (N.tJ

8 Amestec de tutun şi sămînîâ de cînepă. (N.t.)

Se întrerupse din nou, îl prinse de mânecă pe locotenent ca să se ridice în perne şi, cu voce familiară, zise:

— Dă-mi absint, dragă, şi dacă Urida te ispiteşte, du-te la ea, o să-i facă plăcere. Al naibii eşti, Saganne t când te văd, aproape că-mi vine şi mie să trăiesc.

Maşina colonelului Dubreuilh intră cu mare zgomot în curtea bordjului, într-o duminică pe la orele nouă dimineaţa. Din Alger, şeful Teritoriului Oazelor îl prevenise telegrafic pe colonelul Bisson că nu se va opri la Djelfa decât douăzeci şi patru de ore; voia să ajungă cât mai repede la comandament.

Mesajul ajunsese sâmbătă, la sfârşitul după-amiezii. Seara, în salonul familiei de Sainte-Ilette, în jurul tăvii cu ceai, doamna de Sainte-Ilette, colonelul Bisson şi părintele Liénard se adunaseră la sfat.

Cu câteva zile mai înainte, o scrisoare, semnată de secretarul particular al preşedintelui Republicii, o informase pe mama Madelelnei asupra conversaţiei care avusese loc la Élysée, între generalul Piantain şi Dubreuilh. Laconismul misivei, dictată de fapt de Piantain, o cam umilise pe doamna de Sainte-Ilete. Totuşi, înfumurată de rudenie şi mândră de manevra ei, afirmă sus şi tare, în faţa lui Bisson şi a preotului că, după lecţia pe care o primise Dubreuilh, acesta sigur îl va muta pe Saganne.

— E clar, repeta ea, că în asemenea împrejurări, dorinţa unui preşedinte de Republică este un ordin, pe care un om cu minte poate doar să-l respecte. În cazul când colonelul Dubreuilh vine mâine la Djelfa, o face ca să pună la punct această situaţie.

Bisson, felicitând-o pentru fermitate, îşi umbri vorbele măgulitoare cu un oarecare scepticism. Se îndoia că avertismentul lui Piantain fusese suficient ca să-l convingă pe Dubreuilh. Îi cunoştea pe colonel, cu opiniile

lui politice, cu spiritul lui de frondă.

— Scumpă prietenă, spuse el în concluzie, cu un astfel de om trebuie să te temi de orice, inclusiv de o reacţie departe de cea pe care o sperăm.

Părintele Liénard aprobă ridicându-şi mâinile de o parte şi alta a feţei sale osoase, într-un gest de confesor care nu-şi mai face iluzii în privinţa perversităţii omeneşti. Apoi, cum nu-i plăcea să-şi piardă timpul, luă cuvântul, expuse şi obţinu aprobarea pentru pianul pe care trebuiau să-l pună în practică a doua zi, ca să-l convingă pe Dubreuiân să-i scape de Saganne.

Bisson trebuia să atace primul. Ceea ce şi făcu, de îndată ce Dubreuiân intră în biroul său, după ce schimbaseră câteva cuvinte despre treburi de serviciu. Conversaţie foarte scurtă: Bisson se străduia cu gelozie să nu divulge colegilor şi rivalilor niciuna din informaţiile pe care le deţinea. Cât despre Dubreuiân, acesta îşi râdea în barbă de sfaturile acestui conţopist. Totuşi, când auzi numele de Saganne, ciuli urechea.

La doamna de Sainte-IIette, conveniseră că rolul lui Bisson va consta în defăimarea imaginii lui Saganne ca ofiţer. O făcu după cum îi era felul: mici calomnii distilate cu zâmbete indulgente. Din anecdotele şi ironiile pe care le debită, frecându-şi mâinile umede, rezulta că locotenentul era în acelaşi timp lipsit de autoritate asupra trupei şi de respect pentru superiori, leneş, neglijent şi apucat, înclinat spre iniţiative periculoase, iresponsabil şi încăpăţânat, pe scurt, un aventurier, nu un soldat.

Când portretul a fost complet, Dubreuiân s-a ridicat şi l-a întrebat pe cel din faţa lui, pe un ton politicos, aproape timid, dacă e cu putinţă să facă un duş. Dorea să se spele înainte de a merge la slujbă. Fizionomia lui nu arăta altceva decât zâmbetul jenat al omului care se teme să nu deranjeze. Descumpănit dar tot şmecher, Bisson îşi conduse oaspetele la apartamentul lui.

După o oră şi jumătate, ieşind de la liturghie, Dubreuilh începu să stea de vorbă, în faţa bisericii, cu membrii coloniei franceze, adunaţi în jurul siluetei lui înalte. Părintele Lienard, care se dezbrăcase în grabă de odăjdii, veni lângă el. Se angajase în ajun. să-l atace pe Saganne la capitolul morală, religie şi moravuri. Nu o luă pe căi ocolite:

— Exemplul pe care-l dăm noi, domnule colonel, chiar aici pe aceste trepte, acela al unei comunităţi unite şi întărite prin credinţaşi valorile spirituale aii civilizaţiei creştine, nu va avea niciun efect asupra populaţiei musulmane, atâta timp cât anume indivizi se vor ţine departe de turmă şi-şi vor afişa cu cinism imoralitatea. Când aceste oi rătăcite şi înrăite în rătăcirea lor sunt ofiţeri, cum este din nenorocire cazul în parohia noastră, aceasta ne mâhneşte îndoit. Detest ipocrizia şi viciile ascunse sunt, ştiu bine, adeseori mai periculoase decât cele mărturisite. Dar când este batjocorită decenţa cea mai elementară, când neruşinarea îşi ridică capul şi devine provocare, cum să nu ripostezi? Preotul din mine are datoria să aducă la cunoştinţa păstorului care sunteţi şi dumneavoastră, domnule colonel, purtarea întristătoare a căpitanului Flaminarin şi, mai ales, a locotenentului Saganne. Beţia, jocul de cărţi la care îi atrag şi pe notabilii indigeni, viaţa în comun cu o prostituată, pe care aceşti domni o împart între ei, şi pe care locotenentul Saganne a îndrăznit s-o introducă în societatea unora dintre membrele parohiei noastre, cum poate s-o mărturisească doamna Boquillon…

De la începutul diatribei, Dubreuilh îşi plimbase fără oprire privirea amuzată peste feţele tuturor celor care se strânseseră în jur şi ascultau cu jenă şi uneori speriaţi cuvintele parohului lor. Când preotul o arătă cu ¡mina pe doamna Boquillon pronunţându-i numele, colonelul făcu doi paşi înainte şi-i întinse mâna soţiei şefului

transporturilor, exact ca şi cum discursul părintelui ¡Lienard, n-ar fi avut alt scop decât să-l prezinte această persoană, care se înroşise.

— Mă bucur să vă cunosc, doamnă, spuse el înclinându-se.

În spatele lui, părintele Lienard rămăsese cu gura căscată, cu braţele lui lungi atârnând pe lângă sutană. Dubreuilh se întoarse:

— La revedere, părinte. Continuaţi să vă păziţi turma şi să răspândiţi cuvântul lui Iisus Christos pe acest păxnint care are atâta nevoie de el.

Apoi trecu prin mulţime şi ieşi în stradă cu paşi mari, fără să-l mai aştepte pe colonelul Bisson care alerga în urma lui.

Al treilea act s-a jucat seara, la recepţia dată în onoarea lui Dubreuilh la Cercul Ofiţerilor. Saganne, care nu auzise nimic despre scena publică din faţa bisericii → îşi petrecuse ziua în duarul Teurfa, cu Flaminarin – < era prezent. După planul elaborat de Lienard, nu trebuia să fie invitat. Dar după prânz, Dubreuilh îi spuse lui Bisson:

— Dragul meu, vezi ca acest Saganne despre care toţi îmi vorbesc, să fie prezent diseară. Vreau şi eu să-l văd pe ostrogotul vostru.

Lui Bisson nu-i rămăsese decât să-i trimită o vorbă locotenentului, acasă.

Când Saganne intră în sală, petrecerea începuse de multă vreme. Se întorsese târziu din raidul făcut şi, în ciuda faptului că era curios să-l cunoască pe Dubreuilh* sub ordinele căruia trebuia să se afle după terminarea stagiului, îi trebuise o oră să se spele, să-şi perie şi să-şi calce uniforma de gală, împăturită de luni de zile în fundul cufărului. Îi salută pe toţi cei pe care îl întâlni în trecere, fără să observe cât de scurt şi crispat era zâmbetul cu care-i răspundeau, şi se duse să bea o cupă de şampanie.

Când se întoarse, cu paharul în mină, grupurile se

încinseseră. Avea în faţă numai dosuri. Singura privire pe care o întâlni, şi aceea piezişă, era a doamnei Boquiilon. Se îndreptă spre ea. Când ajunse lângă ea, această femeie cumsecade îl prinse de mânecă şi, trăgându-l spre ea, murmură:

— Ah, domnule Saganne, dacă aţi şti!

Avea vocea scăzută şi privirea ascuţită a bârfitoarelor care savurează o mare nenorocire.

— Sper că nu aveţi veşti proaste de la fiul dumneavoastră? întrebă Saganne, la întâmplare.

— Oh, deloc. Nu-l vorba de mine. E vorba de

În clipa aceea părintele Liénard răsări între el şi-4 tăie vorba doamnei Boquillon cu un răsunător:

— Ce mai faci, locotenente?

Avea gura plină şi împrăştie un nor de firimituri umede. ¡

— Foarte bine, spuse Saganne.

Şi-i întoarse spatele.

În celălalt capăt al sălii, doamna de Sainte-Ilette reuşise să-l prindă pe Dubreuilh cu spatele la perete, Nb drapelele atârnate, strânse în mănunchi. Era de faţă dnif preotul fusese repezit în faţa bisericii şi se gândise ei-l mai prudent s-o ia pe departe. Enervat de pălăvrăgeala ei îndelungată, colonelul privea din ce în ce mai dec peste umărul interlocutoarei sale, în căutarea unui pretext ca s-o şteargă. Ea îşi dădu seama şi se hotărî st joace cu cărţile pe faţă. Trecând brusc de la tonul monden la un fel de smiorcăială înăbuşită, gemu apropiidu-se de Dubreuilh şi întinzând mâinile de parcă ar fi rut să-l apuce de haină, zise:

— Ah, domnule colonel, iertaţi-mi, vă rog, emoţia pe care n-o mai pot stăpâni. Dar numele, speranţele, Tarea noastră, sunt în mâinile dumneavoastră.

Dubreuilh îşi trase înapoi capul de pasăre de pradă t

— Salvarea noastră, doamnă, este în mâinile

Domnului!

— Domnule colonel, nu mă înţelegeţi. E aşa de greu de spus…

Dubreuilh o întrerupse din nou:

— Ba da, doamnă, înţeleg. De trei ori până acum mi s-a transmis rugămintea dumneavoastră.

Scăpase. Îşi aplecă torsul într-o plecăciune exagerată, lovi din călrâie şi o luă din loc. Se îndreptă tâoî spre Bisson:

— Unde-i acest Saganne al vostru?

Comandantul schiţă un gest spre colţul în care Charles stătea lângă Madeleine. Fata şedea, cu chipul posomorât; aceasta îi punea în valoare gura, şi sclipirea rerde a ochilor era parcă mai concentrată. Saganne stătea în picioare, cu expresia aceea de veselie nătângă a seducătorului care nu-şi poate însenina cucerirea.

— Şi tânăra este desigur domnişoara de Sainte-Ilette? întrebă Dubreuilh.

Bisson încuviinţă.

— Frumoase specimene amândoi, zise în continuară Dubreuilh. Îţi face plăcere să admiri modele aşa de reuşite ale sărmanei noastre specii umane! Nici nu ştii care-i mai reuşit, masculul sau femela!

Făcându-i cu ochiul lui Bisson, adăugă:

— Dacă fac pui, spune-i mamei să-mi păstreze unul 1

De îndată ce fu liber, Bisson se strecură până la

Doamna de Sainte-Ilette:

— V-am prevenit, dragă prietenă. Acest om este diabolic.

Şi-i repetă gluma lui Dubreuilh. Doamna de Sainte-Rette căzu moale pe scaunul care, din fericire, era în spatele ei. Jumătatea de oră care urmă a fost penibilă. pentru toată lumea. În afară de Dubreuilh. Radia. Îi trimisese pe ofiţerul corpului de interpreţi care-l însoţea să-l cheme pe Saganne. Se proţăpise în mijlocul sălii cu el

şi se arătase amabil în mod ostentativ, punându-i mâna pe umăr şi zâmbindu-i cu gura până la urechi. Saganne era puţin surprins. Banalităţile pe care i le spunea Dubreuilh, dar pe care nu le auzea decât el, căci toată lumea se retrăsese ca să-i vadă mai bine, nu justificau aceste demonstraţii.

Între timp recepţia se apropia de sfârşit. Dubreuilh se întoarse la Bisson:

— Dar flăcăul vostru îmi place, chiar foarte mult, dragă. Dacă nu-l mai vreţi, îi iau eu. îl iau imediat, chiar mâine. Du-te de le dă vestea cea bună prietenilor dumitale. Văd că doamna de Sainte-Ilette e cam palidă la braţul preotului. Sper că n-ai alertat-o repetându-i gluma proastă pe care am făcut-o adineaori!

Apoi se duse la Saganne care se apropiase din nou de Madeleine:

Se înclină întâi în faţa fetei:

— Domnişoară, vă felicit: sunteţi fermecătoare.

Şi, spre Saganne»

— Locotenente Sagaijne, ml s-a vorbit atâta de dumneata de dud am venit la îâjelfa, încât mi-a venit o jdee. Ce-ai zice dacă ai pleca cu mine fii Sud, chiar inâihe?

Saganne era prea surprins şi prea încântaţ ca să mai pună vreo întreba. Pe. Răspunse doar cu o voce dt mai limpede cu putinţă i

— La ordinele dumneavoastră, domnule cOlonel.

În noaptea aceea, toată lumea s-a culcat fericită. În afară de Mădeleine. Începuse să plângă sponându-şi rugăciunea, în genunchi, lângă pat, cu faţa în mâini. Continuă sub plapumă. Nu se mai putea opri.

— Capitolul ifi»

tlargia este cuprins de caniculă ca sub o Iq, vă Invizibila. E ora unu după amiază. O larmă care de o clipă tulbură liniştea zilei, se apropie i befrăielile devin distincte. O turmă de cămile coboară străduţa îngustă, în

faţa ferestrei Saganne. În momentul în care dau în piaţă, animalul din frunţe, speriat de atâta loc deschis, se întoarce brusc r deârtdată, toate celelalte o iau înapoi. Animalele se îngrămădesc, se înghesuie, Îfăcând un baraj de picioare şi gâturi înnodate.

Cerul, pe care de două ore se târâie nori albicioşi, se acoperă în întregime şi devine roşcat, fără nicio sclipire de albastru. Sirocoul care sufla în sacade, devine continuu. Mânată cu măciuca de către şambaani, turmă se răspândeşte în sfârşit, pe esplanadă. Atunci, din străduţa eliberată, răsare un călăreţ în galop. Copitele calului lovesc dalele răsunătoare; la fiecare pas respiraţia animalului se aude mai horcăită. În mijlocul pleţii, în plin elan, se prăbuşeşte parcă lovit de glonte.

O clipă mai stă în genunchi. Cu botul căscat, mestecă aerul care-l ucide. Un val de sânge îi ţâşneşte din nări. Cu pieptul udat de sânge, înţepeneşte şi se răstoarnă din tot trupul. Moare după două zvâcnituri.

În cameră, scripetele care susţine panka în tavan scârţâie cadenţat Valurile de aer trec peste Saganne ca ieşite din cuptor* Bate cu pumnul în perete: băiatul din culoar, care stă ghemuit pe jos şi trage de frânghia ce pune în mişcare acest evantai din frunze de palmier, se opreşte.

Charles stă la masă. Căldura e o închisoare pe care o poartă cu el, pe piele. Lemnul scaunului i se lipeşte de coapse şi tocul îi frige căuşul palmei.

Dragă frate.

Un cal a murit acum, sub ochii mei: *i-au plesnit plămânii din cauza sirocoului*. *Sunt în Uargla*. *Mâine, plecarea spre* In*Salăh*: *şapte sute de kilometri aproape, paisprezece sau douăzeci de zile de drum*. *Adevărata aventură a început mai devreme decât prevăzusem*. *Colonelul Dubreuilh, comandant al Teritoriului Oazelor, a trecut prin Djelfa, la întoarcerea din concediul petrecut în Franţa*. *A apreciat că stagiul meu a durat destul* & *m-a luat*

printre bagaje. E un ghinion norocos pentru mine, căci îmi aduce ceea ce aşteptam de multă vreme. Cât de departe-i Franţa, cazarma sinistră din Grenoble, şi Djelfa, la fel, aproape la fel de sinistră, căci începea să mă cuprindă apatia, apatia cea mai apăsătoare.

Exceptând un interpret, sunt singurul ofiţer pe lângă colonel. Dubreuilh e un adevărat domn! Ţinuta, caii, oamenii din escortă sunt cei mai frumoşi, şi pe bună dreptate, aici, în acest ţinut în care prestigiul se menţine cu fast. Are şi vederi largi, o cultură serioasă şi caracter. Pe scurt, un model de şef, pe lângă care mă instruiesc, poţi să mă crezi!

Pe moment, citesc tot ce-ani putui aduna în materie de cărţi şi rapoarte. Totuşi ard de nerăbdare să ajung şi să acţionez. Da, abia aştept să ajung acolo, să scap de tutelă şi să-mi încerc puterea. Aici, virtutea cu care trebuie să te înarmezi mai întâi, e răbdarea.

Şi tu, Lucien dragă, ce mai faci? învaţă, învaţă şi *iar învaţă l Numai prin muncă te poţi ridica. Şi vei vedea că atunci când ea îţi intră în obicei, te face fericit. După ce vei fi şef de promoţie la Saint-Cyr (căci pentru tine visez ce-i mai bun şi* vreau *să reuşeşti), poţi să te laşi* în *voia înclinaţiei spre visare, dacă vet mai avea chef.*

Alice îmi scrie cu regularitate. Se pare că munceşte şi-l *place pensionul. Dar mă întreb dacă nu le pictează puţin în roz pentru mine. Vorbeşte-i: te ascultă mai mult* decât *pe mine. Să ţină bine minte că o fată fără dotă trebuie, mai mult decât oricare alta, să se bizuie pe munca şi hărnicia ei* ca *să-şi facă un rost.*

Nicio scrisoare de la tata, de o lună. E-adevărat că între Nossi-Be şi Uargla e cale lungă.

Te las, băiete. Scrie-mi des. Al tău frate iubitor.

Ckarlie

P.S.: Islamul înseamnă imobilitate. Noi aducem mişcarea.

Saganne îşi pune bluza roşie şi pantaloni arăbeşti. Coboară scara boltită, cu treptele inegale, sfărâmicioase sub picior. În curtea fortului, cămilele stau grămadă, cu picioarele îndoite sub ele, împiedicate cu funii din cânepă. Se strivesc una în alta, rumegând întruna, buzele le atârnă ca nişte papuci vechi, şi, din când în când, rag cu o tristeţe stridentă.

Întins pe o bancă de piatră, Embarek doarme în ciuda vacarmului. Saganne îl scutură. Bătrânul îşi dă deoparte basmaua care-i apără de muşte ochii şi gura.

— Ce vrei, domnule locotenent?

— Să alegi o cămilă.

— Nu-i bine acum! Aşteaptă să treacă sirocoul

— Sus! strigă Saganne.

Embarek rămâne culcat şi mormăie pe sub vălul turbanului:

— Eşti tânăr, domnule locotenent, aici timpul comandă.

Tonul mai mult resemnat decât obraznic, dar Saganne e înfurie:

— Vrei un picior în spate? Sus, Embarek!

Când Saganne a plecat din Djelfa, Flaminarin i l-a adus pe Embarek, spunându-i:

— Ţi-l dau pe Embarek. E un bandit bătrân, dar cunoaşte Sudul. Douăzeci de ani şi-a plimbat oasele peste tot. Se pricepe la cămile iar ăsta-i un lucru capital. Şi-i descurcăreţ şi găteşte bine.

Când Embarek i-a lăsat singuri, ca să-şi facă bagajele, Flaminarin a adăugat:

— El m-a rugat să-l las să plece cu dumneata. Când nu hoinăreşte, simte că moare. Dacă se lipeşte de dumneata, poţi conta pe el până la moarte. Mi-a spus J „Poate că locotenentul Saganne e un bărbat! *Inch'Allah*/[9]

---

9 Cei care călăresc un mehari, dromader domestic folosit In Africa pentru cursele rapide : poate parcurge pînă la 200 kilometri pe zi. (N.t.)

Urmat de Embarek, Saganne intră printre cămilele îngrămădite şi soldaţii chammba care-şi aleg animalele.

Mehariştii indigeni nu sunt angajaţi decât dacă au două sau, mai bine, trei cămile. Astfel una, cel puţin, se reface, la păscut, când cealaltă este în cursă. Fiecare om răspunde de buna stare a ceea ce-i mai de preţ în deşert, cămila, pe care o îngrijeşte personal.

Cu vreo mie de chaambani voluntari, aparţinând unor triburi de multă vreme aliate, şi dintotdeauna ostile celor din Marele Sud, tuaregilor în special, francezii au cucerit un teritoriu care se întinde de la înaltele podişuri algeriene până la fluviul Niger.

După ce a scotocit puţin, Embarer se opreşte lângă Un animal negru, de rasă mare, îndesat, Îjărb Os, Fără să-i pese de uiâetéle pe care le scoate, 11 ridică în picioare. El se chirceşte pe vine şi, cu privirea în gol, îi pipăie îndelung genunchii, pulpele, copitele turtite ca ¿tişte bureţi.

— Asta, domnule locotenent, e bună să ajungi până la InSalah. Dar acolo, o schimbi.

— De ce? întrebă Saganne.

— E o cămilă din Uargla. Are picioare bune pentru nord, nu pentru munte.

— O iau, spune Saganne. Anunţă-l pe intendent.

Coloana a părăsit Uargla la două dimineaţa. Din cerul spălat de nod, luna şi stelele lumiafiazi> Siluetele meharâştilor care se leagănă printre palmieri. Se aude finetul uşor al ramurilor lovindu-se între ele, şi, Ta SOI, susurul apei în canalele de irigaţie. Sprijinit cp spatele de un trunchi, un bătrân o repartizează ps grădini cu ajutorul unei nisiparniţe aşezată pe gelâunulţi. Din mers, soldaţii îl salută printr-o frază. Le râşp. uţide ciâeitsind binecuvântarea lui Allah asupra fiecăruia dintre ei: litarlii repetitive din Islam.

S-au afundat în deşert şi în noapte. Răsuflarea oamenilor şi a animalelor, zgomotul armelor care se lovesc

de bidon, scârţâitul chingilor, se disting net.

La primele luciri ale zorilor, oamenii din frunte încep să cânte. Fiecare-şi inventează propria melopce, care se contopeşte cu cea a altora sau îşi înalţă, o clipă, singură, bocetul tărăgănat

Pe la ora cinci după-amiaza, Saganne merge în fruntea coloanei, la vreo cincizeci de metri de colonel şi de cei zece oameni care-l înconjoară. Încetineşte pastel ca să-l aştepte pe René Hazan, interpretul. De la Uargla, acesta poartă costumul indigen. Cu barba rară, cu faţa palidă, cu paloarea aceea albăstruie caracteristică bruneţilor, cu nasul arcuit fin dar cu aripile nărilor umflate, seamănă cu un tânăr musulman cultivat, din cei care cutreieră Maghrebul pentru a se instrui în ale religiei.

De la prima vedere, René Hazan i-a plăcut lui Saganne. O impresie certă de inteligenţă fină, o privire de miop, tandră şi distantă, fragilitatea persoanei sale dar şi ceva care vibrează în el şi te face să bănuieşti reacţii brutale, opuse 4 otal prudenţei, te seduc.

lângă el Saganne se simte greoi, primitiv. Lăsând la o parte introducerile care n-au niciun rosţ cu un astfel de interlocutor, intră direct în subiect:

— E-adevărat că pregăteşti o lucrare despre sectele musulmane?

— Găseşti ideea ciudată, nu? spune Hazan, ridicându-şi vălul.

— De ce ciudată?

— Pentru că sunt eyreu, ce naiba! exclamă interpretul, zâmbind şi mai tare, şi un evreu care se ocupă de Islam…

Saganne rămâne cu gura căscată. Nu-i antisemit, dar aparţine prea mult epocii şi condiţiei sale ca să nu simtă diferenţa.

— Nu ştiai? întreabă Hazan.

— Nu m-am gândit la asta, răspunde prosteşte

Saganne, conştient imediat de prostia sa.

Vrea să spună ceva. Dar ce? Să se scuze? Să se explice? Renunţă şi întreabă:

— Secta senuzită joacă într-adevăr împotriva noastră rolul pe care-l pretind unii?

— Fără nicio îndoială, spune Hazan, că şeful senuziţilor refugiaţi la Ghât, în Tripolitania, zdruncină securitatea ţinutului ajjer şi chiar în Ahaggar. Dar mă întreb dacă bravii noştri ofiţeri nu se grăbesc cumva botozându-i senuziţi pe toţi cei pe care nu reuşesc să-i învingă. Se înţelege că tentează să-i taxezi drept fanatici pe toţi cei pe care nu-i poţi înfrânge.

— Totuşi, spune Saganne, rapoartele pe care le-am citit sunt limpezi: senuzia se află în spatele tuturor triburilor răzvrătite, a tuturor comploturilor…

Hazan îl opreşte, ridicându-şi nâna cu degete lungi şi subţiri.

— Aşa cum ştii, rapoartele militare sunt făcute nu ca să spună adevărul ci ca să-l simplifice, având trei obiective, pentru cei care le redactează: să le limiteze răspunderea, să se pună în valoare şi să obţină mijloace suplimentare.

Saganne izbucneşte într-un hohot de râs atât de sincer încât cămila, răspunzând şi împunsăturii involuntare a piciorului, o ia la trap. Hazan îl ajunge din urmă şi îl felicită:

— Eşti îndemânatec, pentru un neofit. Ştiu însă că ai reputaţia de călăreţ extraordinar.

— Cine ţi-a spus?

— Se vorbea mult de dumneata la Djelfa.

Pândeşte reacţia lui Saganne dar, pentru că aluzia la

Djelfa nu-l face pe locotenent să vorbească, nu insistă şi reia:

— Ştii că atunci când au fost create primele trupe mehariste, în 1890, au vrut să apeleze la marinari, pe motivul că a călări pe „vasele deşertului” provoacă greţuri

ca răul de mare?

Saganne îi întinde plosca lui Hazan. Arată în mod deliberat că-l consideră un camarad. Face gestul cu o anumită graţie care compensează ce are ostentativ în el. Hazan bea. După ce a băut şi el din ploscă, Saganne întreabă:

— De unde eşti, domnule Hazan?

— Din Alger. Familia mea făcea negoţ cu grâne de un secol aproape când trupele lui Carol al X-lea au debarcat în Sidi-Ferruch. Tata şi unchii mei continuă să facă şi-acum negoţ. Se mai ocupă de vin şi portocale. S-au adaptat.

— Şi dumneata, de ce ai intrat în corpul interpreţilor?

— Când violenţa împotriva evreilor era în floare la Alger, eram adolescent. Într-o zi, l-am văzut pe frumosul Max Regis, agitatorul împotriva evreilor, Rochefortul algerian, defilând pe strada Esây, într-o maşină descoperită. Mulţimea îl aclama, femeile îşi dădeau ochii peste cap. M-am hotărât să părăsesc acest oraş. Dar mă interesa cultura şi limba arabă aşa că am ales cariera de interpret, care mă scoate din Alger dar mă lasă să trăiesc în Algeria, ţara mea, pe care o iubesc.

Se întoarce spre Saganne, îl priveşte lung şi, după un timp, îl întreabă blând:

— Eşti antisemit, domnule Saganne?

— Dacă aş fi, contactul cu un om ca dumneata m-ar face să-mi schimb părerea, spune Saganne, satisfăcut de prezenţa lui de spirit.

— Deci eşti antisemit dar politicos!

— Nu… Dar există nişte trăsături caracteristice evreilor, nu-i aşa?

— Care?

— E greu de spus… Subtilitatea… O inteligenţă un pic neliniştitoare pentru oamenii ca mine…

— Adică?

— Sunt ţăran, spune Saganne.

Şi-au aşezat bivuacul lângă un bordj părăsit. Nu mai rămăseseră decât doi pereţi de zid, în unghi, din împrejmuirea construită de francezi. Vântul continua să-i surpe şi soarele de asfinţit le dădea acea tentă argintie ca şi a ergului[10], întins cât vezi cu ochii, pe care mai stăteau în picioare, oare pentru cât timp? Cel mai real lucru, în acest decor, era umbra albastră care se lăţea fără încetare.

Oamenii se agitau deshămând cămilele, scoţând apă din puţ şi dându-le să bea, ridicând corturile. Primul gata a fost cel al colonelului Dubreuilh, mare şi alb. Dubreuilh se închise îndată înăuntru. Aşa-i era obiceiul.

Doi meharişti stăteau de pază în faţa uşii de pânză. Când se prezentă Saganne, unul din ei se duse să vadă dacă poate fi primit de colonel.

Dubreuilh îşi netezea mustaţa, plecat peste o oglindă de argint. Lângă el, un servitor negru aşeza într-o trusa de piele maşina de ras şi pămătuful. După ce-şi puse vesta pe care i-o ţinea sudanezul, Dubreuilh se aşează în spatele mesei pliante care-i servea drept birou. Îi ffăcu semn lui Mabrouk să iasă şi-şi ridică ochii la locotenent:

— Vei face o inspecţie a cămilelor, locotenente. Am văzut că unele şchioapătă tare. Alcătuieşte şi trei echipe de curieri. Trebuie să fie gata de plecare cu instrucţiunile mele peste o oră. Direcţia primelor două: Fort-Lallemand şi El-Golea. Oamenii se vor alătura coloanei îndată după terminarea misiunii. A treia echipa ne va preceda la InSalah, în marş forţat şi, ajungând acolo, se va pune la dispoziţia comandantului garnizoanei. Plecarea coloanei mâine dimineaţă la orele trei… Acum am de lucru. Nu vreau să mai fiu deranjat.

Ultimele două fraze erau rituale. Saganne le auzise în fiecare seară, între Djelfa şi Uargla. Când venea pentru toţi ceasul odihnei, Dubreuilh nu se oprea din lucru, şi voia să se ştie.

---

10 întindere vastă de dune. (N. t)

Saganne salută şi făcu stânga-mprejur reglementar} călcâiele i se afundară în nisip în ciuda covorului. Când ridica prelata uşii, Dubreuilh spuse:

— Spune-i lui Hazan că vă aştept pe amândoi la cină.

Saganne străbătu tabăra ca să îndeplinească ordinele.

Întinşi sau pe vine, oamenii se strânseseră în jurul grămezilor de rădăcini cu care, peste puţin, aveau să aţâţa focul. Unii pregăteau mâncarea în oale înnegrite pe care le ţineau între picioare. Alţii coseau, reparând cu împunsături mari haine sau saci. Mulţi jucau cărţi sau domino i soldele îşi schimbau stăpânul. Cămilele, împiedicate, rătăceau cu nasul în pământ în căutarea tufelor de rogoz.

Când vru să-i desemneze pe mesageri, Saganne, care începuse să-i cunoască pe soldaţii ehaamba, fu puţin surprins să vadă prezentându-se trei echipe gata constituite, care-şi cunoşteau destinaţia. Oare ghiciseră intenţiile colonelului? Fuseseră anunţaţi? Cum putea să afle? Erau cu toţii echipaţi, gata de plecare.

Saganne se duse în cortul lui. Embarek, ocupat, rădea cu briciul craniul unui meharist aşezat cu picioarele sub el, pe un petec de cârpă. La câţiva paşi, un alt soldat îşi făcea rugăciunea, aşteptând să-i vină rândul. Când se prosterna, cămaşa se ridica dezvelindu-i picioarele: unul era întins vertical de la vârf la călcâi ca să-i susţină trupul, celălalt era răsucit, strivit ca un lucru mort. Saganne îşi scoase tunica şi se întinse. Începea să preţuiască aşa cum trebuie aceste momente de pauză, binefăcătoare nu numai pentru refacerea forţelor. Cu ochii deschişi, prezent pentru coca ce-l înconjura dar cu sufletul şi trupul complet destins, trăia intens din nimic. Învăţa să nu aibă niciun regret sau remuşcare pentru orele acestea fără planuri sau gânduri. Lupta cu timpul care trece, se pierde, te grăbeşte, era anulată. „Mă islamizez”, aşi spunea. Şi asta-i plăcea mult.

Mai încolo, Embarek, mare povestitor de peripeţii, îşi uimea clientul povestindu-i cum, la Biskra, avusese o fată din Franţa.

— I-am dat o sticlă întreagă de Pernod. A venit imediat. Avea un pintec alb ca laptele de cămilă…

Embarek îşi mângâia şoldurile. Omul râdea. Celălalt, care-şi terminase rugăciunea, se apropia pe vine să prindă şi el o clipă de veselie:

— Mai povesteşte ceva, Embarek!

Belaid, bucătarul lui Dubreuilh, purta lavalieră şi pălărie şi, peste pantolonii arăbeşti, o redingotă de învăţător. Fusese birjar la Alger şi nu pierdea nicio ocazie s-o amintească. Bătrânelul era o autoritate făcând un trafic, pe care nici subofiţerii europeni nu îndrăzneau să-l denunţe. Căcise folosea fără ruşine de poziţia pe care o avea pe lângă colonel, pentru a vinde proviziile intendenţei, la preţuri cu atât mai ridicate, cu cât scădeau rezervele soldaţilor.

Apropiindu-se de cortul lui Dubreuilh pentru cină, Saganne a fost intrigat întâlnind un grup compact. Mehariştii erau în picioare şi cu spatele la el. Când îl zăriră, era prea târziu ca să mai facă să dispară pachetele de griş şi sticlele din mâini. Sprijinit de pânza cortului în care comandantul Saharei îşi redacta instrucţiunile, fostul birjar îşi vedea de treburi, virând mâinile în două lăzi.

Saganne îl întreabă aspru:

— Ce faci aici?

— Împart raţiile, răspunse Beâaid cu o neruşinare calmă.

— Care raţii?

— Nu ştii, domnule locotenent? În fiecare zi colonelul îmi spune soldaţii buni care au dreptul la raţii de recompensă.

Saganne se întoarse spre oamenii adunaţi în semicerc şi-l luă la întrebări pe cel mai apropiat: ţinea în

fiecare mină câte o sticlă, ca o doică nişte sugari.

— Cât ai dat pe ele? întrebă Saganne în arabă.

Soldatul nu răspunse. Era tânăr, cu mustaţa rară, o figură asimetrică de lup care stă să muşte, cu ochii galbeni. Locotenentul îl înhăţă de haină şi repetă întrebarea. Omul continuă să tacă. În spate, tovarăşii lui mormăiau.

— Ei, cine să hotărăşte să vorbească? întrebă Saganne ridicând tonul. Bine, cum vreţi!

Dubreuilh citea, întins pe perne. Saganne rămase în picioare, Dubreuilh îi inspira încredere şi respect. Dar începea să vadă şi latura teatrală prin care-şi întreţinea personajul.

Dubreuilh îi întinse foile pe care le citise lui Mabrouk, care stătea în picioare lângă el, tot aşa de mut şi nemişcat ca şi o mobilă. Reflectă o clipă, îşi aprinse o ţigară şi spuse nici prea tare, nici prea încet:

— Să-i pui pe micii burghezi care ne guvernează în faţa răspunderilor ce le revin e întotdeauna o prostie. Pentru a progresa nu-i decât un mijloc: să-i pui în faţa faptului împlinit. Am făcut Franţa fără ei. O să facem şi Imperiul fără ei.

Apoi, ridicând bărbia spre locotenent, întrebă, ca şi cum descoperea atunci prezenţa lui:

— Ce-i, Saganne?

— L-am surprins chiar acum pe bucătarul dumneavoastră vânzând alimente soldaţilor.

— Ah, da! zise colonelul.

Avea aerul că se distrează.

— Vă cer să mă autorizaţi să-l amendez şi să-i dau o lună de închisoare, îndată ce ajungem la InSalah.

— Ce te mai înfierbânţi! spuse Dubreuilh.

— Acest trafic este inadmisibil.

Dubreuilh trase un fum din ţigară:

— O să vedem, zise el. Acum, şezi. Mabrouk, ceaiul f

— Scuzaţi-mă că insist, domnule colonel. Nu pot ceda.

— Ceda ce? întrebă Dubreuilh placid.

— L-am prins asupra faptului. Dacă închid ochii, înseamnă că aprob.

Dubreuilh zâmbi. Calmul lui era cu atât mai enervant cu cât Saganne, orice i s-ar fi tras din asta, insista din cauza afrontului ce-l suferise.

— Saganne, omul ăsta e la mine de şase ani; să-l condamni înseamnă să mă condamni.

Locotenentul deschise gura să protesteze. Dubreuilh îl opri:

— Asta e… Şi-apoi, Belaid îmi este util. De la el aflu de patruzeci de ori mai multe lucruri despre starea de spirit a trupei şi a populaţiei, decât de la voi sau vreunul dintre ai voştri.

Saganne fu gata să spună: „Belaid sau eu”. Se abţinu. Dubreuilh nu era omul pe care să-l constrângi ca să cedeze, îi va trebui un şiretlic.

În acel moment intră René Hazan. Dubreuilh, care-l trata de obicei fără consideraţie, îi făcu o primire călduroasă. Saganne luă notă: colonelul se agăţa de primul pretext ca să se eschiveze.

Mabrouk servi ceaiul, apoi cina. Dubreuilh vorbi de spectacolele pe care le văzuse la Paris, în timpul concediului, despre plantaţiile pe care le făcuse la castelul lui din Berry.

Saganne îşi privea şeful care-şi etala talentele de om de societate. Descoperea la acest ins cu privirea sinceră şi trăsături de ascet, ceva de felină, ceva aproape viclean. Ca să-l oblige să-l pedepsească pe Belaid, va trebui să-i găsească punctul slab, care să-l facă să reacţioneze din reflex. Dar care era acesta?

Mabrouk servi la desert o cremă făcută din pulpă de curmală, lapte de cămilă şi coniac. De câtva timp,

conversaţia se oprise asupra situaţiei din Sahara. Luând încă o dată din crema maronie, colonelul zise:

— În Algeria, ofiţerii din serviciul Afacerilor indigene au căpătat o mentalitate de slujbaşi. Au devenit funcţionari, şi ca toţi funcţionarii, n-au decât un gând: să pună totul la punct, să administreze ei totul. Preferă ca un lucru, chiar foarte util, să nu se facă, mai degrabă decât să le scape lor de sub control. Să zici mulţumesc când dintr-o solidaritate naţională prost înţeleasă, nu se pun în slujba coloniştilor, în detrimentul triburilor indigene. N-am să permit niciodată să se ajungă la această stare de lucruri. Aici, în Sahara, n-avem decât o cale: să lăsăm în pace sistemul tradiţional, să nu ne substituim lui decât acolo şi când este absolut necesar şi, ca s-o facem, să ne bizuim pe clasa nobilă, pe elitele indigene.

— Pot să fac o remarcă, domnule colonel? întrebă Hazan ridicându-şi timid arătătorul

De fapt era foarte sigur de ei, se vedea după privire. S-ar fi zis că se distra dând o replică la modul opus tonului magistral al lui Dubreuilh.

— Te rog, domnule Hazan.

— Mi se pare că există o contradicţie în sistemul pa care-l expuneţi. Prezenţa franceză în Sahara nu este neutră. Chiar dacă s-ar manifesta aşa cum o doriţi, printr-o dominaţie cât mai uşor de suportat, ea are efecte care modifică în profunzime societatea indigenă, efecte care duc până la urmă la subminarea autorităţii elitelor prin care vreţi să conduceţi.

Hazan vorbise cu ezitări ca şi cum n-ar fi ştiut unde va ajunge. Se întrerupse, îi aruncă o privire lui Saganne care se uita la el cu expresia aceea aproape duşmănoasă pe care o avea când se concentra, şi reluă, de astă dată pe un ton hotărât:

— Să-i luăm pe tuaregi. Cum îşi asigură de secole triburile nobile dominaţia asupra vasalilor şi a populaţiilor

sedentare din Oaze? Comportându-se ca seniorii din Evul mediu în Europa: seniorii nu fac nicio muncă şi orice muncă li se pare o decădere… Cunoaşteţi proverbul targhi care spune că atunci când intră plugul într-o curte intră şi dezonoarea. Se mulţumesc, pe de o parte, să atace şi să prade caravanele şi oazele pe care nu le au sub control şi, pe de altă parte, lupul se face câine ciobănesc şi păzeşte de jefuitorii duşmani caravanele şi oazele pe care le stăpânesc. Dacă, aşa cum vă dictează datoria, puneţi capăt nesiguranţei care domneşte datorită acestui sistem, dacă împiedicaţi jafurile, le luaţi, pe de altă parte, nobililor tuaregi raţiunea de a exista. Tot aşa, dacă, conform datoriei pe care o aveţi, le redaţi libertatea sclavilor şi populaţiilor mai mult sau mai puţin înrobite, singurele care muncesc, cultivă pământul şi asigură hrana stăpânilor nobili, năruiţi economia regimului şi, prin urmare, regimul însuşi.

Hazan, care vorbind se înflăcărase, se opri brusc. Saganne se întrebă dacă o făcea din buna-creştere a omului care bagă de seamă că de prea multă vreme a monopolizat conversaţia, sau era un truc avocăţesc ca să-şi mai păstreze argumentele.

— Eşti mult prea teoretic, răspunse Dubreuilh aprinzându-şi ţigara pe care o scuturase cu mişcări ritmice, lovind-o de masă. Dacă ne străduim să reducem abuzurile sclaviei, n-o facem deloc ca să îndemnăm populaţiile de culoare să se elibereze. Şi, mă întreb, chiar o doresc? De secole s-a creat un echilibru pe care ar fi o crimă să-l distrugi pe motiv că ne lezează sensibilitatea. Şi apoi, domnule Hazan, te rog să remarci că pacea adusă de francezi asigură securitatea caravanelor şi a cultivatorilor sedentari. Global, este un motiv de îmbogăţire nu de ruinare. În sfârşit, chiar dacă luptăm împotriva banditismului şi jafurilor, ştii bine că nu-i transformăm pe luptătorii tuaregi în oi. Îi folosim ca să combatem triburile

de la frontieră, care ss opun dominaţiei franceze. Făcând-o, tuaregii îşi servesc interesele şi-şi menţin prestigiul.

Saganne fu surprins să-l vadă pe Hazan că lasă baltă orice prefăcătorie şi răspunde cu înflăcărare:

— Chiar aşa, îşi servesc oare interesele? Ştiţi mai bine decât mine, domnule colonel, ce rezistenţă sălbatică au opus pătrunderii francezilor, populaţiile din Sahara centrală, în ciuda disensiunilor existente între ele. A trebuit să vină anul 1902 şi răsunătoarea bătălie de la Tit: în care aproape toţi luptătorii tribului Dag-Rali au fost ucişi, pentru ca unele triburi să admită să treacă de partea francezilor. Când nu eram aici, aceste triburi se băteau, e-adevărat, dar încăierările cu suliţa sau spada în mână între grupuri care depăşeau rareori o sută de oameni nu rămâneau neispăşite. Erau puţini morţi şi totul se sfârşea întotdeauna printr-o înţelegere: învinsul livra femei, cămile, plătea tribut, până îşi lua revanşa, unul, doi sau cinci ani mai târziu. Nu încercau să se elimine unii pe alţii. Până la urmă, era un fel de coabitare, tulburată din când în când de lupte care aproape că semănau cu nişte jocuri. Acum, de când suntem aici, nu mai este la fel: nu putem admite aceste situaţii schimbătoare, alunecoase, nesigure. Acum exista cei care-s de partea noastră şi cei care sunt împotriva noastră. Cei care ne sunt împotrivă trebuie să fie ori convinşi, ori eliminaţi.

— Tot ceea ce spui este pasionant, spuse Dubreuilh. Dar dacă ar fi să te ascultăm, nu ne-ar mai rămâne decât să ne întoarcem acasă.

Fără să spună nimic, Hazan scoase din buzunar o pipă şi o pungă de tutun. Saganne se uită la el cum îşi umple pipa. Privirea lui era iarăşi senină, uşor visătoare, dar mâinile îi tremurau.

Dubreuilh căscă semnificativ. Amândoi tinerii îşi luară rămas bun.

Afară noaptea era caldă. Pe fâşia roşie dintre cer şi

erg, cămilele cu gâtul lor lung se proiectau pe orizont.

— O să crezi că evreii nu ştiu decât să critice, spuse Hazan.

— Tot ce ai spus mi s-a părut foarte inteligent… Am şi eu convingerile mele, dar adeseori am impresia că nu le-am dobândit prin cugetare. Le-am căpătat cum capeţi sifilisul, prin contact.

Hazan zâmbi:

— Nu te plânge, domnule Saganne. Adevărul este de partea dumitale: eşti doar ofiţer francez.

Marş, repaus, marş, oprire, plecare, marş, oprire. Coloana înaintează din ce în ce mai spre sud, zi după zi. Marşuri lungi care păreau că nu modifică nici spaţiul, nici timpul. Între mişcarea în doi timpi a cămilei care se ridică în picioare şi mişcarea inversă, când animalul se aşază în genunchi, se istoveau mergând în şir, în lumina orbitoare. Ceasurile făceau loc altor ceasuri, apăsătoarele privelişti de piatră, altor apăsătoare privelişti de piatră. Incidentele: urmărirea unei gazele sărind prin erg şi pe care glontele o rostogoleşte ca pe o minge; o voce care se înalţă într-un colţ de tabără, altele, guturale, înfruntându-se, apoi doi oameni care sar în picioare şi se aruncă unul asupra altuia; o cămilă de povară care se-nspăimântă deodată, îşi aruncă greutatea din spate, o ia la fuga; toate punctau călătoria fără să-i schimbe monotonia copleşitoare.

După bordjul din Hassi-Inifet care marca jumătatea drumului între Uargla şi în Salah, dunele de cuarţ aurifer în ocuiră ergul acoperit cu pietre. În acest decor atât de plăcut ochilor, oboseala, pipă atunci „parcă plutitoare, căzu peste oameni şi cămile.

La oprire, *de* îndată ce-şi termina inspecţia în tabără şi punea santinelele, Saganne se arunca pe pat şi adormea. Noaptea se trezea lac de sudoare. Reuşea totuşi să adoarmă din nou. Dimineaţa îi era iar bine. Se bucura că-i rezistent. Nu avea impresia că se oţeleşte ci că se

simplifică.

Hazan era mai puţin solid. Fără să se pijngă, mărturisea că e epuizat. Într-o seară, ordonanţa iţii veni după Sagarine. Chircit în penumbra cortului, interpretul clănţănea din dinţi. Locotenentul îi dădu să bea, apoi se aşea A ceva mai la o parte. Când credea că i-a trecut criza, îl auzi pe Hazan gemând. Apoi interpretul începu sa de Sirează. Privirea rătăcită a ochilor săi îl îngrijoră pe Saganne. Ezita să se ducă la Dubreuilh să-l anunţe, dar o constatare a lui Embarek, aplecat peste bolnav, pe deasupra umărului său („Am mai văzut aşa ceva; moare în două zile”), îl hotărî.

Cei doi meharişti de santinelă dormeau în faţa cortului. Belaid dormita la câţiva paşi mai încolo, depănându-şi mătăniile. Saganne ridică prelata şi intră. Credea c-o să-l găsească pe colonel cufundat în hărţi şi dosare. Dar nu numai că acesta nu lucra, dar, cu bustul prăvălit pe masă, cu braţele atârnându-i, sforăia. Cămaşa îi alunecase, dezgolindu-i în dreapta pieptul până la brâu, şi Saganne văzu că purta, încheiat într-o parte, un corset cu balene de o suavă culoare sidefie. În poziţia aceea şi harnaşat cum era, cu gura căscată sprijinită pe un braţ slab, nu mai avea nimic din semeţia unui şef şi semăna în totul cu o cocotă ofilită, după o orgie.

Ţinându-şi rïsuï, Saganne încearcă să se întoarcă discret dar Dubreuilh deschise un ochi şi sări în picioare strigând:

— Nu dorm!

Apoi, ascunzându-şi corsetul cu un gest furios j).

— Cine te-a lăsat să intri?

Fără să se gândească prea mult, Saganne răspunse:

— Belaid.

Şi. adaugă imediat:

— Domnule colonel, lui René Hazan îi este foarte rău.

Privirea lui Dubreuilh se injectase, şi faţa încordată

„De furie îi zvâcnea ca botul unui dihor. Tună:

— Şi mă deranjezi pentru asta I îndoapă-l cu chinină. Lasă-i trei oameni şi cinci cămile. Ne va ajunge când ya puţea, la InSalah! Doar n-am să întârzii din pricina mofturilor evreului ăsta! Plecarea mâine dimineaţă la ora două. Dă ordinele de rigoare. Vom ajunge la InSalah peste cinci zile.

Saganne îşi petrecu noaptea lângă Hazan. Înainte de à pleca, îl trezi ca să-i spună ce-a hotărât colonelul. Dar înZăn îl înţelegea oare? Cum deschidea ochii, îi dădea peste cap. Pe lângă cei trei meharişti, Saganne îl lăsă şi pe Embarek cu el, după ce-l dăscălise cum trebuie:

— Răspunzi de domnul Hazan. Dacă nu mi-l aduci sănătos, te bag la carceră.

Embarek, enigmatic, scuipă în palme.

Când coloana se puse în mişcare, Saganne constată că Belaid, în loc să se urce pe cal – numai el şi colonelul aveau cai, pentru care o cămilă ducea ovăzul – mer-i gea pe jos. Făcu aşa prima etapă. Redingota, pălăria, accesoriile fireşti ale superiorităţii sale îl desenau grotesc în deşert, ca pe un pieton rătăcit. Oamenii râdeau. La ulti-Oii kilometri, bătrânul trebui să se agaţe de coada unei cămile ca să rămână în picioare. Un soldat chaamba îi spuse lui Saganne:

— Ai câştigat. Belaid asudă banii furaţi. Aşa-i drept.

Dubreuilh menţinea un ritm de marş absurd de accelerat. Nu-şi ieşea din muţenie decât pentru scurte crize de furie şi-şi făcea o datorie de onoare din a fi gata întotdeauna primul. După trei zile, au trebuit să sacrifica patru cămile epuizate. Mehariştii s-au dezbrăcat la piele ca să ciopârţească cu cuţitul carnea. Apoi s-au îndopal cu ea, cu o posomorâtă şi nesfârşită lăcomie.

În sfârşit, a cincea zi au poposit în apropiere de InSalah. Întoarcerea colonelului în capitala administrativă şi militară a Teritoriului Oazelor trebuia marcată printr-o

primire cu mare pompă. Toate garnizoanele din Sahara fuseseră anunţate să-şi trimită delegaţii pentru întâmpinarea şefului. Coloana se pregăti o dimineaţă întreagă. Oamenii şi-au curăţat şeile, şi-au frecat cu nisip gamelele şi amuletele până le-au făcut să strălucească, şi-au spălat basmalele şi djellabele în piei de capră fixate în ţăruşi. Gândul la viitoarele serbări ştersese oboseala.

Pe la ora patru, s-au îndreptat spre oază în ţinută şi pas de paradă. Saganne văzu curând, în faţa cimitirului, pe ergul plat, trupele aranjate în rând. Infanteriştii din batalioanele din Africa păreau atât de mici şi neînsemnaţi stând aşa, în picioare, în acea imensitate, încât aduceau cu nişte soldaţi de plumb. Mehariştii chaamba, cu pieptul încins cruciş cu curele roşii, parcă pândeau, pe deasupra capului animalelor pe care le călăreau, inamicul la care urmau să se repeadă. Dar cei care făceau cea mai puternică impresie erau luptătorii tuaregi. Înfăşuraţi în basmale de culoare închisă până sub ochi, arborând sabia şi scutul din piele de antilopă, îi ieşiră colonelului în întâmpinare. Ţipetele lor, răgetele animalelor, zăngănitul plăcilor de metal care atârnau de şei şi de gâtul cămilelor, le însoţeau înaintarea avântată. Coloana fu înconjurată de lăncii, strigăte şi praf. Superb spectacol. Însă Dubreuilh nu zâmbea. Îi aruncă lui Saganne:

— Nu te lăsa impresionat. Nu sunt luptători nobili. Sunt doar nişte *intrad*, nişte vasali. Şi încă din cei mai de jos. Şi nu-l văd pe amenokal. I-am ordonat totuşi

Î Principe suprem al triburilor luarege. (N.tJ

comandantului Aubagnier să-l aducă cu el de la JTamanrasset.

După ce aceşti diavoli albaştri se aliniară din nou, Dubreuilh înaintă pentru trecerea în revistă. Cu bărbia în aer, cu trupul drept, îşi îmboldea cu pintenul pursângele mort de oboseală.

Când ajunse în faţa plutonului mehariştilor din

Taman ras set, un ofiţer de intendenţă, pe care mustaţa albă, ochii spălăciţi, figura congestionată îl trădau de la prima vedere a fi european şi alcoolic, îşi împinse brusc cămila înainte. Arătându-l cu mâna pe ofiţerul în poziţie de drepţi din faţa trupei, urlă cu o voce de stentor şi un pronunţat accent provensal:

— Domnule colonel, vi-l prezint pe cel mai mare bandit din Teritoriul Oazelor, comandantul Aubagnier 1

Ofiţerul primi insulta din profil, fără să crâcnească.

Iapa colonelului, surprinsă de strigăt, se ridică în două picioare. O clipă, care le păru lungă, toţi urmăriră contorsionările lui Dubreuilh: agăţat de grumaz, se sălta mereu ca să se menţină în şa. Din nou în poziţie corectă, îşi repezi iapa spre cel care perturbase ceremonia şi, ridicat în scări, flutură cravaşa şi lovi omul peste faţă şi piept. Era alb de furie. Din buza crăpată de o lovitură de cap a iepei, sângele îi picura pe uniformă. Îi strigă lui Saganne:

— Ia-l de-aici pe tâmpitul ăsta!

1 Apoi, ca un actor care-şi continuă jocul, reluă parada.

După trupe, salută populaţia masată în spatele unei linii din pietre albe. Binecuvântarea sa stârni un val de strigăte. Bărbaţi, copii şi câteva femei cu feţe negre, surâzătoare, se apropiau să-i atingă mâna, să-i sărute cizma, să se bucure cât mai de aproape de protecţia lui. El luă din braţele tatălui un mucos de vreo şase ani şi-l aşeză pe şa, în faţa lui.

Intră în InSalah, ţinând în şa, lângă el, copilul paralizat de frică. Mulţimea ksuriană îl escortă de-a lungul străzilor nisipoase. În faţa cetăţii, dădu puştiul primei santinele întâlnite, apoi intră în apartamentul său, crdonând în trecere să vină comandantul Aubagnier.

Saganne nu ştia ce să facă cu intendentul pe care Dubreuilh îi ceruse să-l aresteze. Se lăsă condus de acesta

până la cazarma care adăpostea mehariştii veniţi din Tamanrasset. Pe drum, omul se oprea la fiecare douăzeci de metri ca să urineze, repetând în timp ce se ţinea cu amândouă mâinile:

— Vulpi Victor face pe tine!

În curtea fiertului se proţăpi în poziţie de drepţi sub stâlpul care purta drapelul tricolor şi răcni spre cer *i*

— Intendent Vulpi Victor. Douăzeci de ani în Sahara. De două ori retrogradat.

Soldaţii chaamba care lâncezeau prin galerii îl priveau distrându-se. Saganne se aşează în faţă beţivului, într-un birou gol.

— O să fii retrogradat a treia oară, spuse el.

Vulpi pufni. Avea ochi de cocker: pleoapa de jos i se răsfrângea, dezvelind mucoasa.

— Beau, de acord, admise ei. Dar alde Aubagnier poate să-şi pregătească geamantanul. Pentru că, pe Dubreuilh, îl cunosc. O să-i scoată tot pe nas scârnăviei, şi pe urmă…

Bătu eu palma în masă şi, cu faţa radiind, exclamă:

— Da, Aubagnier, nimicit! Şi de cine, la vezi, de cine?

Se sculă, luă poziţia de drepţi şi răcni spre plafon:

— Intendent Vulpi Victor. Compania a doua de meharişti din Tidikelt. Douăzeci de ani în Sahara. De două ori retrogradat.

Apoi, fără nicio trecere, într-o poziţie obişnuită şi cu o voce familiară, îi strigă unui soldat care trecea:

— Djilali-şacalul, du-te şi ne adu două beri, la trap!

— Ce ţi-a făcut comandantul Aubagnier? îl întrebă Saganne.

— Mie, nimic, spuse Vulpi. Nu-i nebun.

— Alunei cg-i reproşezi?

— Hoţ, zise Vulpi, cu obrazul încruntat. Hoţ. Dezonoarea armatei francezo. De cum a venit acolo, la Tamanrasset, în urmă cu un an, a început. „Trebuie să

strângem impozitul, a spus. În aur sau în natură. Cei care nu plătesc – corvezi”. Am înţeles numaidecât unde se ducea impozitul; şi banii de pe recoltele rechiziţionate; vindea porţii de griş nomazilor pe motiv că din cauza secetei or să moară de foame. Şi cu un asemenea şef, mehariştii ehaam ca, pe care şi în condiţii normale nu-i uşor să-i stăpâneşti, n-au mai avut nicio ruşine să-i despoaie pe ksurieni: „Dă-mi puiul de cămilă, dă-mi capra, pregăteşte cuş-cuşul şi pe nevastă-ta: astă-seară facem chef la tine”.

Vulpi înjură în arabă, apoi continuă:

— Chiar tuaregii, care nu se dau în lături când *a* să-i fure pe ksurieni, dacă le vorbeşti de Aubagnier, scuipă. Nici pe ei nu-i scutea alde Aubagnier. Trebuiau să plătească, de nu, corvezi şi cămile luate. Rezultatul: au şters-o cu toţii din tabăra de la Tamanrasset cu amenokalul Monssa în frunte.

— Presupunând că ceea ce spui e adevărat, rosti Saganne, mai sunt totuşi şi alţi ofiţeri la Tamanrasset!

— Cine? întrebă Vulpi. Căpitanul Waltignies bate drumurile, sublocotenentul Geindroz e cu capul în nori şi cu ochii mereu într-o carte. Ca să vezi, trebuie să te uiţi şi să cunoşti. Eu, pe putregaiuri le astea ca Aubagnier le miros.

— Şi ceilalţi subofiţeri?

— Aşteaptă solda şi trag cu ochiul la lista avansărilor!

— Vor trebui dovezi, spuse Saganne.

Îşi muie buzele în berea caldă. În clipa când punea paharul jos, un soldat intră în cameră:

— Domnule locotenent, colonelul vrea să vă vadă!

Înainte de a ieşi, Saganne îi spuse lui Vulpi:

— Dumneata să nu te mişti de aici. Nu glumesc!

Într-un birou, mare, alb, Dubreuilh trăgea din narghilea. O carte frumos legată în piele îi atârna în mină.

„Comediant”, gândi Saganne.

— Ce-ai făcut cu Vulpi?

— E în bordj. E beat şi pălăvrăgeşte. Pretinde…

— Perfect, îl întrerupse Dubreuilh. O să-l retrogradăm. O să fie pentru a treia sau a patra oară. Îi vom da şi două sute de franci, pe care o să-i luăm din casa neagră, pentru că e un imbecil curajos.

Se ridică într-un cot, bău un gât de ceai. Saganne aştepta să revină la incidentul cu Vulpi. Dar Dubreuilh, după ce reflectă un moment, declară:

— Să ne întoarcem la lucrurile serioase. Ascultă-mă cu atenţie, Saganne. Situaţia la Tamanrasset şi în Sahara centrală e proastă. Mai proastă decât credeam. Toţi tuaregii ahaggari, sau aproape toţi, şi şeful lor chiar, vechiul meu prieten, amenokalul Mussa Ag Amastan, şi-au părăsit păşunile obişnuite şi au plecat spre sud, spre Adrarul Ifogha. Refuză să se întoarcă. Nu răspund mesajelor noastre. De când ni s-au aliat, din 1904, este prima dată că dezertează în masă. În acelaşi timp, în est, toate rapoartele pe care le-am citit arăta că şeful Sultan Ahmoud pregăteşte o ofensivă începând de la Ghât, în spatele frontierei tripolitane. Dacă-i lăsăm pe rebelii fanatizaţi de secta senussia şi înarmaţi de turci să se infiltreze în Tassili în partea ajjerilor, s-a terminat cu noi în ţinutul ăsta: triburile ajjer, care n-au acceptat niciodată de-a binelea suveranitatea franceză, se vor declara disidente pe faţă. Ca s-o evităm, trebuie să ne ocupăm repede şi întâi de Tassili, să ne proclamăm acolo dominaţia o dată pentru totdeauna. Această operaţie n-o pot face singur. Ca să reuşească, îmi trebuie sprijinul lui Mussa: sprijinul politic şi, mai ales, luptătorii lui. E deci obligatoriu ca el şi al lui să se întoarcă de la Adrar. Am nevoie, am imperativ nevoie de aliaţii ahaggari ca să înfrâng disidenţa care ameninţă ţinutul ajjer.

Dubreuilh bău încă un gât de ceai şi continuă:

— Iată ordinele mele: în primul rând, comandantul Aubagnier nu se mai întoarce la Tamanrasset; părăseşte Sahara. În al doilea rând, căpitanul Wattignies, care era ajutorul lui, îi ia locul la comandamentul din Hoggar. În al treilea rând, eşti numit adjunct al căpitanului Wattignies. Pleci la Tamanrasset, cu patruzeci de chaambani, cel mai târziu peste o săptămână. Ai prioritate la cămile. În al patrulea rând, la Tamanrasset, căpitanului Wattignies şi chiar dumitale vă revine sarcina să faceţi în cel mai scurt timp o expediţie spre Adrar Ifogha, pentru a intra din nou în legătură cu triburile ahaggar şi cu şeful lor, amenokalul Mussa Ag Amastan, şi să-i convingeţi prin toate mijloacele să urce spre nord. De îndată ce se vor fi întors, vom pregăti ocuparea definitivă a ţinutului Tassili, care aparţine ajjerilor. Iată sarcina noastră pentru următorul un an, un an şi jumătate. E limpede?

— Da, domnule colonel.

Dubreuilh îşi întoarse brusc privirea la locotenent şi adăugă, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Totul trebuie subordonat acestor obiective.

Tăcu. O clipă se jucă cu cartea pe care n-o lăsese din mină. O închise în sfârşit şi o puse delicat pe o tavă de aramă.

— Soţia mea se ocupă de legătorie. E o treabă puţin potrivită pentru o femeie. Dar, ce să-i fac, se plictiseşte să brodeze… Domnule Saganne, eşti liber.

Lui Saganne i se înfierbântase creierul de marile proiecte pe care le auzise. Dar ţinea să revină la ceea ce preocupa.

— Ce fac cu Vulpi, domnule colonel?

— Ţine-l la răcoare o săptămână şi ia-l apoi la Tamanrasset, cu dumneata. Îţi va. fi util.

— Mi-a destăinuit elemente privind situaţia din Tamanrasset şi în special despre plecarea tuaregilor care…

— Tocmai ce-ţi spuneam, îl întrerupse Dubreuilh. Îţi

va fi de folos cu condiţia ca, în cele ce afli de la el, să ţii cont şi de efectul absintului şi al acrelii. Douăzeci de ani de Sahara fac dintr-un om fie un sfânt, fie o zdreanţă. Foucault a luat-o pe o cale, Vulpi pe cealaltă, îmi sunt dragi amândoi… La revedere, domnule Saganne, îmi placi foarte mult.

După trei zile, pe când ieşea de la popotă, Saganne fu oprit de Belaid. Bucătarul se arăta foarte prevenitor faţă de locotenont, după marşul forţat din deşert. Nu reuşise să înţeleagă cum îl făcuse Saganne pe Dubreuilh să-l pedepsească. Aşteptând o ocazie de răzbunare, aplica proverbul arab: „Linge mâna pe care n-o poţi tăia”.

— O femeie mi-a spus că Embarek soseşte cu căpitanul Hazan. Dă-i mort.

— Cine o mort?

— Evreul. Aşa a spus femeia. V…

— Pune şaua pe un cal, strigă Saganne.»

În mai puţin de o jumătate de oră de galop ieşi înaintea celor patru bărbaţi. Mergeau în lumina amurgului, încet, ca un grup biblic. Embarek ducea de căpăstru cămila deschisă la culoare, a lui Hazan. Văzând corpul aruncat de-a curmezişul peste Sa, cu picioarele şi capul bălăngănind, Saganne nu se mai îndoi de moartea prietenului său. Descălecă. Fără să asculte explicaţiile lui Embarek, se apropie de corp. Capul era înfăşurat într-o cârpă pe care se strânseseră muştele. îl întoarse spre el şi-l dezveli: ochii erau închişi, buzele răsfrânte lăsau să se vadă dinţi de animal. îl sărută pe frunte: pielea era caldă încă.

Atunci Hazan deschise ochii şi murmură:

— Sunt bucuros că eşti dumneata.

După trei zile, Hazan era pe picioare sau aproape. Dar slăbise zece kilograme. Saganne îşi petrecea cu el fiecare clipă de răgaz pe care i-o lăsau pregătirile pentru plecarea la Tamanrasset. Intrând în camera prietenului

său, îl întreba:

— Ce mai face mortul, astăzi?

Într-o seară, îi spuse:

— Lazăre, scoală-te şi umblă: vom cina împreună.

— Nu-mi spune „Lazard” v spuse Hazan. O să creadă creadă lumea că-s rudă cu cei de la bancă şi o să-mi mai faci câţiva duşmani.

Saganne zâmbi:

— Susceptibilitatea ta ebraică începe să mă enerveze, dragă! Hazan îl privi atent o clipă, apoi spuse!

— Eşti drăguţ, dar eşti prost

— De ce sunt prost?

— Crezi că, pentru că ai o figură plăcută, totul îţi este permis.

Capitolul iv

În dogoarea nepotolită, curtea berdjului nu oferă adăpost, E un deşert fără scăpare, mai neîndurător decât deşertul fără margini care o înconjoară: domeniu închis al pietrei şi al prafului. Nicio plantă, niciun animal, niciun om.

Între zidurile crenelate, aerul e o masă dreptunghiulară care stagnează. Saganne păşeşte ca într-un coşmar. Pete negre îi joacă în faţa ochilor. La fiecare pas are impresia că se va prăbuşi într-o groapă întunecoasă, că-şi va pierde cunoştinţa, că va scăpa în sfârşit de lumina orbitoare. îl ţine în picioare, îl împinge înainte durerea care-l săgetează în coapsă. Spasmul care-l străpunge la intervale regulate e ceea ce-i îngăduie să traverseze acest spaţiu mort, ultima etapă a martiriului său.

Djelfa – Uargla, 400 de kilometri, Uorgla – InSalah, 700 de kilometri; InSalah – Tamanrasăet, 600 kilometri. Saganne are în fiecare muşchi, în fiecare os.

1700 de kilometri de deşert, 600 de ore de marş

peste hamadaurile negre, erguri, reguli[11], şi, în ultimele zile, peste masivul Kudia unde haosul gresiei pare să fie coşmarul mineralizat al unui zeu nebun.

Doi dintre cei patruzeci de chaamba pe care i i-a încredinţat Dubreuilh la plecarea din InSalah au murit de scoi but. A trebuit să le acopere cadavrele cu piatră: Dijilali-şaealul, care râdea tot timpul, şi un tânăr, văr cu Embarek Au murit în aceeaşi noapte, fără să striga după ajutor. I-au găsit dimineaţa, înveliţi în pături, cadavre cu burta umflată, pe care pietrele au ricoşat.

În biroul căpitanului Wattignies atârnă un crucifix din lemn de merişor şi, sub el, într-o ramă ovală, fotografia unei femei colţuroase, ÎI priveşte fix pe intrus, cu un ochi de cucuvea. Saganne salută. Căpitanul îşi desprinde ochelarii de pe nas, şi-i întinde, peste masă, un braţ scurt, o mână de păpuşă.

— Am primit mesajul pe care mi l-ai trimis de la puţul Gouirat. Îţi doresc bun venit la Tamanrasset, domnule Saganne.

Este mic, masiv: un clapon de luptă. Vocea cumpănită, tonul aşezat de om din nord contrastează cu gesturile sale sacadate. În picioare, opunându-se nevoii de a se agăţa de masă, Saganne debitează ordinele colonelului. Wattignies ascultă, cu pieptul bombat, mângâindu-şi cu două degete barba lungă. Când Saganne tace, întreabă:

— N-ai uitat nimic?

— L-am adus cu mine pe intendentul Vulpi pe care colonelul l-a retrogradat.

— Pe ce motiv?

Saganne relatează pe scurt incidentul care a marcat sosirea lui Dubreuilh la InSalah.

— Mesagerii pe care mi i-ai trimis mi-au povestit lucrurile cu mult mai multe detalii. Prefer versiunea

11 Deşert de pietre. (N.t.)

dumitale sobră. E bine. Nu vreau să discut hotărârile luate de comandantul Teritoriului Oazelor, dar vreau să ştii că comandantul Aubagnier, care a fost îndepărtat atât de brutal, se bucura de încrederea mea, şi eu de a lui... Ai confirmarea scrisă a ordinelor colonelului?

Saganne scoate din raniţă hârtiile şi le pune pe birou. Wattignies îşi pune din nou lornionul ca să le citească.

— Şeful se grăbeşte cu plecarea asta imediată spre Adrar! Nu-şi dă seama că toate cămilele mele sunt la păşunat; unele la 120 de kilometri de aici, şi toate în stare foarte proastă. În Ahaggar n-a mai plouat de cinci ani. Nu mai există o tufă verde, cum ţi-ai putut da seama venind. Dacă plecăm aşa, n-o să parcurgem nici două e n pe. Asta-i! îl voi însărcina pe sublocotenentul Geindroz să se ducă să x-ecupereze toate cămilele disponibile; în timpul acesta, eu voi strânge orz cât voi putea de mult. O să coste o avere treaba asta! Vom trimite factura la InSalah, nu? Ţine seama, domnule Saganne, că vom fi gata de plecare peste o lună, nu mai înainte. Acum, du-te şi te odihneşte. Ai nevoie. Azi e marţi. Te las liber de orice obligaţie până duminică. Atunci părintele Foucault ne face bucuria să vină să ţină slujba în fort.

Ieşind din biroul căpitanului, Saganne se clatină. Soarele îl înhaţă încă înainte de a depăşi zona de umbră. Printre gene i se pare că zăreşte, ca într-o vedenie, la stânga, în spatele zidului, un fel de Loie Fuller, îmbrăcată într-o cămaşă lungă şi largă, stropind straturile cu salafă. Silueta dă drumul bidonului şi vine repede, traversând curtea, cu braţele deschise, cu faţa luminată de un zâmbet. Loie Fuller este Courette.

Cinci minute mai târziu, Saganne stă lungit la infirmerie, clădire cu pământ bătut pe jos, în care căldura adunată a prins miros de camfor. Legătura cu lumea mai este asigurată de degetele lui Courette care-i ciocăneşte pieptul, îi freacă gingiile, îi frământă pântecul:

— N-ai scorbut. Congestie a ficatului doar. Regim şi calomel. În trei zile eşti din nou în formă. Îţi dau cuvântul meu de onoare că n-ai niciun motiv să te nelinişteşti.

— Na mi-era frică, spune Saganne.

Nu asta voia să spună. Voia să spună: „Măcar de mi-ar fi fost frică!”

Nu se corectează, închide ochii. În afară de oboseală, e apăsat de o tristeţe tot atât de sfâşietoare ca aceea pe care o simţise când, după înmormântarea mamei sale, întors acasă, văzuse între două dale, în curtea bunicilor, mănuşa scorţoşită de ploaie pe care sărmana femeie o căutase zadarnic în ajunul morţii ei. Singurul lucru care-i curmă disperarea e zvâcnetul durerii din coapsă.

Courette l-a luat de mână şi-l încurajează încet:

— Hai, bea asta… Acum vino… Atenţie la trepte…

Se lasă condus. Camera care i s-a rezervat dă printr-o uşă ogivală spre terasa fortului. Din pat, vede cerul de un albastru intens şi munţii Kudia, cu vârfurile zdrenţuite, căptuşite cu strate verzi şi grohotiş de culoare cenuşie.

Vrei să te ajut la dezbrăcat? îl întreabă Courette.

— Nu, lasă-mă.

Cum Courette insistă, se simte deodată sufocat de furia care-l apucă, şi explodează:

— Du-te naibii. Lasă-mă!

Courette îl priveşte liniştit:

— Nu-i nimic, scumpule. Te-a cuprins deprimarea. Asta se cheamă „muşcătura Sudului”. E clasică, aşa cum e şi hepatita ta. Şi va trece la fel de repede… Te las.

Saganne se culcă ghemuit. Muşcătura Suduluii Cuvântul îl face să scrâşnească din dinţi. Courette n-a înţeles nimic. Nimeni nu poate să-i înţeleagă sila pe care o simte faţă de el însuşi, certitudinea care-i ciocăne în tâmple că lumea-i o absurditate, ca şi el, născută din povestea aia idioată cu chipiul lui şi continuând cu convingerile şi elanurile sale, cu măruntaiele care nu-i mai

funcţionează, cu maşinăria ridicolă pentru reproducerea acestei absurdităţi, care-i atârnă sub pântec, da, el însuşi este cea mai de prisos şi cea mai bufonă dintre absurdităţi. Să dispară, să devină nisip. Şi odată cu el şi pereţii văruiţi, şi pătura miţoasă care pute a capră, şi muntele care se colorează în mov şi portocaliu, lumea întreagă să dispară. Totul să devină pulbere în bătaia vântului. La ce bun toate aceste eforturi pe care le face din copilărie ca să-şi învingă necazurile, să-şi corecteze slăbiciunile! La ce bun să se lupte atât ca să lase ceva după el! La ce bun toată această agitaţie tâmpită, dacă nu pentru a ascunde adevărul: nicio cauză nu justifică niciun gest; timpul înghite totul, neantul învinge întotdeauna: şi în Sahara, iată, a şi câştigat.

Embarek a – venit şi s-a aşezat pe jos în faţa uşii locotenentului său. Încet, cu glas scăzut, îngână nişte silabe guturale: e mai mult un bocet decât un cântec. Pielea braţelor, a gambelor, i se cojeşte ca o scoarţă uscată. Saganne închide ochii să nu-l mai vadă.

Timp de trei zile, Saganne a rămas într-o stare de prostraţie. Mai avusese în adolescenţă crize asemănătoare cu cea de acum, dar niciodată atât de puternice. Cu obrazul ascuns în aşternut, în pumnii strânşi, era înnebunit de neputinţa de a-şi domina răul, un fel de hulă a disperării, când zdrobitoare, când insinuantă. I-ar fi dat un pumn în cap celui care ar fi încercat să-i explice că aceste atacuri de neurastenie sunt frecvente la cei ce-şi caută sensul vieţii în acţiune, plătind cu fiinţa lor.

Unica lui distracţie era să-şi imagineze cu precizie cum l-ar ucide pe Wattignies: se vedea intrând în birou, cu pistolul la şold şi descărcând apoi toate cartuşele în mutra prostită de spaimă, între lornion şi barbă. De ce pe Wattignies? De ce să ucidă? Nu ştia. Se agăţa de scena asta ca de o bucată de realitate posibilă.

Sâmbătă dimineaţă, reuşi să adoarmă. Se trezi după-amiaza, cu membrele grele, capul golit, dar se simţi

vindecat. Se îmbrăcă şi trimise după Courette.

— Hai să ne plimbăm, îi spuse, şi nu te supăra dacă te las să vorbeşti numai tu.

Feeria înserării se concentrase pe Adrar Ihagarren, masivul cu minunăţii roz, ametist şi galben-şofran. Aerul uşor aducea miresme în valuri distincte: de foc, de grăsime, de mentă verde. În faţă se întindea câmpia de nisip.

CD

cu femei şi capre muiate în aur, învăluite în albastru. Niciodată Saganne nu primise maicu dragă inimă splendoarea deşertului şi sentimentul înalt de tihnă pe care ţi-l dă. Cel mai frumos lucru era liniştea.

În spatele satului, în poarta grădinilor, femeile se adunaseră în jurul fântânilor. Gesturile cu care scoteau apa, îşi puneau urcioarele pe cap sau la şold, repetate de atâtea ori, le făceau graţioase până şi pe cele mai urâte. La fel de atrăgătoare păreau sclavele negre, rău mirositoare, ca şi tinerele tuarege, cu părul împletit în codiţe, cu fruntea bombată, cu profilul de o puritate ce amintea de prinţesele din tablourile florentine, în ciuda muştelor, în ciuda rochiilor mizerabile.

— Toate au sifilis, spuse Courette… Cel puţin aşa pretinde Foucault. Dar o spune ca să sperie, când predicile lui despre măreţia castităţii nu mai sunt de ajuns. Poate că nu se înşală dar, pe mine, ce m-a frapat de când sunt la Tamanrasset e starea sanitară foarte bună a populaţiei. Microbii nu proliferează în Hoggar. Singura maladie gravă este foamea… Priveşte fata care a pus. urciorul jos…

Tânăra pe care i-o arătase Courette scoase dintre cutele rochiei o mină de copil şi pipăi inelele de aramă care-i atârnau la urechi. Braţul cu brăţări era cafeniu-înc nis pe fondul galben al rochiei. Faţa inspira blândeţe. Blândeţe şi violenţă, gândi Saganne.

— Dacă o vrei, nimic mai uşor, continuă Courette. A

fugit din sat şi s-a refugiat în fort, de o săptămână. Îşi caută un protector.

— Nu, spuse Saganne, desprinzându-şi braţul de cel al prietenului său.

Courette râse:

Eşti un adevărat „rumi” însă! încheiat de la guler până la prohab, cufundat până la gât în moralism, ca un mic burghez de provincie. O să-ţi treacă. Primul precept al saharianului este să ia cu cea mai mare naturaleţe ceea ce-l face pe domnul părinte să sară în sus!

— N-am venit ca să-mi descarc nervii pe un copil.

— Dragă, zise Courette, dacă nu scapi de spiritul ăsta creştinesc, înnebuneşti. De la depresiune la demenţă nu-i decât un pas, aici.

— Nu te teme pentru mine, spuse Saganne, o să rezist.

— Nu eşti un titan. Eşti ca şi ceilalţi. Aici trebuie să fii umil sau dispari. Priveşte.

Cu o mişcare circulară, Courette arătă haosul stâncos care-i înconjura: coloane ca tuburile de orgă, piramide trunchiate, antablamente, fracturi. În ciuda culorilor dulci ale înserării, dezordinea acestui peisaj te strivea. În Pirinei, în Alpi, chiar şi cel mai modest cunoscător de geologie simte o armonie. Aici, nu puteai urmări cu ochii nicio linie care să nu se frângă.

— Dacă nu suntem în stare să-i rezistăm, ce căutăm în această ţară? murmură Saganne.

Vorbise fără să se gândească. Încercă să se explice, mai puţin pentru Courette cât pentru sine:

— Înţelegi, dacă în loc să transformăm acest ţinut, ne schimbă el pe noi, sau, mai degrabă, ne dezvăluie ce puţin lucru sunt valorile, credinţele pe care ne sprijinim… Dacă faptele pe care le îndeplinim ca să ne impunem legea au în noi repercusiuni care ne arată, în mod intim, cât de fragilă este această lege…

— Nu mai crezi în misiunea ta de ofiţer? întrebă Courette.

— Cred, spuse Saganne… Dar trebuie, în fiecare minut, să-mi amintesc de acest crez. Am trecut prin clipe grele. Îmi va trece.

— Prietene, zise Courette, cu o expresie binevoitoare pe chip – enervantă pentru Saganne – de om cu experienţă, aşa cum nu era, cel mai bun mijloc de-a ieşi din apatie este să te distrezi: alcoolul şi fetele. Cealaltă cale este misticismul. Păcat că Foucauld e în refugiul lui din Asekrem. Te-ar fi îmbrobodit cu Iisus Christos şi Fecioara Maria; poate te-ar fi uşurat.

— Nu prea pari să-l apreciezi pe Foucauld!

— Oh! e un om admirabil, spuse Courette cu o strâmbătură. Dă-i atât de plicticos! Ai impresia că predică şi când trece… Sfinţii din Biblie, ca să se unească cu dumnezeirea, se umileau cu simplitate… Umilinţa lui Foucauld este teribilă!

— Ai o părere preconcepută pentru că eşti protestant, zise Saganne.

Courette râse. El, atât de tânăr, părea încă şi mai tânăr când râdea: un copil, nu nepăsător, dar funciarmente vesel.

— E-adevărat că protestantismul mă ajută să văd ideile rigide pe care oamenii le ascund şi la care, pentru nimic în lume, n-ar putea renunţa.

Pe când cei doi ofiţeri vorbeau, fata îşi luase urciorul şi plecase. Cu bustul ţeapăn, se legăna din talie în jos, poate cu o intenţie de cochetărie, poate pentru că aşa mergea de obicei, cine ştie? Privind-o, Saganne se gândi la micuţa tovarăşă indigenă a lui Flaminarin, la prostituatele cu care făcuse dragoste repede şi prosţ, sau, câteodată bine. la mama, la sora lui, şi chiar la Madeleine de Sainte-Ilette, pe care i se mai întâmpla să o viseze. Nu dispreţuia femeile. Îi plăceau. Avea nevoie de ele. Ar fi vrut ca dorinţa

pe care o simţea acum, pentru copila aceea, s-o emoţioneze delicat şi să o ajute să trăiască. Se simţea mai bine. Lumea căpăta sens.

Cei doi prieteni îşi continuară plimbarea în partea grădinilor. Ksurienii prăşeau, frânţi în două, cu djellabele lungi suflecate până la mijloc. Saganne recunoscu meiul, fire de orz, ceapă, dovlecei. La marginea ogoarelor minuscule erau plantaţi palmieri, subţiri ca nişte plante de interior la capătul suprafeţelor cultivate – oamenii puneau împletituri de plante ca să oprească înaintarea nisipului. Mai departe, o altă echipă îngropa o canalizare făcută din ţevi de pământ: asamblau bucăţile, lipindu-le cu lut. cu mina. Lucrau fără grabă, cu încăpăţânare, dar erau lipsiţi de îndemânare. În niciuna din oazele prin care trecuse, Saganne nu văzuse desfăşurându-se o asemenea activitate. Se miră.

— Ăsta-i Wattignies, spuse Courette. Şi-a pus în cap să facă din Tamanrasset un centru de cultură. E un edii, căpitanul nostru! în fiecare zi are câte o idee nouă; de exemplu, canalizarea, care să ducă apa din puţuri în grădini. Cum nu are ţevi din metal, s-a dus la bătrânele care fac urcioare. Bietele olăriţe, care de secole nu fac altceva decât urcioare, nu înţelegeau ce voia. Nu s-a descurajat. Ore întregi le-a explicat de ce este important să fabrici ţevi din pământ, cum s-o facă, şi c-o să le plătească bine. La început una din ele a încercat, pe furiş. Wattignies înnebunise de bucurie. A botezat-o Doamna Lesseps. E pe cale să devină văduva cea mai bogată din Sahara. Pentru îmbunătăţirea pământurilor, pentru cumpărarea seminţelor, a pus la punct un sistem de împrumut. Ksurienii dau înapoi jumătate în muncă pentru lucrările de interes comun şi jumătate în natură. Nu ştiu ce cred despre asta oamenii aceştia cumsecade dar, pentru moment, se pare că merge. Trebuie spus că Wattignies nu glumeşte; nimeni nu poate refuza plata datoriei sau

corvezile care-i revin. Recalcitranţii sunt închişi sau plătesc amendă. Pentru supravegherea muhcii, Wattignies îl are pe caidul Baba. E un negru bătrân, gras ca un porc, care a fost numit caid de comandantul Aubagnier. Se plimbă călare pe măgar, drapat într-un burnuz roşu şi, în fiecare seară, îi dă raportul lui Wattignies… Uite-l că vine; Baba vede tot. Prezenţa noastră îl intrigă: vine să afle noutăţi.

Caidul îi salută pe cei doi ofiţeri fără să coboare de pe măgar, răcorindu-şi mai departe faţa enormă cu un evantai din pai. Vorbea destul de bine arabă, râdea şi gâfâia după fiecare frază. Răspunzându-i lui Courette, care-l tachina cerându-i ouă, îl rintărea pe Saganne, cu ochii lui mici, de animal.

— Să-ţi dau ouă? Ah, doctor, tu trebuie să dai cadou la mine! Eu, numai un hărăţin la mine, un biet ţăran. Am nimic. Toate găinile au murit şi care n-au murit, fură soldaţii tăi şaamba din Uargla!

Se întoarse să scuipe o gură de tutun în praf. Se aşează mai bine pe măgarul îndoit de spinare sub greutatea lui, şi continuă:

— Doctor, pe fata care a venit la fort trebuie s-a alungi. Este nepoata mea. Dacă rămâne în cazarmă nu mai găsesc bărbat la ea. Şi apoi, să nu crezi ce povesteşte! Este o fată rea, rea musulmana! Minte, fură, târfă la bărbaţi!

— O să vedem, zise Courette, în arabă. Mergi în pace, caidule.

În timp ce se îndepărtează, adăugă, pentru Saganne 1

— O vrea pentru el, târâtura bătrână. Nu-i nepoata lui. E orfană. I-a fost mai mult sau mai puţin vândută când era mică. O bătea. Cel puţin aşa i-a spus ea infirmierului meu. Dar cred că şi fata minte cel puţin cât bătrânul Baba.

Când cei doi ofiţeri s-au întors în fort, se lăsase

noaptea, după o ultimă pâlpâire care proiectase pe cer lungi dâre purpurii. Courette îl însoţi pe Saganne până la uşa camerei.

— Te pot lăsa? N-o iei de la capăt?

— Nu, zise Saganne.

Aprinse lampa cu gaz. Embarek spălase pe jos şi făcuse patul. Ca să sărbătorească însănătoşirea locotenentului său, îi pusese pe masă un buchet de flori de oleandru. La capătul tijelor atârna o boabă de sevă albă.

Saganne îi scrise fratelui său:

Aspru mai este acest ţinut; mai aspru decât îmi închipuiam. Cuvintele vânt, căldură, lumină, linişte, singurătate, desemnează fenomene de o intensitate pe care nu o bănuieşti dacă nu ai trăit-o. Da, trupul şi sufletul sunt aici puse la încercare în fiecare secundă. Oboseala drumului In*Salah – Tamanrasset, care s-a adăugat marşurilor anterioare, m-a adus într-o stare jalnică din care ies cu greu, după patru zile de repaus. Dacă ar fi de ajuns să ai voinţă şi rezistenţă fizică pentru a deveni saharian, ar fi uşor. Totul începe şi toiul se clatină din momentul în care treci de limite dincolo de care în zadar încerci să-ţi* în *piept ţie însuţi. Treci prin asta ca sabia prin joc: o adevărată călire.* Îţi *mărturisesc că aş* prefera *să înfrunt de unul singur o bandă de rebeli fanatici decât să trec din nou printr-o încercare asemănătoare*.

În afară de Courette, la cină, pe terasă, Saganne îl găsi pe Wattignies, care-l întâmpină cu o bunăvoinţă puţin scorţoasă. Căpitanul era evident aproape pitic şi barba care-i cădea pe piept îi tasa şi mai mult persoana. Făcu cunoştinţă şi cu sublocotenentul Geindroz, care se întorsese în ajun din uedul[12] în care se dusese să adune o parte din cămilele necesare expediţiei spre Adrar. Saganne îi dădu puţină atenţie tânărului. Nu înregistra decât ceea ce se vedea imediat: părul roşu, bunele maniere şi

12 Curs temporar de apă sau albia seacă a acestuia. (N.t.)

stângăcia de adolescent care a crescut prea repede.

Strălucirea lunii era suficient de puternică pentru a se putea lipsi de lampă. Învăluia totul într-un halou şi făcea să strălucească dinţii oamenilor şi tacâmurile de tablă. Negrul care-i servea puse în fiecare farfurie două sardele în ulei. Muntele acesta de muşchi era un sclav fugit din Maroc. Venise să se alăture muncitorilor care construiseră fortul, ca un câine care-şi caută un loc, când francezii ocupaseră Tamanrassetul. De atunci nu mai părăsise fortul şi devenise necesarul factotum. Un poznaş îl botezase Marguerite. El nu văzuse în asta o jignire şi-şi purta numele cu mândrie: gâtul de taur şi pumnii lui îi potoleau pe amatorii de glume proaste. Dacă aveau o masă aşa de deosebită în seara aceea, era pentru că se însurase cu fiica grădinarului, o frumoasă de doisprezece ani, obezã în lege, mulţumită resturilor de la popota ofiţerilor cu care o îndopa de doi ani.

După sardele, Marguerite servi tăieţei cu ceapă şi unt rânced.

— Ce-ţi face nevasta, Marguerite? întrebă Courette.

N-am văzut-o de la nuntă. O ţii închisă, gelosule?

— Nu, domnule doctor. Nu iese pentru că nu-i bine. Se pişă sânge, mult, mult.

— Ai bătut-o?

— Nu, răspunse hotărât, Marguerite.

Apoi, ezitând:

— De ce aş bate-o?

— Atunci ce are?

Marguerite izbucni în râs: gura, chiar şi nările i se deschiseră ca nişte cratere. Îşi prinse partea de jos a burţii cu amândouă mâinile şi bătu puternic aerul, mişcând din şolduri în gol:

— I-am arătat eu!

În afară de sublocotenentul Geindroz, căruia i se în roşiră şi urechile mari, toţi râseră.

— N-ai cu ce te mândri, Marguerite, zise Ceurette. Nu trebuie să le mai atingi de nevastă-ta, şi mâine. să mi-o aduci la infirmerie.

Adăugă, ştrengăreşte:

— Ce mai armăsar şi Marguerite ăsta 1 Te face să visezi, nu, Geindroz! Te şi vezi spunându-i socrului, a doua zi după nuntă: „Tată, am rupt-o pe fiica ta cea mare. Trebuie să te gândeşti, pe viitor, să fabrici nişte iepşoare potrivite cu mijloacele noastre, care stat considerabile!”

Waltignies îl scoase pe Geindroz din încurcătură, întrebându-l despre expediţie. Sublocotenentul nu găsise la păşunat numărul de cămile pe care contase. Câtva timp ofiţerii discutară despre felul în care trebuiau să-şi procure animalele odihnite de care aveau nevoie.

Când au terminat tăieţeii, Marguerite apăru legănând o tavă de lut pe care era jumătate de ied.

— Măi! exclamă Courette. Ne răsfeţi în seara asta!

Waltignies care, crezând că masa s-a terminat, îşi aprinsese pipa, mormăi:

— De unde-i asta?

— E un cadou, răspunse Geindroz, care se ocupa de popotă.

— Un cadou de la cine? întrebă sec Wattignies.

— De la un om bătrân care s-a prezentat azi-dimineaţă, răspunse sublocotenentul.

— Şi care, după ce te-a copleşit cu salamalecuri o jumătate de oră, te-a invitat la ceai la el, continuă Wattignies cu vocea lui tărăgănată.

— Da, domnule căpitan, zise Geindroz.

— Cine-i omul acesta? întrebă Saganne.

— Agentul senuziţilor la Tamanrasset, spuse Wattignies. Fireşte, n-am dovezi, doar indicii. Mulţumesc lui Dumnezeu, e prost, sau mai degrabă, puturos. Iedul asta îi va îngădui să spună celor care-l folosesc că a mituit un ofiţer francez, reuşită care-i va justifica cel puţin pentru

şase luni inactivitatea.

— Am făcut o greşeală, spuse Geindroz.

Saganne se gândi că tot cu mutra asta vinovată îi răspundea băietanul directorului colegiului iezuit, la cincisprezece ani.

— Nu te necăji, spuse Wattjgnies. Hadj Stiman mi-a întins şi mie aceeaşi capcană când am sosit aici.

Cuvintele căpitanului erau dictate de milă creştinească; tonul pe care le spuse adulau orice îngăduinţă.

— Nu Hadj Stiman ţine şcoala coranică? întrebă Courefte.

— El e, spuse Wattignies.

Courette râse copilăreşte.

— Păi atunci, spuse, păi atunci poate că avea motive mult mai puţin întortocheate pentru a-l seduce pe tânărul nostru prieten!

Wattignies zâmbi fără să dea drumul pipei dintre dinţi. – Nu înţeleg, spuse Geindroz.

Roşeaţa care-i năvăli în obraji arăta că, de fapt, înţelegea foarte bine unde voia să ajungă Courette. Acesta râse în hohote;

— Nu înţelegi? Păi, drăguţule, uită-te în oglindă şi întreabă orice puşti. Eşti frumos ca o faţă şi toţi cei care poartă pantaloni şi n-au încă barbă au avut de-a face cu Hadj Stiman, în acest oraş.

— Tot nu înţeleg – zise Geindroz, stacojiu.

Saganne, pe care liniştea sufletească pe care şi o redobândise de câteva ore îl împingea să fie delicat, se întoarse spre Courette:

— Nu te gândeşti decât la asta… Dacă aş fi în locul tău, m-aş nelinişti!

Dar. ca să-l opreşti pe Courette, îţi trebuia mult mai mult. Necheză de râs, dădu din mâini ca să-şi sublinieze burlesc indignarea:

— Oh, ipocritul! exclamă el; oh, monstru de ipocrizie! Toţi suntem bolnavi, toţi. Toţi ne zbatem între dorinţele noastre şi interdicţiile religioase sau morale cu care am fost înşeuaţi. Cum ar putea fi altfel? Iată-ne aici, toţi oameni tineri, în puterea vârstei, fără femei, în mijlocul unei populaţii ale cărei mari probleme sunt, o dată asigurată hrana, războiul şi voluptatea. Liberi să facem ce vrem, cui vrem, fără control, în mijlocul unor oameni care se omoară între ei şi se împerechează fără remuşcări mai mari decât avem noi la jocul de cărţi. Liberi să ucidem, liberi să distrugem sau să îmbogăţim pe cutare sau cutare, liberi să ne realizăm toate fanteziile. Suntem stăpânii şi nu mai există, pentru a ne supraveghea, nici părinţi, nici preoţi, nici jandarmi. Libertatea asta ne înfierbântă; fierbinţeala asta ne îmbolnăveşte. Dacă nu vrem să sfârşim nebuni, trebuie să ne acceptăm dorinţele, să ne comportăm cu simplitate şi firesc; pe scurt, să-i imităm pe oamenii aceştia de treabă care ne înconjoară. Îmi spuneai adineaori, Charles, că n-ai venit aici să-ţi descarci nervii pe o copilă. Evident. Dar dacă nefăcând dragoste cu fata asta te prăbuşeşti, cine va pierde dacă nu misiunea ta de ofiţer şi, poate, naţiile care-ţi sunt încredinţate? Cum o să fie Geindroz al nostru un bun sublocotenent dacă se înroşeşte ca un îngeraş când faci aluzie la pederastie, pe când noi ştim cu toţii că-i o practică banală între soldaţii pe care-i comandă.

— M-ai pus personal în discuţie, îl întrerupse Geindroz.

— Şi *cel* continuă Courette. Fii sigur, scumpule, că probabil toţi mehariştii tăi, într-o zi sau alta, te-au privit cu un ochi lacom şi că tenul tău de piersică şi talia arcuită au făcut obiectul unor conversaţii fermecătoare în jurul focului de bivuac.

Geindroz se ridică pe jumătate din scaun. Era livid.

— Nu-ţi permit să mă insulţi!

Wattignics îl prinse pe sublocotenent de mânecă:

— Nu te insultă, spuse. Şi dumneata, doctore, taci din gură.

Geindroz îşi aprinse o ţigară şi se duse la balustrada de pământ ars care mărginea terasa, cu mâinile în şold, într-o atitudine foarte bărbătească. Silueta lui, conturată de o dungă luminoasă, părea lipită pe negrul intens al Kudiei. Pe cer stelele sclipeau enorme şi galbene, ca cele pe care le desenează, copiii. Courette se înclină spre Saganne şi-l întrebă încet:

— Crezi că l-am ofensat?

Saganne ridică din umeri. Pacea interioară pe care o gustase o clipă mai înainte se risipea. Simţea crescând în el un nou val de nemulţumire, fără motiv.

Voia să-şi ia rămas bun, când apăru Vulpi pe terasă, urmat de un european în civil, pe care Saganne nu-l cunoştea. Amândoi purtau câte o sticlă sub fiecare braţ. Cu părul făcut creastă, cu haina de uniformă aruncată pe umeri, Vulpi părea un clovn.

— Cu permisiunea dumneavoastră, domnule căpitan Wattignies, şi cu tot respectul, am venit, deşi suntem beţi criţă, Sánchez şi cu mine, să bem şampanie în sănătatea locotenentului Saganne. Pentru că acest ofiţer, pe cuvântul lui Vulpi, este un bărbat; un adevărat saharian şi un adevărat şef pe care soldaţii şaamba l-au recunoscut de îndată, şi cămilele, cum l-au văzut. În timpul drumului de la InSalah aici, bolnav de să-şi verse maţele, domn a fost, domn a rămas. Şi asta nu se face la comandă. Vă spun, domnule căpitan, că locotenentul pe care l-aţi căpătat e un adevărat fiu al lui Dubreuilh. Un viteaz, cum spunem între noi, şefii de stat major. Nu spun că dumneavoastră, doctorul şi sublocotenentul Geindroz, nu sunteţi saharieni adevăraţi. Dar alde Saganne, ce mai

Wattignies îşi pusese din nou lornionul şi, sugându-şi pipa, îl privea atent pe beţiv, fără amabilitate. Vulpi rămase

pe gânduri o clipă, cu ochii la stele. Apoi înjură în arabă, scuipă pe jos şi vorbi iarăşi, iar accentul lui provensal dădea clămpănelilor sale o notă comică:

— Nu-i ca porcul ăla de Aubagnier, Saganne al nostru! Şi eu, biet tont de Vulpi, douăzeci de ani în oaze, nicio pată pe numele meu, strig împotriva hoţului, şi-s retrogradat! Retrogradat! ah, nemernicul!

Se clătină pe picioare, parcă lovit de nedreptate, şi se agăţă de umărul însoţitorului său:

— Nu-i nimic, e şi ceva bun în asta. Pentru că eu voi găsi oriunde un prieten ca Sánchez, să-mi plătească un pahar. Bietul Sánchez, cu plămânii ciuruiţi, însurat cu o negresă şi care trăieşte într-o zeriba[13] ca un negru, dar curat, nu ca alde Aubagnier cu mofturile lui de judecător de pace şi. pe dindos… Tâmplar. Sánchez, îşi face treaba, e plătit şi *barka*! nicio şmecherie. Şi banii, când îi are, toţi pentru prieteni ca mine, totul pentru distracţii! Chiar nevasta, dacă mă mănâncă-n pantaloni! Dar eu, cu negresele, *macache bonn*. Numai ştii roşul lor, şi îmi dă conjunctivită. Nu-i adevărat, Sánchez? Spune-le şi tu!

Sánchez, nesigur pe picioare şi hlizit, aprobă printr-un gâlgâit care-i dădu un acces de tuse. Prin cămaşa descheiată i se vedea un gât de găină, plin de jeg. Din pantalonii de pânză pără la gleznă îi ieşeau nişte picioare goale, lăbărţate şi bătătorite. Avea patruzeci de ani şi era un moşneag.

— Bun, acum bem! spuse Vulpi.

— Patru sticle sunt prea mult, spuse Wattignes. Deschide una, Vulpi, e de-ajuns.

— Nu mă faceţi să-mi ies din fire! strigă beţivul. Patru sau nimic!

Se apropie de masă şi, dintr-o lovitură, sparse gâtul la două, de marginea mesei.

— Fă la fel, Sanehez, n-o să ne pierdem răbdarea

13 Colibă. (N.t.)

destupându-le 1

Umplu paharele în cerc. Wattignies se ridică, bău repede şi spuse:

— Domnilor, bună seara. Vă amintesc că părintele Foucauld va fi. aici mâine şi va oficia slujba în biroul meu, la ora şapte.

După ce căpitanul părăsi terasa. Vulpi zise:

— Wattignies, om respectabil. Dar, cu tot respectul, e un nesimţitor, pişat rece.

Cuvântul declanşă actul, aşa că se duse şi urină peste balustradă. Se întoarse, umplu din nou paharele.

În jumătatea de oră care urmă, vorbi numai el, încurajat de chicoteala răguşită a lui Sánchez şi stârnit de împunsăturile lui Courette, când îi mai reteza limbuţia. Vorbi despre tot: copilăria petrecută la Marsilia unde tatăl lui era sacagiu; aventurile din peregrinările sale prin desert; iubirile:

— Acum doi ani, nu, trei, la întoarcerea colonelului din raita prin Air, am cunoscut fata unui şef. Venea în cort la mine cu *amzcid* [14]-ul ei şi în timp ce gâdila cu mâinile corzile, cu picioarele... O adevărată artistă! Nu era tânără, văduvă de două ori, dar n-am mai întâlnit aşa pipăit. Se zice că-s sălbatici. Totuşi, ea, hm, cunoştea bărbaţii. Eram liniştit lângă ea, liniştit!

Saganne bea puţin de obicei. Primele două pahare fură de ajuns ca să-l înveselească. Puse mâna pe sticlă şi o goli, deşi pretinsa şampanie era un vin spumos, călduţ şi dulce.

Curând, Courette îi luă de subsuori, ca să-i ducă în pat, pe Vulpi, pe care amintirea violonistei cu picioarele agile îl făcuse să plângă, şi pe Sanehez, sufocat de horcăieli. Geindroz, care stătuse proţăpit la marginea terasei, se apropie şi se aşează lângă locotenent. Saganne se temu să nu înceapă cu confidenţele: era o oră propice.

---

14 Vioară tuaregă avînd o singură coardă. (N.t.)

Dar Geindroz continua să tacă; era desigur un tânăr din aluat bun. Stătură aşa, unul lângă altul, împresuraţi de tăcere. Din când în când, răgetul unui măgar se înălţa ca o trâmbiţă, se lăţea în sunete.de jale, apoi se stingea eu gâfâieli obscene.

Până la urmă, Saganne aţipi. Zgomote, râsete la celălalt capăt al terasei, dinspre camera sa, îl treziră. Nu le dădu nicio atenţie. Se simţea odihnit, îngăduitor, om superior. Fără să-şi deschidă ochii, întrebă:

— Mai eşti aici, Geindroz?

— Da, domnule locotenent.

— Eşti beat 9

— Nu

— Eşti bucuros că pleci la Adrar, Geindroz?

— Da, domnule locotenent.

— Nu-l ţine de rău pe Courelte. Face pe nebunul, dar nu-i băiat rău… Nu te duci să te culci?

— Nu mi-e somn.

Sagannp se ridică şi se întinse:

— Mie, da… Bună seara, dragă.

Înainte de a ajunge la scară, se întoarse spre sublocotenent:

— Te simţi bine, Geindroz? Cum stai cu moralul?

— Nu prea grozav.

Ca să răspundă cum o făcuse, tânărul trebuia să aibă într-adevăr nevoie să vorbească, să fie ascultat. Datoria lui Saganne era să se întoarcă, să se aşeze lângă sublocotenent. Ezită. Niciun impuls nu-l mina spre acest băiat scorţos datorită bunei educaţii. Totuşi nu putea să nu-i răspundă nimic. Fără să facă vreun pas spre Geindroz, care stătea în întuneric, întors spre el, îi spuse:

— Îmbată-te. Nu, sunt idiot. Ascultă, Geindroz, n-aş putea să-ţi spun ceva care să te ajute, suntem prea diferiţi. Eşti de viţă nobilă, eu nu. Nu-s credinci os, şi mi-e totuna…

— Aţi ghicit? spuse Geindroz.

— Ce?

— Că am pierdut harul lui Dumnezeu.

Vocea băiatului tremura. Saganne pufni pe nas. Mai bine să pufnească decât să râdă batjocoritor. Dar ce să-i spună?

— Nu mă mai pot ruga, începu din nou Geindroz. Nu mă mai pot ruga. Cu fiecare secundă mă îndepărtez de Dumnezeu. Va fi o tortură să apar mâine în faţa preotului. Mă înţelegeţi?

Pe un ton mai aspru decât ar fi dorit, Saganne răspunse:

— Nu, nu înţeleg. Sunt dezolat.

Se duse spre camera lui. Zgomotele şi râsetele care-l treziseră adineaori din toropeală încetaseră. Când intră pe uşă, lumina lunii îi înnoadră silueta. Fata era aşezată jos, lângă perete, cu rochia adunată în jur, cu faţa ascunsă în mâini. Descoperind acolo copila pe care o zărise la puţ, nu se simţi în niciun fel tulburat: nicio tresărire de surpriză, niciun freamăt de dorinţă. Făcu gesturile pe care se pregătise să le facă: aprinse lampa, aranjă fitilul care fumega. O fi vreun dar special, această indiferenţă care-l cuprindea în împrejurările grave sau minore, în care alţii găsesc prilej să-şi piardă capul? Sau, dimpotrivă, poate-i semn că-i o fire lipsită de generozitate?

Fata ridicase ochii şi-l urmărea cu privirea. Îi zâmbi. Că-i era frică sau că se distra, nu. putea s-o ghicească. Era acolo, oferindu-i nasul perfect, ochii de statuie pictată, gura cărnoasă cu buzele închise la culoare. Saganne cunoştea îndeajuns moravurile tuaregilor şi libertatea de care să bucurau femeile ca să fie sigur că nu venise în camera lui împotriva voinţei ei. Pe de altă parte, era însă clar că n-o făcuse din proprie iniţiativă. Consimţise să joace un rol într-O farsă pregătită de altcineva, de Courctte, fără îndoială.

Se apropie de ea şi-i puse mina pe cap. Gestul era o

reminiscenţă a celui pe care îl văzuse la căpitanul Flaminarin, la Djelfa. Îşi dădu seama de asta, făcându-L

Din codiţele împletite strâns, unse cu unt, se înălţa un miros numai plăcut nu pentru nasul unui european: tot ce putea să mai însemne ispită pentru Saganne, trecu. Folosind cele câteva cuvinte din limba tamahek[15], pe care le învăţase, îi spuse fetei că trebuie să plece. Vru să-i spună că o găsea frumoasă, dar îi lipsi vocabularul. Ea se ridică fără grabă şi privi în jur. Nu părea nici decepţionată, nici uşurată. Apoi, cu o voce groasă, rapidă, fata vorbi. Înţelese. că-i cerea ceva, dar nu pricepu sensul. Răspunse: „Fă cum vrei”. Dezvelind nişte dinţi negri, ea izbucni într-un hohot mare de râs. Sfărâmă astfel imaginea de serafim enigmatic pe care şi-o făurise imaginaţia locotenentului, când scuipă pe pardoseală tutunul mestecat. Saganne nu căzu în ridicolul de a gândi că mica lui musafiră îi dezvăluise adevărata ei fire. El, pentru că avea un alt soi de civilizaţie, o găsise plină de graţie, aşa, rezervată, şi-i socotea vulgară veselia. Faptul că nu avusese niciun reflex prostesc îl satisfăcu. Şi-i risipi o anume rigiditate care, oricum ar fi fost, îl stânjenea în purtare.

Fata simţi că se ridicase o barieră. Fără nicio jenă, dădu ocol camerei, luând în mină obiectele, mirosindu-le, atingându-le de obraz. Alerga de la ceasul deşteptător la aparatul de ras, de la periuţa de dinţi la călimară. Avea mişcări vioaie, şi privirea ascuţită de atenţie a celor stăpâniţi de o plăcere. Saganne înţelese că nu venise în camera lui nici pentru că el îi plăcea, sau că voia ca ea să-i placă, nici pentru banii pe care Courette trebuie să-i fi promis, ci împinsă de un mobil mai puternic decât interesul sau dorinţa: curiozitatea.

O privi umblând. Cum trecea pe lângă el, fără premeditare, o prinse de încheietura mâinii şi o conduse spre pat. Se lăsă iubită cu o lipsă de pudoare senină pe

15 Limba tuaregilor. (N.t.)

care Saganne n-o văzuse la nicio femeie şi pe care o găsi încântătoare.

Când răsări soarele, pe la ora trei, se trezi câteva secunde şi o văzu dormind colac, pe jos, lângă pat. La ora cinci, Embarek aduse cafeaua. Fericit să constate că locotenentul său ştiuse să răspundă bărbăteşte glumei, îi puse lui Saganne, fără să-i pese de fata care nu putea să-l înţeleagă pentru că nu înţelegea decât limba tamahek, întrebări precise despre plăcerile pe care i le oferise. Saganne îi închise gura şi-i ceru să-i servească de interpret. O aşeză pe puştoaică lângă el şi-o întrebă cum o cheamă („Derula”), vârsta („cincisprezece ani”), de ce venise în fort şi ce voia să facă.

Embarek traducea frază cu frază:

— Am venit la fort deoarece caidul Baba mă bate şi nu-mi dă să mănânc… Că-i un negru şi eu nu sunt o sclavă, ci o fată targhi intrad de sânge nobil… Vreau să rămân cu francezii, cu tine… Când vei pleca mă vei lua cu tine pentru că aici n-am să mă mai pot mărita… N-am cămilă de dat ca dotă dar ştiu să cos, să pun cortul, să îngrijesc animalele, să fac supă şi plăcinte. Nu mănânc mult; nu sunt bolnavă. Merg mult pe jos fără să obosesc. Pot face mulţi băieţi.

Când Embarek termină de tradus, ea adăugă ceva râzând, cu vocea ei răguşită, atât de in dezacord cu chipul ei de înger.

— Ce spune? întrebă Saganne.

— Spune că eşti cel mai grozav bărbat pe care l-a cunoscut.

— A cunoscut mulţi?

Fără să mai traducă întrebarea, Embarek răspunse»

— Femeile tuarege sunt toate nişte târfe.

În timp ce Saganne îşi bea cafeaua, întrebându-se ce va face cu cucerirea asta, fata se lansă într-un discurs vehement:

— Ce spune?

— Spune despre caidul Baba că e un hoţ care i-a toţi banii pe care căpitanul îi dă pentru ksurieni. Când francezii nu-s aici, el spune că o să vină într-o zi războiul sfânt, c-o să-i alunge pe toţi *kufarii*, necredincioşii, şi apoi el se va duce la Meca, să se puiifice. Spune despre caidul Baba că ia recoltele de la ksurieni şi nu le dă bani. Spune că el are două puşti ascunse în munte şi povesteşte că într-o bună zi o să tragă în necircumcişii ăşti a, apoi o să le taie coaiele cu cuţitul pentru că kufarii sunt nişte pui de căţea.

— Spune-i că nu aşa trebuie să se poarte cu mine, spunându-mi minciuni; n-o să câştige nimic.

În timp ce Embarek vorbea, fata îi aruncă o privire dispreţuitoare lui Saganne. Răspunse prib trei cuvinte scurte, cu vocea sugrumată de mânie.

— Spune că nu minte, zise Embarek.

Saganne îşi stăpânea dorinţa de a mângâia braţul, mina, obrazul Derulei. Îşi repeta: „Fără sentimentalism”, îşi termină ceaşca, o întinse lui Embarek:

— Dă-i cafea!

Bău plescăind tare din limbă, din nou veselă, cu ochii întunecoşi plini de şiretenie. Puse ceaşca pe jos şi, cuprinsă de un acces de pudoare, de neînţeles, îşi acoperi faţa cu un fald al rochiei. Vorbi prin pânză. Embarek, care nu auzea bine, o puse să repete fraza. Se ridică apoi şi-i spuse lui Saganne râzând:

— Spune că un proverb targhi zice: „Şi un câine, dacă te iubeşte, trebuie să-l iubeşti”.

Mai înainte ca Saganne să apuce să facă gestul duios pe care şi-l reţinuse, Derula se ridică şi o şterse la fugă.

— Unde se duce? întrebă Saganne.

— Cu femeile tuarege nu poţi şti niciodată, domnule locotenent.

— Unde doarme de când este în fort?

— Doctorul i-a pus nişte saci într-o debara din spatele

infirmeriei. i*

— Ce mănâncă?

— Există Margucrite, spuse Embarek.

— Se culcă cu el?

— Nu, nu se duce cu negri. Se duce cu francezii. E o şmecheroaică.

— Cu doctorul?”

— Eu mă ocup de tine, spuse Embarek Nu mă interesează poveştile altora.

— Hai, Embarek, vorbeşte!… Uite, pune-ţi cafea.

Saganne voia să ştie. Nu era gelozie. De fapt, da, era o criză de gelozie amoroasă brută.

Bătrânul codoş scoase nişte piuituri. Nimic nu-l dispunea mai mult decât bârfa. Se aşează pe jos ca să bea, îşi trecu limba peste buze.

— Ei, povesteşte, se culcă cu doctorul?

— Doctorul n-o face aici, domnule locotenent. Dintre ofiţerii de aici, doar căpitanul o face… şi tu.

Saganne zâmbi gândindu-se la declaraţiile înflăcărate ale lui Courette din timpul cinei, la crucifixul atârnat deasupra biroului lui Wattignies. Aflând că Demla nu se dăduse nici monstruosului Marguerite, nici prietenului său Courette, se simţi uşurat.

— Căpitanul cu cine se culcă?

— Cu cine se nimereşte… Soldaţii mi-au spus. Eu n-am văzut nimic de când am venit.

Ruşinat puţin că pusese această ultimă întrebare pe care nimic n-o justifica, Saganne aruncă pătura de pe el şi-i ordonă lui Embarek să-i aducă apă să se spele.

— Îţi aduc două bidoane, spuse Embarek. În dimineaţa asta îţi trebuie apă multă.

Saganne îi făcu vânt bătrânului afară, dându-i un picior în spate.

Wattignies a dat jos de pe perete fotografia soţiei. N-a mai rămas decât crucifixul. Dosarele sunt îngrămădite pe

jos: masa, învelită în alb, serveşte de altar. Saganne intră în vârful picioarelor şi se opreşte în spatele lui Courette şi Geindroz. Îşi încrucişează, ca şi ei, braţele. În genunchi, în dreapta preotului, Wattignies strânge la piept două sticle de Ricqles, ridicate la rangul da biurete. plecat peste potir, Foucauld are un spate de orfană. Cămaşa lungă, fără lărgime prea mare, care-i atârnă până sub genunchi seamănă mai mult cu cămaşa pe care o purtau cruciaţii sub armură decât cu rasa unui călugăr. E încins cu o curea din piele. Se întoarce cu braţele deschise şi palmele întinse: pe Saganne, care-i vede prima oară chipul îngustat de barbă, îl impresionează ochii, poate fiindcă Dubreuilh i-l descrisese în termeni izbitori: „O privire neagră care pricèpe, judecă şi absolvă.

— Privirea unui om pentru care a trăi la înaltă temperatură a devenit o stare obişnuită. Foucauld arde de renunţare, şi asta se vede”. Preotul ridică ostia la înălţimea frunţii. Saganne nu-şi pleacă fruntea, nici nu îngenunchează. A venit la slujbă pentru că s-a gândit că e de datoria lui de ofiţer să participe. Dacă era solidar cu concetăţenii săi, de ochii indigenilor, nu înseamnă că avea intenţia să-şi ascundă sentimentele privind religia nici faţă de Foucauld, nici faţă de Wattigni es. Respectul convenienţelor nu ajungea până la maimuţăreli.

Aşa cum stă nemişcat şi străin de misterul care se celebrează la patru paşi distanţă, începe totuşi, din cauza nemişcării, să fie impresionat de grandoarea ceremoniei care-i strânge laolaltă pe camarazii lui şi pe el, în această1 celuia izolată în mijlocul deşertului. Îl priveşte pe Wattignies cu oarecare înţelegere, când acesta deschide cu fervoare gura ca să primească împărtăşania. În sfârşit, Foucauld spune /le, *missa est*[16], şi-i binecuvântează pe cei patru bărbaţi. În timp ce Wattignies, Geindroz şi Courette

16 Plecaţi, liturghia s-a sfîrşit : cuvintele latineşti cu care se termina liturghia la catolici. (N.t.) *

răspund făcându-şi cruce, Saganne îşi învârte mustaţa. Nu o face cu vreun gând de provocare. Totuşi, căpitanul îl fulgeră cu o privire de cloşcă înfuriată, constrâns să se abţină în public dar care, cu prima ocazie, o să ţi-o zică.

Slujba se terminase de cinci minute abia şi cu toţii schimbau pe şoptite câteva cuvinte revenind la realitate, când apare Vulpi. N-a băut încă. Sobrietatea nu-i vine bine: are aerul unui evantai jerpelit şi închis.

— Părinte, îi spune lui Foucauld, dacă un individ ca mine îşi îngăduie să vă deranjeze, e pentru că alde Sánchez, tâmplarul, a avut o noapte grea şi nu-şi revine. În starea în care se află e mai mult de popă decât de doctor; scuipă sânge fără încetare.

— Vino cu mine, îi spune Foucauld lui Courette. Şi lui Vulpi: Te urmăm.

Saganne, căruia nu-i vine să rămână cu Wattignies şi întristatul Geindroz, îi ajunge din urmă.

Sánchez şi-a ridicat coliba la jumătatea drumului dintre fort şi sat, ca pentru a arăta că nu face parte nici din categoria francezilor, nici din cea a indigenilor. În timp ce Foucauld şi Courette intră înăuntru, Saganne se aşază pe nisip, cu Vulpi. Peste puţin, Courette se întoarce:

— Nu mai poate fi salvat, spune. Dar mai poate dura câteva zile. După un timp, îl întreabă pe Saganne:

— Ai găsit cadoul pe care ţi l-am lăsat în cameră, aseară?

Probabil că s-a bucurat ca un elev gândindu-se la cuvintele în doi peri şi la confidenţele pe care o să le schimbe cu prietenul lui. Nu s-a putut abţine să nu abordeze subiectul, dar vecinătatea muribundului îl obligă să fie sobru.

— Da, răspunde Saganne.

E bucuros că împrejurările îi permit să fii o laconic. Nu doreşte să povestească noaptea, cu detalii, ca într-o discuţie de adolescenţi.

Foucauld iese din colibă şi-i spune lui Vulpi’s îi – Te cheamă.

Şi, celor doi ofiţeri, cu un surâs abia schiţat dar amabil:

— Vă rog să mă scuzaţi că vă părăsesc; am multă treabă şi timp puţin. Ne întâlnim la prânz.

Se îndreaptă din nou spre fort. Merge fără să se grăbească dar cu pas hotărât. E omul care şi-a ales drumul şi şi-l urmează.

Pe jos, în colibă, e nisip. Nevasta, chi reită în semiîntuneric, geme fără oprire, cu gura închisă. Sánchez stă întins pe patul înalt din scânduri pe care şi l-a făcut singur. De cum îl vede pe Vulpi şi pe ofiţeri, se ridică, cu ochii aprinşi de febră, cu o indignare şuierătoare care-i întreruptă tot la trei cuvinte de accese de tuse.

— Mi-a spus c-o să mor, puiul de lele! L-am dat afară, şi încă cum! Asta-i colibă, dă-i a mea. Mizerabilul, mi-a zis, spovedeşte-te, împacă-te cu Dumnezeu, trimite-ţi nevasta acasă la ea, nu mai bea, trăreşte-ţi demn ultimele zile!... Nu vreau să mor. Am să plec. de aici, mă duc la văr-miu care se îmbogăţeşte vânzând roşii la Oran... Tu eşti, doctore? Scapă-mă, doctore! Fă-mi injecţii! Dacă spui fără absint, fără absint să fie! Am patruzeci de ani, vezi doar! La şaptezeci de ani şi chiar mai mult, tatăl meu descărca încă vapoare la Barcelona. La Oran, acolo, am să muncesc, am să pun parale de-o parte, am să am copii cu o franţuzoaică.

Scuipă un sânge negru, cade la loc pe scânduri, murmurând: „Popa! el aduce moartea!”

Nu s-a mai vorbit de Sánchez în timpul prânzului. Marguerite a dat la masă un pui targhi, slab şi cu multă tendoane, ca şi stăpânii lui. Foucauld adusese o sticlă da muşcat de la călugării albi din Maison-Carrée. Lăsa să se vadă că mănâncă puţin şi refuză să bea vin. Courette, agasat de atâta sobrietate, insistă ca măcar să-l guste.

Foucauld îi răspunde: „Îi ştiu gustul; e vinul de liturghie”, şi-şi îndulci ironia strângând din pleoape.

Saganne ştia că Foucauld e cel mai bun cunoscător al triburilor tuarege. De când se instalase în Hoggar, din 1905, părintele îşi consacra timpul unui dicţionar, unei gramatici şi unei culegeri de legende şi poeme. Şi citise mult, învăţase mult din conversaţiile cu Dubreuilh şi Hazan, îşi luase multe note. Îi puse întrebări lui Foucauld cu o precizie care-l făcu pe acesta să lase să se vadă plăcerea pe care o încerca găsind în acest tânăr locotenent atent un posibil colaborator la lucrările sale.

Când se termină masa, preotul îi propuse lui Saganne să-şi continue în doi discuţia, făcându-se a uita că, de obicei, în aceste întâlniri de duminică, acel moment era consacrat unei conversaţii cu Wattignies. Căpitanul îşi împinse scaunul:

— Sper, părinte, că o să găsiţi o clipă şi pentru mine, înainte de a pleca?

— Desigur, spuse Foucauld. Trebuie să vă vorbesc despre prietenul dumneavoastră, caidul Baba.

— Ce anume, în legătură cu Baba? îl întrebă Wattignies în defensivă.

— O să vă spun, domnule căpitan. Pe curând.

Courette se apropiase de Saganne şi-i strecură:

— Wattignies o să-ţi poarte pică. Foucauld e proprietatea lui personală.

Saganne zâmbi:

— Eşti mic, bătrâne, şi tot aşa şi judeci. Wattignies e mai presus de asemenea lucruri.

Courette îi dădu amical un pumn prietenului său]

— Şi tu, tu eşti un naiv. Fereşte-te. Wattignies poate deveni de temut.

Foucauld îl duse pe Saganne spre munte până la un lac cu apă verde, înconjurat de cătină. Era mărginit dă o plajă plină de tărtăcuţe; tijele lungi şi frunzele galbene

desenau arabescuri pe nisip şi, din loc în loc, pe trei sferturi îngropat, la cald ca un ou, apărea un dovleac mic cu dungi galbene şi verzi.

Cei doi bărbaţi se aşezară. Nu schimbaseră nicio vorbă pe drum. Înainte de a relua discuţia despre tuaregi, Saganne vru ca lucrurile să fie clare:

— Părinte, am primit o educaţie anticlericală pe care nu o reneg.

— Mă îndoiesc că cineva m-ar putea converti vreodată.

— Apreciez sinceritatea dumitale. Am înţeles privindu-te 13 liturghie. N-am să încerc să te convertesc. Permite-mi totuşi să nu disper. Căci nu întâmplarea te-a făcut să alegi un ideal militar care-i făcut din supunere, renunţare, sacrificiu. Şi nu întâmplarea te-a făcut ca dintre toate căile deschise unui tânăr ofiţer, să alegi Sahara. Aici avansarea vine mai încet, loviturile spectaculoase rănim necunoscute. Ofiţerii îşi fac slujba ca şi călugării, într-o mănăstire imensă. Cum n-aş spera? Toate virtuţile pe care le presimt în dumneata sunt virtuţi creştine. Şi-apoi, Ahaggarul este cel mai frumos loc din lume ca să întâlneşti harul divin.

Saganne protestă spunând că ţelurile sale sunt mult mai puţin nobile, că a ales Sahara pentru că pur şi simplu viaţa de garnizoană îl sufoca.

— Dragă domnule Saganne, reluă Foucauld, nu ştiu dacă o ştii sau nu, dar dumneata eşti un căutător de absolut. Înţeleg de ce râzi când o auzi. Dar să revenire la tuaregi…

Vorbiră o oră despre tuaregi; Saganne întreba, Foucauld răspundea. Saganne a fost frapat de probitatea intelectuală a preotului. Spre deosebire de Dubreuilh, ale cărui cunoştinţe erau mult mai superiieiăle, Foucauld respingea teoriile cu caracter general, comparaţiile aproximative. Se părea că cercetările înf feprinse asupra

lumii targhi nu-i serveau să înţeleagă mai bine ca să acţioneze, ci doar să cunoască.

Saganne i-o spuse.

— Te înşeli, răspunse Foucauld. Dacă nu eram convins că lucrările mele servesc interesele Franţei şi a naţiilor pe care Dumnezeu le-a pus sub oblăduirea noastră, nu le-aş fi întreprins. În materie de colonii, rte-am mulţumit prea adesea cu jumătăţi de măsură. E vremea să dăm la iveală adevărul şi să-l facem acceptat. Numai cu preţul acesta, opera de civilizare care ne este încredinţată, va reuşi.

Înainte de a se despărţi, Foucauld îl invită pe Saganne să vină să-l viziteze în vizuina lui din Aserkem, în munţi.

— Pentru mine va fi întotdeauna o plăcere să te văd. Mai am multe lucruri să-ţi spun.

Saganne îi mulţumi sincer şi călduros. N-avea nicio părere despre Foucauld ca trimis al lui Dumnezeu Foucauld, omul de ştiinţă, îl cucerise.

Seara, se retrase devremd în camera lui şi-l trimise

(

e Embarek să-i spună Derulci că nu trebuia să vină. nainte de a adormi, îşi notă tot ce aflase de la Foucauld.

La ora trei, a doua zi dimineaţă, ordonanţa lui Wattignies îl trezi: căpitanul îl chema. Se îmbrăcă în grabă, traversă curtea în care nisipul rece mai păstra frigul nopţii. Cerul, fortificaţiile fortului, muntele, totul părea făcut din aceeaşi materie vaporoasă, violetdeschis. Zece ehaambani cu carabina pe umăr aşteptau lângă cămilele înşeuate. Cămilele încercau să se muşte bălăngănindu-şi larg gâturile. Oamenii băteau din picioare şi îşi suflau în mâini ea să se încălzească. Wattignies, cu chipiul pe cap, se plimba prin biroul lui, trei paşi într-o parte, trei în alta

— Îţi amintesc că-ţi reiei serviciul în dimineaţa asta, Saganne. Aici totul începe devreme. Plec să-mi inspectez

şantierele. Mă voi întoarce peste trei zile.

Cu o mişcare bruscă, de marionetă. Îi arată hârtiile puse teanc pe birou:

— Îţi las astea: situaţie nominală cu plata indemnizaţiilor pentru meharişti, de completat în trei exemplare; feerderouri recapitulative cu cumpărările de orz, patru exemplare; inventar trimestrial al armamentului şi materialului, patru exemplare. Birourile din Alger se hrănesc cu hârţoage. O să-mi mai trebuiască şi rapoartele privind cei doi oameni pe care i-ai pierdut pe drum. De pregătirea expediţiei spre Adrar se va ocupa Goindroz. Cu instruirea mehariştilor este însărcinat intendentul Lagnnere. I-am dat ordin să nu-i ţină mai mult de două ore pe zi. O să-ţi raporteze…

Wattignies luă cravaşa de bambus înainte de a adăuga:

— Fireşte, ai comanda în timpul absenţei mele. Pa curând.

Saganne se aşează sub crucifix şi fotografia doamnei Wattignies şi se puse pe lucru. Era prea obişnuit cu moravurile militare ca să se simtă ofensat de toanela lui Wattignies.

A doua zi, pe la sfârşitul după-amiezii, pe când mă trudea la formulare şi plictiseala începea să-i macine bunele intenţii, primi vizita caidului Baba. După lungile plecăciuni de salut, grăsanul îl privi cu ochii lui de găină. Saganne continuă cu scrisul. După o vreme, cum Baba nu arăta nici că vrea să plece, nici că vrea să-i spună ce l-a adus, îl întrebă:

— Ce vrei?

Baba făcu o mişcare cu mâna prin care voia să spună că ceea ce-l adusese nu era important, putea să aştepte.

— Chaambanii care au venit cu tine de la InSalah spun că tu, tu eşti un şef adevărat!

Saganne nu voia să se lase flatat de banditul acela

căptuşit cu grăsime. Repetă:

— Ce vrei? N-am timp de pierdut.

Caidul îşi prinse cu amândouă mâinile pântecul scuturat de râs.

— Eşti mereu grăbit, ca un ghiaur! Aici, asta nu-i bine!

Apoi, apreciind că nu era bine să mai pună la încercare răbdarea locotenentului, intră, în felul lui, în miezul problemei care-l preocupa:

— Tu înlocuieşti căpitanul acum?

— Cât lipseşte, da.

— Şi ţi-a spus căpitanul de banii ksurienilor, de recolte, de rambursări, de corvezi, totul?

Era clar că Baba voia să ştie dacă noul-venit avea să intervină în sistemul de care profita din plin. Venise să-i câştige, pentru orice eventualitate, bunăvoinţa.

— Ce te priveşte? răspunse Saganne. Te temi pentru afacerile tale?

Fină atunci copil cuminte, caidul schimbă tonul şi expresia feţei. Cu gura strânsă, întrebă:

— E bună, Derula?

Saganne nu răspunse. După un minut, caidul îşi schimbă din nou atitudinea. Se apropie de birou, se aplecă şi-i şopti cu o mină de codoş care vrea să încheie o afacere:

— Domnule locotenent, pe Demla, ţi-o fac cadou din partea ksurienilor.

Saganne nu lăsase tocul din mină. îl muie în călimara de sticlă.

— Ieşi afară, Baba.

Celălalt voi să-i explice târgul, să-i dea amănunta despre avantaje. Saganne repetă: „Ieşi afară” şi se puse din nou pe scris, fără să-i mai dea vreo atenţie grăsanului.

La vreo zece minute după ce caidul părăsise biroul, Saganne auzi nişte ţipete. Nu le dădu nicio atenţie cu aut mai mult cu cât curtea răsuna de câtăva vreme de răgetele

adânci ale unui atan care, încurajat de glasurile şi gesturile a vreo zece meharişti, se străduia să cucerească o femelă. Embarek apăru în uşă:

— Domnule locotenent! Baba o ia pe fată!

Saganne ieşi după ordonanţă. La intrarea în fort, caidul o trăgea pe targhie după el, ca şi cum ar fi dus o capră. Derula se zbătea cu mişcări smucite, cu trupul încordat, înjurându-l în gura mare. Chaambanii întorseseră spatele cămilei în călduri ca să privească noul spectacol. Courette apăru în pragul infirmeriei, apoi Geindroz, în faţa magaziei de arme. Saganne se duse până la Baba şi se proţăpi în faţa lui:

— Dă-i drumul, îi ordonă.

Baba scuipă:

— Ea a mea! Lasă-mă să trec!

Saganne făcu un pas înainte:

— Dă-i drumul, repetă el.

Din spatele burnuzului caidului, văzu feţişoara Derulei care-l privea mai mult curioasă decât înspăimântată. Dintr-o privire, Baba văzu că chaambanii şi ksurienii care-şi pierdeau vremea pe acolo deveniseră atenţi, aşa că începu să strige:

— O vrei pentru tine! Francezii ne iau femeile. Pe cele bătrâne le lasă. Pe cele tinere, le păstrează.

Cu un gest teatral, o învârti pe fată şi o aruncă la picioarele locotenentului:

— Na, ia-o! Mie nu-mi mai trebuie. Musulmanii îi dau la spate pe necredincioşi. Musulmanii…

Diatriba îi fu întreruptă de pumnul pe care Saganne i-l repezi în bărbie. Baba prevăzuse scandalul prin care spera să-l compromită pe locotenent dar nu se gândise că acesta o să-l lovească. Rămase descumpănit o clipă, apoi îşi prinse cu mâna poalele burnuzului şi o luă la fugă fără să se mai uite în urmă.

Derula se sculase de jos. Tropăia mărunt în urma lui

Saganne. În colţul lor, cele două cămile nu se despărţiseră. Formau un cuplu grotesc, plin de bale şi răgete. Masculul răgea, înecat de dorinţă, şi-şi încolăcea gâtul ca un şarpe în jurul gâtului femelei. Aceasta se ferea de el cu paşi mici, îşi trăgea crupa şi, din când în când, îşi legăna capul ca să-l muşte de coapsă pe încăpăţânatul nepriceput.

Saganne era furios. Trecând prin faţa lui Geindroz, îi aruncă:

— E cămila dumitale, nu? Şi dacă o laşi să fete, o să mergi la Adrar pe jos, sau cum?

Se opri în dreptul lui Courette, cu fata la trei paşi în urma lui;

— Trimite-l pe infirmier să-l aducă pe Marguerite!

Când sosi negrul, Saganne puse mâna pe umărul lui de uriaş şi-i spuse cu voce tare, ca toţi câţi erau în curte să-l audă:

— Marguerite, o s-o păzeşti pe targhie ca şi cum ar fi sora ta. Dacă încearcă cineva să se atingă de ea, îl sfărâmi, ai înţeles?

— Da, domnule locotenent, răcni Marguerite cu o voce de stentor, ca să se menţină – din imitaţie sau deferenţă – în registrul ofiţerului.

Wattignies se întoarse din inspecţie într-o dispoziţie excelentă. Balizajul pistelor cu ajutorul grămezilor de piatră – misiune epuizantă pentru cei pe care-i însărcinase cu ea, dar de altfel foarte folositoare – era ideea lui fixă: indigenii îl porecliseră „căpitanul pietrieică”. Găsise şantierele într-un stadiu mult mai avansat decât sperase. Reuşise să amenajeze şi o pistă de aterizare pentru aeroplane. Asta-l incinta. Repeta, frecându-şi mâiilile:

— Până la transsaharian, vom avea aeroplanele. Am făcut un raport, Imaginaţi-vă! Alger – Tombouctou în trei zile! O să vedeţi că din acest mare deşert de nestrăbătut o să facem un bulevard 1

În cu totul altă dispoziţie l-a găsit Saganne când a

intrat în biroul lui, a doua zi dimineaţă. Începu printr-un rece:

— Domnule Saganne, nu sunt mulţumit de dumneata.

Tonul urcă pe măsură ce-i înşira primele reproşuri 3

— Î>-ai înjurat şi bătut în mod public pe caid. Te-ai afişat eu o indigenă.

Foarte curând, urla:

— Te crezi puternic, nu? Pentru că ai citit două sau trei cărţi şi pentru că mehariştii au fost impresionaţi de aerele dumitale de mare şef, crezi că-ţi poţi permite orice! Dar nu eşti decât un mucos care nu ştie nimic, care găseşte cum să prăpădească doi oameni de la InSalah până aici; care, de cum a ajuns, e pradă nervilor 5 «are, după ce abia s-a însănătoşit, se îmbată în tovărăşia unora ca Vulpi şi Sánchez, indivizi a căror existenţă insultă pe dumnezeu; care-şi petrece noaptea eu o târfă; care, de abia ieşit din braţele ei, aleargă la slujbă ca să fie bine văzut, dar care, neputându-şi ascunde firea, are o atitudine intolerabilă! Ştiu despre dumneata mai mult decât gândeşti, locotenente. Ştiu cum te-ai purtat la Djelfa. Ţi-a ajuns vorba înainte. Nu înţeleg cum a putut colonelul Dubreuilh să te placă aşa de tare. Sau, mai curând, îl înţeleg prea bine după ce te-am văzut cum l-ai învârtit *pe* Foucauld. Felul în care i te-ai băgat pe sub piele, flatându-l, ascunzându-i că n-ai nicio religie, e nedemn!

Saganne nu era obişnuit să ridice cineva tonul la el 3 ceva îl oprea să strige. Chiar câinii din cartier, pe când era copil de trupă şi mai târziu soldat, lătrau pe un ton mai scăzut când îl vedeau. Asista la explozia aceasta de furie ca şi cum nu i s-ar fi adresat, împărţit între stupefacţie şi dorinţa de a râde.

A trebuit să facă un efort ca să vorbească despre singurul lucru care-l jignise şi pe care credea că, oricum, nu trebuia să-l lase să treacă neobservat:

— Domnule căpitan, aţi amintit de comportarea mea

la Djelfa. Aş putea să vă întreb la ce faceţi aluzie?

Wattignies nu răspunse. Mâinile îi tremurau şi faţa, strâmbată cu o clipă înainte, i se întinse, fie de oboseală nervoasă, fie de ruşine că s-a lăsat în mod nepermis în voia nervilor, dincolo de orice limită. Se sculă în picioare şi spuse cu o voce răguşită, smulgându-şi parcă fiecare cuvânt:

— Domnule Saganne, dacă ai cât de cât stimă pentru mine, vei uita scena aceasta pentru care îţi cer, cu umilinţă, iertare.

Acest „cu umilinţă” îl năuci pe Saganne. Mânia pe care o simţea crescând în el pe măsură ce-şi spunea că acest căpitan, fie că era sau nu o marionetă ridicolă a nervilor lui, it insultase în termeni inadmisibili, îi trecu într-o clipă. Spuse primul lucru care-i trecu prin minte:

— Domnule căpitan, vă solicit permisiunea de a mă duce pentru câteva zile la părintele Foucauld.

Wattignies era din nou stăpân pe el. Se obişnuise de mult cu ieşirile acestea, cu alternarea între furie şi umilire, aşa că ştia să şi le domine cu o uşurinţă foarte surprinzătoare pentru cei de faţă. Răspunse calm:

— Bineînţeles, domnule Saganne, du-te la Asekrem.

Apoi adăugă:

— Îţi mulţumesc că te-ai achitat de corvoada hârţoageler pe care ţi le-am lăsat.

Adăpostul lui Foucauld era o căsoaie dărăpănată de piatră pe marginea prăpastiei. Te aflai în inima Kudiei, privirea îţi aluneca peste teribilul masiv muntos. Sufla un vânt glacial. Când soarele apusese, djebelul[17] Amnar, muntele roşu, se aprinse de la bază spre vârf, arzând parcă din interior, în timp ce tot Atakorul se colora în violet. Apoi culorile păliră, muntele se stinse, cerul verde-albăstrui şi roz deveni, aproape dintr-odată, bolta neagră din fiecare noapte, înainte ca stelele să-l lumineze.

---

17 Munte, virf al acestuia. (N.t.)

Saganne se culcă într-o scobitură a stâncii, pe un pat de nisip, lângă cămila albă pe care Embarek i-o alesese la InSalah. Era un animal de cu totul alt sol decât dromaderul grosolan de la Uargala. Saganne se ataşase de ea şi i se părea câteodată că şi reciproca era adevărată.

Foucauld trăia la Asekrem împreună cu un adolescent abrutizat – un sclav pe care-l răscumpărase şi-l botezase Pierre – şi un targhi scăpat de la moarte, din tribul Dag-Rali, care-l ajuta la treburi. Bătrânul Ben Messis ştia toate legendele care ţineau loc de istorie poporului său şi era în stare să recite genealogia tuturor luptătorilor.

Programul lui Foucauld era strict; nu-l modifică din cauza vizitatorului. Saganne a fost invitat să asiste, fără să pună întrebări, la transcrierea poemelor pe care preotul le adusese de la Tamanrasset.

La prânz, Focauld lăsă creionul jos şi spuse:

— Avem la dispoziţie o oră să mâncăm şi să stăm de vorbă.

Pierre aduse două bucăţi de plăcintă şi un urcior cu apă. Foucauld mâncă – a fost o treabă de câteva minute – înainte de a-l întreba pe musafir:

— Domnule Saganne, deci peste câteva săptămâni vei pleca spre Adrar pe urmele amenokalului Mussa Ag Amastan şi a triburilor sale? Cum mă îndoiesc că veţi reuşi să-i convingeţi repede s-o ia spre nord, o să staţi mult cu ei. O să trăiţi împreună. O să pălăvrăgiţi cu ei. Mi-ai face un serviciu de seamă dacă ai vrea să-ţi notezi într-un jurnal, în fiecare seară, ceea ce vei afla: vocabular, turnură de frază, poveşti, poeme, legături de familie.

— O voi face bucuros, spuse Saganne, dar am o competenţă limitată şi mă tem…

— Va învăţa repede, i-o tăie Foucauld. N-am nevoie de impresii; am nevoie de fapte precise, verificate, răsverificate. Aceasta cere grijă: tuaregii fabulează întruna. Sunt lăudăro. şi ca şi copiii prost crescuţi. Un

lucru ar fi foarte util: să faceţi, cu prietenul dumitale doctorul Courette, un inventar al metodelor de îngrijire şi al igienei. Ben Messis mi-a vorbit de un decoct împotriva sifilisului. Mi-a vorbit şi de spălături cu apă de care fac uz tinerele, care trăiesc, după cum ştii, în cea mai completă libertate, ea să evite sarcina. Sunt subiecte mai greu de abordat pentru mine.

Foucauld îşi plecase ochii:

— Puteţi conta pe mine. spuse Saganne.

Hotărâse să nu-i spună nimic preotului despre diferendul pe care îl avusese cu Wattignies. Tot Foucauld abordă subiectul.

— Ai în Wattignies un şef valoros, curajos, întreprinzător şi drept. Totuşi firea îl orbeşte câteodată. Nu te lăsa înşelat de ieşirile lui. Wattignies poate comite cu bună-credinţă erori şi apoi se încăpăţânează în ele. Îţi revine să veghezi asupra lui, cu diplomaţie. Dar cea mai gravă greşeală a lui Wattignies nu lui trebuie să i se reproşeze. Nu poţi face nimic şi nici eu, în ciuda eforturilor mele. Ţine de politica pe care a definit-o şi pe care o aplică prietenul nostru, colonelul Dubreuilh: să se sprijine pe nobili, să guverneze prin intermediul elitelor. În acest ţinut, nobilii nu ştiu decât să facă raiduri, să jefuiască, să exploateze. Sunt nişte paraziţi, fără vreo utilitate socială, lipsiţi de loialitate şi de onoare. Când le-o cere interesul se aliază cu noi, şi ne părăsesc de îndată ce situaţia se schimbă. îl vei vedea pe amenokalul Mussa. Dubreuilh face mare caz de el, îl tratează ca pe-un prieten. Dar să fii sigur, domnule Saganne, că într-o bună zi, Mussa va întoarce armele împotriva noastră dacă simte că nu mai suntem atât de puternici sau dacă sprijinul nostru mai mult îi dăunează decât îi foloseşte. Soarta triburilor peste care domneşte, bunăstarea lor, este ultima lui grijă… Ca să cucerim aceste întinderi şi să ne punem amprenta aici, nu trebuie să încurajăm această castă de bandiţi. Trebuid,

dimpotrivă, s-o dăm jos şi să ne concentrăm toate eforturile în slujba săracilor, a celor care, de secole, sunt împilaţi. Prezenţa noastră aici trebuie să fie o ocazie de emancipare a lor. Ei ne vor fi recunoscători şi credincioşi, dacă ceea ce le aducem este dreptatea şi bunătatea. La Tamanrasset, cum ai vrea ca nenorociţii aceia de ksurieni să creadă ÎL Franţa, când sunt storşi de caidul Baba pe care-l sprijină Wattignies!

Saganne se feri să aprobe sau să dezaprobe. Ştie că datorită lui Dubreuilh, şi poate îmboldit de acesta, Foucauld se instalase în Hoggar, şi se mira că doi oameni despre care se spunea că sunt atât de apropiaţi puteau să aibă concepţii atât de diferite. Dar, la urma urmei, ce aveau comun el şi Wattignies, Courette şi Geindroz? Ce aveau comun ei toţi, saharienii, în afară de prezenţa în Sahara?

Pe la mijlocul după-amiezii, doi soldaţi chaamba din fort sosiră şi îi dădură un mesaj lui Foucauld. Foucauld îl citi, scrise îndată ceva drept răspuns şi-i expedie pe cei doi oameni. Nu-i spuse lui Saganne despre fac era vorba şi acesta nu-l întrebă nimic. Pe la cinci, Saganne, care se temea să nu-l deranjeze pe Foucauld printr-o şedere prea lungă, îşi luă rămas bun.

Când ajunse la Tamanrasset se lăsase noaptea. Trecând prin faţa colibei lui Sánchez, îi văzu, la lumina unei lămpi cu carbid, pe Courette şi Vulpi aplecaţi peste; tâmplar. Se dădu jos de pe cămilă şi se duse la ei. În patul lui din lemn de etel. Sánchez horcăia. Nevastă-sa stătea jos într-un colţ, cu obrazul inexpresiv, aşteptând să vină timpul să spele trupul şi să-l îngroape, aşa cum, alteori, aştepta să termine caprele de băut.

— Dă-mi un absint, Vulpi; un absint, nu lapte, horcăi muribundul.

Bău, scuipă, bău din nou. Courette îi şopti lui Saganne:

— A băut aproape o sticlă. Cel puţin, moare fericit.

Întărit de alcool, Sánchez începu să vorbească, foarte repede, şoptit, cu o voce răguşită despre care parcă ştia că în câteva minute n-avea să mai vibreze:

— Absintul, da, m-a vindecat întotdeauna. De zece ani de când tuşesc, numai absintul mi-a făcut bine. Am cumpărat prafuri Cok, văzusem o reclamă, da' nu-i decât o şarlatanie, cu tot tacâmul. Ştii, Vulpi, mama s-a recăsătorit. E bogată acum. Ţine o cârciumă la Ramblas. Când luăm concediu, mergem acolo. O să ne aşezăm pe o bancă. O să comandăm băuturi şi când o să vină cu plata, o să spun: „Sunt fiul tău. Aici sunt acasă. Trebuie să-mi dai să beau şi să mănânc pe gratis. Nu mai vreau să plec".

Capul îi căzu. Repetă: „Nu mai vreau să plec. Nu mai vreau să plec". Muri cu mâinile la gât, cu gura căscată, încercând să mai prindă câteva zdrenţe de aer.

Ieşind din colibă cu lampa în mână, Courette îl întrebă pe Saganne:

— Vii de la Asekrem? Ai văzut mesagerii pe care l-am trimis?

— Am văzut doi flăcăi. Dar Foucauld nu mi-a spus că i-ai trimis tu.

— Eu îi trimisesem. Îi spuneam că Sánchez e pe moarte, că trebuie să vină. Ştii ce mi-a răspuns Foucauld al tău? Uite, citeşte.

Îi întinse lui Saganne foaia de carneţel pe care Foucauld scrisese: „L-am văzut pe Sánchez. Nu-i nimic de făcut cu el. N-am timp de pierdut".

Saganne îi înapoie hârtia prietenului său. Poate pentru că tocmai plecase de la preot, se crezu obligat să-l scuze:

— Nu trebuie să-l judeci după asta.

Courette rânji:

— Nu-l judec!

Şi adăugă j

— Ştii, Charles, lucrul de care e bine să te păzeşti înainte de toate e să faci pe omul de seamă… Mai ales noi, aici, cu „încercarea de autodepăşire”, cu „mistica deşertului”, şi toate celelalte.

Apoi îşi strecură braţul sub cel al locotenentului:

— Vino, consăteanule; O să bem un absint în camera mea. Nenorocitul ăsta de Sánchez m-a făcut să-mi Ţie sete. Ţi-e nu ţi-e?

Goliră câte un pahar, stând alături pe patul de campanie. În faţa lor, sprijinite de perete, stăteau violoncelul şi carabina, aşa cum le văzuse Saganne la Djelfa, când îl întâlnise pentru prima oară pe prietenul său.

— Ştii ce mi-ar plăcea? întrebă Courette.

— Spune.

— Să mă asculţi cum cânt.

Se instalară pe terasă, sub cerul liber, Courette aşezat pe marginea scaunului, ţinând instrumentul între picioare, Saganne lipit cu spatele de balustrada în unghi, îmbrăţişându-şi genunchii cu mâinile.

Courette potrivi arcuşul. Primele măsuri răsunară puternic, neaşteptat. Nu era un virtuoz. Se străduia, apăsa pe fiecare notă. Saganne fu emoţionat, mai puţin de muzică cât de acel ceva încăpăţânat ce exista în înlănţuirea sunetelor.

Când s-a făcut din nou linişte – şi acum liniştea era ciudată: liniştea, întunericul deşertului şi decorul acela de capăt de lume – Saganne îi spuse prietenului său că-l invidiază.

— De ce?

— Fiindcă ştii să cânţi la violoncel. Mai exact, că eşti în stare să parcurgi o bucată de la un capăt la altul. Da, aşa-i. Te invidiez pentru satisfacţia pe care trebuie s-o ai că ai făcut ceva complet, încheiat, ceva care iese din limita, evenimentelor.

— Ceea ce-ţi dă satisfacţie nu-i să execuţi toată

bucata, ci să o execuţi bine, fie numai şi câteva măsuri.

— Numai arta permite asta, nu? continuă Saganne, care-şi urmărea ideea: o bucată muzicală, un tablou, o carie. În viaţă, nimic nu-i încheiat. împrejurările, hotărârile, întâmplarea, faptele, totul se înlănţuie; formează o tramă, bineînţeles, dar firele rămân în aer.

Sărind de la una la alta, întrebă:

— Îţi aminteşti de Madeleine de Sainte-Ilette, de la Djelfa?

— Bineînţeles, spuse Courette; domnişoara Madeleine şi sora ei, Jeanne, cea pioasă. De ce? Eşti îndrăgostit?

— Nu cred, spuse Saganne. De altfel, mă întreb dacă dragostea e un lucru chiar atât de frumos cum se spune – poate că dragostea-i pentru tâmpiţi?

Courette trase violent cu arcuşul:

— Eşti minunat, uimitor, dar n-ai inimă… Lasă-mă să mă culc. Sau, mai degrabă, hai să mă bem un absint.

În cameră, privi ceasul deşteptător şi spuse:

— Sánchez trebuie să fie ţeapăn acum.

Capitolul v

După două luni şi jumătate, la 8 martie 1912, pe la ora trei după-amiază, coloana căpitanului Wattignies ajungea la taberele hoggarilor. Risipite pe imensitatea podişului, sute de cămile păşteau hâdul verde, cu picioarele de dinainte depărtate. Măgarii stăteau nemişcaţi, păşteau fiecare la locul lui, în arşiţă, parcă anesteziaţi de mirosul de fum care plutea deasupra taberei. În schimb caprele, cu botul în aer, fugeau de colo-colo, tropăind grăbit, legănându-şi ugerele negre pe care iezii încercau să le prindă. Behăitul lor neîncetat făcea aerul să vibreze. Între corturi şi în îngrăditurile de crengi şi spini, care serveau drept curte, pământul era acoperit cu resturi. Coji, bălegar, raliaţi, totul era uscat, învelit în praf.

Chircite în faţa acestor cămine mizerabile, înconjurate de copii goi care nici nu mai încercau să alunge muştele lipite în jurul ochilor, femeile păreau nişte cerşetoare. Dar cum se ridicau şi începeau să se mişte, cu paşi lungi şi legănaţi, se metamorfozau în tot atâtea regine din Saba. Basmalele, negre sau albastru intens, le atârnau de pe umeri ca nişte pelerine de curte.

De când francezii părăsiseră puţul Tin-Rarsh, cale de cinei zile spre Nord, pândarii tuaregi îl ţineau la curent pe şeful lor cu înaintarea acestora. Când Wattignies, Saganne, Courette şi Geindroz descălecară, Akamuk, omul de încredere al lui Mussa, îi aştepta. Îi conduse la amenokal.

Mussa se afla într-un cort de gală, înconjurat de şefii triburilor nobile: o duzină de lupi ţepeni şi neîncrezători. Toţi aveau fata strâns înfăşurată în litam[18]. În cort nu era nici mobilă, nici vreun obiect decorativ sau pictat, în afară de un ceainic cu gâtul lung şi de pahare puse pe o tavă de aramă. Covoarele jegoase, pielea cortului tăbăcită grosolan şi cusută cu împunsături mari, totul dovedea sărăcie şi un dispreţ răspicat pentru confort. Numai bijuteriile, costumele şi armele – ceea ce ţinea direct de persoană – dădea impresia unei oarecare griji.

Singurul obraz descoperit era cel al unei femei. Stătea la dreapta lui Mussa, ceva mai în spate. Un lanţ de aur îi atârna pe piept. Wattignies îi şopti lui Saganne’s

— E faimoasa Dassine. Foucauld ţi-a vorbit de ea, nu?

Această mare doamnă, a cărei frumuseţe şi talent de poetă erau, de mai bine de douăzeci de ani, lăudate în toată lumea targhie, era, în acel moment, o femeie de cincizeci de ani, cu o faţă plată, care-şi rumega tutunul.

Unul după altul, ofiţerii se înclinară în faţa lui Mussa şi, după moda targhie, îşi frecară mâna de cea pe care el le-o întinse. Apoi luară loc pe covor. Ceremonia saluturilor şi a schimbului de urări începu. După regulă, ar fi trebuit

18 Basma cu văl care acoperă faţa la tuaregi (N.t.)

să se prelungească mult. Dar lui Mussa nu-i plăceau solemnităţile. Aşa că intra direct în subiect, ca un european, doar că se folosea cu multă măiestrie de o vorbărie interminabilă şi totdeauna vagă atunci când găsea că-i necesar. Îi spuse să se scoale bărbatului care stătea în stânga lui şi-l pofti pe Wattignies să-i ia locul. Începură o conversaţie cu vocea scăzută. Dassine trăgea cu urechea.

Contrar luptătorilor lui, Mussa n-avea nicio prestanţă. Era scurt în membre şi borţos; ceea ce i se vedea din chip trăda sângele negru.

Fiul unei sclave, Mussa, prin naştere, n-ar fi trebuit niciodată să moştenească tobolul – tobă simbolică a puterii într-o societate în care averea şi puterea se transmiteau pe linie feminină. Ca să pună mâna pe putere, a trebuit să-l îndepărteze pe vărul său Attici. Reuşise s-o facă dobândindu-şi de foarte tânăr o reputaţie extraordinară de bravură fizică, de loialitate, de inteligenţă. Încetul cu încetul, îi adunase în jurul lui pe toţi cei pe care neîndemânarea şi laşitatea amenokalului oficial îi nemulţumea.

Când francezii pătrunseseră în podişul Hoggar, puterea lui Mussa o cumpănea pe aceea a lui Attici. Înţelesese repede că noii ocupanţi nu vor mai pleca: trecuse de partea francezilor. Hărţuit de luptătorii lui Mussa şi de mehariştii chaamba ai lui Dubreuilh, Attici fugise, destul de ruşinos, spre Tripolitania. Mussa luase atunci tobolul şi titlul de amenokal.

La începutul conversaţiei între amenokal şi Wattignies, luptătorii au stat indiferenţi. Dar aparenţa aceasta nu dură mult: unii dintre ei, obosind în poziţie şezândă, se lungiră pe jos, alţii îşi scoaseră cuţitele ca să-şi râcâie picioarele. Aveau braţe musculoase, pline de brăţări; culoarea veşmintelor le întuneca pielea: era semnul lor de cochetărie să fie albaştri. Începură curând să zboare cuvinte în doi peri, râsete. În sfârşit, unul din cei

mai tineri, un uriaş slab cu părul crescut tufe

E

e craniu, veni şi se proţăpi în faţa lui Saganne. Întrcându-l:

— Cura te numeşti tu?

— Locotenent Saganne.

— Bun! Saganne, dă-mi tutun. Eu sunt Takarit, şeful taitokilor.

Locotenentul scoase punga cu tutun. Omul i-o luă din mâini şi, împingându-şi mai încolo minerul sabiei, o făcu să dispară sub veşminte. Cu gura până la urechi de plăcere, îi spuse lui Saganne:

— Vino, ţi-o arăt pe nevastă-mea.

Mergea cu picioarele depărtate ceea ce era şic după moda targhie. Soţia lui, un turn de grăsime, dormita în faţa unei căsuţe din crengi, cu o bătrână sclavă neagră lângă ea. Takarit îi enumeră calităţile:

— E fiica surorii lui Mussa. Dacă are un fiu, va avea tobolul, după Mussa. O să fiu cinstit şi o să primesc multe cadouri pentru că o să fiu tatăl amenokalului. Mănâncă mult unt. Când o vreau, îmi trebuie două negrese ca să-i ridice picioarele.

Femeia îl întrerupse în limba tamaşck.

— Ce spune? întrebă Saganne.

— Spune: francezul îmi dă pânză, ace, coliere şi medicamente. Mie îmi dai sare, sămânţă, macaroane, cartuşe. Tot ce ai bun.

Saganne izbucni în râs. Acest lucru, departe de a-l vexa pe Takarit, îl încântă. Mai târziu, locotenentul află de la noul său prieten că tuaregii îi împart pe oameni în „cei care rid”, şi „cei care nu rid”. Aceştia din urmă nu meritau nici încredere, nici stimă.

Embarek, care nu-l pierdea niciodată din ochi pe locotenent şi care făcea bucuros pe mentorul, veni să-i spună:

— Atenţie, domnule locotenent! Dacă începi aşa să le asculţi poveştile bandiţilor ăstora şi le faci daruri, te-ai dus pe copcă. La tuaregi cei slabi fac daruri celor puternici.

Scara, Mussa oferi ofiţerilor o cină cu căprioară friptă la foc mare. Au băut lapte de cămilă şi limonada. Negrii dansară pe muzică de chimvale; fetele tuarege cântară din amzad, o vioară mică, cu o strună. CoiQ-ette Scurţii şi el la violoncel în mijlocul unul cerc de femei şi de luptători. Dassine îi boteză instrumentul „bunicul tuturor amzadurilor”. Apoi Couretie le propuse o întrecere pă măgari printre corturi. Ideea le plăcu tuaregilor, gala oricând de joacă, chiar şi cei mai aşezaţi. Dar Wattigrties i-o reteză scurt. Nu-i plăceau iniţiativele care mi-i aparţineau şi, ceea ce numea el „copilăriile” lui Courelte, îl agasau.

— Să ne luăm rămas bun; trebuie să vă vorbesc, le spuse el celor trei ofiţeri.

Îi adună în cortul lui. Stând în spatele mesoi, luminat de o lampă cu gaz, expuse sec, ca un şef, situaţia, aga cum reieşea din discuţia avută cu amenoltafuji iflussa primise trimişi ai lui Dubreiâilh prin care acesta îi cerea să plece cu oamenii săi spre enord, se jura pe toţi sfinţii că de atunci face toate eforturile ca să-i convingă. Nu-i răspunsese colonelului de teamă ca acesta să nu-şi piardă încrederea în el şi să fie nevoit a-i mărturisi că nu era în stare să-şi impună v înţa. Într-adevăr, şefii triburilor se arătau potrivnici ideii dă a părăsi Adrarul. Păşunile erau bune aici, de ce să le părăsească, ştiind că în Hoggar era secetă de multă vreme. În sfârşit, Mussa lăsase să se înţeleagă că neînfricaţii săi oşteni, şi poate chiar el, nu erau deloc entuziasmaţi de perspectiva de a merge să lupte împotriva triburilor ajjer, cum dorea Dubreuilh. „Înţelegi, îi spusese el căpitanului, colonelul promite să ne lase nouă toate cămilele şi toată prada pe care o vom lua de la ăjjeri. Dar pentru prada şi cămilele astea noi ne vom

bate ca să le avem. E drept să spui unui om: îţi dăruiesc ceasul acela, du-te şi ţi-l ia singur?”

— Aici nu pot să nu-i dau dreptate, spuse Wattignies.

După această mică înţepătură la adresa lui Dubreuilli, se feri să spună că motivul principal pe care i-l spusese Moussa ca să explice împotrivirea oamenilor săi de a părăsi Tamanrassetul era amintirea odioasă a amenzilor şi corvezilor cu care-i copleşise comandantul Aubagnier. Încheie astfel:

— Moussa măsoară acum primejdia în care se află dacă se opune mult timp ordinelor noastre. Dar e clan că n-o să-şi dea toată osteneala decât atunci când va fi sigur că şefii triburilor sunt gata să-l urmeze. Sarcina noastră este să convingem în minimum de timp un număr cât mai mare de tuaregi că trebuie să se întoarcă la Tamanrasset. Nu uitaţi femeile şi copiii: dumnezeu ştie de ce, părerea lor contează mult aici.

Să îmblânzeşti, să cucereşti, să convingi; când răsărea soarele, Wattignies se instala într-o vâlcea, Ja oarecare depărtare de tabără, la umbra unui ctel mare. Unul după altul, luptătorii veneau şi se aşezeau lângă el, angajaţi în discuţii care durau câteodată toată ziua. La sfârşit, căpitanul îşi nota nişte cifre într-un carnet, îşi frecau mâinile. Îşi spuneau glume şi izbucneau în hohote de râs. Saganne admira modul în care Wattignies, fire atât de rece. ştia să-şi domine firea fără să o arate. Omul acesta care-i păruse la început atova – un ofiţer catolic, încăpăţânat, nevricos – pe măsură ce-l cunoştea mai bine, se dezvăluia a fi mult mai complicat. Nimic din ceea ce făcea sau spunea, chiar în momentele de destindere, în cursul conversaţiilor prieteneşti, nu era gratuit. Se controla fără încetare. Saganne simţea un fel de milă pentru el, o milă amuzată pe care o ascunzi, provocată de acei oameni care sunt prea mici pentru personajul pe care vor să-l reprezinte.

Într-o seară, Saganne îl întrebă:

— Se poate şti, domnule căpitan, ce vă povestesc tuaregii sub copac şi ce le spuneţi?

— Să ne vedem fiecare de treburile noastre, dragă, şi totul va merge bine, îi răspunse Wattignies, fără să ridice ochii.

Îşi curăţa pipa cu vârful unghiei, apoi o ştergea de pantaloni, cu o complezenţă visătoare de copil care se scobeşte în nas.

Saganne nu insistă. Luase hotărârea să nu răspundă provocărilor căpitanului. Adevărul îl află de la Mussa. Amenokalul. informat repede că tânărul locotenent era în graţiile colonelului Dubreuilh, îl trata cu o deferenţă evidentă. Pe jumătate ca să-l flateze, pe jumătate ca să se distreze, îl trimitea pe Akamouk să-l invite pe Saganne, îl copleşea cu ceai, plăcinte şi poveşti despre faptele sale de arme. Vorbea în tamaşek, traducându-i în arabă cuvintele pe care Saganne nu le înţelegea, în ciuda progreselor sale rapide în limba targhie.

Dar. Într-o zi, îi spuse în franceză:

— Căpitanul este nostim. Spune luptătorului: „Câte amenzi ai plătit? Câte cămile ţi-au rechiziţionat? Scriu pe hârtie şi când te vei întoarce la Tamanrasset îţi voi da totul înapoi”. Cine uită că atunci când comandantul Aubagnier punea amenzi şi lua cămile, el, căpitanul, conducea, cu comandantul Aubagnier?

Şi hurduhănesul râdea plesnindu-se peste pântec, pândind cu coada ochiului efectul vorbelor sale. Saganne rămase imperturbabil dar nu crezu că e necesar să-i atragă atenţia lui Wattignies că prea cosea totul cu aţă albă.

De când sosise în tabăra hoggarilor, Courette strălucea. Saganne şi el stăteau împreună şi-şi petreceau ceasuri lungi, în fiecare seară, informându-se despre ce aflaseră şi netând.

— Tu lucrezi pentru Foucauld, spunea Courette, eu

lucrez pentru mine. Când mă voi întoarce în Franţa, voi scrie o carte în care voi povesti lucrurile aşa cum sunt şi nu cum ar vrea ca ele să fie profesorii de morală şi energie naţională. Voi povesti despre Sánchez şi Foucauld, despre Aubagnier, despre Wattignies cu barba

lui mare şi sufletul mic. Voi povesti despre Geindroz, aventurile neprihănitului reşcat sau cum reuşeşti să nu-ţi mai găseşti credinţa şi să nu-ţi pierzi virginitatea în Sahara franceză… Voi vorbi şi de tine. Dar de tine, o să spun numai de bine, mai întâi pentru că eşti prietenul meu şi, mai ales, pentru că, dintre noi toţi eşti singurul care pare la largul lui în deşert. Vreau să spun că n-am nevoie să-ţi găsesc justificări pentru prezenţa ta aici. Deşertul este elementul tău natural. Şi poate că lumea întreagă este elementul tău natural. Ştii, cel care trăieşte lângă tine ax-e impresia că toate bătăliile pe care le dă fiecare din noi împotriva slăbiciunilor, tu le-ai dat şi le-ai câştigat înainte de a te naşte…

Saganne îl întrerupse:

— Baţi câmpii.

Armele lui Courette pentru îmblânzirea tuaregilor erau medicamentele, violoncelul şi buna dispoziţie. Cortul-infirmerie era în permanenţă plin de copii cu burţile umflate, legănându-se pe picioruşe slăbănoage şi de femei suferinde. Şmecherii şi fetele îşi dădeau întâlnire acolo: se vorbea despre rochii, vopsele, coafuri, bijuterii. Seara, se ţineau aici şedinţe de *aha!*, seri de poezie şi muzică pe care turişti, de bună seamă orbi şi surzi, le-au comparat cu lecţiile despre iubire din Evul mediu curtenesc. În realitate, ceea ce îi aducea aici pe băieţii şi fetele culcaţi în întuneric unii lângă alţii nu avea nimic eterat. Când un cuplu părăsea cortul, declamarea poemelor era înlocuită cu glume de o obscenitate fără ascunziş.

Hărţuit de babele care-i cereau mereu câte ceva,

atacat de băieţii care-l provocau la luptă, urmărit de o ceată de copii care urinau peste tot şi furau tot ce le era la îndemână, Courette, mereu ocupat, fără ca cineva să-i dea ascultare, gata de orice farsă şi râzând primul când îşi dădea seama că el era prostul, nu inspira niciun respect şi era iubit din această cauză. Îşi lepădase uniforma şi îmbrăcase costumul targhi, împrumutat de unul din tineâii lei ai tribului Kel-Rehla. Într-o seară, pe când se pregăteau să cineze, Wattignies. Saganne şi Geindroz îl văzură apărând însoţit de curtea sa. Căţărat pe spatele unei cămile, cânta la violoncel. Îi strigă lui Saganne:

— Cum vezi, dragul meu, mi-am realizat visul! Acum pot să mor!

Tabăra chaambanilor fusese aşezată la o distanţă bună de cea a tuaregilor, pentru a fi evitate ciocnirile. Wattignies îi dăduse lui Geindroz misiunea de a preveni incidentele. Cum riscul unor diferende se ivea în jurul puţurilor sau era legat de păşuni, sublocotenentul îşi petrecea aproape tot timpul însoţindu-şi oamenii. Nu se cruţa, chiar părea că gustă o plăcere amară să dea în brânci aşa, alergând dintr-un loc în altul. Se temea în permanenţă să nu se întâmple vreun conflict în lipsa lui şi să nu-l poată astfel potoli. Pe zi ce trece mai slab, îţi făcea milă văzându-l Wattignies îl trata cu o bunăvoinţă dulceagă, ce-l umilea pe tânăr, fără ca acesta să îndrăznească să protesteze.

Saganne îl fascina. După masa de seară, când cei patru ofiţeri se adunau în jurul focului, pe nisip, îl pândea pe locotenent cu o privire arzătoare.

— Te iubeşte, îi spunea Courette lui Saganne. Te iubeşte de-a binelea. Şi-ar da o mână să-ţi semene. Fii şi tu amabil cu el.

— Ce vrei să fac? răspundea Saganne. De fiecare dată când îi vorbesc pe un ton mai apropiat, are impresia că o să-mi facă o destăinuire completă, că o să se reverse

tot, dintr-odată. E foarte neplăcut.

În ciuda eforturilor lui Geindroz, într-o noapte avu loc o bătaie între chaambani şi tuaregi. Francezii n-ar fi ştiut nimic dacă o bătrână, una dintre pacientele credincioase ale lui Courette, n-ar fi venit după doctor fiul ei zăcea în cort, cu umărul despicat adânc, cu clavicula spartă. Era vărul lui Takarit, cel mai tânăr luptător al tribului taitok. Acceptă îngrijirile dar nu răspunse la întrebările lui Courette. De la mama lui, doctorul află că rana i-o făcuse un soldat chaamba. Dar bătrâna nu spuse niciun cuvânt despre motivele încăierării. Din partea chaambanilor, şefii declarară că nu ştiu nimic. La ordinul lui Waftignies, lucrurile rămaseră aşa.

Aproape în fiecare zi, la ora odihnei de după-amiază, Takarit inli-a în cortul lui Saganne şi, după un salut distrat, pipăia îndelung lampa, cărţile, busola. Deşi se vedea că face un efort, nu mai cerea nimic: la prima lui vizită, Saganne îi oferise un cuţit şi-i spusese răspicat că nu-i va mai da nimic. După ce-şi potolea curiozitatea, Takarit se aşeza şi se dăruia celei de-a doua mari pasiuni: trăncăneala Tribul taitok, al cărui şef era, foarte redus ca număr dar bogat, trăise multă vreme izolat şi de confederaţia hoggarilor şi de cea a ajjerilor. Pretindea, în ceea ce-l privea pe el şi ai lui, că se trag din cea mai veche nobilime. Deşi Mus să îl copleşise cu favoruri ca să şi-l apropie – îl luase cu el în Franţa, într-o călătorie organizată de Dubreuilh, i-o dăduse de nevastă pe nepoata lui – lui Takarit îi plăcea să dea de înţeles că supunerea faţă de amenokal nu era pentru el nici totală, nici definitivă 5 „Dacă dromaderul lui Mussa merge pe drumul meu, îl urmez; dacă dromaderul lui Mussa o ia pe alt drum, eu mi-l continui pe al meu”.

În Franţa, două lucruri îl uluiseră: lipsa cămilelor (repeta cu hohote de râs neîncrezătoare: „Să vezi, o ţară fără cămile!”) şi abundenţa ierbii:

— De ce-aţi venit aici unde nu-s decât pietre, când aveţi atâta verdeaţă acolo? spunea el. Ce-aţi făcut?

Acest „ce-aţi făcut?” nu era o exclamaţie gratuită. Era o întrebare serioasă. Lui Takarit îi intrase în cap că dacă francezii îşi părăsiseră păşunile ca să vină în „ţara setei”, o făceau numai pentru că aveau de ispăşit vreo crimă. Când a înţeles gândul targhiului, Saganne, după ce a reflectat, nu l-a găsit chiar idiot. Oare nu pentru a compensa ruşinea de la Sedan se avântaseră ci în Africa şi Asia? Şi setea de glorie şi de sacrificiu care-i însufleţea pe cuceritorii Imperiului nu era oare o replică dată frivolităţii spirituale şi lăcomiei care-i dusese pe părinţii lor la dezastru? De atunci, pentru prima dată, Saganne se gândi explicit că dacă era ce era, arta se întâmpla mai puţin pentru că voia să continue o ascensiune socială începută firav de tatăl său, cât pentru a răscumpăra greşelile bătrânului farsor. Ideea asta îi plăcu. Explica în propriii săi ochii de ce a aşezat pe primul loc al meritelor disciplina, respectul pentru ordine şi anumite valori morale întrucâtva mărginite, care-l făceau puternic dar despre care presimţea că n-o să-l mulţumească mereu. În orice caz, Takarit avea dreptate: era în Sahara ca să sufere. Nu onorurile îl atrăgeau ci încercările.

Într-o după-amiază, Takarit nu se prezentă în cortul lui Saganne. Nu-l văzură nici a doua zi. Saganne dădu puţină atenţie acestui lucru cu atât mai mult cu cât, de două zile, era neliniştit că-i lipseau doi soldaţi chaamba.

Geindroz spunea că plecaseră pe jos, fără merinde, la o vânătoare de muflon, care n-ar fi trebuit să ţină mai mult de o zi. În dimineaţa zilei a treia, Saganne plecă în căutarea lor cu o patrulă de cinci meharişti şi doi cercetaşi tuaregi pe care Mussa ţinuse să i-i pună la dispoziţie. Îi cunoştsa acum pe oameni şi ţinutul. Nu i-au trebuit mai mult. de patru ore de mers ca să-şi dea seama că

cercetaşi), care mergeau cam la un kilometru înaintea patrulei, îi purtau la întâmplare. Îi chemă înapoi şi-l trimise înainte pe Embarek. Embarek nu era cercetaş: nu avea darul de a ghici al unora dintre coreligionarii săi care te duceau, aparent fără indicii, drept la ţintă. La ora cinci după-amiaza, nu găsiseră nimic. Saganne voia să dea ordin de întoarcere în tabără când Embarek, foarte agitat, veni şi-i semnală urme de balegă de cămilă:

— Mergem mai departe, domnule locotenent?

— Dă – i drumul, spuse Saganne.

La ora şase, ajunseră în vatra unui ued. Îi descoperiră pe cei doi chaambani la trei kilometri în amonte, la piciorul unei stânci roşii: erau înfipţi în nisip, unul lângă altul, străpunşi pe la spate de câte o spadă. Li se luaseră puştile, muniţiile şi tolbele de piele în care ţineau banii şi tutunul. Embarek scuipă pe jos:

— Asta, tuaregii au făcut-o. Câini vicleni care vin pe la spate.

Apropiindu-se Saganne recunoscu, după inscripţiile pe care le purtau, spadele taltokilor.

De cum ajunse în tabără, se duse direct la Wattignies. Ordonanţa îi spuse că era la amenokal. Saganne alergă acolo. Mussa şi Wattignies şedeau sub lumina lunii. În spatele lor, Akamuk, Dassine şi alţi câţiva bărbaţi stăteau în picioare.

— Pot să vă spun un cuvânt, domnule căpitan?

Wattignies veni lângă el. Locotenentul îl informă despre descoperirea lui.

— Ei bine, eu am descoperit altceva, spuse Wattignies. Prietenul dumitale Takarit, de care făceai atâta caz, cu toţi luptătorii lui, şi-au luat tălpăşiţa de cel puţin ieri-dimineaţă. Din tribul taitok nu ne mai rămân decât doi bătrâni, femeile şi copiii. L-au luat chiar şi pe băiatul rănit la umăr. De o oră, Mussa încearcă să mă convingă că nu ştie nimic, că nu trebuie să ne pese de plimbările lui

Takarit care, după părerea lui, a fost întotdeauna puţin nebun.

Îl privi fix pe Saganne:

— Dumneata trebui a să-l ţii sub control pe Takarit, nu? în sfârşit, vino cu mine. Acum când răul s-a produs, trebuie să scoatem adevărul de la maimuţa asta bătrână.

Amenokalul îi privea atent pe ofiţeri şi-şi făcea vânt cu basmaua. îl salută pe Saganne strângând din pleoape’s

— Mussa Ag Amastan, spuse Wattignies, locotenentul Saganne i-a găsit pe cei doi chaambani ucişi cu spada. Cum explici acest lucru?

În loc să răspundă, Mussa, fără să se mişte, făcu un semn cu degetul, peste umăr. Akamuk veni şi se aplecă la urechea lui. Când Akamuk se retrase, Dassine îi luă locul. Mussa o puse la curent din câteva fraze. După care, ascultă atent. Când Dassine se retrase şi ea, Mussa îşi întoarse privirea spre francezi:

— Domnule căpitan, numai adevărul este adevărat. Dar cel care nu cunoaşte adevărul, ce poate să-i spună prietenului său?

— Poate să-i spună ce bănuieşte, îi replică Wattignies.

Mussa se reculese o clipă, apoi continuă cu o voce stinsă:

— Domnule căpitan, dacă nişte oameni ţi-ar fi rănit fratele prin vicleşug, ai fi încercat să-ţi răzbuni fratele, nu-i aşa? Ca să-l răzbuni ai fi putut, de exemplu, să-i urmăreşti pe ticăloşi când plecau la o vânătoare de muflon şi să-i ataci. Odată fratele răzbunat, te-ai fi întors la tribul tău să ceri protecţie, cum este firesc. Dacă, în această împrejurare, ai fi fost şeful tribului, ce-ai fi făcut? Ai fi spus omului: „Ai avut dreptate să-ţi răzbuni fratele, dar acum toţi prietenii celor pe care i-ai ucis se vor întoarce împotriva ta”. Şi vei fi spus luptătorilor tăi: „Să lăsăm femeile şi copiii în paza alor noştri şi să plecăm ca să nu

provocăm un război”.

Amenokalul se întrerupse, ridică spre Wattignies o privire maliţioasă:

— Ai înţeles, domnule căpitan?

— Mussa Ag Amastan, îţi mulţumesc, spuse Wattignies. Am înţeles perfect. La rândul meu, îţi cer să înţelegi că nu pot lăsa să fugă nepedepsit luptătorul taitok care mi-a ucis doi soldaţi, chiar dacă a făcut-o ca să-şi răzbune fratele. Dar n-am niciun motiv să le vreau răul celorlalţi luptători ai tribului şi mai ales şefului său, Takarit, pe care locotenentul Saganne şi cu mine îl cunoaştem şi-l apreciem. Ca să terminăm cu acest incident, îţi sugerez să trimiţi propriile dumitale ştafete la Takarit. Să-i spună că, dacă se întoarce, omul care i-a ucis pe cei doi chaambani va fi judecat, corect, iar el şi ceilalţi luptători nu trebuie să se teamă de nimic e. Îi dau trei zile. Dacă peste trei zile, Takarit şi luptătorii lui nu sunt aici, locotenentul Saganne va pleca în urmărirea lor… îţi doresc o noapte bună, Mussa Ag Amastan.

Wattignies şi Saganne se ridicară. Ainenokalul, după ce chemase mila domnului asupra lor, îi privi plecând fără să se mişte.

— Începe să te pregăteşti de mâine dimineaţă, îi spuse Wattignies lui Saganne; cincisprezece oameni şi merinde pentru o lună. îl iei cu dumneata şi pe Geindroz: o să se mai dezmorţească.

— De ce să le lăsăm trei zile avans? întreabă Saganne. Ştiţi prea bine că Mussa nu va trimite pe nimeni.

— Sunt oamenii lui Mussa. Sunt obligat să-i apăr autoritatea. Aceste trei zile de răgaz o să-i permită să le prezinte versiunea sa personală şi să-i convingă pe ai săi că nu i-a trădat. Aşa a şi înţeles-o… în ce te priveşte, îţi doresc să-ţi găseşti cât mai repede oamenii. Voi fi obligat să-i înaintez un raport lui Dubreuilh, şi nu va filmulţumit. Pentru că, acum când tribul taitok a luat-o din loc, s-a zis

să-i mai convingem pe ceilalţi să se întoarcă la Tamanrasset! Sper că-ţi dai seama de asta.

Seara, în cortul lor, Courette îi spuse lui Saganne J

— I-auzi! trei zile de răgaz ca să-i menajeze lui Mussa autoritatea. O face ca să fie sigur că nu-i vei mai găsi pe taitoki, asta-i! Wattignies nu doreşte decât un lucru: să dai chix. Sau, mai degrabă, mai este un lucru pe care-l doreşte şi mai tare, să dea chix planul lui Dubreuilh, şi tu să fii cel care poartă răspunderea. E încânttat, să nu te îndoieşti de asta, că prietenul tău Takarit, a şters-o!

— Admit că nu i-ar displăcea să mă vadă dând chix în prima mea misiune, spuse Saganne. Dar că vrea să saboteze planul lui Dubreuilh, aici exagerezi!

— Ba deloc, spuse Courette, deloc! Wattignies n-a înghiţit treaba cu Aubagnier. Va face totul ca să se răzbune.

— Ei bine, dacă ai dreptate, o să se păcălească. Pentru că îi voi aduce pe taitoki înapoi, chiar de va trebui să cern tot nisipul din deşert, timp de şase luni!

Capitolul vi

Extras dintr-o scrisoare a locotenentului Saganne către fratele său Lucien:

Sourjat, 1 aprilie 1912

Sourfat *vrea să spună „repaus” în tamaşele. Mu –, inele acesta drăguţ este al unui puţ lângă care ne-am instalat de o jumătate de oră.*

Am părăsit corturile hoggarilor la 28 martie, cu cincisprezece chaambani. Am mers nouă ore pe 28, treisprezece ore pe 29, zece ore pe 30, paisprezece pe 31 şi treisprezece ore astăzi. Cei care spun că dromaderul nu te oboseşte să vină aici, să radă /

Grupul pe care-l urmărim are un avans de trei zile. Nici vorbă să mai tărăgănăm Mai ales că par să se îndrepte spre ergul Şes. Dacă ajung acolo înainte de a-i, prinde, îi scăpăm. Ergul Şes este un ocean de dune, cinci

sute de kilometri fără puţuri sau aproape fără. Niciun european nu a pătruns acolo. Niciunul din chaambarii mei. Să intru acolo în aceste condiţii ar fi o încercare mai mult decât temerară. Dar câteodată, contrar oricărei raţiuni, mă tentează… O să vedem…

Am luat cu noi hrană pentru o lună, pentru fiecare om, şi două sute de *kilograme de curmale pentru cămile, cadoul amenokelului. Este o hrană excitantă, le moleşeşte sau le înnebuneşte pe jumătate. Ieri, cămila mea, „Djaliar”* – Perla – *de obicei atât de ascultătoare, a luat-o razna: ţopăia ca o iepşoară; era să iau o trântă bună. Ca să-mi liniştească animalul, Embarek, maestru în materie, i-a vârât în fiecare ochi o priză de tutun: e capital. Indigenii se servesc de el când şchioapătă, când au constipaţie sau colici. Tutunul e bun la toate, ţine minte I*

Vremea e apăsătoare şi caldă. În Franţa ar ploua cu găleata; aici, am văzut fulgere gigantice care împrăştiau întunericul, dar numai câteva picături de ploaie… Vântul mi-a smuls de două ori cortul noaptea trecută.

Am un detaşament de viteji foarte simpatici, care-mi dau numai satisfacţii. Alaltăieri, după paisprezece ore de drum, au muncit noaptea mai mult de şase ore ca să secată toate pietrele cofragului dărâmat care acoperiseră puţul. După asta au scos apă în tot restul nopţii ca să adape cele treizeci şi două de cămile însetate care absorb şaptezeci-optzeci de litri fiecare. A doua zi, toată lumea era surâzătoare.

În timpul drumului, cântă. Unul din ei improvizează cuplete şi toţi reiau refrenul în cor: „An părăsit In*Salahul, oaza cu o mie de palmieri. Locotenentul merge cu noi. Drumu-i greu. Cu fiecare zi ne îndepărtăm mai mult de* casă. *Când ne vom întoarce la* In*Salali, o să se dea o mare serbare în cinstea noastră. O să bem ceai dulce, întinşi pe saltele. O să mâncăm pui, ouă, ciorbă cu tăiţei, roşii, ardei, cuş-cuş…”. Enumerarea mâncărurilor ţine vreo*

douăsprezece strofe.

Am o părere foarte bună despre ei şi nicio grijă dacă gloanţele ar începe să şuiere. Dar pentru moment, nu-i vorba nici de gloanţe, nici de praf de puşcă. Îndeplinesc o misiune de poliţai.

Ca ghid îl avem pe Baba Uld Abidin, fiul bătrânului tâlhar Abidin care, de zece ani, cutreieră cu bandele lui drumurile Africii occidentale franceze, Mauritaniei şi teritoriile Tafilaletului. Îşi blestemă fiul, cum spune acesta, pentru o pricină pe care n-am reuşit s-o înţeleg, şi el a venit să ceară ajutor la Tamanrasset cu şase luni înainte de sosirea mea. Baba al nostru este un ascet de treizeci şi cinci de uni, cu un profil ca o lamă de cuţit. Până în prezent a fost corect dar am doar parţial încredere în declaraţiile lui de credinţă eternă (ne-a omorât de altfel destri oameni). Am încredinţat preţioasa lui persoană credinciosului meu Embarek: revolverul lui ale şase gloanţe şi n-o să i scape pe Baba dacă încearcă s-a şteargă.

M-am îmbrăcat ca un saharian nomad şi ai rid. e dacă m-ai vedea înfăşurat în văluri. Popota este bine organr zată: avem din belşug orez, paste şi supa Maggi, providenţa saharianului.

Sublocotenentul Geindroz e cam abătut. Dar e un băiat plin de zel şi, lucru principal, rezistă fizic. Îşi face bine treaba şi, la urma urmei, n-am altceva să-i cer. Totuşi! sunt seri în care aş prefera compania cuiva mai vesel

Extras dintr-o scrisoare a locotenentului Saganna către Domnul Augustin Saganne, spitalul Nossi-Be, Madagascar:

Tin 7 mai, 13 aprilie 1912

Nemşu 1 Allah! Să mergem cu Dumnezeu! Aşa strig în fiecare dimineaţă, pornind în fruntea oamenilor mei. *]

Profit de întâlnirea neaşteptată cu o caravană micaj. prietenă, ca să-ţi scriu. Oamenii aceştia de treabă duc. sare *de la salinele din Tauderii la Tuat. Când vor ajunge*?

Oare vei primi scrisoarea? E o asemenea distanţă între noi! Am impresia că arunc o sticlă în mare.

Deşi nu-i cazul să vorbesc de hoinăreală, fac o plimbare interesantă într-o regiune în care, după câte ştiu, n-a pătruns încă niciun european. E mai bine decât să scriu hârţoage la Tamanrasset.

Ieri am omorât o gazelă. Nu văzuse niciodată oameni şi ne-a lăsat să ne apropiem fără să se mişte din loc. De fiecare dată când omorâm gazele, chaambanii împart carnea în două: o parte o mănâncă imediat, cealaltă o taie în felii foarte fine şi le atârnă de şa. TJscându-se, ace. % tea capătă nişte nuanţe verzi şi violete, dar e totuşi bună.

În timp ce-ţi scriu, în faţa mea ghidul nostru sfărâmă cu o piatră osişoarele gazelei ca să sugă măduva: oamenii deşertului nu lasă nimic să se piardă. Acolo unde un european nu vede decât nisip şi stâncă, ei găsesc întotdeauna rădăcini ascunsa cu care să facă focul şi, ca să mănânce. vreo şopârlă, un os, câteva seminţe.

Mergem de şaptesprezece zile. După ce, timp de cinci zile, am traversat un ţinut murdar şi părăsit, fără apă, fără vegetaţie, numai pietriş negru cât vezi cu ochii – e ce-am văzut mai reuşit în genul ăsta – ghidul ne-a dus la un izvor şi o păşune excelentă. Ne-am instalat în albia unui ued splendid; sunt copaci mari: tâlha s1 *i plini de flori parfumate. Cămilele se ospătează din plin. În ciuda faptului că mă grăbesc să-i ajung pe fugari, a trebuit să ordon o haltă de o zi ca animalele să se refacă. Fie lăudat numele lui Allah, care mi-a trimis acest gând inspirat! Dacă plecam de dimineaţă, n-am mai fi prins caravana şi v – aş mai fi putut să-ţi scriu.*

Nu-ţi face griji pentru mine. Stau minunat eu sănătatea şi moralul. Am putut să mă spăl la izvor, adineaori. Să te speli! Nu-ţi închipui ce poate să însemne asta aici. Sunt clipe dintre cele mai fericite din câte am trăit. De astă dată sunt în deşert, adevăratul deşert, nu cel

pe care englezii se duc să-l vadă la Biskra. Şi răspund singur de toate.

Viaţa activă, personală, utilă, a saharianului, m-a prins de tot. Câţi locotenenţi din Franţa mi-ar invidia soarta dacă mi-ar cunoaşte-o! Oricum e mai bine aici decât într-o garnizoană, aşteptând Revanşa, cu arma la picior! Nu regret că am părăsit vânătorii de munte! Ah, pe legea mea! n-o regret de loc

La 15 aprilie, după nouăsprezece zile de urmărire, coloana Saganne nu ajunsese încă din urmă grupul lui Takarit, în ciuda nenumăratelor indicii că erau pe aproape şi, în special, cel din ajun: descoperiseră cenuşă caldă încă. Merg din zori pe un podiş de pietre, pe jos, ca să-şi menajeze cămilele. Acestea nu s-au adăpat la oprirea precedentă puţul plin de nisip abia îngăduind să se refacă provizia de apă pentru oameni, şi acum rag de sote. Lichidul pe care-l mai au pe fundul h, furilor din piele de capră e gros, negricios. La plecare.

Baba Uld Abidin a pretins că vor ajunge la puţul Tagenot în mai puţin de şase ore. Dar, la două ore după asfinţit, încă nu găsise nimic. Exasperat de tergiversările ghidului despre care nu ştie dacă s-a pierdut de-adevărat sau a făcut coloana să rătăcească în mod voit pentru a-i lăsa lui Takarit timp să fugă, Saganne ordonă oprirea.

Îşi alege cinci oameni să meargă în căutarea acelui puţ de negăsit. În fruntea lor îl pune pe targhiul Anini. E un taciturn, cu reputaţie de om cinstit şi pios. Şi-a părăsit tribul ca să se instaleze la Tamanrasset unde s-a căsătorit cu fiica unui preot arab. Chaambanii îl respectă şi chiar Embarek, pe care nimeni şi nimic nu-l impresionează, îl tratează cu o stimă deosebită. Cei şase oameni dispar în întuneric, spre vest.

Cămilele sunt adunate şi împiedicate. Sunt adunate. rădăcini pentru aprinsul focului, ce-i slujeşte drept reper lui Anini. În întuneric. Apoi Saganne, Geindroz şi indigenii

se aşază să-i aştepte.

Aşteaptă toată noaptea. Până a doua zi după prinz. La ora două, nu mai au strop de apă în burdufuri. Oamenii stau culcaţi la umbra animalelor, unii dezbrăcaţi, alţii, dimpotrivă, înveliţi în cuverturi. Fiecare se luptă cu setea: în tăcere, de unul singur.

Geindroz a scos una din cărţile cu care i-a pline buzunarele şi-şi notează ceva pe margine. Saganne ia binoclul de la ochi şi-l întreabă:

— Ce faci? Comentezi Evanghelia?

— Iau note despre moartea prin sete. Ar putea să-i intereseze pe medici.

Resemnarea adjunctului său îl exasperează pe Saganne. Şi, după un minut e-n stare să plângă din cauza detaşării lui. Nu lasă să se vadă nimic.

La ora patru desemnează două cămile şi ordonă să fie sacrificate. Cu o cutie din aluminiu, împarte apa din buzunarele stomacale. Chaambanii beau şi sângele. Putoarea care emană din carcasă e mirosul disperării. La ora cinci, sunt tot în aşteptare. Geindroz adoarme. Capul îi atârnă între genunchi. Saganne îl scuturã:

— Nu te lăsa! Roagă-te, scrie, gândeşte-te la femei! O să treacă. Mai avem cămile. Putem rezista mai multe zile.

Geindroz înalţă capul, cu un aer iluminat:

— Avem apa de la conservele de mazăre!

— M-am gândit şi eu la asta. Dar nu sunt decât trei cutii. Să mai aşteptăm.

La stânga lui Saganne, Embarek nu se opreşte din mormăit.

— Ce tot spui?

— Anini a fost atacat de Takarit, domnule locotenent, e sigur. E mort acum şi noi. dacă rămânem aici. O să crăpăm ca şacalii.

— Vom pleca în cazul că nu se-ntoarce până la ora şase. Dacă un saharian bătrân ca tine se pierde cu firea ce-

o să ne facem? Uite, Baba e liniştit.

Ghidul, aşezat ceva mai departe, deapănă un şirag de mătănii de chihlimbar. Embarek se strâmbă ca să scuipe, dar n-o face totuşi, saliva e prea preţioasă.

— Baba, spune el, ştie unde-i puţul. În noaptea asta, dacă nu-l legi cu frânghii bune. nu-l mai găseşti. Ei o să bea şi noi…

— Tacă-ţi gura, spune Saganne.

Chiar în clipa aceea, un soldat scoate un strigăt. Dintr-un salt toţi sunt în picioare. Saganne îşi pune binoclul: la orizontul întinderii nete, şase cămile vin grăbit spre ei. Locotenentul distinge, pe spatele animalelor, burdufurile umflate de apă. Oamenii încep să cânte, îşi aruncă în aer lithamurile şi puştile. În jurul apei care curge, limpede, din belşug, în cănile de zinc, e îmbulzeală şi râs.

Embarek, cu gura până la urechi, scoate din pantaloni un bidon aş pe care îl răstoarnă pe jos.

— E apa de la vasele spălate, domnule locotenent. De două zile o păstrez. Cu asta aş mai fi rezistat trei zile!

— Deci n-ai fi dat la nimeni … Eşti un ticălos!

— Dâv în, domnule locotenent, apa de la mazăre ne-ai şi dat-o nouă? Nu: ai fi păstrat-o pentru tine şi sublocotenent. Pentru francezi!

— Te înşeli, spune Saganne.

— Nu, domnule locotenent, nu mă înşel, spune Embarek, care râde întruna.

Îi întinde cana lui:

— Ia, mai bea. Când eşti tânăr ca tine, trebuie să bei mult!

Ajungând la puţ, pe la mijlocul dimineţii, a doua zi, coloana surprinse trei oameni care-şi adăpau cămilele. Simţindu-se reperaţi, au sărit în şa şi au şters-o în mare galop. Nu putea fi vorba să-i urmărească cu animalele care nu băuseră de treizeci şi şase de ore. Saganne şi Geindroz

cu binoclul la ochi, indigenii cu ochiul liber, îi observară pe fugari.

— Nu sunt tuaregi, spuse Anini.

— Atunci ce sunt? întrebă Saganne.

— Berberi, spuse Anini. „Şufi” care acoperă o bandă.

Zărindu-i pe cei trei oameni, Saganne a fost străbătut de fiorul pe care-l simte vânătorul când vede leul.

— Anini, spuse el, tu te întorci la puţ. Dacă este ǫ bandă berberă şi nu le-ai văzut ieri urmele, înseamnă că au luat apă azi-dimineaţă. Te uiţi la urme şi vii să-mi spui câţi oameni şi câte cămile ai numărat. Grăbeşte-te.

Anini coboară spre puţ cu paşi mari, alunecaţi, cu carabina legănându-i-se pe spate. Toţi îl văd îngenunchind din loc în loc. Parcă mai mult adulmecă decât priveşte solul pe care l-au călcat oamenii şi animalele.

Când se întoarce să-i dea raportul lui Saganne, toţi chaambanîi se apropie. Sunt nervoşi; au scos dopurile de cârpă care protejează gura puştilor.

— Sunt o sută de cămile, spune Anini. Cât despre oameni sunt mai mult de douăzeci, sunt şi negri. Poate trei, poate mai mult. Sunt femei şi copii foarte mici.

În spatele lui Saganne, chaambanii fac să ţăcăne culasele. Locotenentul se întoarce 3 cincisprezece guri zâmbesc până la urechi; cincisprezece priviri, înfierbântate de perspectiva luptei, îl înfruntă. Ţăcănitul culaselor se înteţeşte.

Baba Uld Abdin, care dansează în loc de aţâţare, şuieră printre dinţi:

— Atacă, atacă, domnule locotenent! Avem de luat pradă.

Saganne se face că se gândeşte. În sfârşit spune:

— Adăpăm animalele fără să le deşeuăm. Fiecare îşi ia apă, raţie pentru trei zile, şi cincizeci de cartuşe. Djiflali, cel mai tânăr, şi Sir Omar, cel mai bătrân, vor păzi cămilele de povară şi materialul. Ceilalţi, pregătiţi-vă de luptă!

Nemşii I Allah!

Cuvintele îi fac pe soldaţi să scoată triluri guturale de entuziasm. Urmărirea, condusă de Baba şi Anini, dură şaisprezece ore, cu două pauze de o jumătate de oră. Umflate de apă, îndopate cu curmale, cuprinse şi ele de tensiunea călăreţilor, cămilele înaintau tară ezitare în noaptea luminoasă.

În zori, soarele descoperă primele dune ale ergului Şes. Acestea se desfăşoară ca nişte mase gazoase la orizont, spre nofd-est. Deşertul de pietre e de culoare albăstrui-argintie, ca marea în zori. Saganne îi vede pe cei doi ghizi cai e merg înainte, oprindu-se, făcând cale întoarsă şi venind în trap spre el, pe dromaderii în viteză, cu gâtul întins. De îndată ce crede că poate fi auzit, Baba răcneşte:

— Sunt acolo, domnule locotenent! Au dat drumul cămilelor! Fug ca nişte mufloni femele!

Saganne îi strigă lui Geindroz, care vine strâns din urmă:

— Păstrează-ţi şase oameni. Eu atac cu ceilalţi. De cum ajungem, descălecaţi şi desohideţi focul.

În timp ce soldaţii îşi verifică încărcătorul şi mai încearcă o dată jocul săbiilor-baionetă în teacă, el îşi scoate basmaua care-i acoperă capul şi-şi pune chipiul. Desprinde din şa carabina Lebel, îi pune un încărcător plin. După ce se uită dacă toţi sunt gata, strigă

— Înainte, băieţi!

Îşi simte viscerele răsucite parcă de ceva ce s-ar putea numi bucurie, la care se adaugă ceva ce s-ar putea numi frică; pieptul şi capul însă îi sunt limpezi. E prima lui bătălie.

Cămila lui e cea mai rapidă: în fruntea alor săi, ajunge la grup. Nu se gândeşte la nimic. Ochii văd tot. Cămilele libere, în grupuri de zece – cincisprezece, rătăcesc la întâmplare, cele tinere ţopăie pe picioarele lor

subţiri. Spre stânga, patru negri goi mână din urmă. lovindu-le cu prăjina, vreo douăzeci de animale, împovărate de coşuri şi cuiere. Spre dreapta, o duzină de berberi călare, s-au aşezat în linie ca să primească atacul. În sfârşit, în faţa lui, împrăştiate în deşertul de pietre, siluete mai mult sau mai puţin depărtate de oameni şi animale care fug.

Prima detunătură pleacă din spatele lui: în mijlocul liniei berberilor, o cămilă îndoaie un genunchi, apoi se răstoarnă încet, înainte. Saganne îşi opreşte dromaderul, pune arma la umăr, ţinteşte, trage. Anini a răsărit lângă el, îl depăşeşte, aplecat înainte, lovind crupa animalului cu patul puştii. Targhiul e jos dintr-un salt şi, înfipt în picioare, începe să tragă fără întrerupere. Berberul a cărui cămilă s-a prăbuşit, fuge, îndoit de mijloc. Atins în cap, se rostogoleşte şi cade. Răsună alte împuşcături, de o parte şi de alta, invizibile. Mirosul de praf de puşcă îmbibă aerul în dâre. Doi berberi o iau la galop, drept înainte, apoi cotesc spre dreapta. Saganne îşi mână dromaderul ca să le taie calea. La mai puţin de treizeci de metri, îşi goleşte încărcătorul. Trage aproximând, repede şi prost. Totuşi unul dintre oameni dă drumul la puşcă şi alunecă din şa, răsucind în cădere gâtul animalului care zbiară. Faţa i se strâmbă, sângele îi pătează hainele, pe umăr. Se răsuceşte încă o dată, de parcă-şi caută drumul, apoi se prăbuşeşte pe burtă cu braţele desfăcute. Doi chaambani tabără pe cel de al doilea tâlhar; în timp ce unul îi prinde cămila de hăţuri, celălalt îl ameţeşte pe soldat cu o lovitură de pat de puşcă. Şuierul gloanţelor se înteţeşte în jurul lui Saganne. împuşcăturilor lor le răspunde scrâşnetul metalic al gloanţelor care ricoşează în piatră. Ridicându-şi privirea, vede puştile celor zece berberi care n-au rupt alinierea, aţintite spre el: îi atrage chipiul. Vrea să pornească în galop cu cămila: animalul refuză să înainteze. Îşi trece din mină în mână cravaşa, lovind-o. Mişcându-se, vede, în

sfârşit, dâre de sânge pe partea ei de dinainte. Sare jos, îşi pierde echilibrul. În timp ce se ridică, cu ochii aţintiţi spre pieptul din care ţâşneşte sângele, un glonte sfărâmă maxilarul cămilei. Aceasta se răstoarnă pe o parte. Atunci el sare între labele ei, şi, în genunchi, la adăpostul trupului, sprijinit cu coatele pe burta caldă cupi însă de spasme, începe din nou să tragă. Chaambanii i-au încercuit pe berberi dar nu îndrăznesc să se apropie. Ritmul împuşcăturilor scade: fiecare detunătură se aude distinct. Un chaamba se clatină în şa şi, după o piruetă pe crupa animalului, se striveşte căzând pe piatră, înfăşurat în vălurile lui.

Răsună o salvă. Saganne se întoarce: pe o ridicătură, Geindroz şi cei şase soldaţi au ajuns şi ei, şi ţintesc ca la exerciţii, stând într-un genunchi. Patru berberi cad, apoi un al cincilea. Supravieţuitorii, toţi dintr-odată din acelaşi reflex, întorc cămilele şi fug. Chaambanii se iau după ei cu urlete. Geindroz ridică mâna, ordonând încetarea focului. Liniştea înlocuieşte vacarmul. Ridicându-se în picioare, Saganne îşi dă seama că pantalonii îi sunt uzi. O fracţiune de secundă e încredinţat că a făcut pe el fără să-şi dea seama. O furie acră îi răceşte exaltarea de după luptă. E cu atât mai ruşinat cu cât nicio secundă n-a avut conştiinţa fricii. Apoi înţelege că dromaderul l-a udat murind. Spune cu voce tare: „Vitează cămilă!”, apoi se descheie la pantaloni. În afară de un tremur interior, asemănător cu cel pe care-l simte după ce face dragoste, e pe deplin stăpân pe el. Starea de excitare a lui Geindroz care vine în goană strigând victorie şi rotindu-şi braţele! agasează. Îi spune sublocotenentului, peste umăr:

— Ne-au prăpădit totuşi un flăcău. Du-te şi vezi în ce stare e. Vin şi eu.

A continuat să urmărească cu privirea fuga berberilor şi pe oamenii săi. Tâlharii, care au animale odihnite, câştigă mereu teren. Desprinde din şa goarna din

aramă şi sună adunarea.

Extras din raportul locotenentului Saganne către căpitanul Wattignies:

La o oră după terminarea luptei, adunasem prada şi am putut face bilanţul următor:

Din partea noastră, un mort; *niciun rănit*; *patru cămile scoase din luptă*.

Inamicul a lăsat pe câmp patru morţi şi trei prizonieri din care doi răniţi; *unul e pe moarte, celălalt va supravieţui*.

Ne-a lăsat: *şapte negri, opt negrese şi douăzeci şi patru de negrişori de la unu la cinci ani, patruzeci şi trei de puşti 1874, eu tir rapid, optsprezece săbii, zece şei, nouăzeci şi şapte de cămile, trei sute de kilograme de curmale. Plus o pradă mică pe care i-am lăsat pe chaambani să şi-o împartă. Suficient ca să constituie un imbold pentru următoarea ocazie*.

Extras dintr-o scrisoare a locotenentului Saganne către fratele său, Lucien:

Am trăit una din cele mai frumoase zile din viaţă! *Am descoperit şi-am bătut măr o caravană de tâlhari berberi care duceau sclavi din Sudan spre pieţele marocane. Succes complet. Un singur mort la noi. Dintre tâlhari n-au scăpat decât cinci, care nu vor ajunge departe fără apă şi fără mâncare. De altfel, trebuia să fie cineva care să răspândească la Tafilalet şi mai departe frica sfântă de centurile noastre roşii*?

Acum ce mă fac cu prinşii? *închipuieşte-ţi că am pe cap* douăzeci *şi patru de negrişori, cñn care cel mai mare nu are încă cinci ani. Toţi ăştia mici trebuie să mănânce şi să bea. I-am scăpat de o soartă îngrozitoare dar dacă-i părăsesc acum, în mijlocul pustiului, înseamnă să-i condamn la moarte. Pe de altă parte, nu pot să nu-mi duc la capăt misiunea. Cu atât mai puţin cu cât, de îndată ce căpitanul o să primească raportul meu şi-o să-l expedieze*

şefului cel mare, voi fi fără îndoială socotit o ruşine saharianã pentru „independenţa" mea, uşurinţă şi cine mai ştie ce încă! Dar puteam face altfel? Nu regret nimic.

Tabăra chaambanilur a devenit o creşă de negri. Berberii îi *transportau pe copii în burdufuri din piele care brâu de la unt, încât sunt toţi lucioşi, până ce se lipeşte nisipul de ei. În afară de asta,* horrese O relerens! *au toţi diaree, rezultat al virtuţilor purgative ale puţurilor din finutul acesta. Am şi opt negrese, speriate ca nişte aniruale maltratate. N-au înţeles că le-am eliberat. În mintea lor şi-au schimbat doar stăpânul, şi gata. De abia se învăţaseră cu duritătile berberilor. Se tem că trebuie să se înveţe şi cu cele noastre. Mi-am prevenit cliaambanii. Nu-mi fac nicio iluzie în privinţa purtării lor la adăpostul întunericului; cel puţin ştiu însă că, dacă exagerează, au de-a face cu mine. Cei şapte negri nu pun nicio problemă. De când i-am lăsat să mănânce pe săturate carne de cămilă, sunt de-ai noştri cu tot sufletul. Cred că berberii îi ţineau serios la post! Ca să mănânce carnea, o lasă câteva minute în cenuşă, o bat între două pietre mari şi o înghit: au mâncat aşa kilograme întregi.*

Cu toate gurile astea în plus, în curând n-o să mai avem de mâncat decât cămilele! Va trebui, totuşi, să-mi rămână deshile ca să transport apa şi prinşii.

Dar să-i transport unde? Vom rămâne două zile la puţ ca să ne odihnim şi să ne organizăm. Pe urmă nu ştiu ce voi face. Nici nu poate fi vorba să mă întorc în tabăra lui Mussa fără să fi pus mai întâi mina pe Takarit şi războinicii l-ai. Şi-apoi, ce să facă acolo cu toţi negrii ăştia? Oricum, pot să-i vând sau să-i dau ca sclavi *tuaregilor! Cea mai bună soluţie ar fi să-i duc înapoi în Sudan, de unde au fost răpiţi. Ar fi o treabă de patru-cinci săptămâni, dus şi întors. Dar, în cazul acesta, abandonez urmărirea taitokilor şi nu mă supun făţiş Ordinelor. Cred că voi fi obligat să-mi împart grupul în două, sublocotenentul Geindroz să-mi*

ducă negrii acasă la ei, şi eu să continui să rătăcesc pe urmele lui Tăkarit. Soluţia aceasta nu mă entuziasmează: suntem şi aşa puţini la număr şi, dacă unul dintre grupuri dă peste o bandă mai puternică, nici nu poate fi vorba să se mai apere. Am căzut singur într-o capcană. Dar, încă o dată, puteam face altfel?

Ezitările locotenentului nu ţinură mult. La două zile după bătălie o coloană de vreo şaizeci de trăgători sudanezi sosi la puţ. Era comandată de un căpitan a cărui ţinută impecabilă şi marţială îl impresionă pe Saganne. În ce-l privea, de două zile n-ăvusese timp să se bărbierească. Când veni să-i vorbească, căpitanul îl găsi îngenuncheat lângă berberul rănit. În cort, unde muştele bâzâiau, te trăsnea mirosul de medicamente, sudoare şi excrement.

— Dumneata comanzi acest detaşament? îl întrebă ofiţerul.

Vorbea fără să-şi mişte buzele, cu o voce fără timbru, cu o expresie impasibilă întipărită pe figura-i antipatică.

Saganne îşi ridică ochii spre silueta proţăpită la intrarea în cort.

— Locotenent Saganne, comandant secund al anexei din Tamanrasset. Scuză-mă, domnule căpitan, trebuie să termin de pansat.

Celălalt nu-i întinse mâna.

— Căpitan Baculard d'Arnaud, adjunct al locotenentguvernatorului Senegalului de Sus şi Nigerului. Te voi aştepta afară.

Îi împinse din cale cu bastonul pe plozii negri şi se postă la vreo douăzeci de metri, cu mâinile la spate.

ISO

Părăsind rănitul ca să se ducă la căpitan, Saganne văzu că trăgătorii sudanezi nu rupseseră rândurile. Stăteau aliniaţi câte patru, cu arma la picior, flancaţi şi subofiţeri imobili pe căluţii lor de un cenuşiu metalic.

— Providenţa le trimite, domnule căpitan, spuse

Saganne, ştergându-şi mâinile cu o cârpă de o curăţenie dubioasă. Am prins o bandă şi mă întrebam ce voi face cu toţi aceşti copii.

— Presupun că ştii, spuse căpitanul cu vocea-i moartă, că eşti pe teritoriul Africii occidentale franceze unde nu ai niciun drept şi, în primul rând, pe acela de a pătrunde aici.

Avea un fel neplăcut de a te privi în faţă, fără să-ţi întâlnească ochii. Lui Saganne îi trecu sentimentul de inferioritate şi jenă pe care-l încercase mai înainte. Ghicea în Baculard un om pe care traiul, de la vârsta de şaisprezece ani, alături de subofiţeri, îl molipsise şi pe el: flăcăi cu mintea greoaie, al căror singur reazim e o brutalitate pe care o au şi încearcă s-o facă să treacă drept caracter, şi al căror drum în viaţă e jalonat., de gesturi imbecile, repetate cu o siguranţă de fier.

Totuşi, Baculard nu era subofiţer ci căpitan şi, în mod vizibil, de viţă nobilă. Ceea ce dădea, desigur, prostiei lui, temelii de nezdruncinat. Saganne gândi că-i va fi greu să se înţeleagă cu el. Îi răspunse pe un ton cordial, evitând totuşi să zâmbească, ştiind susceptibilitatea acestui soi de idioţi:

— Domnule căpitan, să-ţi spun drept, nu ştiu exact unde mă aflu.

— Pe teritoriul meu, i-o tăie Baculard. Banda pe care aţi pus mina lăsând să scape grosul forţelor, îmi aparţinea. O urmăresc de două săptămâni.

— Mi-au scăpat cinci oameni fără apă şi provizii…

Saganne se întrerupse. Continuând să se justifice s-ar fi pus într-o situaţie de inferioritate. Fără să-i lase căpitanului timp să răspundă, reluă:

— Banda e distrusă. Îţi cedez cu plăcere prada, inclusiv cămilele şi puştile… şi pe nenorociţii ăştia de negri care trebuie duşi acasă…

Se întrerupse din nou: vene groase, vinete, începeau

să se umfle pe fruntea şi gâtul căpitanului. Ochii i se rostogoleau în cap. Ai fi zis că-i un actor de melodramă jucând cu convingere rolul unui nebun în criză. În sfârşit, începu să urle:

— Îţi baţi joc de mine!

Saganne îi aruncă o privire rece nebunului. Cum acesta, nu dădea niciun semn de domolire, îi întoarse spatele. Pentru moment argumentele nu serveau la nimic. Trebuia să aştepte. Părea clar că ceea ce era logic în această situaţie, adică să coopereze cu Baculard, se va înfăptui în cele din urmă.

Intră în cort şi se întinse. Embarek îi aduse un pahar de ceai şi o bucată de plăcintă. Mâncă şi bău urmărind cu privirea jocul luminii pe pânza translucidă. Până la urmă aţipi

Geindroz îl scutură de umeri:

— Ne-au încercuit, domnule locotenent!

Saganne împinge uşa cortului. Vede trăgătorii senegalezi dispuşi roată în jurul taberei: un om la fiecare zece metri, cu puşca în mână. Se apleacă spre Geindroz *i*

— Adună-i pe chaambani. Nu vreau incidente. Ia-le puştile.

Baculard, înconjurat de subofiţerii lui, perorează cu bastonul întins. Saganne se îndreaptă spre el. Subofiţerii negri se îndepărtează.

— Dă ordin oamenilor dumitale să se îndepărteze, spune Saganne. Trebuie să stăm de vorbă numai noi doi.

Cum Baculard nu se clinteşte, se întoarce şi strigă sudanezilor:

— Depărtaţi-vă!

Subofiţerii şovăie, apoi se împrăştie. Sufocat de furie, căpitanul răcneşte 5

— Cine-ţi permite? Asta-i o nebunie!

Dar nu-şi cheamă oamenii.

— Nebunie e ceea ce faci dumneata. Ce vrei?

Baculard nu răspunde. Faţa îi este schimonosită de furie. Saganne îşi spune! „E nebun”. Dar nu-i vine să creadă 2 Baculard e un ofiţer francez.

— Domnule căpitan, te mai întreb o dată: accepţi să preiei banda ca să-mi pot continua misiunea?

— Niciodată! strigă Baculard, stacojiu. Niciodată! Şi dacă îţi dă prin cap să pleci, voi trage! Şi dacă-mi laşi sclavii, îi voi lăsa să crape!

— În aceste condiţii, îi voi conduce eu însumi în Sudan.

— Îţi interzic! urlă Baculard. Nu eşti pe teritoriul dumitale!

— Voi duce sclavii înapoi la Tombouctou, repetă Saganne. Şi-acum, ascultă-mă cu atenţie. Dacă continuaţi să vă învârtiţi pe aici, sunt şanse serioase să daţi peste tribul pe care îl caut. Dacă s-ar întâmpla aşa, ar fi de dorit să ai cu dumneata oameni care-l cunosc pe şeful lor şi care ar putea să-i transmită ceea ce amenokalul Mussa şi autorităţile franceze din Sahara aşteaptă de la el. Accepţi să-ţi las în subordine pe locotenentul Geindroz şi doi ghizi?

— Nu accept nimic! strigă Baculard.

Îşi înhaţă cu amândouă mâinile bastonul şi-l rupe. Obrajii pătaţi îi tremură. Mugeşte:

— Nu mă sperii, tu, rahat ce eşti! Te am la mină, acum! Pe toţi vă am la mână!

Saganne s-a săturat până-n gât. Nici vorbă să-i întoarcă spatele, să-l lase. Înaintează împingându-l la o parte.

În mijlocul taberei, chaambanii au format un cerc cu faţa la sudanezi. Gopiii şi femeile negre s-au refugiat în spatele lor. Saganne ajunge la ei din câţiva paşi:

— Ridicăm tabăra. Geindroz, pune să se adune cămilele de povară! Pune să se umple burdufurile!

Se apropie apoi de Baba Uld Abidin!

— Tu, dă-mi puşca!

În timp ce în spatele lui oamenii se agită cu pregătirile de plecare, el se întoarce la Baculard şi se aşază pe o piatră în faţa căpitanului, cu puşca pe genunchi.

— Mă ameninţi? strigă Baculard.

— Stai jos. Vom aştepta fără să ne dăm în spectacol.

Baculard nu se mişcă. După o oră, cămilele sunt încărcate, chaambanii sunt gata. Saganne îl strigă pe Geindroz 1

— Formează caravana: negrii şi cămilele la mijloc, soldaţii în jur, pe jos.

Se întoarce apoi spre Baculard:

— Domnule căpitan, dacă nu-mi dai cuvântul dumitale de onoare că ne laşi să plecăm fără să tragi, voi fi nevoit să te iau cu mine.

— Şantaj, mârâie Baculard. Nu cedez şantajului!

Aşteptarea i-a diminuat, i-a concentrat furia

— N-ai vrea cel puţin să-ţi chemi oamenii? îi propune Saganne.

— Şterge-o de-aici! spune Baculard cu o voce surdă.

Cu buzele strânse, repetă:

— Şterge-o! Şterge-o!

O clipă, Saganne şovăie. Poate oare să se încreadă în nebunul ăsta? Până la urmă biruie sila de a lua ostateo un ofiţer francez sub ochii indigenilor. Bate din călcâie şi salută. Se duce în fruntea alor săi. Apoi strigă, foarte tare:

— Înainte!

În spatele lui, Baculard s-a ridicat. Unul dintre subofiţeri se repede spre el. E un bărbat înalt, cu obrajii plini de tăieturi. Ca toţi sudanezii, ca toţi soldaţii chaamba, *a* urmărit de departe, de la început, înfruntarea dintre cei doi francezi. Îşi înalţă trupul masiv în faţa lui Baculard I

— Nu da niciun ordin, domnule căpitan. Soldaţii nu te vor asculta. Nu vor trage.

Baculard ridică braţul şi loveşte, cu pumnul strâns, Obrazul negru. Sudanezul nu se dă înapoi, nu schiţează

niciun gest de apărare ci, dimpotrivă, se apleacă, pentru a primi mai bine loviturile. Din gura-i care sângerează, ies cuvintele:

— Aşa, domnule căpitan, aşa. Loveşte-mă, mai loveşte-mă. Dă! Dă!

În timp ce Baculard îşi varsă furia pe negru, caravana se îndepărtează.

Extras dintr-o scrisoare a locotenentului Saganne către fratele său Lucien:

Pe puntea unui şlep pe Niger, 10 mai 1912.

Dacă m-ai vedea, înfăşurat în burnuzul roşu, scriindu-ţi pe o masă solidă de pe un şlep pe Niger, nu ţi-ai crede ochilor. De-abia cred eu însumi… Ce cursă am făcut! De la In*Salah până la cotul Nigerului!*

Am ajuns la Tombouctou acum cinci zile. Am fost foarte dezamăgit. Misteriosul Tombouctou, pe care toţi caravanierii indigeni îl descriu ca pe un fel de Capua, e o capitală jalnică. Şi ca să ajungi acolo, traversezi un ţinut care-i încântător pentru noi, oameni ai nisipului şi ai pietrei, dar care este înspăimântător dacă-l priveşti din punct de vedere economic, colonial, francez.

Copleşiţi cum eram de încărcătura noastră umană şi animală, călătoria a fost grea. Liota de douăzeci şi patru de negrişori nu ne uşura deloc înaintarea. Din fericire, negresele au fost extraordinare. Am dat fiecăreia în custodie doi sau trei copii şi câte o cămilă ca să-i care, atârnaţi de o parte şi alta, în burdufurile de piele abandonate de banda. La fiecare oprire, toată această mică lume alerga la raport. Pentru ei nu strigam „la arme!” ci „la curmale!”, şi apăreau din toate părţile în costumul cel mai simplu sau cel mai complicat, după oră: dimineaţa, când clănţăni, totul e bun ca să te acoperi; de cum începe soarele să ardă, până şi o batistă pare o îmbrăcăminte stingheritoare. Mă temeam să nu facă ravagii diareea, dar n-am pierdut decât doi.

Cei opt negri adulţi şi prizonierul valid mă stânjeneau mai puţin: primii păzeau cămilele; prizonierului îi era la fel de frică să nu-l lăsăm în plin deşert fără apă, fără mâncate şi fără cămilă, cât să-l ucidem. I-am. promis viaţa, dar nu-i dădeam de mâncare. Îşi lua cât îi trebuia ca să trăiască din cămilele sacrificate. Cât despre celălalt prizonier, a murit din timpul primei etape.

Primirea a fost entuziastă aici, din partea populaţiei indigene: negrii şi nomazii din împrejurimi, victime îndeobşte ale berberilor, ne-au făcut o primire călău? roasă. A plouat cu cadouri şi invitaţii. Şi cha Ambanii mei au profilat zdravăn de situaţie! Autorităţile franceze au fost mai rezervate. Locotenentul-guvernator ai Senegalului şi Nigeriei de Sus nu era încă. informat de ciocnirea pe care am avut-o cu adjunctul său – am pus la curent fură să minimalizez faptele. A înghiţit-o fără comentarii. În genere, mi-a părut un om cu judecata sănătoasă. Cu timpul, primirea noastră s-a mai încălzit şi sublocotenentul meu Geindroz. şi eu am fost foarte solicitaţi. Cei din colonii nu pot să reziste ocaziei de-a se distra, ceea ce e cazul cu noii veniţi… chiar când aceştia vin pe neaşteptate şi după ce li s-au cam amestecat în treburi!

Sărmanii sclavi au fost „eliberaţi" în cursul unei mari serbări, cu dansuri sălbatice, muzică zgomotoasă şi o *fantasia cu cai şi cămile. Eliberarea negrişorilor şi a negreselor a însemnat că au ajuns la orfelinatul surorilor albe. Îşi vor mai regăsi vreodată familiile? Copiii poate că da, în timp. Dar femeile, după tot ce au îndurat, ce tată şi ce soţ vor mai accepta să le primedscă înapoi? Vor deveni prostituate în bordelurile de la periferia oraşului. Bărbaţii au luat drumul satelor lor, după ce ne-au* moult ambrassades *mâinile şi genunchii. Unul singur, cel mai tânăr, a refuzat să na părăsească: s-a ataşat de sublocotenentul Geindroz şi a hotărât să urce cu noi la Hoggar. Încă un recrut pentru Franţa.*

Extras dintr-o scrisoare a locotenentului Saganne către domnişoara Alice Saganne, pensionul Poques, Versailles:

Alunec pe fluviul Niger şi mă gândesc la tine, micuţo. După un periplu unic pentru un saharian, şi atâtea întâmplări, pe *care o să ţi le povestesc, aveam nevoie de o pauză. Şi ce mă mai odihnesc*! *Uitasem ce bine e să nu faci nimic*!

În fiecare sat în care mă opresc, pe malul fluviului, sunt primit ca eliberator, cu cântece, dansuri, cadouri. Am să-ţi aduc brăţări din aramă şi os, coliere din scoici.

Nu mă mai satur să contemplu Nigerul. E necrezut de lat, mărginit de verdeaţă, cu păsări nenumărate de toate mărimile şi de toate culorile. Acum o clipă am zărit, la suprafaţa apei, ochii de vacă ai unui hipopotam. Privind această enormă masă de apă lutoasă pe care, din zori până la sfinţit, jocurile de raze o metamorfozează în cremă de migdale roz şi verde, în şuvoaie de metal în fuziune, în întunecatul Lethe şi în multe alte lucruri încă, mi se pare că asimilez cu ochii o hrană reconfortantă.

În seara asta mă întorc la Tombouctou unde noi, saharienii, dăm, la rândul nostru, o grandissimă diffa, *pentru a ne achita de toate obligaţiile. Vor veni toţi ofiţerii şi francezii din Tombouctou. Mâine plecăm din nou. N-am niciun chef să plec din Nigeria şi să mă trezesc iar între pietre şi nisip. Dacă această călătorie nu m-ar apropia de voi toţi, pe care ard de nerăbdare să vă văd, cred că aş fi găsit pretexte s-o amân la nasfârşit.*

Extras dintr-o scrisoare a locotenentului Saganne către Courctte:

…Şi să-ţi spun, că asta te interesează, m-am înfruptat cu câte o negresă, de mai multe ori. Persoane tinere pe care tăticu' *mi le-a adus în semn de onoare şi mulţumire*: *căci aici sunt un om mare. Niciun semn de boală până acum. Dar mă vei examina ca specialist, dacă va fi nevoie.*

Discuţiile cu ofiţerii din *Tombouclou, mai informaţi decât mine – cum e şi firesc – despre ultimele ştiri din Europa, mi-au trezit nelinişti grave. Mă tem să nu aflu la întoarcere că a izbucnit războiul cu Germania. Ce ghinion ar fi pentru mine să-mi pierd timpul aici, în nisip, cînă acolo lumea se bate*!

Pe lângă asta, celelalte griji pălesc. Bănuiesc că la expediţia asta a mea până la Tombouctou, contrar ordinelor, o să reacţioneze Wattignies, şi Dubreuilh, şi Algerul. Toiul plăcut în felul lui! *Vom vedea. Plec mâine în zori.*

Pe drumul de întoarcere, în seara celei de-a şaptea etape, coloana Saganne s-a oprit la puţul Tagenout, acolo Unde înainte cu cinci săptămâni avusese loc întâlnirea cu Baculard d'Arnaud.

Oamenii erau veseli. Au aprins focuri şi au început să cânte. Acum Saganne înţelegea fiecare cuvânt: „Cu locotenentul nostru căruia nu-i este niciodată frică, am fost până la Tombouctou. Negrii ne-au dat să mâncăm plăcinte, carne de vită şi pui. Ne-au dat femeile lor. Am fost trataţi ca nişte seniori. Acum ne întoarcem acasă. Ne vom revedea nevestele şi copiii. Francezii ne vor da o gratificaţie. O să ne odihnim mult timp, o să mâncăm, o să dormim cu nevestele noastre, o să ne jucăm cu copiii, o să le povestim despre călătorie. Toată lumea va spune despre noi: aceştia sunt vitejii care au traversat ţara setei; s-au luptat; nu se tem de nimic. Cu locotenentul nostru care nu se teme de nimic, am fost la Tombouctou…"

Embarek, făcând pe şeful, campion al dansului din buric, îl trase pe Sama, sclavul sudanez care se ataşase de Geindroz, la o parodie lascivă. Strâns de şolduri, pişcat, chinuit în glumă, băiatul se legăna apărându-se de atacurile bătrânului ţap. Chaambanii băteau tobele, râdeau în spatele flăcărilor înalte, galbene.

Deodată Geindroz se ridică şi strigă:

— Stai locului, Embarek! Vino aici, Sama.

Geindroz avea o voce de parizian bine crescut. Când ridica tonul, avea alta, joasă, artificială. Ca să fie la înălţimea situaţiilor, trebuia mereu să schimbe registrul.

Sama veni şi se aşeză la picioarele stăpânului lui în mijlocul cercului, Embarek continua să danseze sâsâind.

— Nu suport să fie umilit Sama, spune Geindroz.

Saganne nu se mişcă. Culcat pe nisipul moale, cu ochii larg deschişi spre stele, se bucura de darurile acestea cuminţi.

— Sama se teme de ei, reluă Geindroz. Nu îndrăzneşte să li se opună. Dacă ar fi lăsaţi să facă ce vor, s-ar servi toţi de el ca de-o femeie.

Cum Saganne continua să tacă, vocea tânărului se încărcă de acreală:

— Şi dumneavoastră nu vedeţi nimic. Nu vreţi să vedeţi nimic!

Saganne se întoarse într-o parte. N-avea chef să vorbească:

— Păstrează-ţi efebul şi lasă-mă să dorm, spuse el.

Se răsuci şi-şi trase burnuzul pe faţă. Noaptea din urmă, îi surprinsese pe Geindroz şi Sama îmbrăţişaţi. Gândise, fără urmă de dispreţ: „Astea erau deci chinurile acestui tânăr atât de fin!”

A doua zi în zori, lui Saganne, care se izolase după o barieră de stâncă ce surplomba puţul la vreo sută de metri, i se păru că aude un geamăt omenesc. Ascultă atent o clipă, fără rezultat. Era cât pe ce să facă stânga-mprejur pentru a o lua spre tabără, când auzi – şi de data asta nu putea să se înşele – sunete asemănătoare cu cele produse prin lovirea a doua pietre. Se îndreptă spre acel zgomot. În ciuda semndlelor care se reluau la intervale regulate, îi trebuiră mai mult de zece minute ea să descopere, la nivelul nisipului, un orificiu orizonţal.

Se ghemui:

— Gine-i acolo? întrebă în arabă.

Înainte ca omul dinăuntru să aibă timp să răspundăv ochii săi adaptaţi la întuneric îl recunoscură pe Takarit.

Targhiul era culcat pe spate. Piciorul stâng dezgolit până sus, lăsa să se vadă un genunchi sărtecat. Dedesubt, pulpa şi talpa erau umflate şi vineţii. Ţinea într-o mână piatra cu care-l orientase pe Saganne, şi cu cealaltă îşi apăsa pe burtă un şomoiog de cârpe scorţoase de sânge.

Îşi păstrase litamul în jurul feţei. Vru să vorbească, nu reuşi, îi aruncă locotenentului o privire intensă, apoi închise ochii.

— Nu te mişca, nu vorbi, spuse Saganne. Te vom duce în tabără, te vom îngriji.

Când Takarit fu culcat în cort, Saganne văzu că rana de pe burtă începuse să sângerozO iar. Îndepărtă pansamentul din cârpe. De la buric până în partea stângă, rana era brăzdată de o sfoară cusută grosolan, nu doar în piele, ci chiar în carne.

— Cine ţi-a făcut asta?

Drept răspuns, Takarit, fără să deschidă ochii, ridică încet mâna dreaptă şi o ţinu înaintea lui, deschisă, cu degetele răsfirate. Mina aceasta fluturată în aer, imaginea pe care ea o evoca, aceea a omului care, străpuns de gloanţe, singur în deşert, nu numai că nu se lăsase pradă disperării dar găsise şi puterea nebunească de a se coase singur, îi provorară o emoţie violentă lui Saganne.

Puţinele medicamente pe rare le transporta cu el într-o cutie de lemn îi părură derizorii. Când Embarek îi prezentă pe fundul unei gamele o fiertură din balegă de cămilă cu tutun, îi permise ordonanţei să apiie e această prişniţă.

Rămânea piciorul, amestecătură de carne putredă şi os. În spaţiul închis al cortului, mirosul devenea de nesuportat.

— În orice caz, cu asta e ca şi mort, spuse Embarek,

pe care nici putoarea, nici adevărul crud nu-l deranjau.

Saganne luase o hotărâre:

O să i-l amputez de deasupra genunchiului, spuse el.

— Vorbiţi serios? întrebă Geindroz înspăimântat.

Saganne îl cercetă cu privirea pe sublocotenentul care sta în picioare în uşa cortului, în semiobscuritate. De la Tombouctou, Geindroz lăsase să-i crească o barbă roşcată.

— Nu puteţi face asta, domnule locotenent!

— De ce? întrebă Saganne.

— Nu aveţi nimic din ce vă este necesar. O să…

— Am un cuţit, un fierăstrău, o placă de fier pe care o s-o înroşesc ca să-i cauterizez rana.

— Domnule locotenent, dar încercaţi să vă închipuiţi cum va fi!

Geindroz sărise de la spaimă la indignare. Saganne îl întrerupse din nou:

— Omul acesta şi-a cusut singur burta, ştiind că şansele lui de supravieţuire sunt egale cu zero. Vrei să-l ias să crape fără să încerc nimic?

Şi pentru că Geindroz deschidea gura să protesteze, adăugă:

— Ajunge. Du-te după sticla cu coniac din lada mea. Dacă dezaprobi ce fac, sau dacă ţi-e teamă că n-o să suporţi, lasă-mă singur.

Astfel, Saganne, îngenuncheat în nisip, cu mânecile suflecate până la umăr, cu faţa brobonind de sudoarea care-l orbea şi-i picura de pe nas, din bărbie, în sânge, tăie muşchii, nervii, secţionă tendoanele, tăie omul care părea atât de fragil sub membrana inervată dar care se dovedi atât de tare sub fierăstrăul grosolan, sutură, cu aţă neagră şi cu un ac îndoit care le servea chaambanilor să-şi repare şeile, artera din care ţâşnea sângele, aplică pe ciot fierul roşu ţinut cu doi cleşti, pansă cu o cârpă carnea friptă al cărei miros îi pătrunse până-n fundul foselor nazale, până

în creier, îl invadă în întregime, ucigând în el orice sentiment, orice gând, orice senzaţie parcă. Înainte de a începe, îi dăduse lui Takarit să bea o jumătate de sticlă de coniac şi-i vârâse între dinţi o bucată de lemn. Anini şi Embarek îl ţineau de umeri şi de coapse. Dar nu fură nevoiţi să intervină: toropit de alcool, la primul val de durere, Takarit îşi pierduse imediat cunoştinţa. Spre sfârşitul după-amiezii, când Saganne îşi pierduse orice speranţă, Takarit deschise ochii şi ceru de băut. Şi oricât ar părea de extraordinar acest fapt, se vindecă şi supravieţui

A doua zi, Saganne zăcu retras. Moţăi toată ziua, visă femei: îi smulgea fusta de tenis Madeleinei de Saintellette, o săruta lipită de grilaj; apoi sta culcat, iar Demia făcea dragoste cu el. Şi vârtejul erotic o lua de la capăt: Madeleine, grilajul, Demia.

Seara, întors în tabără, se spălă într-o piele de ţap, crănţăni nişte curmale pentru cămile, fibroase şi acre. Chaambanii jucau domino. Geindroz îl învăţa să ei teacă pe Sama. Ghemuit în umbra stăpânului său, sclavul îşi scărpina fără ostoire pulpa stingă cu unghiile de la celălalt picior, ca o maimuţă captivă.

Când Saganne intră în cort, Takarit îşi pusese litamul. Febra îi dilata pupilele:

— Ţi-e rău, Takarit?

Targhiul ocoli răspunsul:

— Dă-mi tutun.

Saganne îi strecură o bucată de tutun de mestecat, pe sub văl, până la gură. Apoi îngenunche la capul rănitului, aplecat peste faţa lui:

— Poţi vorbi? Poţi să-mi spui când ţi s-a întâmplat?

— Acum cinci zile, spuse Takarit. Noaptea, veneam la puţ pe spate. Mă târam cu braţele, pe spate, ca o şopârlă Mestecam noroiul: nu puteam scoate apă.

— Unde-ţi sunt războinicii?

— Dacă mergi o jumătate de etapă, îi găseşti. Toţi taitokii, toate cămilele. I-au ucis pe toţi.

— Cine v-a atacat? De ce nu v-aţi apărat?

— Ocupaseră puţul. Nu se clinteau de aici de mai bine de zece zile. Cămilele noastre nu se mai adăpaseră; nu voiau să mai meargă. O dată, noaptea, am trim is doi şuii cu burdufurile ca să ia apă. Pe băiatul surorii mamei mele şi un altul, bun, ca şi el. l-au prins, nu ştiu cum.

— Cine erau?

— Negri, francezi, cu cai şi puşti cu repetiţie, cum tu n-ai

Saganne închise ochii. Tâmpla începu să i se zbată într-un punct. Vedea roşu prin pleoape.

— Dă-mi apă, zise Takarit.

Saganne ridică vălul, aplecă plosca. Takarit încercă să scuipe. Zeama de tutun se prelinse pe barbă, în păr. Obrazul îi brobonea de sudoare.

— Vrei să te şterg?

Takarit ocoli din nou răspunsul: puterile îl lăsau, voia să sfârşească:

— Au venit peste noi, pe jos, înaintea zorilor. Au făcut un cerc, la distanţă. N-am văzut nimic, n-am auzit nimic. Au început să tragă” pe lumină, repede, din toate părţile.

— Şufii voştri v-au vândut?

— Niciodată. Niciodată taitokii nu fac asta. Ne-au luat urma. Poate îi conducea un cercetaş tubu? Sunt printre ei şi buni.

Ceea ce-l făcea pe Saganne să se aplece din ce în ce mai aproape de ochii, de buzele invizibile ale taitokului nu era nerăbdarea de a afla – ştia că Baculard îi masacrase pe taitoki – nu era nici indignarea, ci ruşinea.

— Apoi, Takarit?

— Au omorât cămilele mai întâi. Cinci nu ne-am mai putut mişca, au tras în noi. Au stat toată ziua. Noaptea au tras rachete. Patru taitoki care nu aveau răni, au plecat pe

nesimţite, ca şacalii.

— Şi tu?

— Aveam şevrotina în burtă. Au tras aşa toată ziua şi noaptea următoare. Noi nu puteam face nimic; muream. După aceea, căpitanul francez a venit şi i-a împuşcat pe toţi în cap.

— Şi tu?

— Eu, nu ştiu… Apoi am venit la puţ. Toată noaptea m-am târât pe spate; dormeam; mă târam.

Takarit tăcu, apoi îşi mişcă piciorul care-i rămăsese:

— Tu mi-ai tăiat piciorul?

— Da, spuse Saganne.

— Acum am un singur picior, da?

— Da.

— Şi voi sta acasă cu babele?

— Nu, vei putea merge; pe cămilă.

Takarit rămase o clipă visător: lui Saganne i se păru chiar că zâmbeşte. Până la urmă spuse:

— Aşa mai merge.

Zâmbise, vorbise fără ură, ca şi cum evenimentele pe care le relatase nu priveau propriul său trib ci pe nişte străini, din timpuri îndepărtate. Furia însă, furia îl cuprindea pe Saganne. Începând cu capul, îl năpădi ca un val. Faptul că porcul de Baculard d’Arnaud putuse să se răzbune de afrontul ce i-l adusese distrugând tribul taitok era o monstruozitate pe care refuza nu numai s-o ierte dar chiar s-o înţeleagă. A căuta motivele acestei mârşăvii sângexoase însemna să se înjosească. Faptul însă că-i oferise ocazia, că nu fusese în stare să prevadă că un ofiţer francez ar putea să decadă într-atât, îl murdărea pentru totdeauna.

Nu lăsă să se vadă nimic şi redacta un raport în care consemnă, cu toată răceala de care era capabil, evenimentele ce-i duseseră la moarte pe cei pe care avea misiunea să-i aducă acasă. Nu omise nici amputarea lui

Takarit.

Doi chaambani fură însărcinaţi să-i ducă în grabă acest raport lui Wattignies, fie în tabăra amenokalului Mussa, dacă se mai găsea acolo, fie la Tamanrasset.

Peste două zile, coloana porni din nou. Înjghebaseră pentru rănit un fel de hamac pe care îl ducea o cămilă bătrână, zdravănă şi liniştită. La câţiva kilometri de puţ, dădură peste cadavrele războinicilor taitoki. Zăceau în nisip, pe jumătate putrezi, pe jumătate uscaţi de soare, în poziţia în care îi surprinsese moartea.

Saganne puse să se sape gropi. Când tovarăşii lui Takarit fură acoperiţi de nisip, le dădu onorul. Chaambanii, care găseau că-i prea multă osteneală pentru nişte disidenţi, nu mormăiră cum făceau de obicei când li se impuneau corvezi pe care le socoteau inutile. Şi nu de teamă că vor fi repeziţi: de când locotenentul amputase piciorul targhiului, dară le-ar fi cerut să-i urmeze în iad, ar fi făcut-o.

Dar pentru Saganne aceasta nu era o consolare. Nu avea decât un gând: să ajungă la Tamanrasset, să deschidă uşa biroului lui Wattignies.

Capitolul vii

Wattignies stă pe un scaun sub crucifix. Uşa e deschisă. Saganne intră. Şi-a pus pantalonii largi arăbeşti, pe care-i cară după el de de\lă luni şi pe care sângele lui Takarit s-a uscat. Nu s-a ras, nu s-a spălat. A sosit la Tamanrasset în fruntea cetei lui de umbre la ora unsprezece seara, în ajun: patruzeci de kilometri pe zi, timp de treizeci şi două de zile: ultimele zece etape pe jos, atârnaţi de hăţurile cămilelor care nu mai voiau să înainteze. A dormit cinei ore, în pielea goală, pe pat. Nu s-a odihnit. Nu s-a liniştit. Furia i s-a dizolvat în epuizare: simte doar silă.

Wattignies se ridică pe vârfuri ca să-l ia pe Saganne de umeri. Murmură:

— Sunt bucuros să te văd, dragul meu.

Saganne scapă din îmbrăţişarea piticului. Nu se poate bizui pe vocea care-i este spartă de oboseală. Ca să-l facă atent pe Wattignies, repetă de două ori:

— Ascultaţi-mă.

Apoi cu aceeaşi voce albă:

— Îmi dau demisia din armată.

Cizmele scrâşnesc pe dale. Wattignies îşi reia poziţia sub crucifix. Îşi priveşte atent subordonatul. Wattignies e şef. Asta se vede: nimic nu i se clinteşte pe figură. Trage un fum din pipă. suflă fumul albastru:

— Du-te şi fă un duş, Saganne. Dormi. Vorbim după aceea.

Saganne e inferiorul, deposedatul. Cu fiecare secundă care trece, îşi pierde din substanţă, se destramă. Ceea ce-l mai ţine încă, punctul lui de sprijin este, în gât, spasmul de greaţă care urcă, se umflă, dă afară:

— Nu. Vreau să pun la punct totul acum.

— Cum vrei, spune Wattignies. Mai am cafea. Vrei? sau coniac?

Spune nu din cap. Toropeala ar putea să-l înmoaie.

Wattignies se răstoarnă în scaun, întoarce o cheie şi dă drumul ruloului de lemn al dulapului, care se înfăşoară cu zgomot. Scoate un dosar.

— Să vedem faptele, spune el. Mai întâi iată raportul căpitanului Baculard d’Arnaud, contrasemnat de colonelul Hanault. locotenentul-guvernater din Senegalul şi Nigeria de Sus. Citez la întâmplare: „Locotenentul Saganne a manifestat o insolenţă… lipsă de educaţie elementară, nedemnă de un ofiţer… nesupunere caracteristică… ameninţări, şantaj… violenţă fizică asupra persoanei mele…” Trei pagini pe acest ton

Şi mai este şi raportul unui anume medie-colonel Martinerie, inspector general al Serviciilor de sănătate din Africa occidentală, care cerc o sancţiune pentru

practicarea ilegală a medieinei. Asta-i pentru talentele dumitale chirurgicale.

Aceste rapoarte au fost transmise guvernatorului AOF, guvernatorului general al Algeriei, ministerului de Război şi al Coloniilor. Mai este nevoie să-ţi spun că pentru că eşti saharian, te vom apăra? Dubreuilh a şi trimis la Alger şi Paris o notă de acoperire. Dar dacă-ţi dai acum demisia, îţi pătezi obrazul. Şi pe al tuturor saharienilor.

— Mi-e totuna, spune Saganne.

— Mie nu, spune Wattignies.

Îşi leagănă lornionul deasupra dosarului deschis. Ezitările lui par să urmărească această mişcare pendulară. Până la urmă iese din încurcătură întrebând plin de fiere:

— De fapt. dragă pentru ce vrei să demisionezi?

Wattignies joacă teatru: încearcă să domine discuţia, să-şi descumpănească interlocutorul prin schimbări de ton. Saganne n-a venit să joace teatru: spune răspicat fiecare cuvânt r

— Căpitanul Baculard a masacrat oamenii lui Takarit, de care răspundeam cu.

Epuizarea fizică îl serveşte pentru că îl simplifică. Aşa, stând pe scaun, se simte intangibil.

Pe scaunul lui, Wattignies se foieşte:

— E absurd, Saganne. Nu erai acolo când s-a produs ciocnirea.

— N-a fost nicio ciocnire. A fost un masacru deliberat.

— Una sau alta, n-are importanţă: nu eşti răspunzător de asta în niciun fel… Şi apoi, îţi spun: de acord, căpitanul Baculard ţi-a făcut o porcărie…

Saganne îl întrerupe:

— Numiţi asta o porcărie?

— Voiam să spun că ţi-a făcut asta ca să se răzbune; te-ai amestecat în treburile lui arestând banda cu sclavi pe teritoriul său. S-a servit de prima ocazie ca să ţi ic strice

pe ale dumitale.

— Exact de asta demisionez, spuse Saganne.

— Lasă-mă să termin… Poate că acest Baculard d'Arnaud s-a purtat în mod condamnabil dar sunt obligat să constat că efectul" a fost excelent. Mă îndoiesc că triburile hoggare ar fi acceptat s-o pornească spre nord cu noi aşa de uşor cum au făcut-o, dacă şefii lor n-ar fi aflat de întâmplarea nenorocită a lui Takaril şi a oamenilor lui. Au înţeles repede că rămânând în Adrar riscă toţi, într-o zi sau alta, să aibă de-a face cu trupele sudaneze care, pentru că nu-i cunosc, i-ar trata drept rebeli.

Saganne îşi sprijină mâinile în şold. Priveşte podeaua, între picioare.

— Deci, spune el până la urmă, ar fi trebuit să las să fugă banda cu sclavi şi să-i masacrez eu însumi pe taitoki.

— Păi nu, spune Wattignies.

— Păi da, spune Saganne. Fiţi logic până la capăt.

Wattignies pune pipa pe masă. Alege alta din suport, o umple apăsând cu degetul mare. Cu ochii în plafon, clipeşte ca şi cum ar căuta în cap un argument uitat Revine la Saganne, surâzând viclean:

— Dacă persişti în hotărâre, va trebui să te gândeşti bine cum o să i-o prezinţi lui Dubreuilh. Te-a apărat; plecarea dumitale o să-l pună într-o situaţie falsă: nu-i place asta… Pe de altă parte, cum a fost pus în gardă împotriva dumitale, la Paris, pentru motive pe care le ştii, poate că n-ar fi chiar nemulţumit să scape de dumneata.

Saganne înălţă capul;

— Nu înţeleg! Cine l-a pus pe colonel în gardă împotriva mea? De ce?

Vocea lui trăieşte din nou.

— Nu eşti la curent?

— Nu!

Wattignies a reuşit să-l scoată pe Saganne din amorţeală. Îşi subliniază avantajul printr-o pauză. Îşi

toarnă cafea în cana lui de metal apoi, arătând cafetiera:

— Chiar nu vrei?

Saganne nici nu acceptă, nici nu refuză. Wattignies se scoală, se duce şi ia o cană, o pune pe masă, o umple.

Pauza asta, încetineala gesturilor căpitanului îi stârnesc iarăşi furia lui Saganne. O clipă mai înainte nu calcula; prin demisie îşi retrăgea orice miză; nu voia nici să câştige, nici să dovedească ceva. Acum totul se schimbă i cuvintele lui Wattignies îl fac să bănuie că şi demisia lui făcea parte din joc; uşa asta prin care el. voia să scape din ticăloşie era capcana în care ticăloşii Voiau ca el să cadă. îl cuprinde mânia celui păcălit. În aşa hal încât, dacă cu un minut în urmă trebuia să se concentreze ca să scoată din gâtlej cuvinte distincte, acum o nevoit, dimpotrivă, să-şi stăpânească vehemenţa ca să se facă înţeles:

— Cine l-a pus pe colonel în gardă împotriva mea? Trebuie să-mi spuneţi totul! Totul, imediat!

— Bea-ţi cafeaua! spune Wattignies.

Cu dosul mâinii, Saganne face vânt cănii de metal. Wattignies se sprijină de fereastră. Marginile şi colţurile ei decupează pe albastrul cerului o aureolă dreptunghiulară deasupra craniului său de ţăran din Escaut. Cu cana într-o mână, cu pipa în cealaltă, gustă pe rând, când din cafea, când din tutun.

— Dragul meu, la Djelfa, ai sedus o verişoară de-a preşedintelui Republicii. Dacă ai fi compromis-o în aşa hal încât familia să nu poată face altceva decât să ţi-o dea de nevastă, toată maşinăria s-ar fi pus în funcţiune spre profitul carierei dumitale. Dar ai rămas la jumătatea drumului: totul îţi este împotrivă.

Saganne nu se aştepta la o lovitură dinspre partea aceasta. Pe scaunul lui, rămâne descumpănit. Wattignies contemplă o clipă efectul perfidei sale destăinuiri apoi, împingând comedia mai departe, se face că se întoarce la hârţoage. După un timp, flutură lornionul:

— Ah! eram să uit, locotenente. Când ai intrat citeam chiar o notă a lui Dubreuilh. În ultimul paragraf îmi cere să te trimit la el. E la Biskra cu guvernatorul general. Du-te deci la Biskra! O să te explici cu Dubreuilh; veţi lămuri totul. Eu, nu-i aşa, am încercat să te ajut!

Între scândurile cabinei în care apa îi curge, mângâietoare, călduţă, pe cap, pe faţă, pe umeri. Saganne se sufocă scoţând frânturi de frază: „Ah, au vrut să mă elimine! Ah, au crezut c-or să se descotorosească de mine! Las că le arăt eu! O să vadă ei!…” Din cauza oboselii, parcă-i de cârpă. Aşa cum, mai înainte nu simţise decât dezgust, acum hotărârea îi luase locul răspândindu-i-se în trup pe acest fond de epuizare. Deşi în câteva minute a trecut de la dorinţa de a demisiona la aceea de a le ţine piept, n-are simţământul unei schimbări bruşte: a virat prin impregnare, fără ruptură. Era hotărât să demisioneze; acum tinde spre polul opus, spre luptă. Dar nu s-a schimbat. E tot trupul acesta sleit de puteri, dincolo de orice limită, care a rezistat.

După duş, se duce în camera lui. Courette îl aşteaptă, ţ aşezat de-a curmezişul pe patul îngust cu cuvertura cenuşie; se forţează să zâmbească, dar veselia nu-l însenineză deloc:

— Hei, spune, ce mai faci, consăteanule?

— Şi tu? întreabă Saganne. L-ai examinat pe Takarit?

— L-am văzut. Ai făcut o treabă bună. N-aş fi putut face mai bine. De fapt, cred chiar că n-aş fi făcut nimic.

— Aşa spui de la distanţă. Acolo, pe loc, n-ai de ales.

Se duce să pună pe spătarul scaunului prosopul cu care s-a şters. E calm acum. Contemplând pe fereastră muntele Kudia, albastru şi cafeniu, inuman, se gândeşte

Ia micuţa Sainte-Ilette. Gândul că în timp ce el o ţinea în braţe, în vis, părinţii fetei îl ţineau drept ţap ispăşitor, de-a binelea. coincidenţa asta care nu-i o coincidenţă nu-l amuză. Se întoarce spre Courette

— Şi aici? întrebă el. Ce-i nou?

— Hoggarii s-au întors; şi noi. Ei aşteaptă; şi noi. Eu cu babele mele care vin să-mi arate ce le doare; le badijonez cu tinctură de iod. Wattignics s-a pus iar pe balizarea pistelor. A profitat de absenţa ta ca să-l trimită pe Vulpi pe unul din şantiere. Sărmanul bătrân o să-şi lase oasele acolo. Aimăsarul de Marguerite a reuşit să-şi estropieze nevasta şi se gândeşte acum să-şi cumpere alta. Prietenul tău, caidul Baba, prosperă. Foucauld îl pisează pe căpitan să-l destituie, dar căpitanul se face că nu înţelege… Şi apoi, am vorbit mult de tine, cum îţi poţi imagina. Ce ţi-a spus Wattignies? Ce-ai să faci?

— Plec la Biskra să-l văd pe Dubreuilh.

— Te întorci?

— Nu ştiu… Ţine, o să-i dai lui Foucauld notele pe care le-am luat pentru el.

— O să i le dai tu însuţi. S-a întors de la Asekrem; e aici. O să-l vezi.

— N-am chef să văd pe nimeni… Şi acum scuză-mă, mi e somn.

Doarme douăsprezece ore, fără vise, în ciuda muştelor. a căldurii, a luminii orbitoare. Când se trezeşte, e noapte. Se îmbracă.

În bucătăria mare, Derula, ghemuită la piciorul unui dulap, numără pachetele de orez la lumina a doua luminări puse pe jos. Întoarce capul când el intră, apoi îşi vede mai departe de treaba ei:

— Mi-e foame, spune el în tamaşek.

Cum ea nu-i răspunde, repetă!

— Mi-e foame. Dă-mi să mănânc.

Derula se scoală şi se întoarce spre el. O legătură de chei îi atârnă la brâu. S-a îngrăşat.

— E prea târziu pentru masă. spune ea.

El se apropie:

— Mă recunoşti, Derula? Ştii cine sunt?

Se uită la el cu o piivire inertă. Adeseori, în faţa indigenilor, chiar în faţa celor care-i sunt apropiaţi, Saganne are impresia că aparţine unei alte categorii decât ei, aproape altei specii. Detestă lucrul acesta.

— Focul s-a stins, spune Derula. Marguerite doarme.

— Ai putea să-mi dai tu ceva? îl

— Eu nu sunt bucătăreasă. Sunt „intendenta”.

spus cuvântul în franceză punând mina pe legătura de chei.

Traversează curtea fortului. Afară, oamenii s-au strâns în jurul focurilor. Nu se mişcă, nu vorbesc. Unul din ei îngână un cântec, cu gura închisă. Saganne se aşază lângă Anini:

— Cum îi merge lui Takarit?

— L-a luat doctorul. Îi face injecţii. Dar Takarit se plictiseşte acolo, în pat. Nu vrea să stea.

— O să vedem… Anini, n-ai ceva de mâncare?

— Turtă şi cafea, domnule locotenent.

— Dă-mi.

Ceea ce ar vrea să ştie e până unde a făcut Dubreuilh jocul familiei Sainte-Ilette. E un gând rece: dezgustul. indignarea, tristeţea, le vede parcă în faţă. S-ar zice că le măsoară întinderea şi răsunetul. Dar nu le pătrunde. Învăluit în mirosul de ţap al lui Anini, mestecând turta, se simte poate pentru prima oară un muritor.

Capitolul viii

Arbuştii au flori uscate, friabile ea fluturii morţi; în straturile de flori, pământul e solzos şi crăpat: apa curge rar în grădinile hotelului Royal de la Biskra. La capătul aleii care mărgineşte terenul de tenis, în jurul unei mese de ceai din lemn de palmier, trei englezoaice – corpolenţă şi înţepeneală de spate victoriene; ca îmbrăcăminte, Stanley – fărâmiţează pâine pentru vrăbii.

Saganne trece de ele tocmai când mingea îl loveşte în spate. Se întoarce: Madeleine de Sainte-Ilette s-a repezit în

grilaj, cu gura deschisă, sufocată de surpriză, cu trupul lipit de ochiurile de fier.

De când el a părăsit Djelfa, Madeleine n-a trăit o oră fără să se gândească la Charles. Contemplată mereu, şi fără speranţă, imaginea lui s-a decolorat. Până la urmă, chipul lui îndrăgit se spălăcise. Apariţia lui Saganne în carne şi oase a pulverizat estomparea; cutremur cu valuri de căldură şi căderi în gol: obrajii în flăcări, palmele umede, mijlocul frânt, genunchii moi. Cincisprezece metri între iubirea ei şi ea. În zece secunde, o s-o atingă cu mina. Acest spaţiu şi timp le umple cu toate speranţele, cu toate emoţiile.

Saganne şi-a scos haina. Înfipt pe picioarele lui lungi, scutură praful de cărămidă lăsat de mingea de tenis. Apoi îşi pune din nou haina, schiţează din cap şi bust un salut vag şi-şi vede de drum.

Madeleine se sufocă, picioarele o lasă. Arătătorul ei, agăţat de grilaj, susţine dintr-odată, la încheietură, toată greutatea trupului. Pielea plesneşte, pătrunde rugina. De cealaltă parte a fileului, Gabriel Barroux, care e la serviciu cu patruzeci la cincisprezece şi care, foarte ocupat să-şi privească picioarele, n-a văzut nimic, ridică racheta.

— Nu mai joc, strigă Madeleine; m-am rănit.

S-a rănit. Lacrimile din ochi fac lumea întreagă să se clatine Nepriceputul vine în grabă, vrea să-i dezinfecteze chiar el rana. Ea îl repede printr-un insultător!

— Du-te şi-ţi vezi de afacerile cu alfa! Lasă-mă-n pace!

În holul hotelului, personalităţile civile şi militare cărora guvernatorul general le-a dat drumul de la şedinţa de lucru zilnică stau de vorbă în grupuri. Saganne, cu chipiul sub braţ, ocoleşte pachetele de uniforme. Îl zăreşte pe domnul de Sainte-Iletle stând de vorbă cu un civil cu ochelari şi întoarce capul ca să nu fie recunoscut. Dar în momentul în care pune piciorul pe prima treaptă a scării,

mâna inspectorului general se aşază pe umărul lui.

— Tinere prieten, pe dracu' dacă mă aşteptam să te găsesc la Biskra!… Dă-i logic, la urma urmei: expediţia dumitale de la Tombouctou face senzaţie! Nu se vorbeşte decât de dumneata. Ai, ţi-o spun eu, apărători înflăcăraţi…

Îşi suge burta şi face o mică plecăciune:

— Servitorul dumitale, în primul rând. O să-mi povesteşti şi mie, nu? Cred că a fost nemaipomenit! Ai văzut-o pe Madeleine? A venit cu mine. Nu prea se distrează la Djelfa… Am venit împreună cu tânărul Barroux. Îţi aminteşti de el? Compania franco-algeriană pentru alfa. Cum concesiunile pentru alfa se reînnoiesc anul viitor, a dorit să vină: toate autorităţile sunt aici.

Îl ia pe Saganne de cot:

— Arăţi splendid! îţi merge bine în deşert! Cu adevărat splendid!

Domnul de Sainte-Ilette şi-a epuizat stocul de interjecţii mobilizate de neprevăzutul întâlnirii: Saganne va trebui, de bine de rău, să răspundă ceva. E salvat de ofiţerul ordonanţă care, în acel moment, îl strigă din capul scărilor t

— Colonelul vă aşteaptă în camera lui.

— Scuzaţi-mă, îi spune Saganne inspectorului general.

Îşi repetă micul discurs pentru Dubreuilh, de când a părăsit Tamanrassetul. Din versiune în versiune, a ajuns la un ultimatum cu trei puncte: întâi, Baculard d'Arnaud sau eu; doi, vreau să ştiu tot adevărul despre complotul Sainte-Ilette; trei, dacă nu mi se dă satisfacţie, demisionez. Îi stă totul tăios, în gât.

Dubreuilh s-a lăsat pe spate, de-a curmezişul patului. Prins cu mâinile de barele de aramă, împinge cu un picior în fundul lui Mabrouk care-i călare pe celălalt picior, în sens invers. Cei doi bărbaţi scot la unison o ultimă icnitură şi Mabrouk pleacă înainte cu cizma. Eliberat, Dubreuilh

sare pe parchet, în şosete.

— Ei, Saganne, ce se mai aude pe la Tombouctou?

Saganne s-a zăvorât în poziţie de drepţi. Nu vrea să participe la glumă.

— Domnule colonel, comandantul Baculard d'Arnaud a masacrat cu sânge rece tribul taitok de care răspundeam. E inadmisibil. Ajungând la Tamanrasset, i-am prezentat căpitanului Wattignies…

— Ştiu, Saganne, ştiu…

Dubreuilh s-a apropiat de birou. Se întoarce. Îi întinde o scrisoare.

— Citeşte asta!

Cum Saganne nu se mişcă, repetă enervat:

— Hai, ia-o! N-am să stau un sfert de oră cu mâna întinsă!

E o scrisoare scrisă de mână, pe o hârtie cu antetul ministerului de Război, cu ştampila, în stânga, sus: „Cabinetul Şefului Statului major general”:

Dragă prietene.

Ordinul de mutare a comandantului Baculard d'Arnaud a fost *semnat ieri*. *Timp record*. *E trimis să reflecteze la Châteauroux*. *Tombouctou va primi notificarea la data la care primeşti aceste rânduri*. *Am obţinut să fiţi informaţi oficial, Algerul şi cu tine*. *Gata, deci, cu afacerea asta*. *Sper că eşti mulţumit*!

Prostănacul tău de fin a reuşit să-şi rupă mina, ieri, în curtea colegiului. *Călugării mi I au trimis în trăsură, tremurând şi suspinând*. *L-au pus în ghips*. *Nu-i nimic grav*. *Anunţă-mi data concediului tău*. *O să organizez o vânătoare la La Rouche Boulaye*. *Fermierii mă asasinează cu scrisori să vin ca să-i scap de mistreţi*.

Sub un „Al tău, sincer”, semnătura este ilizibilă.

Saganne înapoiază scrisoare. E încordat tot. Punctul unu este rezolvat; îşi reia spusele cu punctul doi:

— Domnule colonel, în timpul discuţiei avută cu

căpitanul IVattignies, acesta mi-a spus că o maşinaţie…

Dubreuilh vine spre el, se lipeşte de el, faţă în faţă. De aproape, pleoapele îi par cornoase, ochii au fixitatea răutăcioasă a papagalilor. Spune sacadat cuvintele, ca un virtuoz în manevrarea oamenilor:

— Întrebare, Saganne: regreţi că te-am scos din groapa aia de Djelfa cu patru luni înainte de sfârşitul regulamentar al stagiului? Altă întrebare, Saganne: mă crezi capabil de vreun lucru josnic? Saganne, ştiu de unde vin preşedintele Republicii cu toate neamurile lui, chiar dacă se numesc „de Sainte-Ilette”, şi că-s mână în mână cu nişte preoţi blestemaţi. Francmasonii au bunul obicei să se lipsească de mine în treburile lor murdare. Cât eşti sub ordinele mele, nimeni nu se va atinge de dumneata.

Se dă înapoi, observă efectul cuvintelor sale asupra lui Saganne: îl socoteşte bun; îl exploatează imediat!

— Demisionezi sau nu? Răspunde.

— Nu.

— Faci bine, spune Dubreuilh, sever.

f Dar când se întoarce spre birou, are pasul puţin săltat ca un copil care a câştigat la jocul cu bile. E tot în şosete, cu haina de la uniformă descheiată.

— M-am temut pentru dumneata, băiete… Te-ai gândit la familie? Dumneata eşti baza, nu?

— M-am gândit, spune Saganne.

Şi-a descleştat pumnii. E conştient că a fost manevrat. dar nu-şi poate înfrânge simţământul de fericire.

E fericit şi el ca un copil; o fericire care-l înveseleşte: rămâng ofiţer, rămâne în Sahara; totu-i salvat. Se simte uşurat şi nu-i este ruşine.

Dubreuilh se afunda în fotoliu, cu picioarele întinse, cu gleznele încrucişate.

— Fiindcă văd că eşti deştept, ara o misiune pentru dumneata. N-am timp să-ţi vorbesc despre asta acum. E

posibil, de altfel, ca discuţia pe care urmează s-o am cu guvernatorul general să anuleze acest luciu. Fii aici mâine dimineaţă, la ora şapte… Până atunci distrează-te; Biskra e plină de englezoaice… Bună seara, dragul meu.

Saganne părăseşte hotelul Royal, evitând terenul de tenis. Cinează într-o crâşmă cu firma *Grădina lui Allah*. Ca să-şi sărbătorească nedemisionarea, comandă o sticlă1 de şampanie. Nu au; băiatul îi aduce o sticlă de vin roşu pe care o goleşte în timpul mesei. Mestecă şi înghite cu o grabă absurdă ca şi cum îl aşteaptă ceva urgent. După o jumătate de oră e iarăşi pe stradă, tot singur, tot aşa de cuprins de neastâmpăr. Rătăceşte prin Biskra. Fiinţele pe care le întâlneşte, indigeni sau europeni, se învârt în căutarea schimbului: voluptăţi orientale pentru bani occidentali. În piaţa oraşului, un puşti îi agaţă şi se ţine după el piuind: „Vrei o dansatoare; vino, comandantule, vino. Ai încredere: guranfat curată”. Piuă ia urmă se ia după el pe nişte străduţe. C) luminare într-o lampă şi o firmă. *Casă cinstită*, semnalează bordelul. Dă la o parte perdeaua de mărgele, vede camera joasă, neagră de murdărie, doi olandezi asudaţi, fiecare pe o băncuţă, un bătrân orb care pufăie din pipă; un puşti zdrăngăne dintr-o tamburină, cu ochii înecaţi de kif şi, pe o estradă, o Salomee de vreo cincizeci de ani, într-o criză de stomac, între două lămpi care fumegă. Pleacă. E iarăşi în faţa anexei hotelului Royal, unde locuieşte.

Când îi dă cheia, portarul care poartă turban roşu, îi spune:

— O tânără vă aşteaptă în faţa terenului de tenis.

După cuvântul „tenis1 Seganne ştie, fără a se mai gândi, că-i vorba de Madeleine. În acelaşi timp îşi spune: „Să mă aştepte mult şi bine”. După două minute, intră în camera lui, ultima uşă pe stânga, în fundul coridorului. Aprinde lampa cu gaz, stinge luminarea cu care urcase scara, începe să-şi arunce hainele pe pat.

Madeleine stă pe marginea băncii de o oră şi un sfert. Cu faţa îndreptată spre aleea întunecoasă care duce la anexă, tresare la fiecare zgomot, la fiecare mişcare a frunzelor sau umbrelor.

De îndată ce a scăpat de Gabriel Barroux, a fugit repede în camera ei, a tras zăvorul la cele două uşi; cea dinspre culoar şi cea care dă în apartamentul tatălui ei, apoi, în picioare, în mijlocul încăperii, strângând în braţe racheta, cu pleoapele strânse, a aşteptat să-i vină lacrimile. N-a venit nimic; osteneală zadarnică. A deschis ochii, s-a apropiat de toaleta cu oglindă ovală, să-şi vadă chipul de nefericită. Pe suprafaţa apei din ligheanul de faianţă, un păianjen minuscul dădea din toate cele opt lăbuţe. Madeleine şi-a vârât mâna rănită în apă, până la încheietură: muşcătura rece pe care a simţit-o în rană i-a hotărât purtarea. Din acel moment a acţionat fără şovăială.

Mai întâi i-a comandat băiatului de pe etaj o baie. Apoi, ea, atât de stângace în materie de cochetărie, atât de promptă când voia să se facă frumoasă, să se travestească, a reuşit să dea feţei şi persoanei ei adevărata-i frumuseţe, în cea mai mare strălucire. În timpul cinei, stând între tatăl ei şi Gabriel Barroux, a fost o mască de fetiţă model, în conversaţie şi comportare în care alternau nici mai mult nici mai puţin decât de obicei naivităţi, obrăznicii, chicoteli, cu perioade de absenţă când visa cu nasul spre plafon.

Dar în seara asta, fiecare privire era studiată, fiecare clipit controlat, fiecare inflexiune a vocii lucrată, cu o asemenea stăpânire de sine încât, dacă tatăl ei i-ar fi putut citi gândurile, prefăcătoria fetei lui l-ar fi sufocat de indignare.

Pe terasă, unde, după-masă, s-au servit lichioruri şi băuturi răcoritoare în societatea a vreo zece persoane, domni în uniforme şi doamne moleşite de căldura serii, s-a strecurat atât de discret până la fotoliul tatălui ei, i-a şoptit

„Tată, mă duc să mă culc; mă doare puţin capul” şi s-a îndepărtat de-a îndărătelea de cercul fotoliilor, încât nimeni nu şi-a dat seama că a plecat, nici chiar Barroux.

Apoi traversarea holului, dezinvoltă, un „mulţumesc” politicos recepţionerului care i-a dat cheia, ocolul prin fumoar, ca şi când ar fi căutat pe cineva, şi, când a fost sigură că n-o priveşte nimeni, gesturile dintr-odată rapide, uşa boltită care a înghiţit-o. S-a trezit în mijlocul lăzilor cu sticle, a mers de-a lungul culoarului de cărămidă, a cotit de două ori ghidându-se după mirosul de bucătărie, i-a zâmbit copilului arab care, ascuns într-un colţ, termina de mâncat o oală cu linte, a zărit perdeaua de mărgele în spatele căreia domnea întunericul, stelele, parfumul de verbină, a alergat spre ieşirea aceea. Cursă continuată de-a lungul terasei, prin aleile întunecoase, până la anexă. L-a descris pe Saganne portarului cu turban cu o precizie de entomolog, găsind mereu un amănunt de adăugat. A lăsat să-i cadă din mânecă moneda pregătită pentru asta, a împins-o pe tejghea până la mâna omului, ca şi cum era tot aşa de obişnuită să câştige bunăvoinţa servitorilor pe cât îi era de familiară reverenţa în faţa doamnelor. Apoi întoarcere la terenul de tenis, cu paşi înceţi, ca să-şi potolească bătăile inimii. În sfârşit, banca, nemişcarea, aşteptarea. Şaptezeci şi cinci de minute de aşteptare şi de alertă. De şaptezeci şi cinci de ori timpul să retrăiască în ordine zăpăceala ei la apariţia lui Saganne în spatele grilajului, şocul pe care-l simţise – o renaştere violentă, sfâşietoare; Saganne lovit de minge în spate, cum se întoarce, cu privirea care n-o vede, cum îşi scutură haina, o pune din nou, pleacă.

Unde-i acum? Ce face? De ce nu vine? La încel putui cinei, tatăl ei a spus:

— Ştiţi pe cine am întâlnit adineaori? Pe locotenentul Saganne. Urca la colonelul Dubreuilh. Nu l-am reţinut, cu atât mai mult cu cât avea o mutră de domn care se duce să

fie tras de urechi. Eşti la curent, Barroux, cu treaba aia de la Tombouctou?

Gabriel a îngânat nu ştiu ce. Ea l-a întrerupt:

— Locotenentul Saganne! Oh, ce mi-ar plăcea să-l revăd! Îţi aminteşti, tată, de ziua în care am vrut să mă urc pe calul lui? Mama era furioasă. Pe urmă am râs, dar pe moment, eram îngrozitor de jignită. Cred chiar că am plâns! Ce proastă eram acum un an!...

S-a oprit; era cât pe ce să întindă prea mult coarda. Şi cum nu era sigură că putea să continue să joace teatru dacă mai vorbea de iubitul ei, a mimat un hohot de râs înfundat, orientând atenţia tatii şi a lui Gabriel spre soţia guvernatorului general care, la două mese distanţă, înghiţea lintea cu noduri.

Pe bancă, Madeleine rezistă prin nemişcare. A devenit o superstiţie: „Dacă nu mă mişc, vine”. O ceată de pisoi ţâşneşte dintre tufe şi o fac să tresară; pojghiţa de încordare care o proteja se rupe; îşi constată nefericirea: e ora unsprezece şi Saganne n-a venit. Să mai aştepte înseamnă să-şi accepte nefericirea. Să se ducă în camera ei, nici nu-i trece prin minte. Se ridică. Va merge până la capăt, pe aleea întunecoasă.

Portarul doarme şezând, cu turbanul tras pe ochi. Îi răspunde Madeleinci fără să se trezească de-a binelea.

— Da, domnişoară, a urcat. Numărul 6, pe stânga.

Numărul e desenat cu crem pe fondul maro, în mijlocul panoului, chiar în dreptul ochilor Madeleinei. Câteva secunde, stă nehotărâtă în faţa uşii, cu pumnul strâns, gata să bată. Îşi imaginează cu luciditate scandalul, dacă vreo cunoştinţă, urcând scara, ar surprinde-o acolo unde se află, mânia tatălui ei, mai târziu, a mamei. Dar nu această temere o hotărăşte, nici vreo tulburare. Ci doar curajul: bate de două ori întins în întuneric, Saganne nu se mai gândeşte de mult la întâlnirea pe care i-o dăduse domnişoara de Sainte-Ilette. Rumegă din nou întâlnirea

avută cu Dubreuilh, renunţarea la demisie, în fiecare clipă mai găseşte un motiv care-i justifică purtarea înţeleaptă. Când prin ţesătura de satisfacţie pe care şi-o fabrică îl înţeapă remuşcarea că n-a fost consecvent cu sila de la început, o ocoleşte. A luat o hotărâre, deci nicio altă stare de spirit. Dar nici nu poate dormi, deşi se tot îndeamnă.

— Cine e? întreabă el.

Drept răspuns, încă două ciocănituri clare. Se ridică pe pernă, aprinde fitilul lămpii:

— Atunci intră!

S-a gândit la o greşeală, la portar, la Dubreuilh care a trimis după el. Când o vede pe Madeleine în uşa întredeschisă. sub şocul acestei intruziuni nepotrivite, reacţionează prost:

— Nu poţi rămâne acolo, spune el, trăgând cearşaful ca să-şi acopere pieptul păros.

Privirea ei insistentă întâlneşte un obraz înciudat, cu ochii clipind din cauza luminii. El e sigur că uşa se va închide şi că acest interludiu va lua sfârşit înainte de a începe. Dar Madeleine înaintează, închide uşa în spatele ei:

— De ce n-ai venit ia tenis? spune tremurând. Te-am aşteptat.

Dacă n-ar fi goi sub cearşaf, s-ar scula, ar lua-o pe fată de umeri, ar împinge-o pe culoar.

— Ascultă, spune el, te porţi nesăbuit.

— De ce te faci că nu mă vezi? De ce eşti aşa…

Lacrimile răsar printre cuvinte. Ie distanţează. Mai bâlbâie: „De ce… de ce…”, apoi lasă braţele să-i cadă de-a lungul rochiei şi tace

Saganne nu ştie ce să facă: fata începe să-l emoţioneze. Ar putea, dacă o astfel de idee i-ar trece prin cap, s-o aibă pe domnişoara de Sainte-Ilette, acolo, pe carpetă. La urma urmei, se oferă… Ce lovitură pentru

mamă’s „Voiaţi să-mi daţi o lovitură pe la spate? Ia priviţi cum îmi funcţionează şi cine mi-l mângâie, spatele meu de ţăran!” Visele lui din deşert, în care Madeleine era mlădioasa eroină, îi vin în minte, în salturi; stofa ruptă, carnea care se striveşte de grilaj; el agăţat cu amândouă mâinile de ochiurile de fier, zgâlţâind şi grilajul odată cu fata.

Spune brutal:

— Madeleine, nu pot face nimic pentru dumneata. Pleacă!

Lui Madeleine îi cade capul în piept; dar nu pleacă. Ce-ar mai putea el să-i spună acum?

La întâmplare, începe cu blândeţe:

— Nu plânge, Madeleine, nu meriţă…

Dar repede derapează spre o lecţie de bun simţ. Încearcă să se aducă la raţiune, pe el ca şi pe ea:

— Dacă-ţi cer să pleci e pentru că prezenţa dumitale în camera mea nu poate decât să te compromită. Dacă ai vrea să te gândeşti mai bine, chiar dumneata…

Ea îi taie predica, cu faţa înălţată, aprins:

— Eu, te iubesc!

În vocea ei răsună pasiunea; şi dispreţul pentru micimea bărbatului. Tremurând, îşi repetă provocarea:

— Eu te iubesc!

O priveşte, cu cearşaful tot aşa tras pudic peste piept. Ce-l face să nu întindă mâna, să n-o tragă spre el? Buna-cuviinţă? Ce legătură are el cu buna-cuviinţă? O doreşte, şi ea e acolo, consimţind, mai mult decât consimţind. Peste zece secunde, el nu va mai rezista. Îi aruncă:

— Eu nu pot să te iubesc! Ieşi!

Ea îşi acoperă faţa cu amândouă mâinile: gest de călugăriţă, ca şi cum s-ar retrage din această lume. În timp ce se îndreaptă orbeşte spre uşă, el adaugă:

— O să ne revedem, Madeleine!

Fraza aceasta banală – care pentru el nu-i deloc aşa în acel moment – e dătătoare de viaţă pentru? Iadeleine, când iese din cameră. Pe culoar, pe scară, prin grădina pustie, repetă: „O să-l revăd”.

A doua zi dimineaţă, Saganne se trezeşte vesel. Scena din timpul nopţii acţionează asupra lui ca unul din acele vise din care niciun episod nu are ceva plăcut dar lasă totuşi o impresie agreabilă: a fost cât se poate de caraghios, a făcut-o să sufere pe fată pur şi simplu din prostie, dar are, în sfârşit, certitudinea că este iubit. În timp ce-şi săpuneşte subsuorile, apoi picioa –, rele, se apucă să se joace cu ideea că ar putea ajunge să se îndrăgostească de domnişoara de Sainte-Ilette. Perspectivă încântătoare, entuziasmantă chiar, din când în când, şi pe care totuşi nu ştie unde s-o plaseze, care pluteşte încă în el. Încearcă să fixeze imagini ale Madeleinei însărcinată, plimbându-se în parcul casei din Daillou, cu tatăl său. În faţa oglinzii, cu obraji! plini de spumă, cu briciul pe gât, îşi râde în nas la gândul că ar putea s-o numească pe îngrozitoarea Sainte-Ilette „mamă”.

Se prezintă la Dubreuilh, cu sufletul ascuţit de o veselie ironică. Colonelul se plimbă, harnaşat până în dinţi. Purtarea lui în această dimineaţă are calmul abrupt al şefului care a hotărât ceva. Atacă fără preambul:

— Locotenente, îţi iei concediu şi pleci la Paris. Îţi convine?

Saganne nu mişcă.

— Pleci la Paris, reia Dubreuilh, şi îndeplineşti o misiune de care depinde viitorul Franţei în Sahara.

Saganne face o strâmbătură neîncrezătoare: admite că Dubreuilh vrea să-l îndepărteze după ceea ce s-a petrecut. Dar felul acesta grandilocvent de a-i îndulci pilula este prea mult.

— Colonelul trece peste asta. Aplecat peste birou, desfăşoară o hartă:

— Vino aici, locotenente… Ştii unde se află Ghât?

— La marginea ţinutului Tassili al ajjerilor, în spatele frontierei tripolitane.

— Exact, spune Dubreuilh.

Arată cu indexul pe hartă:

— Exact aici.

Întinde mina peste zona haşurată care reprezintă teritoriile sub dominaţia turcă, dintre care Ghât este centrul. Apoi, se îndreaptă de spate pândind reacţia lui Saganne, şi spune solemn:

— Voi lua Ghatul.

Chiar dacă-i surprins, Saganne nu arată nimic. Şi colonelul, chiar dacă-i dezamăgit că n-a făcut senzaţie, nu arată nici el nimic. Întărindu-şi vocea, continuă i

— Da, iau Ghâtul şi-l ocup definitiv. Asta pentru un motiv foarte simplu: cât nu vom deţine Ghâtul, nu vom avea pace în Tassili.

Loveşte harta cu palma deschisă:

— De la Ghât senuziţii îi trimit împotriva noastră pe propovăduitorii fanatici. La Ghât, sub oblăduirea turcilor, încurajaţi pe ascuns de Germania, s-a refugiat Sultan Ahmud şi, cu el, ce a mai rămas din şefii de bandă şi toţi răzvrătiţii. Acolo îşi adună Ahmud oamenii, armele, animalele cu care, într-o bună zi, o să năvălească în Tassili… Să vedem drapelul nostru fluturând deasupra oraşului Ghât, e un act necesar.

Încetează să mai bată în masă:

— Vrei să bei ceva, Saganne?

— Cu plăcere, domnule colonel.

Dubreuilh bate din palme, chemând astfel un negru tăcut:

— Mabruk, ceai.

Înconjoară biroul, se aşază. cu degetele mari vârâte în haină.

— De un an mă gândesc la asta, şi acum clipa a

sosit… Fără ordin, bineînţeles.

Saganne se încruntă, mai mult amuzat decât surprins.

— Nu te speria, Saganne. Ia loc. Bine… Imaginează-ţi că-mi comunic planul la Paris. Ce se va întâmpla? Cei de la Quai d'Orsay vor telegrafia legaţiilor noastre de la Londra, Constantinopol, Roma. Bravii noştri ambasadori îşi vor petrece noaptea redactând note înfierbântate pentru a arăta că, dacă manifestăm umbra vreunei intenţii hotărâte în Tripolitania, Sublima Poartă care este acolo suverană – Italia care se gândeşte să-şi croiască acolo un capăt de imperiu, Cabinetul englez care vede roşu când F'ranţa face vreo mişcare în Africa, şi tot aşa Kaiscrul, ţarul, regina Zuluşilor, regele din Thule, vor roti ochi mari şi furioşi, pe scurt, că arena diplomaţiei internaţionale va fi perturbată în mod primejdios. Voi fi convocat şi un oarecare profesor de liceu, din întâmplare ministru în acest moment, mă va face să înţeleg că dacă nu stau liniştit, un centru de remontă are nevoie de director, în Bas-Poitou. De aceea n-am întrebat nimic la Paris, şi nici nu-i voi întreba. Când vom deţine Ghâtul, vor aplauda. Iar ambasadorii noştri vor explica faptul că nimic în afara acestui gest hotărât nu putea să pună stavilă degradării situaţiei diplomatice devenită periculos de nesigură

Dubreuilh bea o gură de ceai şi continuă:

— Totuşi, dacă oficial nu întreb nimic, pentru ca operaţiunea să-mi reuşească, am nevoie mai întâi de mijloace ca s-o întreprind, apoi de unele aprobări ca ea să nu fie torpilată odată începută. Cu asta m-am ocupat la diferitele întâlniri avute în timpul ultimei mele şederi la Paris. Ieri-seară, l-am neutralizat, să zicem, pe omul acesta cumsecade care-i guvernator general…

Se îndreaptă în scaun:

— Şi acum, Saganne, e rândul dumitale să intri în joc… La Paris te vei duce pe strada Saint-Dominique, unde

o să-l cauţi pe colonelul La Boullaye – este cel care semnează scrisoarea pe care ăi citit-o ieri. Îi vei spune, din partea mea, că pornesc peste patru luni. Patru luni îmi sunt necesare să ocup Tassili-ul ajjerilor cu

Musşa Ag Amastan şi să-mi asigur astfel un spate solid; răgazul acesta va trebui să fie suficient pentru ca birourile pariziene să se pună pe lucru: eliberarea creditelor, trimiterea materialului etc. E clar?

— Foarte clar, domnule colonel.

— Bine! Misiunea dumitale va avea o altă ţintă. Pentru acest gen de operaţiuni, este absolut necesar să-ţi obţii în prealabil sprijinul câtorva instituţii. Dar nu-i mai puţin important să pregăteşti spiritele care ne vor susţine în Cameră, în Senat, în presă, în saloane şi în anticamere. De cum ajungi la Paris, intri în legătură cu domnul Remi Loredan, secretar general al Societăţii de geografie. Omul este un fanatic al expansiunii coloniale. Asta-i moda la geografi: teritoriile pe care le colorează cu albastru, alb, roşu, fără să pună vreodată acolo piciorul, îi ameţesc. Loredan îţi va organiza o conferinţă. Îi trimit chiar în seara asta o scrisoare şi-i explic ce aştept de la el. Ştie de pe acum de expediţia dumitale sudaneză şi va fi încântat să-l prezinte oiţelor sale pe eroul de la Tombouctou. Lasă-l să facă el invitaţiile. Asigură-te doar că senatorul Bertozza, preşedintele Cercului Prieteniei coloniale, va veni. În faţa acestor domni trebuie să-ţi începi expunerea printr-o relatare pitorească a expediţiei. Vei termina printr-un tablou alarmant al situaţiei din Tassili, scoţând în relief că la Ghât se urzesc toate comploturile, la Ghât se înfiripează bandele, la Ghât Sultan Ahmud s-a refugiat să-şi pregătească forţe ca să ne atace. Repetă acest nume, Ghât, cât poţi de des. Nu trebuie să le spui chiar că atâta timp cât nu am luat Ghâtul nu vom fi liniştiţi: opreşte-te exact înainte de asta… Asta-i. Crezi că vei fi la înălţime?

Saganne nu răspunde imediat. Misiunea aceasta nu-i

place. În sfârşit, spune:

— Nu, domnule colonel.

— Ei bine, vei creşte, Saganne.

Îşi mângâie mustaţa:

— Sarcina pe care ţi-o dau nu-i prea plăcută dar, crede-mă, e foarte utilă.

Scoate ceasul din vestă şi aruncă o privire:

— E şapte şi jumătate... Trenul dumitale e la ora opt şi doisprezece. Mult noroc, băiete!

Capitolul ix

O mascaradă întreruptă de pauze sumbre: aceasta este amintirea pe care Saganne avea s-o păstreze de pe urma începutului şederii lui la Paris. Pe de o parte, în decoruri de operetă, opera bufă pe care Dubreuilh o pusese la cale: vizuina cu hârţoage a lui Remi Loredan, Faust clovnesc, decoraţiunile pline de praf ale sălii de conferinţe, la Societatea de geografie, cabinetul particular al preşedintelui Bertozza. Se arătase acolo, când în rol de erou măreţ, când în cel de mesager secret, în ambele cazuri conştient că-i o marionetă şi, de la început, convins că bufoneriile la care lua parte nu vor influenţa cu nimic deznodământul. În cel mai bun caz, îşi va câştiga o reputaţie de şmecher; în cel mai rău, va fi catalogat drept necioplit: în ceea ce-l privea, miza era pierdută.

Dar după fiecare episod dispărea în culise unde îl aştepta, de cealaltă parte deci, tragedia curată, fără decor şi aproape fără cuvinte, a fratelui său. Niciun artificiu aici; dacă păstra vreo mască, foarte rigidă, aceea era a lui. Căci miza aceea fusese lucrul la care ţinea cel mai mult pe lume: soarta lui Lucien, viitorul familiei Saganne. La sfârşit tăiase în carne vie. Până la moarte o să poarte crucea aceasta!

Din cele patru zile în care alergase fără încetare de la o scenă la alta, apoi, singur, în cameră, îl aşteptase pe Lucien, chinuindu-şi sufletul, avea să păstreze o singură

imagine odihnitoare.

Era într-o dimineaţă, înainte de vizita hotărâtoare la colonelul de la Boullaye. Plecase din hotel cu noaptea-n cap şi rătăcise aşteptând ora deschiderii birourilor. Ca să uite ceea ce hotărâse să facă, evoca ceea ce avea mai plăcut în minte: pe Madeleine. Madeleine nu prinsese încă cine ştie ce consistenţă: o promisiune cu care se obişnuia fără să creadă încă în ea.

Înainte de podul Copcorde, pe malul fluviului, o echipă de muncitori la drumuri ridicau o macara. Erau şapte, dezbrăcaţi până la brâu, cu pantalonii legaţi sirins pe ei de o fâşie lată de pânză de un albastru şi un roşu ţipător. Culcată, inertă, enormă, macaraua nu se clintea. Totuşi ei trăgeau, cu spatele brăzdat de funiile întinse, cu feţe dobândind aceeaşi înfăţişare datorită mustăţilor şi pălăriilor cu borul lăsat în jos şi a muşchilor contractaţi. Puţin i-a lipsit să nu-şi scoată burnuzul şi să-l pună pe parapet, apoi vesta prea strânsă, chipiul, toată panoplia. Înhămat la macara, cot la cot cu muncitorii, ar fi fost fericit.

La sosirea expresului Paris-Lyon-Marsilia în gara Lyon din Paris, Lucien îl aştepta pe peron, în uniformă. Când Charles îl văzu, atent, rezervat, drept sub casoar[19], un val de mândrie plină de dragoste îl străbătu până la lacrimi. Căzură unul în braţele celuilalt.

Saganne se hotărâse să nu-i spună nimic lui Lucien despre păţaniile lui. Dacă ar fi demisionat, s-ar fi explicat, sigur că va fi înţeles: întotdeauna crezuse că fratele lui mai mic are o minte mai subtilă şi mai exigentă decât a lui. Dar nu demisionase; toată indignarea lui fusese fără urmări. Deci, tăcere.

Vorbiră de Alice. Lucien se ducea s-o viziteze o duminică pe lună, în pensionul de la Versailles.

---

19 Panaş alb şi roşu purtat-la chipiu dc către elevii şcolii de la Saint-Cyr. (N.t.)

— Învaţă? întrebă Sagănne. Nu i-am primit ultimele note

— N-a îndrăznit să ţi-e trimită. Se teme de reacţiile tale. Nu trebuie să fii prea sever. Nu duce o viaţă veselă, şi are atât de puţină încredere în ea!

— Am să încerc să mă duc s-o văd, spuse Saganne. Şi tu? Ai primit rezultatul la ultimele lucrări? Din ultima scrisoare, îţi mai rămâneau trigonometnă şi istoria.

Lucien nu întrebă de ce fel de treburi este vorba; note, care erau bune; despre profesori, despre colegi. Charles observă că fratele său se străduia să se pună într-o lumină favorabilă, să insiste asupra lucrurilor care-i făceau lui plăcere. S-ar fi zis că Lucien vrea să-l câştige, ca şi cum n-ar fi fost de partea lui.

Charles plăti cafelele pe care le băuseră în picioare, la bar, şi-şi trecu braţul pe sub cel al lui Lucien:

— Ai timp să mergi cu mine până la hotel? Mi-am oprit o cameră pe strada Lille, ca să fiu aproape de Ministerul de Război, unde am treabă.

Lucien nu întreb ade ce fel de treburi este vorba; nu-i punea întrebări fratelui mai mare.

Luară o trăsură. Cerul era cenuşiu. Charles venise de două ori în capitală: priveliştea nu-l surprindea. În orice caz, nu se găsea acolo ca să-şi adune impresii. Stăteau alături pe banca de piele plesnită. Genunchii, umerii, li se atingeau. Aveau acelaşi miros şi fiecare îl simţea pe al celuilalt. Vorbiră puţin, mai ales despre casa din Daillou. Subiectul nu-l pasiona deloc pe Lucien. Charles trebui să recunoască că, de când casa era cumpărată, se gândea mai puţin la ea. Apoi se făcu tăcere. Domnea între ei o oarecare stânjeneală, chiar de la îmbrăţişarea de pe peron, şi Charles nu ştia cum s-o risipească fără să forţeze nota.

Când trăsura intră pe bulevardul Saint-Germain, strecură o monedă în mâna lui Lucien:

— Poţi să ţii trăsura. Vei ajunge mai repede la Saiftt-

Lazare.

După un ultim viraj, care-i împinse unul în altul, calul se opri.

— V-am adus, prinţii mei! strigă birjarul.

În loc să deschidă portiera, Lucien ridică geamul glisant şi se aşeză mai bine pe locul lui. Charles era prea aproape de mezin ca să nu-i vadă încordarea şi să nu intre şi el în tensiune.

— Charles, esteceva ce mi-am promis să vă comunic ţie şi Tatii, la prima întâlnire. Dar împreună nu vom fi decât ia primul concediu al Tatii, şi nu pot să mai aştept… Mă voi căsători…

Vorbise încet. Ceea ce îi permise lui Saganne să întrebe, ca şi cum n-ar fi înţeles:

— Te vei sau vrei?

Era răscolit de surpriză, ca o mamă care nu presimţise nimic. Totul se îndărătnicea în el să refuze această veste.

— Mă voi căsători de cum voi termina Saint-Cyrul şi voi fi primit un post.

Îngrădit de locul strâmt, Saganne nu putea să-şi consume nervozitatea mişcându-se. Îşi puse chipiul, apoi şi-l scoase.

— Aş putea să ştiu cu cine?

Pe capitonajul roşu aprins al trăsurii, profilul lui Lucien se desena palid.

— Se numeşte Marthe Vallin. E învăţătoare. Vara colegului meu Ruissoud de care ţi-am vorbit. Am cunoscut-o la el, la Crăciun… Charles, sunt hotărât. Nici Tata, nici tu, nu mă veţi face să mă răzgândesc. Îţi jur că Marthe o să vă placă.

— Nu mă îndoiesc că-i o fată bună, fiindcă ai ales-o tu, spuse Saganne cu voce surdă. Dar recunoaşte că-l o lovitură grea. Ai douăzeci de ani, cariera ta…

— Douăzeci şi unu peste două luni, zise Lucien.

Ridică degetul arătător şi zâmbi ca un înger al Judecăţii de Apoi:

— Fără predici, te rog. Ştiu tot ce ai putea să-mi obiectezi.

Saganne rămase singur pe trotuar, proţăpit lângă valiză, cu trei sau patru gânduri negre în cap, gânduri care nu voiau să se înlănţuie. Urcând scara, uluiala făcu loc unei mânii clocotitoare: trebuia acţionat, să ridice un zid între Lucien şi catastrofă. Ajuns în cameră, se repezi imediat la masă şi înnegri trei pagini cu argumente, promisiuni şi ameninţări. La sfârşit, rupse totul şi scrise:

Lucien dragă.

Pot să înţeleg un gând nebunesc. *Nu pot să-l aprob*. *Nu-l aprob*. *Nu-l voi aproba niciodată*. *Vei face această căsătorie împotriva voinţei mele*: *trebuie să-ţi intre bine în cap*. *Voi sta la hotel în fiecare seară*. *Te voi aştepta*.

Te îmbrăţişez.

Charles

Sună băiatul, îi întinse plicul şi o monedă:

— Fugi la poştă. Trimite-o expres.

Înainte de a se ridica, respiră adânc: alunga neliniştea, aspira siguranţa de sine. Acum, după ce-şi împrăştiase dezordinea din cap scuipând-o pe hârtie, acum când Lucien era departe şi putea din nou să-l priveas; a aşa cum îl considerase întotdeauna – un alt el însuşi dar mai înzestrat – era încredinţat că o să câşti ge. Va împiedica această căsătorie tâmpită. Orice altă ipoteză era absurdă.

Primul episod al mascaradei avu loc în aceeaşi zi, la începutul după-amiezii, la Societatea de geografie.

Remi Loredan este un tip grotesc de format mare. La fiecare mişcare a mâinii, un teanc de hârtii se clatină şi le dă jos când vrea să le prindă. O cuperoză împletită gros, pe care o împarte în două un nas alb ca brânza, îi pătează sus obrajii. Vorbăria i se revarsă peste o barbă de asirian,

pătrată foarte neagră. Vorbeşte cum îşi toarce firul un vierme de mătase: fără încetare, cu o mişcare laterală a gurii pentru a urma scurgerea cuvintelor. Dedesubt, lavaliera poartă pete. de gălbenuş care nu-s din ziua respectivă.

— Lyautey mi-a explicat totul…

Cum Saganne ridică din sprâncene, rectifică fără să respire:

— Dubreuilh, scrisoare admirabilă, conciziunea marelui Cezar, ce spun, zugrăvit ca de Tacit, stilul este omul; visez pentru generalii din Africa triumfuri romane, carul *imperatoruhii*, pe Câmpul lui Marte, imaginaţi-vă măreţia: cămilele, negrii, huriile plângând, toată suita sultanilor, aurul, tămâia. mirtul, Orientul în genunchi, mândru, în faţa învingătorului. Franţa, mamă a artelor, a armelor şi a legilor… Am înţeles totul, am răscolit cerul şi pământul: scrisorică la dreapta, scrisori ră la stânga, de aici, din vizuină, totul. Poimâine pe 10 deci, nu, pe 11, miercuri, la ora 17… Vă voi prezenta în trei fraze, voi improviza ceva, zeii mă vor inspira: înainte! Pentru Dumnezeu şi rege! Montjoie Saint-Dénis! *Evohe*! O sală splendidă, crema partidului colonial, spuma, toţi grangurii; preşedintele Bertoz/. a în fruntea acestei valoroase cohorte parlamentare. î> punem în rândul întâi, un fotoliu pentru preşedinte, ştiu să-i iau, aleşii poporului, cu laude, numai unt şi miere, mă cunosc şi le place. În privinţa presei toţi titularii ziarelor care se ei tesc, care de dreapta, care de stânga. Cine n-a înţeles că la vremea asta presă poate totul, n-a înţeles nimic, este un lucru adânc pe care ţi-l împărtăşesc, eroule, să meditezi! Aşa cum spun concetăţenii mei din Franche-Compte pe limba lor atât de specifică: „Muştele nu le prinzi cu oţet”, sau, în altă împrejurare şi cu alte cuvinte, nu-i de ajuns să faci, trebuie să ştii s-o faci şi să faci ştiut acest lucru. Geografii trec drept nişte aiuriţi. Dar, ia vezi! V-o dovedesc cu prisosinţă

că există şi descurcăreţi. Şi ghiceşte pe cine mai avem? Pun rămăşag pe o mie, pe o sută, că n-o să-ţi treacă prin minte, scumpule. Ţine-te de scaun, că spun: pe Louise Tissot, marea Tissot, fabuloasa Tissot, romanciera ale cărei cărţi pun saloanele pe jar, le fac să strige în gura mare, urmaşa lui George Sand, ce spun urmaşă, Tissot este mai fecundă ca Sand, nu-i place să-şi piardă vremea, ouă câte două romane pe an Ah, femei, femei, ce frumoase sunteţi; geniul – vostru n-o să împiedice niciodată nebunia noastră! Superbă, Tissot! O s-o vezi; o piele, păr de andaluză, ochi, farmec de luat în seamă! N-ai crede deloc că-i deşteaptă. Gurile rele spun că-i plac femeile; şoaptelor astea otrăvite, le dau cu piciorul şi strivesc sub talpă. Pentru după conferinţă, am comandat răcoritoare şi ceva solid: epopeea îţi stârneşte foamea, şi la cine? Pac, la Poiré-Blanche, furnizorul duceselor. Siropul lor de cireşe e un nectar, madeleirruţele îl fac mai spiritual pe cel care le oferă şi întăresc memoria celui care le crănţăne. Ce m-am înfierbântat, ah, nu-mi vin în fire! Dar cine vrea să fie extraordinar, foloseşte mijloace extraordinare. Apropo, un amănunt meschin: noi nu suntem bogaţi, aici, la Societatea de geografie, n-aţi putea găsi vreun mijloc să trimitem nota de plată de la Poiré-Blanche „ca să o onoreze Armata?

Când ajunge la bani, Lorédan se opreşte în sfitşit.

— Mi se pare dificil, spune Saganne.

Lorédan s-a ridicat. Îşi tamponează gura, cu gesturi scurte, ca pe o rană.

— E foarte supărător, murmură el, însoţându-l pe locotenent prin labirintul de cărţi.

La uşă, bătându-l pe umăr, îl apucă din nou vorbăria:

— Nu-i nimic! Banul nu e totul! Apropo, marele Dubreuilh mi-a şoptit că ai tăiat cu fierăstrăul un picior de indigen! Te lupţi şi dai îngrijiri! Ah! har al lui Vieq d’Azyr şi Du Guesclin! Pe curând, eroule, şi nu uita: crema, o sală de operă 1 Dacă elocinţa dumitale îţi egalează vitejia, o să fie

o zi de însemnat cu o piatră albă, dintr-o lovită două pălite. La revedere! Menaje ază-ţi vocea şi fii atent la ultima treaptă a scării: se clatină.

Saganne se întoarce direct la hotel şi nu mai iese. Îşi pregăteşte conferinţa. Lucien n-a primit încă scrisoarea şi nu ştie deci că el îl aşteaptă. îl aşteaptă totuşi. Cel puţin Veghează în locul pe care singur şi l-a ales. N-a privit camera, n-ar şti să spună ce culoare au perdelele. Veghează, străbătut de valuri de îndoială. O singură certitudine, cu fiecare minut mai adâncă: această căsătorie este o nebunie. Scrie trei fraze la conferinţă, se întoarce la Lucien, se acuză de orbire, de neglijenţă, încearcă să-şi recâştige stăpânirea de sine, rătăceşte iarăşi printre amintiri şi remuşcări, apoi se loveşte cu fruntea de perete: proiectul lui Lucien e o nebunie. Nu coboară la cină, se culcă la ora zece, întins în întuneric, cu mâinile pe piept, cu ochii deschişi: va împiedica prostia asta oricât l-ar costa.

A doua zi, la Ministerul de Război, colonelul de La Boullaye îi face cea mai cordială primire. Nobil de ţară, încă foarte aproape de glie, cultivă graiul provinciei sale şi, ca o persoană nobilă, mânuieşte arta de a trata pe fiecare ca egal. Saganne se lasă prins în aceste manevre, fără însă să li se abandoneze. Rolul de mesager secret pe care se forţează să-l joace de la plecarea sa din Djelfa îi vine prea rău ca să îndrăznească, chiar pentru un moment, să iasă din apărare. De altfel, biroul te intimidează: nuc, catifea brocată, plafon încastrat. Colonelul îl traversează de-a curmezişul, scoate de după un lambriu o sticlă cu gâtul ceruit, îi arată un fotoliu lângă şemineu:

— Aşezaţi-vă, locotenente. Vreţi o înghiţitură de calvados?

Plimbându-şi în gură alcoolul galben, îl priveşte pe Saganne cu ochi mijiţi de bunăvoinţă. Dar aduce a geambaş.

— Sunt bucuros să vă am în faţa mea. Ştiţi că Dubreuilh m-a pus să fac acrobaţii ca să vă salvez situaţia. Acum, când vă văd, îl înţeleg… Şi apoi a fost o ocazie să-l zbor pe animalul acela de Baculard. Sunt printre colonizatorii noştri din Africa câţiva indivizi care trebuie ţesălaţi. Dacă-l zbori pe câte unul din când în când, febra celorlalţi se calmează. Cel mai greu lucru de potolit, în situaţia dumitale, a fost acuzaţia de exercitare ilegală a medicinei. Toată lumea a intervenit. Capacitatea pe care o au hârţoagele să îngroape ce-i important şi să umfle fleacurile mă uluieşte pe zi ce trece.

Întinde o mână roşie şi-l bate cu familiaritate pe genunchi pe Saganne:

— Un sfat de bătrân: nu mai faceţi să se vorbească de dumneavoastră doi ani!

Apoi se apropie să aţâţe focul:

— L-aţi văzut pe Loredan? întreabă el, aşezându-se cordial pe marginea fotoliului.

— Ieri, spune Saganne. Conferinţa are loc mâine, la orele şaptesprezece.

— Asta ştiu, spune La Boullaye, suflând în degete ca să alunge funinginea. Şi când intenţionează prietenul nostru Dubreuilh să atace Ghâtul?

Saganne dă drumul cuvânt cu cuvânt mesajului şefului său:

— Peste patru luni! spune La Boullaye. În ce ne priveşte, o să meargă, dar la ministerul pentru Colonii p să se spună că-i prea repede. Apropo de ministerul pentru Colonii, Dubreuilh te-a trimis la cineva de-acolo?

— Nu, domnule colonel. Dar dacă socotiţi că-i necesar…

La Boullaye, care a obţinut informaţia pe care o dorea, încheie:

— O să vedem, zice el… Cu Dubreuilh, încurcătura e că, dacă a stat o oră într-o cameră cu un director de

cabinet de la minister, şi nu i s-a spus un „nu a formal, îşi imaginează că a câştigat. Cât priveşte treaba asta a lui, situaţia e mai puţin bună decât crede. Şi apoi, ca mai, în împrejurările actuale un nimic poate da foc Europei. Aşa că povestea cu Ghâtul…

Se ridică, cu mâinile în şold:

— Unde vă pot găsi, locotenente, în caz. că e nevoie?

Saganne îi dă adresa hotelului.

— Perfect, zise La Boullaye. Dumneavoastră, dacă vreţi să mă consultaţi, nu şovăiţi. Veţi vedea multă lume mâine seară, la Societatea de geografie: fiţi prudent. Nu faceţi niciun demers fără să mă consultaţi în prealabil! va fi mai bine… La revedere, locotenente. Viaţa dumneavoastră m-a înviorat. Sahara mea a fost Indochina cu Gallieni şi Lyautey.

Desface braţele, arătând încăperea solemnă:

— Şi iată cum o sfârşeşti!

Saganne iese din birou aproape convins că La Boullaye nu-l va susţine pe Dubreuilh. Nu-l supără, nici nu-l nelinişteşte: asediul Ghâtului se va face fără La Boullaye.

Lumina care filtrează prin romburile bălţate ale ferestrelor pe un piedestal aurit, un vas mare în care crengi de liliac se usucă, floare lângă floare, dau holului hotelului un aspect de biserică de ţară, a doua zi după o nuntă. Portarul lipseşte. La ghişeu, un buton de sonerie de aramă şi un anunţ: „Sunaţi, în caz de nevoie”.

Saganne vede scrisoarea în căsuţă, sub cheia lui. Rupe un colţ de plic, îl deschide cu arătătorul. Sunt trei rânduri scrise în partea de sus a foii, ca şi cum Lucien ar fi avut intenţia să scrie mai mult şi nu a putut:

— Sunt laş. N-am îndrăznit să-ţi spun direct că Marthe are un băieţel de doi ani, căruia sunt hotărât să-i dau numele nostru. Îţi cer iertare, şi lui Tata.

Saganne se dă înapoi ca pălmuit şi dă cu cotul în sonerie. La ţârâit, patroana dă la o parte o perdea de

tapiserie:

— Doriţi ceva? întreabă ea, grasă şi languroasă, strângându-şi în ace, cu mâinile ridicate, cocul.

— Nu, spune Saganne. Din greşeală.

A mototolii scrisoarea în mână. Se îndreaptă spre ieşire, cu hârtia în pumn, pe trotuarul care o ia la stânga, fără ţintă. îl vede pe Lueien pierdut, tot aşa de pierdut ca şi când şi-ar fi tras un glonte în tâmplă. Cine-i mai învie pe morţi? Se opreşte undeva, lângă piaţa Bastiliei, într-un restaurant pentru şoferi, înghite nişte carne de vită cu sos, pe o masă de marmură, în faţa unui muncitor cu şapcă, la ora două e din nou la hotel.

Îşi aruncă haina pe spătarul unui scaun; scrisoarea lui Lueien e în buzunarul drept. Camera a devenit cartierul general al înfrângerii sale. Se întinde pe pat.

Când aude bătând în uşă, scoate ceasul de oţel. Vede şapte şi jumătate, strigă:

— Intră!

Lueien e în civil, cu guler tare şi o haină din serj Uzat. Face trei paşi şi se opreşte, cu capul plecat. Umilinţa lui îl înduioşează tare pe Saganne, dar elanul de compasiune se transformă îndată în exasperare:

— Am primit biletul tău azi-dimineaţă, spune Lueien.

Are vocea firească, fără nimic patetic, ca şi cum s-ar bizui pe vechea lor complicitate, ca şi când nu şi-ar da seama că hotărârea de a se căsători cu o fată cu un copil i-a rupt inima fratelui său mai mare, şi legăturile cu el.

— Şi eu, spune Saganne, în aceeaşi poziţie.

— N-am obţinut permisie. Am sărit gardul.

— În civil, spune Saganne. Văd.

Tăcere, apoi Lueien mai face trei paşi şi se aşază pe pat, la picioare.

— Charles, faptul că Marthe are un copil nu schimbă nimic…

— Taci din gură, zice Saganne.

Vede genunchiul slab al fratelui său desenându-se sub ţesătura cu lustru, nasul prea lung, un pic strâmb, partea aceea dintre ureche şi ceafa de copil, care atrage mâna, palmă sau mângâiere.

Cât timp va dura zidul lipsei de înţelegere* după care s-a retras? Dacă cedează, ce-i mai rămâne? Simte pe de o parte, din ce în ce mai abstractă, din ce în ce mai puţin presantă, convingerea că are datoria să-l salveze pe Lucien de la această nebunie; de cealaltă parte, simţământul că s-a spus totul, că ce-i mai preţios s-a distrus, că-i neputincios. Trebuie să se grăbească. Se ridică şi se duce la fereastră:

— Dacă o iei de soţie pe această femeie, cariera ţi-e distrusă şi viaţa la fel. Te duci la pierzanie fără s-o salvezi. Ea va fi mereu o fată care a greşit şi te-a făcut s-o iei în căsătorie, şi tu, cel care ai primit-o cu bastard cu tot.

Lucien a rămas aşezat pe pat, cu faţa spre uşă. Saganne îi aude răspunsul repercutat de perete:

— N-ai dreptul să spui asta, Charlie, nu tu. Mai întâi, e fals…

Saganne i-o tăie:

— N-am intenţia să discut. Te somez să renunţi la această căsătorie. i

— Îmi ceri imposibilul, Charles. I-am promis.

— E ultimul tău cuvânt?

— Da.

— În cazul acesta, voi face tot ce voi putea ca să împiedic nebunia asta.

De data asta Lucien se întoarce şi-i aruncă:

— Adică?

— Nu ştiu încă. Acum e mai bine să pleci.

— Aşteptam altceva de la tine! strigă Lucien.

Vocea îi tremură şi se gâtuie.

— Şi eu, spune Charles.

După un timp, cum Lucien nu se mişcă, iese el. În

hol, patroana hotelului ia din vas, una câte una, crengile de liliac şi le pune pe braţ. 11 urmăreşte cu un zâmbet lung. Afară plouă. Picăturile îi cad în ochi.

Se prezintă la Ministerul de Război la ora opt a doua zi dimineaţă, trimite cartea sa de vizită lui La Boullaye. Aşteaptă pe culoar, pe un scaun. Ofiţerii trec de la un birou la altul, câte doi, câte trei, gălăgioşi, veseli. În sfârşit, un uşier vine şi-i spune că la Boullaye îl aşteaptă. Împinge uşa capitonată, bate din călcâie în faţa biroului impunător. Colonelul semnează nişte scrisorii parafă în mâna dreaptă, tampon cu sugativă în stânga.

— Ai noutăţi, Saganne?

— N i, domnule colonel. Vin să vă cer un serviciu personal.

— Despre ce este vorba? întreabă La Boullaye fără să ridice ochii.

— Fratele meu e elev ofiţer la Saint-Oyr. M-a anunţat că intenţionează să se căsătorească de îndată ce termină şcoala. Cer ca autorităţile militare să-i refuze autorizarea când o va solicita.

— Aveţi motive serioase să vă opuneţi acestei căsătorii?

— Foarte serioase, domnule colonel.

— Ar fi indiscret să vă întreb care sunt?

— Da, domnule colonel.

La Boullaye închide cutia parafei. Cu arătătorul bată în mapa de birou decorată cu frunze de aur.

— De când sunt în locul ăsta, nu trece o lună să nu vină cineva să-mi ceară ce-mi cereţi. De obicei, vin taţii.

— Tatăl meu se află în Madagascar, spune Saganne. Garantez că este de acord.

Colonelul îl priveşte atent o clipă; mişcă buzele ca pentru o nouă întrebare, renunţă:

— Am încredere în dumneavoastră, locotenente. Cum se numeşte tânăra?

— Marthe Vallin.

— Şi prenumele fratelui?

— Lucien.

La Boullaye îşi notează.

— Voi face tot ce trebuie. Ăsta-i tot ce voiaţi să-mi spuneţi?

— Da, domnule colonel.

— Atunci pe deseară, la Loredan. Dacă am timp să vin.

Saganne traversează bulevardul şi intră în braseria din faţa ministerului. Îi cere băiatului care se apropie târându-şi picioarele sub un şorţ mare, un ţap de bere, un toc şi hârtie. Aşteaptă din nou pe bancheta cu catifea roşie, cu mâinile sprijinite de masă. Gând băiatul îi pune în faţă, la dreapta ţapul pe un rotund din împletitură, la stânga călimara metalică, în mijloc trei foi de hârtie cu antetul braseriei ţes Trois Marronniers, îşi scoate burnuzul şi scrie cu scrisul lui citeţ:

Paris, miercuri 11 iulie 1912

Dragul meu.

Ies de la Ministerul de Război unde am cerut ca viitorul tău şef de corp de armată să-ţi refuze autorizaţia de căsătorie. Cererea mi-a fost acceptată.

Intenţionez să nu-i spun nimic Tatii despre asta, nici acum, nici altă dată.

Plec mâine din Paris, sau poimâine cel mai târziu.

Adio.

Fratele tău, Charles Saganne.

Îşi plimbă limba pe plic şi se duce să pună scrisoarea la colţul străzii Varenne. Din clipa în care scrisoarea a alunecat în gaura de tablă, se străduieşte din răsputeri să-l uite pe Lucien, să-l şteargă din minte. Îşi regăseşte reflexele pe care şi le-a cultivat la Saint-IIippoly tedu-Fort, atunci când se hotărâse să-l şteargă pe tatăl său din gândurile sale, din viaţa sa. Atunci tatăl său era călăul, şi

el victima. Astăzi călăul este el. O ştie: ceea ce a făcut repetă ceea ce a suportat el la şaisprezece ani.

Dar, ca să reziste, urmează aceeaşi cale: se retrage în spatele duritătii sale. Se întoarce la hotel să-şi pregătească conferinţa.

Fost ministru al Instrucţiei publice, vicepreşedinte al partidului radical-socialist, venerabil al Marii Loje din Franţa, preşedinte al Cercului Prieteniei coloniale, senator de Oran, unde un bulevard poartă numele tatălui său, Amédée Bertozza doarme.

Materia din care este făcut alunecă din vesta gri peste genunchi, spre ghetrele tot gri. Şi-a pus jobenul între pantofi, cu fundul pe jos, de parcă ar aştepta să i se arunce bani.

Dar lui Saganne i-ar trebui mai mult decât moţăiala acestui bătrân ca să se simtă dezamăgit. În spatele lui Bertozza, cincizeci de busturi aşezate pe scaune aurite trăiesc ceea ce le spune glasul lui. De trei sferturi de oră, Charles mânuieşte după plac aceste statui. Darul de orator este singurul pe care un om poate să şi-l descopere pe neaşteptate. La treizeci de secunde după ce a început să vorbească ştia că-i stăpâneşte pe aceşti oameni: orice le-ar spune, l-ar urmări. Acest adevăr are darul să-l ameţească: înţelege de ce actorii vor să moară pe scenă.

Înainte de a veni, şi-a lustruit cizmele. A întins crema, a lustruit cu o grijă de maniac, de parcă exista vreo legătură între demersul făcut pe lângă La Boullaye şi pielea cea frumoasă: ceva de şters sau, dimpotrivă, care trebuia făcut să strălucească. Încerca să-şi închipuie cu cea mai mare răceală reacţia lui Lucien: furie care strică tot, demisie de la Saint-Cyr, fugă cu fata; sau resentiment înghiţit, din care-ţi tragi răbdarea pentru viitoarele răzbunări; sau chiar supunere: ruptura cu Marthe, revenirea la normal. Niciuna dintre aceste ipoteze nu i se păreau probabile, niciuna de dorit, nici măcar, în mod

ciudat, ultima. Spera de la Lucien ceva neprevăzut şi măreţ care să şteargă dintr-odată zilele acestea mohorâte.

A sosit la Societatea de geografie cu degetele încă mirosind a cremă de ghete. Loredan, umflat de importanţă şi zgomotos ca un bondar, l-a luat sub aripa sa. Stând la uşă în întâmpinarea invitaţilor, a strâns mâini, a ciulit urechea ca să prindă numele pe care i le şoptea Loredan. Bertozza, din obişnuinţă, l-a îmbrăţişat după moda republicană: „Bravo, dragă, Franţa are nevoie de oameni ca dumneata”, înainte de a se aşeza în primul rând şi de a închide de îndată ochii. Bătrân crocodil parlamentar care, de dimineaţă până icara, fără a mai pune la socoteală şedinţele din timpul nopţii, onorează cu importanta-i persoană întruniri şi colocvii, comisii şi conferinţe, birouri lărgite şi comitete restrânse, ar crăpa de plictiseală dacă ar trebui să asculte tot. Un nedezminţit instinct îl trezeşte când apare ceva interesant.

Faimoasa Louise Tissot a sosit cu întârziere, pe când Loredan, sărind de la citate latine la proverbe din Franche-Compte, se străduia să-şi încheie introducerea. Tunică grej, turban înalt de o simplitate provocatoare, ochi mari, negri, iată ce a văzut Saganne de pe estradă. Ea s-a strecurat până în mijlocul ultimului rând şi s-a aşezat pe un scaun liber cu o discreţie care a făcut să se întoarcă toate capetele. Este singura femeie.

Fără îndoială, de aceea, de la început, ea este singurul auditor pe care-l distinge din turma care-i soarbe cuvintele. Nu o priveşte dar îi simte privirea aţintită asupra lui, exact pe gură şi gât.

A vorbit mai întâi despre Kudia, Tamanraset, centru de muncă şi cultură; l-a evocat pe Foucauld, dar nu pe Vulpi şi Sánchez; a descris îndelung tabăra hoggarilor şi pe şeful lor, nobilul Mussa; a scos bine în evidenţă atacul bandei berbere; a alunecat modest peste eliberarea sclavilor; a sărit cu totul peste Baculard; a înfrumuseţat

Toumbouctou, fluviul Niger, serbările negrilor; a omis fetele sudaneze oferite şi posedate; patima întortocheată a lui Geindroz pentru drăguţul Sama f a povestit fără detalii, ca şi cum ar fi fost un simplu martor, amputarea lui Takarit; a salutat întoarcerea la Tamanrasset, bucuria chaambanilor; a lăsat deoparte, desigur, scena din biroul lui Wattignies; la sfârşit a adus un omagiu'soldaţilor şi şefilor săi.

Se opreşte, ridică ochii spre nudurile din Adormirea Maicii Domnului care decorează plafonul. Trebuie să încheie cu Ghât. De aceea este acolo. Cum, de câtva timp, începuse să-i fie silă de cât de uşor îi face pe cei din faţa lui să înghită tot felul de adevăruri ciuntite, atacă brusc:

— Situaţia în Sahara centrală este proastă. La Ghât, în spatele frontierei tripolitane, şeful rebel Sultan Ahmud, susţinut puternic de turci…

La cuvântul Ghât, preşedintele Bertozza deschide ochii. De fiecare dată când Saganne îl repetă – de zeci de un, cu o voce sacadată – bate în braţul fotoliului.

Deodată, Saganne tace. Asistenţa aşteaptă. Atunci el anunţă cu glas scăzut, cu lin zâmbet:

— Am terminat.

— Bravo! Ah, bravo! strigă Loredan, dorind să imprime o notă de mare entuziasm, îi ridică mâna lui Saganne şi i-o flutură ca pe un trofeu. Fiecare, uşurat, aplaudă. În afară de Bertozza care bate darabana în joben; se pregăteşte să tragă spuza pe turta lui prin câteva cuvinte improvizate la sfârşit şi nu vrea nici să intervină prea mult. Saganne mulţumeşte: dă din cap, zâmbeşte de convenienţă, cum se face în astfel de ocazii. În sfârşit, după câteva false opriri, aplauzele încetează.

O tuse uşoară anunţă că Loredan va lua cuvântul. O lovitură pe care Bertozza n-o înghite.

Înainte ca nefericitul Loredan să înţeleagă ce i se întâmplă, preşedintele este în picioare, cu braţele ridicate,

cu atenţia sălii fixată pe el: provoacă şi opreşte de îndată un ultim val de aplauze, cu bunăvoinţa fermă a omului de meserie:

— Prieteni, sunt sigur că mă fac interpretul fidel al tuturor personalităţilor care au avut fericirea să se afle aici în această seară şi să trăiască, da, cu adevărat şi trăiască, epopeea…

Limbajul lui Bertozza e plin de floricele la orice oră. După ce i-a rostogolit pe Saganne în omagii, lansează o jerbă de stimă pentru tineretul înflăcărat, apoi depune câteva gânduri pentru ofiţerii care-şi sacrifică viaţa pe pământuri străine, pentru Imperiu, împotriva barbariei Sfârşeşte printr-o frază bine întoarsă despre ţara setei prin care i-a purtat oratorul şi răcoritoarele care aşteaptă alături.

La această invitaţie, toţi se ridică şi se risipesc mişcând scaunele. Loredan strigă că va spune şi el un cuvinte, doar un cuvânt, dar strădania lui se pierde în vacarm. În bibliotecă, unde s-a pus bufetul, sulurile cu hărţi, pachetele cu reviste legate cu sfoară, au fost înghesuite prin colţuri. Loredan s-a gândit la tot, doar să mătură şi să şteargă praful nu. Venindu-şi în fire după eşec, aleargă de la cm grup la altul, remorcându-l pe Saganne pe care îi ţine strâns de braţ şi, umflat de îngâmfare ca un cocoş de munte, aruncă în dreapta şi stânga „dragă prietene”, „dragă preşedinte”. Când vedeta sa e felicitată, îşi împinge bărbia înainte şi răspunde la locui locotenentului. Saganne reuşeşte să scape şi se cinsteşte cu o cupă de şampanie. În timp ce se retrage cu paharul, un bătrân de vreo şaptezeci de ani, cu un obraz rumen (dar privirea dezminte orice bunătate şi buzele îi atârnă ca o carne crudă), îi taie drumul şi începe cu o bădărănie mieroasă:

— Cunosc bine S ah ara, locotenente: Biskra, Tuggurt. Henri Ghéon m-a iniţiat, îi cunoşti pe prietenul

Ghéon? Nu? Ar trebui: un caracter puternic… Un spirit delicios.

Îşi netezeşte cu o mină îngreunată de inele vesta brodată, apoi mâneca lui Saganne.

— Că veni vorba de literatură, îţi primesc un articol pentru revista mea când vrei. Pagini de autenticitate directă… Ceva drăguţ…

În clipa aceea, Bertozza vine peste ei, îl elimină pe omul de litere ca pe un popic, îl împinge pe Saganne spre şemineu:

— Nu vă lăsaţi compromis de indivizi taraţi, locotenente, spune el râzând.

Apoi, serios:

— Trebuie să stăm de vorbă liniştiţi, domnule Saganne. Sunteţi liber ¡ruine la prânz?

— Da.

— Atunci pe mâine, la cercul meu, la prânz. Strada Vaugirard, numărul 38. Vă las, sunt aşteptat.

Face doi paşi, se întoarce:

— Aţi fost foarte bine, adineaori. Foarte bine.

Face cu ochiul, adaugă:

— Dubreuilh poate fi mulţumit de dumneavoastră.

Luând-o spre uşă, se loveşte de Loredan care vine să nună din nou mâna pe Saganne. Scapă de el zicându-i din fugă:

— Dragă, trebuie neapărat să ne vedem. Îţi dau eu de ştire. Acum mă aşteaptă preşedintele Consiliului. O Şterg.

— Un mare om de Stat! îi spune Loredan lui Saganne. Dar dumneata! Hai, încetează să faci pe modestul. Lumea strigă că te vrea, în gura mare, în dreapta şi stânga. Vino, vino, bate fierul cât e cald!

Saganne, pe care aluzia lui Bertozza la Dubreuilh l-a lăsat perplex, se lasă dus prin mijlocul unui culoar de zâmbete.

— Vi-l aduc pe erou! strigă Loredan. Şampanie

pentru’ tânărul nostru erou! Ah, scumpă Louise Tissot, spuneţi-mi sincer părerea dumneavoastră! Aventurile acestui tânăr nu fac să pălească toate romanele? Fireşte, în afară de ale dumneavoastră, în afară de ale dumneavoastră! Ce zăpăcit sunt!

Romanciera îl părăseşte pentru o clipă pe directorul de revistă cu gura sângerie, şi spune, întorcând capul spre Saganne»

— Cu siguranţă. Şi pe ale mele.

Apoi, lui Loredan:

— Mă veţi scuza că plec: trebuie să dau cronica pentru *Le Matin*.

Loredan se înclină adânc:

— Dacă este pentru lucru, doamnă, vă scuz din suflet! Ce fel de bijuterie ne-aţi brodat pentru săptămâna asta?

— N-am scris niciun rând, spune ea. De fiecare dată mă fură timpul, ca pe un elev leneş.

Vocea îi este ca şi persoana, lipsită de afectare. Întregul ei farmec stă în această naturaleţe. Nu etalează nimic, şi se pare că nu ascunde nimic.

Îi întinde mâna lui Saganne:

— Bună seara, locotenente. Conferinţa dumneavoastră m-a interesat şi aş fi fericită să vă revăd.

Nici în cuvinte, nici pe chipul ei care zâmbeşte nu-i urmă de politeţe gratuită sau cochetărie. Francheţea îi place lui Saganne. Răspunde precis şi sincer:

— Mulţumesc. Şi mie.

Ea se îndepărtează, escortată de bătrânul crai. Plecarea ei e marcată de o tăcere pe care Loredan se grăbeşte s-o umple.

— Dragul meu, te-a plăcut! crede-mă, pun pariu, în materie de femei mă pricep.

Ultimul sfert de oră este penibil. Ca să evite dezordinea, Loredan s-a aşezat de pază la uşă şi agaţă pe

fiecare când vrea să plece:

— N-o să ne lăsaţi chiar acum! Vreţi o cupă? Vreţi o madeleină? Sunt de la Poire-Blanche, furnizorul duceselor…

Când Saganne îşi ia şi el rămas bun, îşi frânge mâinilei

— Dumneata nu, dumneata nu! Nu mă lăsa singur! Mergem să cinăm, mergem la spectacol, la fete, dacă vrei: am o adresă grozavă; sunt văduv.

Se agaţă de el cât ţine scara. La ieşire, Saganne trebuie să-l împingă ca să-i dea drumul de mânecă.

Afară s-a făcut noapte. Cortina cade din nou ascunzând mascarada. Saganne merge de-a lungul faţadelor bulevardului Saint-Germain. Aceste imobile de piatră sunt cetăţi de necucerit. Depinde numai de el să simtă că-şi face ucenicia de om de seamă. Are de ce: succesul ca orator, laudele pe care le-a primit, prânzul de a doua zi cu puternicul Bertozza. Dar nu se îmbată cu spuma asta, nici măcar ca să se distreze: e prea multă şarlatanie în toate acestea.

De cum gândul îi ajunge la Lucien, îl alungă, se biciuie, se forţează să-l mute la altceva. Altceva înseamnă un vis pe care de obicei îl socoteşte irealizabil şi pe care astăzi şi-l imaginează posibil: să părăsească armata, familia, Franţa, Europa, să rupă hamul, să devină liber, răspunzător doar de el: colon în Maroc. Un măgar, un hârleţ, un bidon; de la răsăritul până la apusul soarelui să defrişeze pământul, să sape puţuri, să plantele. Seara să se odihnească, privind înserarea. Să mănânce când îi este foame, lângă o fată tăcută. Să-i vină somnul. Să se afunde în el.

Nu-l aşteaptă nimeni. Totuşi merge repede. Printr-o poartă dată în lături, zăreşte o curte cu pavaj frumos, cu portocali în vase mari, un vitraliu deschis, două lămpi aurite în formă de torţă în care fluieră gazul, ferestre

înalte, opacizate de perdele cu desene, lustre, siluete elegante care valsează. Nu încetineşte pasul.

Într-o braserie, îşi comandă un homar rece, pentru că n-a mai mâncat aşa ceva şi bere pentru că-i e poftă. De fiecare dată când înalţă capul, îşi vede, în oglinda gravată, figura răsărind în mijlocul unei frize cu nuferi şi bâtlani. Are o expresie de lup pe care o mai şi accentuează strângând din buze.

Cercul lui Bertozza este o copie după cele englezeşti. Ăcajuul reflectă o lumină vărgată şi zgomotele se sting în damasc. Un maître *d'hôtel* deferent care merge de-a-ndărătelea, ca un crab, îl conduce pe Saganne printr-o galerie străjuită pe toată lungimea de biblioteci cu grilaj. Pe banchete capitonate, membrii cercului îşi dorm viaţa, cu monoclul pe piept. Alţii, în picioare, răsfoiesc de sus ziarele risipite pe o masa acoperită cu o faţă de masă cu volan. Bertozza n-a sosit dar salonul privat pe care l-a reţinut este gata. Maître d'hôtel împinge uşa, se înclină în faţa lui Saganne, se interesează de ce ar dori acesta şi, cum locotenentul nu vrea nimic, se retrage. Masa este pusă simplu. O sticlă de apă minerală deschisă arată locul preşedintelui. Deasupra şemineului, Orfeu, cu un picior în aer, ciupeşte corzile lirei. Cu mâinile la spate, timp de cinci minute, Saganne poate să admire grădina, grota de ciment, nimfele înălţate pe piedestale.

De cum intră pe uşă, Bertozza este ca la el acasă, sparge liniştea, umple atmosfera cu o voioşie brutală j

— Ţi-e foame, desigur, locotenente. Ia loc, te rog.

Se aşază, îşi desface şervetul, pune laba pe braţul lui maître d'hôtel, care s-a strecurat în urma lui.

— Armand, o să-i serveşti prietenului nostru pateu de Strasbourg şi becaţinele casei. La ele, o carafă de şampanie, vin sec. Pentru mine, merâuciu prăjit.

Îi dă drumul bătrânului servitor, şi către Saganne *i*

— Am devenit adeptul prescripţiilor dietetice. Am

găsit asta la antici: eşti ceea ce mănânci. Dar nu impun nimic: toleranţa, înainte de toate.

Are sprâncene de drac, ochiul parcă din carne de moluscă, mâinile acoperite de blană neagră până la a treia falangă.

Saganne îi dispreţuieşte în general pe politicieni. Din Bertozza n-a reţinut decât peroraţia înflorită din ajun şi aluzia ironică la adresa lui Dubreuilh. Se aşteaptă la vorbe învăluitoare de om viclean care trage sfori. Descoperă o brută, care-i dă drumul, fără ocoliş:

— Întâi de toate, un lucru, locotenente: operaţiunea Ghât nu se va face. Anul trecut era momentul pentru această lovitură: Dubreuilh ar fi avut atunci şi Ghâtul şi cele două stele. În prezent e prea târziu.

Ca să replice, Saganne pune jos tacâmul:

— Dacă nu ocupăm Ghâtul, domnule Ministru, Tussili, apoi Hoggarul vor cădea. Toată opera noastră va fi măturată. Popoarele care s-au aliniat sub steagul francez vor fi masacrate…

Bertozza, care l-a privit în timp ce vorbea, cu o mutră amuzată, îl întrerupe:

— Domnule Saganne, te interesează într-adevăr kilometrii aceia pătraţi de piatră şi pumnul acela de nomazi?

Cinismul lui are asupra lui Saganne efectul unui scuipat aruncat la picioarele lui. Se trage brusc înapoi.

— Uşurel, locotenente, reia Bertozza. Te-am cântărit ieri: n-ai să mă faci să cred că oşti dintre militarii care refuză să gândească. Îţi pasă de i assili? este legitim, în situaţia dumitale. Eu – vocea i se umflă – mă gândesc la Imperiu; la Imperiu şi la interesele superioare ale ţării. Mâine, ca să facă faţă războiului care o ameninţă, Franţa va avea nevoie de toate resursele. E o datorie de patriot să înţelegi asta: timpul. aventurilor a trecut. Astăzi trebuie să ne întărim cuceririle ca să le exploatăm cât mai bine.

— Ce vreţi să spuneţi? întreabă Saganne. Părăsim Sahara?

— Nu, zise Bertozza, cu seninătatea celui care a imaginat această ipoteză, şi, după ce a reflectat, a respins-o. Dar, dacă sunt ascultat, vom înceta să investim eforturi şi oameni în acest deşert. Pentru cât ne dă, am făcut destul. Dubreuilh e un soldat valoros, în spiritul bunei tradiţii franceze. Dar epoca oamenilor ca Dubreuilh s-a încheiat… Te şochez, locotenente? Adevărul este şocant.

Se ridică şi se duce să se sprijine de şemineu, cu degetele mari înfipte ea nişte cleşti în vestă. Saganne rămâne singur cu nasul în becaţe.

— Locotenente, am o propunere pentru dumneata. Compania franco-algeriană pentru alfa, pe care o prezidează cumnatul meu, îşi întinde pe zi ce trece domeniul. Avem nevoie de un director întreprinzător, ca să-i dăm toată amploarea cuvenită, de cineva care să se descurce şi pe teren şi în birouri…

A întrecut măsura: Saganne împinge scaunul. N-o să mai asculte elucubraţiile insultătoare ale acestui mistreţ. Bertozza prevede reacţia, întinde braţul, îl opreşte cu mâna:

— Nu răspunde acum. Îţi ofer o situaţie de zece mii de franci. Eşti inteligent. Ai la ce să te gândeşti!

Totul e atât de indecent şi de tâmpit că Seganne uită ofensa şi izbucneşte în râs. Obrăznicia lui nu-l tulbură pe Bertozza; se pune şi el pe râs, ca Saganne: gura i se cască, burta îi saltă. Râde până în momentul în care îşi dă seama că locotenentul se îndreaptă spre uşă. Atunci îi aruncă:

— Locotenente, nu pleca fără să-ţi arunci ochii pe ziarul care l-am adus pentru dumneata.

Ia de pe şemineu Le *Matin*, pe care l-a pus acolo când a intrat, şi-l flutură cum faci cu o trufanda pentru a îmbuna un copil încăpăţânat.

— Louise Tissot îţi consacră toată partea de jos. Este

o onoare rară. Priveşte titlul: „Arhanghelul eliberator”.

Saganne e cu mâna pe clanţă. Se întoarce.

— O să-l citesc în altă parte. La revedere, domnule.

La primul chioşc, cumpără cotidianul, vede de la cea dintâi privire articolul încadrat pe prima pagină, începe să citească, stând sub un castan. La început citeşte atent, apoi din ce în ce mai repede, sărind cuvintele, frazele: „E un ofiţer francez. Unul dintre acele fiinţe înflăcărate care a ales Africa pentru a-şi consuma surplusul de energie al tinereţii. Un zâmbet deschis dezvelind dinţi sănătoşi; o mustaţă în vânt; ochi foarte limpezi, decoloraţi de soarele deşertului şi pe care nimic de aici înainte nu-i mai sperie. Vă voi spune numele lui: îl cheamă Charles Saganne. Pentru fiecare dintre cei ce au asistat la conferinţa pe care a ţinut-o sub egida Societăţii de geografie, acest nume va fi ca o sfidare a tuturor îndoielilor, a încuviinţărilor laşe, a înfrângerilor… Ne-a povestit, aşa cum aţi face despre o plimbare la Bois, cum în inima Saharei, mergând în fruntea unei mâini de indigeni devotaţi, a oprit o caravană cu sclavi. Era singur, rătăcit în acele teritorii imense, unde niciun european… Erau cu rezervele de hrană pe sfârşite; apa, preţioasa apă, se clocise. Raţiunea îţi spunea să te întorci… Bărbaţii, femeile, copiii pe care-i eliberase tremurau încă de frică dar şi de recunoştinţă; întindeau spre el… Atunci locotenentul n-a mai şovăit. Sărmanele fiinţe fuseseră smulse din pădurea sudaneză; îi va duce înapoi. Nemaigândindu-se la pericole, la oboseală, făcând să tacă în el prudenţa ca să-şi audă mai bine vocea sufletului… Tombouctou… Ce-s o mie de kilometri de deşert, când eşti răspunzător de libertatea… Afirm că acest tânăr este un erou… Rupturile, spaţiile în care alţii se pierd, dar pe care eroul le adună şi le parcurge, cum face şi poetul… Eroismul şi poezia au aceeaşi sursă: credinţa în om, lupta împotriva forţelor neantului… Charles Saganne, simbol, o, cât de viu, a ceea ce geniul

francez are ceva mai elevat…”

Saganne cade pe o bancă, strivit de revărsarea aceasta cu care este asociat, cu litere mari, pe prima pagină, numele lui. Furia o să-l năpădească peste vreo două minute. În această clipă ceea ce-l copleşeşte e gândul următor: Bertozza l-a tratat ca pe o târfă pe care o cumperi. Louise Tissot ca pe o târfă pe care o vopseşti cum îţi place. Nu poate fi cu totul lipsit de vină că lumea se poartă aşa cu el: o parte din el a meritat-o.

Capitolul x

Ajungând în faţa clădirii mari cu vitralii cenuşii în care se află birourile ziarului *Le Matin*, pe bulevard, dincolo de Operă, Saganne fierbea de indignare, numai bun să-i servească doamnei Tissot ce credea el despre talentele ei. S-a lovit de insolenţa unui trepăduş care-şi curaţa unghiile în spatele unui birou de primire din lemn scorojit. Luat de guler, maimuţoiul, căruia îi pierise cheful de zeflemea, a bâlbâit: „Domnişoara Tissot nu vine niciodată la ziar; îşi scrie cronicile acasă şi le trimite prin curier”. Trântit în scaun, a dat drumul adresei: strada Jacob, numărul 18.

Sub bolta imobilului, un fel de ţăran împarte nişte coji iepurilor. În saboţi, picioarele îi put în rafale. Saganne îl întreabă de apartamentul Louisei Tissot.

— N-o să vă primească, spune moşul, şi închide coteţul.

De la cercul lui Bertozza la birourile ziarului *Le Matin*, de la birourile ziarului *Le Matin* până în strada Jacob, Saganne a făcut două ore. Cu această plimbare, mânia care l-a cuprins după citirea articolului s-a spulberat: peste Paris domneşte o lumină aurie parcă inteligentă, care-i influenţează dispoziţia. Totuşi n-a renunţat să-i spună părerea lui acestei neruşinate şi, acum că-i aproape de ţintă, n-o să se împiedice de cerberul ăsta în halat de lucru.

— Te întreb unde-i apartamentul doamnei Tissot, repetă el.

— Ce încăpăţânat! spune omul. Vă zic că la ora asta lucrează. Nu trebuie deranjată: ăsta-i ordinul.

Spre sfârşitul frazei totuşi, văzând aerul ameninţător al locotenentului, schiţează un gest peste umăr, arătând curtea.

Saganne intră sub boltă. Ajunge într-un parc. La poarele unui fag, o capră paşte iarbă. Lumina soarelui tremură prin cărpiniş. Casa e o parodie a stilului secolului al XVIII-lea: naiade prin nişe, acoperiş cu pante complicate, cu jgheaburile streşinilor de plumb. Petele de umezeală au şters lustrul acestui Trianon de prost gust. Obloanele sunt pe jumătate închise. Trage de lanţul clopoţelului. De îndată, de parcă ar fi pândit în spatele uşii, o femeie zdravăn clădită, travestită în subretă, îi deschide cu degetul la gură.

— Sunteţi militarul pe care l-a anunţat ziarul prin telefon?

— Nu ştiu dacă m-au anunţat, dar vin într-adevăr de la *Le Matin*. Aş vrea s-o văd pe domnişoara Tissot.

— Dacă sunteţi dumneavoastră, urmaţi-mă. Dar încetişor.

În antret sunt cărţi peste tot: în rând pe partea de sus a doua bufete mari, în teancuri nesigure pe scaunele din pai, pe jos, în teancuri prăvălite. Pereţii sunt căptuşiţi până sus, până-n plafon, cu caricaturi şi crochiuri, aproape toate cu dedicaţie, atârnate în ordinea primirii.

Ducându-şi din nou degetul la buze, matroana deschide o uşă, se dă la o parte din faţa lui Saganne şi o închide după el.

Mai întâi nu vede nimic. Singura lumină, aceea a zilei, cade pe el, accentuată de perdelele de fai. Face trei paşi fără să iasă din această rază: fascicolul lipicios pare să-l urmărească. Fundul camerei e domeniul maselor

nedistincte, tivite cu roşu. E sigur că cineva vrea să-l impresioneze cu primirea asta. Nu-l supără, dimpotrivă. Tuşeşte uşor, apoi, neprimind niciun răspuns, înaintează mai departe.

Când o vede, se află încă pe jumătate în lumină. Stă culcată de-a curmezişul patului înalt, provincial, înfundată în aşternut, cu şuvoiul de păr negru, cu un braţ peste piept, cu mina căzută peste coapsă, lângă celălalt braţ, cu un picior atârnat. E goală. Doarme. Doarme de-adevăratelea. Are dovada, stând acolo, uluit: nimeni nu poate să simuleze atâtea minute un somn aşa de liniştit.

Se trezeşte cu aceeaşi naturaleţe, fără să încerce să-l facă să creadă că nu-l vede şi fără să mimeze surpriza. Deschide ochii, îl contemplă cu privirea aceea goală cu care revii la realitate. Piciorul care atârna se trage, apoi mâna pipăie în căutarea cuverturii: Prima mişcare conştientă este să-şi oprească acest pudic gest reflex

— Am adormit, spune ea. Îţi regizasem o primire şi am adormit.

Nu şi-a acoperit trupul, vocea nu-i este alterată. Aparent nimic nu-i este mai familiar decât să primească goală, necunoscuţi. Totuşi Saganne e sigur că situaţia este tot atât de stânjenftoare pentru ea cât este pentru el de o noutate provocatoare. Ea simulează lipsa de pudoare împotriva ei însăşi, secundă după secundă. El îşi stăpâneşte din ce în ce mai greu gâfâitul. Are impresia că respiră tot aşa de zgomotos ca un câine mort de sete.

— Vrei totuşi să rămâi? întrebă ea în sfârşit.

După voce s-ar zice că nu-i sigură de răspuns.

Îşi smulge hainele cu gesturi largi, pantalonul, apoi pantofii care ies greu, capa care se prăvăleşte peste umbra unui scaun ca un liliac uriaş, butonii dolmanului, unul câte unul, până la gât, şosetele, în trecere, cămaşa cu poate care fâlfâie când o scoate pe cap. Gol, are pielea închisă. Acum femeia primeşte lumina. Înainte de a face un fel de

plonjon care să-l proiecteze peste ea, se întreabă cum a putut soarele să-şi schimbe aşa de repede poziţia. Ea îl ia de mână:

— Am scris articolul ca să te fac să vii, spune. Dar nu ştiam dacă vei veni într-adevăr.

El vede gâtul brăzdat de riduri fine ca şi cum nişte sforicele i-ar fi pătruns în carne. E mai în vârstă ca el dar, de îndată ce zâmbeşte, întinereşte cu o iuţeală extraordinară. Pune un genunchi pe marginea patului, se înfundă în saltea, simţindu-i învăluitoarea moliciune. Ea a ridicat o mână şi-i mângâie orbeşte obrazul, de la frunte ia bărbie.

— Fii drăguţ, spune, pentru că mi-e foarte frică.

În dragoste, Louise ştie ce vrea. Ceea ce vrea este gestul blând, încet, aproape cast. N-are nicio idee, niciun respect, în orice caz, pentru ce trebuie să facă o femeie în pat. Cât despre Charles, ceea ce vrea el este simplu: s-o aibă pe femeia în faţa căreia a stat uluit, ca un câine brac, timp de zece minute. Se luptă. El, cu o încăpăţânare grea, cu gleznele arcuite, cu toată puterea adunată în mijloc; ea, alunecoasă, cu atingeri şi sărutări apăsate. El nu e vesel. Ea, da. El e împărţit între animalul care aleargă şi îngerul, în culise, cu pleoapele strânse. Ea e în întregime transportată, fără nicio parcelă de conştienţă lăsată în urmă. El se supără, se roagă, ameninţă. Ea îi strecoară în ureche mici cadouri exasperante care să-l întârzie:

— Vreau să te privesc. Eşti frumos. Trupul ţi-e şi mai frumos ca faţa.

Nu cedează şi-până la urmă el se risipeşte pe coapsa ei, furios mai întâi, apoi înseninat de uşurare, mai la urmă ruşinat şi foarte liniştit.

Lupta încetează. El n-o reia. Când Charles îşi revine din zăpăceală, nu mai e atât de prost. În loc să pregătească un nou asalt, se lasă în voia Louisei. E răsplătit. O îmbrăţişare reuşită e o poveste submarină: loc în care

ruptura nu are ce căuta. Adăugaţi mirosul de blană de urs, balansul hulei, prăpăstiile întrezărite. Nimic mai înviorător Ieşi din această baie prin somn şi întinderile lui.

Charles s-a trezit fericit, legat de fericire prin apăsarea uşoară a cearşafului pe piept: în moale şi trainic. Louise e aşezată la birou, îmbrăcată într-un chimonou pictat cu dragoni de aur. Îi vede cotul care se depărtează de bust, revine brusc, se depărtează iar. Lucrează aplecată pe manuscris ca un cizmar deasupra pantofului. Când întoarce puţin faţa, o şuviţă de păr i se leagănă pe obraz. Din penumbră, frumuseţea ei e ca o acuarelă: planuri întunecate şi luminoase care se întrepătrund. El n-o posedă, o împresoară. Ea nu l-a schimbat, l-a admis.

În cameră, peste mobilele de culoarea mierii domneşte o dezordine de rulotă; bibelouri, borcane de fard desfăcute, cutii pline cu panglici, cu bolduri, cu creioane, flori uscate, pietre, cristaluri, reviste deschise, invitaţii, mănuşi desperecheate, şaluri aruncate la întâmplare. Ar trebui să deteste această boemă pe fond burghez. Când colo, e puţin spus că se obişnuieşte cu ea: îl încântă.

La primul gest pe care-l face – să-şi pună mina sub cap – ea se întoarce. Dragostea a întinerit-o şi a marcat-o; tonuri luminoase îi circulă pe sub piele, doar ochii îi sunt încercănaţi cu albastru.

Îi arată o gustare şi o carafă puse pe o tavă lucioasă, în faţa foilor ei:

— Ţi-e foame?

Îşi lasă picioarele jos din pat şi se apleacă să-şi ia pantalonii.

— Aş prefera să rămâi gol, spune ea. Doar dacă asta nu te deranjează pe dumneata?

Se apropie de ea, gol. O sărută pe păr. Ea îl prinde de talie şi îi întinde o aripă de pui. El muşcă din carnea rece. După aripă, face să dispară un picior, două pahare mari de vin, un măr. Louise îl încălzeşte pe ambele feţe e cu o

mână pe spate, cu obrazul lipit de pântec; îmbucăturile pe care le înghite el coboară până la urechea ei.

Dacă-i adevărat că începi să iubeşti după ce ai luat această hotărâre, atunci în acele secunde el a făcut pasul. L-a făcut cu gravitate, conştient că-i o nebunie.

Ea s-a depărtat puţin şi-i zâmbeşte:

— Suntem drăguţi aşa, amândoi. Suntem amuzanţi, nu găseşti v

El îşi dă scama, nu ştie după ce, poate pur şi simplu după felul în care-i rămân buzele întredeschise, că ea tremură de frică. I-a plăcut mult că i-a rezistat, că s-a apucat de lucru de cum el a adormit, i-a plăcut mult că prima ei frază a fost să-l întrebe dacă-i este foame. Acum îi place că e slabă şi că nu se ascunde. Tot ce vine de la ea găseşte drum spre inima lui.

— Ce vei face? întreabă ea.

— Rămân cu tine.

Şi lui îi este frică, o curioasă frică cerebrală, abia percepută. Şi de frica asta se leagă luciditatea. Toată viaţa lui, tot ce a făcut, ceea ce este, are impresia că se află în mână în faţa lui, cum ţii o carte de joc înainte de a o arunca.

— Mă duc să-mi iau lucrurile de la hotel şi, într-o oră, sunt aici, spune el.

— Pentru câtă vreme?

El nu răspunde. Ea îşi trage mina de pe talia lui, nu-l mai priveşte, se întoarce la manuscrisul pe care-l răsfoieşte.

De cum nu-l mai atinge, totul i se pare deodată ireal lui Saganne, de necrezut: camera în clarobscur, această femeie care-l aştepta oferindu-i-se, chipiul lui pe jos, pe covor, alături de o botină descheiată, propria sa goliciune. Se trage îndărăt cu un pas, se duce spre pat.

— Unde te duci?

Ea a strigat; strigăt scurt, fără ecou.

— Să mă îmbrac, spune el.

— Şi apoi, vei pleca?

S-a întors şi o priveşte, cu picioarele uşor depărtate, cu braţele atârnând pe lângă trup.

— Voi face ce vrei tu, spune el.

Se culcă din nou.

Saganne se întoarce la hotel ca un somnambul. De abia a deschis uşa că patroana a ieşit de după perdea şi-i pune în mină un plic maro, sigilat cu ceară. Cu un deget, îşi răsuceşte cochet cârlionţii de pe ceafă şi-i explică că un militar i-a adus acest plic, spunându-i să i-l dea în mină. Saganne priveşte fără să vadă, ascultă fără să audă, desface maşinal sigiliul şi citeşte fără să înţeleagă:

„Nu prea speram; acum nu mai am nicio speranţă…”

Nu mai citeşte, învârteşte în mână scrisoarea, plicul, apoi, ceva mai cu picioarele pe pământ, *o* întreabă pe femeie:

— Ce-mi spuneaţi?

Ea repetă cu o voce răspicată ca pentru a convinge un cm beat.

— Bine, spune el. Mulţumesc.

Se întoarce la hârtie, caută semnătura, descifrează L.B. traduce „La Boullaye”, se gândeşte „Nu-i Lucien, deci este despre Ghât”, zâmbeşte persoanei drăguţe care-l priveşte şi ia scrisoarea de la început.

„Nu prea speram; acum nu mai am nicio speranţă. Nu numai că treaba n-o să se facă, fără vreun miracol, dar serveşte şi de pretext unora ca să ceară mutarea prietenului nostru. Lupt să parez această lovitură. Întoarce-te la baza dumitale. Inutil să vii să mă vezi; n-aş putea să-ţi spun mai mult şi vizita ar fi interpretată într-un sens defavorabil intereselor prietenului nostru l. B”.

O clipă stă împărţit parcă între mireasma Louisei pe care-o mai simte pe degete şi înţelesul scrisorii pe care o ţine cu ele. Nu mai gândeşte, înjură: „La dracu’, la dracu’,

la dracu'!" Când a terminat spune: „Ticăloşii, ticăloşii, ticăloşii!" Cel mai tare îl ţine de rău pe Dubreuilh. Pe ceilalţi, pe Bertozza, pe La Boullaye, clica celor care în vârtejul altor griji, aproape indiferenţi, contribuie la distrugerea cauzei Saharei, i-a considerat totdeauna nişte marionete. Dar în Dubreuilh a crezut. Cel puţin a vrut să creadă în personalitatea lui de şef care ştie să folosească oamenii şi situaţiile şi, pe căi ocolite, să-şi împingă înainte pionii.

Şi acum are dovada că Dubreuilh este un naiv, un sărman bătrân soldat incapabil să-şi potrivească visurle cu realitatea, o fiinţă făcută din pretenţii şi aparenţe, un mitoman, un tâmpit. Nu-l iartă că l-a amestecat în această bufonerie botezată misiune, făcându-l să creadă, crezând el însuşi, că fructul era copt, când acesta putrezise. Când faci pe şeful, trebuie să câştigi, de nu, la gunoi.

Patroana hotelului îi întrerupe şirul răbufnelilor, întrebându-l:

— Aţi primit veşti proaste?

Sprijinită de ghişeu, cu braţele cerc în jurul sânilor, îi face ochi dulci. Iată măcar o fiinţă care nu trişează. În mod hotărât le preferă bărbaţilor, pe femei.

— Pregătiţi-mi nota, spune el. Plec. Dacă soseşte vreo scrisoare, v-aş fi îndatorat dacă aţi trimite-o pe strada Jacob la numărul 18.

— Locotenente, am şampanie la gheaţă. Dacă v-ar plăcea să luaţi cina cu mine, aş face-o din toată inima.

A remarcat şi înainte că reţine ea niciodată interesul doamnelor atunci când vine de la o iubită.

— Vă mulţumesc, spune el. Am promis în altă parte.

Noaptea e liniştită. Ghât este la mii de kilometri. Lucien în altă lume. Pe strada Jacob, sub fag, nu mai este nicio capră. Saganne intră în camera Louisei pe fereastră: glumă veselă de îndrăgostit.

Ea e tot la birou. Îi interzice să se apropie şi declară

că trebuie să termine capitolul. Opreliştea nu ţine. După cinci minute, lasă tocul, traversează camera, dispare prin uşa din spate cu un laconic „Mă întorc”.

Se culcă. Nemişcat în pat, îşi descoperă pasiunea ca pe o pândă simultană din mii de unghiuri. Ascultă, de cealaltă parte a peretelui, apa transvazată, apoi o aude şiroind din burete pe piele: delicii ale aşteptării.

Nimfa apare din nou, aleargă, se ascunde lângă el, rece în unele locuri, caldă în altele. Sunt încă neobişnuiţi unul cu celălalt, în contratimp din prea multă delicateţe, neghicindu-şi încă dorinţele. Şirul micilor nepotriviri formează între ei o legătură aspră memorabilă: cunoaştere şi recunoaştere.

Louise adoarme prima. El o priveşte îndelung, sprijinit într-un cot, apoi îşi pune capul pe pernă simetric cu al ei, din profil. Când se trezeşte camera, cu obloanele închise, e cufundată în întuneric. Ridicată în pernă Louise ţine cu amândouă mâinile, foarte aproape de ochi, un ceas. Îl lasă din mână, dă la o parte cearşaful să se scoale. El întinde braţul, îl pune peste ea, peste mijloc, ca o bară.

— Mai stai, spune.

Are limba împleticită de somn. În care se vădeşte brut instinctul proprietarului: încredere deplină a bărbatului care a dat valoare unui lucru bun prin întrebuinţarea dată.

Louise reacţionează ca o vulpe prinsă în capcană i

— Lasă-mă! îi şopteşte şuierat.

Se rostogoleşte, alunecă şi, tot luptând să se elibereze, cade aproape din pat. Se ridică, aprinde o lampă, începe să umble prin cameră. El rămâne culcat pe burtă, cu capul pe pernă. Datoria lui este să nu lase fericirea să se risipească. Acum când ea a dezertat, el e singurul ei depozitar. Cu ochii închişi, greu, cald, clocește iubirea lor.

Când, complet treaz, se ridică şi se sprijină de tăblia

ornamentată a patului, Louise, legănându-se din şolduri lângă şemineu, aplecată spre oglindă, îşi face ochii. Îi prinde privirea şi spune fără să-şi întrerupă ocupaţia minuţioasă:

— Am o întâlnire la ora zece.

— Nu te duce, spune el.

Nu-i răspunde. Când a terminat cu ochii, se aşază pe un taburet, cu chimonoul strâns în jurul picioarelor şi începe să-şi perie părul, cu capul plecat la dreapta, apoi la stânga, exasperantă ca un metronom.

El se răzbună încercând să fabrice o versiune sordidă a poveştii lor. În ritmul periei, îşi repetă: „O romancieră – între două vârste – care să schimbe peisajul vrea – m-a-ntărâtat ca o puicuţă – eu am distrat-o o lecuţu – scara bunuţă”.

Ea lasă peria; el sare din pat:

— Îmi dai voie să mă spăl?

Se simte suplu şi puternic, o fiinţă armonioasă în spaţiu. Această satisfacţie fizică se opune unui soi de amărăciune care-l apasă de câteva clipe. În baie, o cană cu apă se încălzeşte pe soba de faianţă. Sub un geam pe jumătate boltit, cada de aramă stă pe picioare cu gheare. Ia cana, face un pas peste cada şi o toarnă peste el, stând aşa, în picioare. Când Louise apare în uşă, cu părul fluturând, cu o expresie de disperare aiurită pe faţă, ca-n măştile de tragedie, el continuă să se spele. Apoi înhaţă un prosop de pe bara de bambus, se frk: –ţionează viguros şi se îndreptă spre cameră.

— Pleci? îl întreabă.

Trece prin faţa ei, smulge cu o mină ţoale hainele deodată de pe scaun, le pune pe pat. Se aşază şi ia o şosetă. În clipa următoare, Louise e la picioarele lui. pe care literalmente, le sărută

Saganne are limite în înţelegere. Cu toate orele pe care le trăise şi care-l mişcaseră adânc, fără să-şi dea încă

seama, multe din cele omeneşti îi sunt străine. Gestul Louisei îl îngheaţă, ca depăşind orice normă. O prinde ca într-o menghine de umeri, strigă:

— Ah, nu! NU!

Ea alunecă în jos, i se agaţă de glezne. Cum r. u poate s-o ridice, încearcă să păşească peste trupul ei. Dar ea îl ţine bine: cade peste ea, o loveşte în cădere cu genunchii în spate, apoi, făcând eforturi s-o scape de greutatea lui, o loveşte iar, o calcă în picioare.

Din nou în echilibru, fâstâcit, prostit, se nelinişteşte’s

— Te-am lovit tare?

Louise e pe jos, cu picioarele întinse, sprijinită în braţe, Nu apucă mâna pe care el i-o întinde, se scoală singură, cu mişcări pe care nu încearcă să le facă graţioase.

Se întoarce spre pat, şi-şi ia şosetele. Louise se îmbracă şi ea, mergând încolo şi-ncoace, prin cameră. E gata înaintea ei şi se duce în faţa ferestrei. Uniforma lui miroase puţin a neaerisit. Peste câteva minute vor ieşi, vor regăsi strada, lumea. Totul se va termina: lui Saganne i se pare logic şi absurd.

— Ştii, spune ea, dacă n-ai fi venit, aş fi venit eu la tine la hotel. Îi telefonasem lui Loredan ca să-i cer adresa.

Vocea ei e blindă. Totuşi el nu se întoarce. După un timp, simte pe umăr mâna Louisei.

— Ce trebuie să fac, ce trebuie să spun ca să nu mai fi supărat? întreabă ea.

— Nu sunt supărat Nu înţeleg nimic din felul tău de a te purta.

— Să înţelegi ce? Am treizeci şi nouă de ani şi tu pleci peste două zile.

A venit şi s-a aşezat în faţa lui, îi vine până la piept, căci e mai înalt decât ea cu un cap. E nespus de frumoasă, cu părul răsucit, cu obrazul ivindu-se din rochia de un roşu-închis.

— Nu te duce la întâlnire, spune el.

— Dacă-mi opresc viaţa pentru tine, cum voi trăi peste două zile?

— Astea-s vorbe, spune el. Apoi: Şi eu cum voi trăi?

— Tu ai Sahara…

— Sahara nu-i o groapă: de acolo vii, te întorci.

Ea se dă puţin pe spate ca să-l privească mai bine, zâmbeşte:

— Eşti tânăr şi bun, îi spune. Aproape tot atât de bun pe cât de frumos.

Tonul acesta de văduvă nobilă şi nostalgică îl, scoate pe Saganne din rezerva lui.

Ascultă, Louise, avem două zile, poate trei. O să le trăim. O să le trăim, auzi? Du-te la întâlnirea aceea! Eu aştept. Aştept.

Trăiră două zile ca doi pisoi într-un coş. Când Louise se aşeza la masa de lucru, el scotocea prin cameră sau stătea culcat privind-o. Nu făcea nimic în afară de dragoste. Se plictisea uneori, dar conştiinţa îi era liniştită, în fiecare minut învăţa câte ceva. Printre altele, că a te lăsa în voia fericirii e o virtute care se cultivă, ca şi celelalte, şi nu-i mai puţin anevoioasă.

Servitoarea punea în faţa uşii tăvi cu mâncare şi venea să ia resturile şi textul înnegrit de Louise, pe care-l ducea dactilografei. Când suna telefonul, ea răspundea – îi auzeau vocea răguşită – că domnişoara trebuie să stea în casă din cauza unei răceli. De fiecare dată îi apuca un râs nebun pe care şi-l înăbuşeau în aşternut.

În dimineaţa zilei a treia, Saganne hotărî că Sahara o să-l mai aştepte două zile. Dată fiind durata şi riscurile călătoriei Paris – Tamanrasset, patru zile în plus sau în minus nu contau. Dar spre sfârşitul după-amiezii, servitoarea bătu la uşă.

— A fost adusă o scrisoare pentru domnul, şopti ea de partea cealaltă a uşii. Ce fac?

Charles îşi puse un halat de-al Louisei, deschise şi luă plicul. Era scrisul lui Lucien. Inima începu să-i bată. Înainte de a rupe plicul, se aşeză în fotoliul din faţa şemineului.

Ca şi în prima scrisoare, erau două rânduri scrise strâns în susul foii: „Am pus-o pe Marthe la curent cu demersul tău. S-a înecat ieri. Nu te voi ierta niciodată". Scrisoarea îi alunecă printre degete, îi cade pe genunchi.

Louise s-a apropiat fără ca el să-şi fi dat seama. Îi vede degetul arătând hârtia; o aude întrebând: „Ce-i asta?" apoi, cu o voce schimbată:

— Ce ai? Ce se petrece cu tine?

El se aude spunând:

— Lasă-mă singur. Voi fi jalnic o vreme. Prefer să fiu singur.

Ea se aşază pe braţul fotoliului:

— Te sărut mai întâi.

Cu amestecul acela de străduinţă şi stângăcie care-i face purtarea în dragoste atât de derutantă, ia în mâini faţa lui Saganne îşi plimbă buzele pe ea, uneori vârful limbii şi dinţii, fără să se oprească mai mult la gură decât pe pleoape, pe nări, pe tâmple. El o lasă. Louise îi linge lacrimile care au început să-i curgă pe obraji, se ridică:

— Ar fi mai bine să plângi de faţă cu mine, spune ea.

Îşi şterge repede ochii cu dosul mâinii:

— Mai bine pentru cine?

— Mai bine, atât… Te las. Cheamă-mă când vrei.

Orele care urmează sunt atroce pentru Saganne, Nu găseşte nicio scăpare de suferinţă. Aceasta îl pătrunde mai adânc şi mai complet cu fiecare minut, desfăşurându-şi dispozitivul ramificat ca o armă foarte puternică şi foarte bine informată, care face să cadă unul după altul toate bastioanele, îi dă peste cap liniile de rezistenţă, pune mâna pe punctele de apărare, şi le însuşeşte şi le întoarce de îndată împotriva lui, câştigând şi sfârşind prin a ocupa

toate teritoriile sufletului său. Sinuciderea fetei aceleia pe care el n-a văzut-o niciodată îi răscoleşte cum nimic nu l-a răscolit până acum, nici chiar moartea mamei lui, cinci avea doisprezece ani. E vinovat, în mod ireparabil. A făcut răul suprem, cel pentru care nu există nici scuză, nici iertare. E un lucru îngrozitor şi, simţindu-i, trăind această durere care-l cotropeşte în întregime, îşi dă seama cât l-a schimbat întâlnirea cu Louise. Se simte despuiat de cuirasa de om puternic cu care s-a acoperit încă din copilărie. O momâie fără bandaje, o larvă pe care totul o străpunge, o zdreanţă.

Nu găseşte uşurare decât noaptea., când Louise vine lângă el. Agăţat de ea, geme, plânge, sughiţă, fără pudoare, fără să-i fie ruşine nici pentru descărcarea aceasta atât de puţin virilă, nici pentru hohotele şi lacrimile pe care le îngroapă îmbrăţişând gâtul celei care-l primeşte aşa cum este, în nenorocirea şi abjecţia lui.

Louise nu-i cere nicio explicaţie. Până la urmă adoarme, sforăind, eu trupul covrig. Când se trezeşte, pe la patru dimineaţa, somnul i-a potolit durerea, devenită mai blândă. Louise nu doarme. El îi povesteşte totul. E de plâns dar ar putea fi mai rău. Şi-a regăsit unele reflexe: relatează faptele, se p preş. te de cum alunecă în digresiuni psihologice.

Ciad a terminat, Louise îşi pune halatul, se duce în baie. El rămâne singur. Durerea din ajun începe iar să se simtă. Aşteaptă. Nu-i nimic de făcut. Nu o aude pe Louise. După un timp, pe care nu-l poate aprecia, se ridică şi el, deschide uşa băii.

Ea stă aşezată pe marginea căzii, cu amândouă mâinile strânse între genunchi. Înalţă capul, îl priveşte:

— Eşti alb ca varul, spune.

Se apropie de oglindă, se apleacă spre ea, îşi trece de mai multe ori vârful degetelor peste obraji:

— Eu, în astfel de cazuri, mă îngălbenesc.

Se întoarce la cadă, se aşază, îşi împreunează iar mâinile între genunchi. El e în uşă. Aşteaptă. Cu capul un pic înclinat pe umăr, complet neutră, îl priveşte din nou. În sfârşit, spune:

— Nu trebuia să faci ce-ai făcut. În orice caz. nu trebuia să mi-o spui. Acum, pleacă.

I se supune.

Capitolul xi *înţeleleh*, *9 decembrie 1912*

Ieri, uodul a luat totul: grădinile unde sămânţa începea să încolţească sub împletiturile de crengi de palmier, rigolele pentru irigaţii, zece colibe pe puţin din cele treizeci construite de *hărăţinii* mei. Faţada de răsărit a fortuleţului meu şi cea mai mare parte din clădirea anexă unde depuneam seminţeleşi materialul s-au prăbuşit Cinci luni de muncă duse pe apă. Capre înecate cu zecile. Cele trei vaci pe care le-am adus din Niger, dispărute cu viţei cu tot. Cămilele s-au salvat, în afară da patru sau cinci pe care le-am văzut plutind printre arbuştii de cătină, cu gâtul sucit şi burta umflată. Nicio pierdere omenească în afara unei fetiţe care păzea caprele la poalele podişului când s-a pornit torentul. Şi-a zdrobit capul de o piatră. Tatăl ei a adus-o în braţe şi a pus-o în faţa mea pe nisip, în momentul în care mă urcam pe cămilă. Ca şi cum aş fi fost răspunzător de moartea ei! Nu părea foarte afectat. Juca teatru, cu înclinaţia aceea pe care o au pentru comedie ca şi pentru tragedie. E al patrulea sau al cincilea copil care-i moare; îi mai rămân opt în viaţă. Totuşi, nu mă simţeam mândru în faţa acelui cadavru slăbuţ, chircit în rochia udă. Micuţa Fatiha era singura fată din banda de puştani care veneau să se joace pe terasa fortului, la căderea serii, Când Embarek pregătea ceaiul, îşi strecurau mâinile printr-o gaură a zidului ca să şterpelească zahăr. Embarek îi alunga, plesnindu-i cu papucul; după cinci minute, erau din nou acolo. Se auzeau şoapte, râseţe.

Uedul a luat tot, şi eu n-o mai iau de la capăt. Voi

repara fortuleţul: trebuie. În rest lucrurile vor rămâne aşa cum le-a lăsat avalanşa de mâl. Nu-i descurajare-Acum când totul e distrus, văd limpede că ideea mea de a face să se nască o insulă de prosperitate în gaura de şobolani unde am fost trimis era o idee de ghiaur, adică" o tâmpenie. Dacă Tassili ar fi fost o regiune cultivabilă, 1 de multă vreme indigenii s-ar fi stabilit aici, fără să mă aştepte pe mine. Desigur, spiritul de iniţiativă nu-i caracterizează. Dar ce nesăbuinţă şi ce naivitate să cred că trebuia să vin eu ca să le dau ideea că irigând nisipul/ poţi face să crească sămânţa şi orzul, şi să trăieşti lângă ogor, fără să te mişti! Uedul a dovedit că nu-i cu putinţă. Tassili e făcut pentru nomazi, punct.

De altfel, dacă uedul n-ar fi luat totul, ce însemnătate ar fi avut cele două hectare şi jumătate ale mele de verdeaţă, când cale de trei sute de kilometri de jur-împrejur nu vezi decât nisip, piatră, cătină, iarbă pentru cămile, câţiva arţari şi câţiva palmieri?

Adevăru-i că am început aceste lucrări ca să-mi distrag atenţia. În starea de spirit în care mă găseam când am sosit aici, dacă nu mă antrenam într-o lucrare, aş fi înnebunit. Orice, numai inactivitate nu.

Şi totuşi câtă energie am cheltuit! Ce-am mai crezut în treaba asta! Când am început să mă gândesc la traseul canalelor de irigaţie, îl visam şi noaptea. Mă sculam ca să mă duc să verific o cotă pe curbele de nivel, desenam cu creionul până în zori. Şi ce de calcule de înaltă poli – tică, atunci când a fost vorba să repartizez grădinile pe familii! Ca să dau un dreptunghi de nisip de doi metri pe trei, negociam ca Metternich la Viena… îmi imaginam, peste unul, peste doi ani, o sută de colibe, un sat adevărat, o şcoală, o piaţă, centrul spre care să se îndrepte caravanele din Nigeria, din Air, din Tripolitania. Sărmanul de mine!

După catastrofă, mi-am luat arma Winchester, o măgăriţă pentru apă, un măgar pentru provizia de lemne şi

xn-am urcat pe podiş cu Embarek. Vulpi voia să vină şi el. Dar pălăvrăgelile lui de beţiv abstinent mă plictisesc. În orice caz, avea de reparat zidul fortuleţului.

Adineaori, în drum spre cort, am ucis un mufion. Când am intrat în canion, păştea. Din şase salturi a ajuns pe jvârful unui pisc şi s-a oprit, desenat pe cer. Ecoul detunăturii s-a propagat din vale în vale, repercutat de pereţii ocru şi negru. Embarek a fript doi muşchi în nisip, sub ¡jar, cu pesmet. Am mâncat în linişte. Trei păsări negre, cu capul şi coada albă, pe care tuaregii le numesc „mulamula" au venit să cerşească firimituri, cum fac întotdeauna. Apoi s-a lăsat întunericul, dintr-odată, ca de obicei. Acum Embarek doarme înfăşurat în pătură, cu capul pe o piatră şi eu scriu la lumina lunii, cu tălpile lângă cenuşa caldă.

Să ţii un jurnal e un lucru absurd. Dar ce-mi pasă. Să-mi dau o ocupaţie mâinilor mâzgălind hârtie este, la urma urmei, mai puţin idiot decât să faci pe Haussmann la Infeleleh.

N-am să-i fac un raport lui Wattignies despre inundaţie. Puţin îi pasă de ceea ce se întâmplă aici. Şi grasul de Peyremard, care, de când i-a luat locul lui Dubreuilh n-a părăsit InSalahul, se sinchiseşte şi mai puţin. Politica acestor domni se rezumă la atât: urgent este să amâni. Apropo de generalul Peyremard, chiar chaambanii îl desemnează cu dulcea poreclă de „picioare de lină".

— Asta Vulpi trebuie s-o fi răspândit. N-a înghiţit îndepărtarea lui Dubreuilh. îl consideră pe Peyremard, pe care de altfel nici nu l-a văzut, un incapabil şi un ticălos.

E ora trei. Luna a dispărut, şi stelele strălucesc cu intensitatea deosebită pe care o au înaintea zorilor. Strălucirea lor verde parcă se apropie, apoi se depărtează, ca să se apropie din nou. Nopţile la Hoggar sunt mai frumoase decât cele de la Tassili. Totuşi, prefer Tassili:

sunt atâtea pietre şi, pe podiş, întinderi sinistre unde până şi nisipul e negru. Dar e şi cursul de nisip alb al uedului

Tafassasset. mărginit pe tot lungul lui de călină albăstruie.

Am visat-o pe Louise. De când am părăsit Parisul, acum şase luni, o visez tot la patru nopţi, aproape. Curios, nu-s niciodată vise erotice, chiar dacă, cel mai adesea, o visez goală. Visele năstruşnice i le rezervmicuţei Sainte-Ilette. Nu terenul de tenis e acum locul hârjonelilor noastre. Acum asta se întâmplă aproape întotdeauna după o plimbare călare, sau, în orice caz, în apropierea cailor. Embarek mi-a spus, într-o seară, că pentru arabi, să te visezi călărind un cal sau o femeie, ax-e aceeaşi semnificaţie: înseamnă putere şi fericire viitoare. *Inach Allah*!

În noaptea asta, Louise venea la Infelelch în automobil, însoţită de directorul de revistă cu înfăţişare echivocă pe care l-am văzut la Societatea de Geografie. Lucien conducea limuzina, în uniforma de gală de la Saint-Cyr. louise se căsătorise de curând cu craiul cel bătrân şi-şi etala o veselie vulgară, de parvenită. Se opreau în faţa fortului. Lucien cobora, lua cadavrul micuţei Fatiha şi-l arunca pe genunchii Louisei, strigând: „Ţine-o pe înecată! „Louise nu era de loc tulburată: continua să râdă şi să arate circul de munţi cu gesturi de femeie mondenă. Cei care au imaginaţie în interpretarea viselor n-ar fi obligaţi la cine ştie ce subtilităţi ca să le dezlege pe ale mele. Am remarcat că, atunci când dorm în deşert, visurile mele sunt întotdeauna simple. Aici, marile fantasmagorii mă vizitează când sunt treaz.

Îmi făcusem planul să rămân pe podiş mai multe zile Dar mă voi întoarce mâine. Nu-i pot lăsa pe *hârâiinit* mei să se bălăcească singuri în dezastru.

În momentul acesta, aş avea nevoie de un prieten foarte sigur, foarte puternic şi foarte inteligent. Nu mă am

decât pe mine. Nicio scrisoare de la cineva de cinci luni de zile. De cinci luni, niciun contact cu vreun european, în afară de Vulpi. Ultima mea conversaţie este cea pe care am avut-o cu Wattignies a doua zi după întoarcerea mea la Tamanrasset. Ştiam de mutarea lui Dubreuilh. ca toată lumea. Dar Wattignies nu s-a lipsit de plăcerea de a mi-o anunţa oficial, ascunzându-şi bucuria răutăcioasă în barbă. Şi ce aer şi-a luat ca să mă anunţe că mă trimitea la Infeleleh, „să reiau începetişor contact cu triburile ajjer”: un clapon căruia o minune i-a dat înapoi testiculele! „Şi, mai ales, Saganne, nicio mişcare fără autorizaţia mea prealabilă. Insist pe cuvântul „prealabilă” şi cred util să subliniez că acesta este un ordin care nu poate suferi nicio excepţie. Vezi, dragă, în timp ce dumneata te plimbai prin sălile redacţiilor pariziene, aici lucrurile s-au schimbat. Aş spune chiar că, mulţumesc lui Dumnezeu, s-au schimbat radical. Vremea trăsnăilor a trecut! Peyremard a avut deşteptăciunea să înţeleagă, de cum a sosit, că singurul mijloc de a avea linişte la frontierele tripolitane este să se întreprindă o împăcare între ¡tuaregii hoggari şi tuaregii ajjeri. Nicio vorbă să provocăm o nouă Fachoda*, atacându-l pe Sultan Ahmud la Ghât. E vorba să-l facem pe Sultan Ahmud să iasă din Ghât pentru a încerca să se înţeleagă cu Mussa Ag Amastan. Sarcina dumitale acolo, la Infeleleh, va fi simplă i te instalezi la puţ, nu te mişti de acolo, observi şi îmi raportezi totul în fiecare lună. Vom decide în funcţie de rapoartele dumitale şi informaţiile pe care le vom obţine din alte părţi. O să-ţi placă, sunt sigur. Se spune că eşti foarte înzestrat pentru misiunile diplomatice, în afară de talentele diverse pe care le-ai demonstrat la Intribouctou

N-am reacţionat. Era normal să-şi ia şi el revanşa, piticul cel rău. De altfel, Wattignies îmi inspiră mai mult milă decât antipatie. Poartă în el o rană, nu ştiu ce, ceva ce nu-i da pace. Cred că a comis într-unul din accesele de

furie cu care s-a dat în spectacol şi în faţa mea o dată, un act a cărui amintire îl urmăreşte. Poate ceva cu solia lui. S-au făcut trei ani de când n-a mai luat concediu.

— Localitate din Sudanul anglo-egâptean, ocupată în 18 f» G de către expediţia franceză a comandantului Marchand. Evenimentul provocase o mare tensiune diplomatică între Franţa şi Anglia.

Dacă n-am reacţionat, a fost mai ales pentru că eram fericit că plec la Infeleleh. Mi se părea că nu voi fi niciodată destul de singur.

Fireşte că am dreptul la chambanii cei mai puţin instruiţi şi la toate cămilele care şchiopătau. Singurul lucru pe care l-am obţinut a fost să-l iau pe Vulpi cu mine. Dar şi pentru asta a trebuit să intervină Courette, apoi Foucauld, ca să-l facă pe Wattignies să cedeze. Când m-am dus să-l iau pe Vulpi de pe drumul în lucru spre Uargla, unde spărgea piatră de patru luni, am găsit un cadavru cu mâinile tremurând, pe care negrii îl hrăneau cu lingura. A prins ceva pe el de când e aici şi şi-a regăsit limbuţia. Dar mâinile continuă să-i tremure: la Infeleleh nu există absint.

Nu văd încă soarele, dar s-a luminat de-a binelea. Embarek deschide un ochi. Îi spun să se scoale să pună de cafea. Mormăie: „A ba-ba!” E o expresie pe care a învăţat-o de la indigenii de aici şi de care se serveşte în orice ocazie. Păsările mula-mula s-au întors şi strigă după pesmet. Deasupra canionului, o pasăre de pradă se roteşte fără să dea din aripi: aşteaptă să plecăm. O furnică de culoarea mercurului mi se caţără pe degetul mare de la picior. Mi-e frig. Voi aprinde focul. Până la urmă n-am să aştept ziua de mâine ca să cobor iarăşi la Infeleleh. Cu cât voi fi acolo mai devreme, cu atât va fi mai bine.

Infeleleh, peste o săptămână.

Dacă astăzi ar sosi un călător, nu şi-ar da seama de nimic. Zidul fortului e reparat şi aproape uscat. Vulpi a lucrat ca un artist: a încrustat în lut arabescuri din silex. E

mândru ca Michelangelo de Sixtină. Colibele au au fost înălţate din nou: o treabă de trei zile; cât a fost nevoie să se adune stuf, să fie împletit, să se taie şi să se despice cinci palmieri pentru a face armăturile. Femeile şi copiii au adunat grămezi de lemne aduse de torent s-au rezerve pentru şase luni. Unsprezece familii au plecat, cu animale şi bagaje, ca să se instaleze la Essendilen sau Djanet. N-am făcut nimic ca să-i opresc. Deşertul îmbibat de apă s-a acoperit de graminee. Încep să înflorească. Fireşte, nu mai e niciun ogor. Dar cine le vedea, în afară de mine?

Până la urmă, *hărăţinii* mei consideră viitura uedului mai mult o binefacere decât o catastrofă: au pierdut câteva animale, dar ce însemnătate are dacă deşertul va fi verde timp de cinci sau şase luni şi cele care mai sunt vor creşte şi se vor dezvolta? Şi, mai ales, ei ştiu că, chiar dacă nu va mai ploua timp de câţiva ani, puţurile nu se vor goli. În privinţa adăposturilor, nu-i costă nimic să le construiască şi, nomazi cum sunt, li se pare lumii cel mai firesc. Oare au avut vreo încredere în culturi, în lucrările de irigaţie?

Eu am avut. Ei ştiu asta. Mă consolează: cu un zâmbet când trec, agăţând o capră de o labă ca să-i stoarcă puţin ugerul, să-mi arate cât de mult lapte are, printr-o cugetare: „Uite ce de verdeaţă; nici în Nigeria n-au aşa ceva!” Pentru ei, Nigeria e Capua: de acolo vin cele mai frumoase cămile, oile cu lână pestriţă şi picioarele lungi, ţesăturile lucioase, fără să mai punem la socoteală femeile, la care toţi bărbaţii visează. Când am ajuns la Infeleleh, Sir Ahmed, care face figură de şef, pentru că e bătrân, pios şi a călătorit (în realitate, nu-i decât un şerb ca şi ceilalţi oameni ai mei, fii de sclavi, pe care tuaregii ajjeri i-au lăsat să fugă şi pe care când or avea chef or să-i jecmănească iarăşi), Sir Ahmed deci, mi-a spus’s yâu, eşti bogat; ar trebui să-ţi cumperi o femeie din Nigeria. Dacă vrei, aranjez eu totul cu caravanierii”. Şi, ieri-seara, tatăl Fatihei a venit să mă anunţe, strălucind de bucurie, că şi-a

găsit vaca pe care o credea pierdută J ” Acum, o s-o îngraş cu multă iarbă şi, când o să fie grasă, o vând şi-mi cumpăr o femeie din Nigeria”. Au îngropat-o pe Fatiha: o grămăjoară de pietre, printre atâtea altele.

Infeleleh, trei zile mai târziu.

Febră, Transpiraţie. Greaţă. Mă apucă pe la cinci-şase după amiază şi-mi trece pe la miezul nopţii. Imposibil să găsească o cauză a acestor crize periodice. De fapt, mă deranjează prea puţin. Mă fac tăcut şi doritor de linişte: îl trimit pe Vulpi să clămpăne în altă parte liniştit ca-ntr-o găoace.

Infeleleh, cinci zile mai târziu.

De două zile, gânduri obsedante: Lucien, Louise. VI rtej de imagini care se declanşează când mă trezesc şi se învârt până seara. Imposibil să-l opresc. Nimic nu mă distruge: nici exerciţiul fizic (cred că am mutat tone de piatră!), nici cititul, nici exerciţiul intelectual: zadarnic învăţ pe de rost versete din Coran. E ceva periodic, ca şi febra, dar mult mai greu de suportat.

Lucien, în camera de hotel, ultima dată când ne-am văzut. Urechile lui de copil orfan; încheietura mâinii! gâtul, torsul plat. Mărul lui Adam, omoplaţii, claviculele proeminente (era să scriu „care ţipă”. Ţipă, într-adevăr. „Nu vreau să fiu bărbat şi sunt bărbat”; „Fie-ţi milă de mine şi păzeşte-te”). Ochii lui prea mici, apropiaţi, înfundaţi în cap. Expresia lor la mânie: irişii parcă plesnesc ca nişte bile de sticlă supuse unei presiuni teribile. Aerul acela de animal croit pentru fugă, care, obligat să te înfrunte, iezişi ştiu totul despre el. Putem să nu ne vedem douăzeci de ani: în secunda în care-l voi revedea, după cel mai neînsemnat gest al lui, voi şti ce-i cu el. O voi şti dintr-o cunoaştere neexprimată, dar sigură şi completă. Lucien e singura fiinţă pentru care. simt afecţiune. Mă exprim rău. Ce vreau să spun e că numai raportându-mă la el, la el singur, măsor ce înseamnă durerea din iubire: să te apropii

cât se poate de mult de o fiinţă şi să îmbrăţişezi golul! Iubirea fericită e aceea în care rămâi cu braţele deschise: aşteptarea, umilinţa. Da, aşteptarea umilă, cu braţele deschise. Dar nu-i pentru mine. Sunt torturat de nevoia de a poseda. Sunt un antropofag. Mă hrănesc cu cei pentru care mi-aş da viaţa, şi foamea mea este nepotolită!

Ajunge!

Imaginile cu Louâse sunt cele din camera ei. Trei lucruri precise: chimonoul cu dragoni, tăblia patului cu încrustaţii de sidef, cada cu picioarele cu gheare. Aceste trei obiecte au mai multă importanţă în povestea mea (povestea cea adevărată, aceea care se derulează dincolo de ceea ce arăt şi fac) decât intrarea la Saint-Maixent. Iată ceva tare absurd!

Şi apoi, desigur, pielea Louisei, mireasma ei. Ar trebui să le pun la plural: gâtul, umerii, pântecul, şoldurile, mijlocul, genunchii. Şi mai ales felul imposibil de explicat în cuvinte, în care, după ce-şi împlinea capriciile, se întorcea şi se deschidea să mă primească.

Ajunge!

Adineaori, în timp ce prânzeam (de fapt, Vulpi şi cu mine mâncam împreună, stând pe vine lângă gamele), Embarek m-a întrebat serios dacă elefanţii au oase. L-am asigurat că da. A dat drumul unui „Ai-ua” neîncrezător. Mai târziu l-am întrebat cine i-a turnat o asemenea gogomănie. „Caravanierii din Niger spun aşa”; şi imediat după:

— Şi porcii, domnule locotenent, au şi ei oase?

L-am asigurat din nou că da.

— Ca şi caprele, atunci?

— Da.

— Dar sunt totuşi porci?

— Da.

— Ai-ua…

Injeleleh, trei zile mai târziu.

Îmi place Tassili pentru că-i semăn; un podiş mineral, cu părţi înălţate şi părţi dărâmate; întinderi mari, nisipoase şi sterile, care-şi schimbă culoarea în funcţie de timp (de vremea de afară şi de trecerea timpului); chei înverzite a căror intrare o descoperi cu greu, nimic n-o semnalează, şi se afundă apoi în munte, ca să se întrerupă abrupt. Schimbări violente de temperatură. Secetă persistentă şi din când în când, cascade.

Mă laud: nu sunt nici atât de frumos, nici atât de interesant ca Tassili al ajjerilor. Sunt un locotenent trimis să se pocăiască într-o groapă şi care se plictiseşte.

Nicio scrisoare. Nicio caravană. Nimic. Nimic. Nimic. Rahat.

În aşa hal că am început din nou să sap canale de irigaţie. Singur, cu un hârleţ. Hotărât lucru, sunt un nenorocit de ghiaur incorigibil.

Infeleleh, 29 decembrie 1912

Necazuri. I-am dat un pumn zdravăn în mutră şi două săptămâni de arest unui chaamban care a luat ouă de la un *hărăţin* şi refuza să i le plătească. Judecata a durat trei ore, cu Embarek şi Vulpi intervenind când ca avocaţi, când ca procurori.

Certurile astea permanente între soldaţii mei şi *hărăţini* pentru toate nimicurile mă exasperează. Şi nu cad în greşeală numai chaambanii. Ceilalţi le caută pricină, mai ales femeile. Cred că ar fi la fel într-un sat francez.

Mâine plec la manevre. Puţin îmi pasă de interdicţiile lui Wattignies. Dacă nu le dau ceva de făcut chaambanilor mei, am să ajung să am poveşti urâte. Degeaba au ei o capacitate admirabilă să nu facă nimic, cele cinci luni de când durează starea asta le-a înfierbântat mintea. Şi coaiele.

Infeleleh, zece zile mai târziu:

Mă întorc înviorat după zece zile de instrucţie. Am fost la Essendilen, vale adâncă plină de copaci, de oleandx-

i, de flori, de păsări şi de marmote mici pe care indigenii le numesc „talu”. O bucată de Paradis terestru, înainte de păcat.

Am mâncat smochine. Am vânat muflon, stând la pândă: douăsprezece bucăţi, printre care un mascul impresionant. Am pescuit peşti – pisică, în scobituri cu apă ce se numesc *ghelte*.

La întoarcere ne-am întâlnit cu o caravană care urca spre Djanet. Cel puţin şaptezeci de animale – şi vreo treizeci de bărbaţi. Nicio femeie, niciun copil. După spusa cercetaşului meu, sunt imenani, adică oameni din tribul lui Sultan Ahmud. Am cu ce să-mi umplu raportul lunar către Wattignies.

Vulpi m-a informat că în timpul absenţei mele au venit la Infeleleh şase tuaregi. Asta dovedeşte, dacă mai e nevoie, că ne observă şi că sunt informaţi. N-ar fi îndrăznit să o facă, dacă n-ar fi ştiut că sunt plecat cu chaambanii. Au stat trei ore, şi-au luat apă, au şterpelit nişte capre şi orz.

L-am întrebat despre asta pe Sir Ahmed, fără să aflu prea multe. Până la urmă mi-a spus că erau nişte kel Azelluazi, vasali ai imenanilor. Îi cunoaşte şi nu pare să se teamă de ei. Mi-a repetat de cel puţin zece ori: „Sunt oameni paşnici”.

Infeleleh, trei zile mai târziu.

Louise. Lucien. Marthe înecată. (Cum nu l-am văzut niciodată, chipul acestei fete moartă din cauza mea îl ia pe cel al Fatihei. Amestec totul.) Ca să-mi mai mut gândul, îmi închipui că o supun pe domnişoara de Sainte-Ilette unor purtări de nemărturisit. Am ajuns de plâns.

Pe la patru, plec singur pe jos, în ued. Aleg trecerea cu nisip mişcător ca să mă obosesc mai repede. Dar buchetele de cătină, vârfurile înălţate spre cer, linia arcuită a dunelor, totul mă trimite înapoi la gândurile mele murdare, sau, mai degrabă, ele îmi poluează peisajul.

Dacă ar exista vreo femeie liberă la Infeleleh, ar fi o soluţie. În orice caz, nu dând din fund am! să scap de remuşcări. Şi chiar şi aşa, nu sunt realmente copleşit. Simt străbătându-mă fiorii unui soi de voioşie. Curioasă alcătuire!

Infeleleh, a doua zi.

De necrezut. Mi-am dat seama azi-dimineaţă – pentru că el a vrut-o – că trăieşte aici, de nu ştiu câtă vreme, un bătrân larghiu de rasă pură. A venit drept la forhileţ, pe la ora opt, cu toate vălurile fluturând, cu pasul acela frumos care pleacă din şold şi pe care, deşi îţi dă impresia de încetineală, nu-l poţi urma fără să te grăbeşti. Eram pe terasă. M-a salutat în arabă şi s-a aşezat pe vine în faţa mea. Vorbărie goală despre timp, despre animale, despre noutăţile locului. În realitate nu chiar aşa de goală: voia să-mi arate că este aici de mult timp şi-i la curent cu totul. L-am întrebat cum îl cheamă, ce face aici şi ce vrea de la mine. Mi-a spus numele (Khaudi), în rest s-a eschivat cu hohote de râs.

Injelcleh, zece zile mai târziu.

Khaudi vine în fiecare zi să mă vadă. Ne-am făcut un obicei: ne instalăm în spatele fortului, sub un salcâm. El aprinde focul, pregăteşte ceaiul: îi trebuie două ceainice, două pahare, zahăr din belşug. Adulmecă, cântăreşte în podul palmei frunzele şi zahărul, potriveşte apă caldă şi rece, transvazează decoctul de cel puţin douăzeci şi cinci de ori din ceainice în pahare, în sfârşit gustă plescăind tare, umple paharele turnând de sus fără să-i scape vreo picătură, mi-l întinde pe al meu, plin ochi cu un lichid spumos şi galben ca urina. Mi-a spus: „Ceaiul este absintul tuaregilor”, mod de a-mi da de ştire că are cunoştinţă de moravurile francezilor.

S-a hotărât vădit să-mi câştige încrederea şi-mi răspunde fără reţinere la întrebări: poziţia taberelor ajjere, numărul oamenilor şi al animalelor din fiecare trib, oasele

unde se aprovizionează. Totuşi, cum încerc să merg mai departe, ca să abordez „politica” (ce crede despre prezenţa francezilor? Care sunt raporturile cu Ghâtul? Cu turcii? Ce influenţă are senusia? Cum vede pe viitor raporturile între ajjeri şi hoggari? Ce crede despre Mussa Ag Amastan?), răspunde pe-aâături, ca şi cum n-ar pricepe sensul întrebării. De exemplu, de fiecare dată când încep să vorbesc despre senusia, răspunde: „Senuziţii sunt oameni foarte pioşi, adevăraţi musulmani”. Ciad vorbesc de Mussa: „Astea sunt treburi din Hoegar. Aici nu ştim ce se întâmplă acolo”.

E de nepotolit când e vorba de legăturile de familie care-i unesc pe membrii fiecărui trib, şi triburile între ele. Îmi desfăşoară genealogia fiecărui războinic, amestecând-o cu anecdote, nu numai despre personajul principal, dar chiar şi despre fiecare străbun, tată, văr, fiu pe care-i numeşte, când le vine rândul. Am dat peste un Saint-Simon din Tassili! Ceea ce mă încurcă şi mă face să-l urmăresc cu greu e faptul că desemnează adesea prin aceeaşi denumire: tată şi pe părintele natural şi pe unchii din partea mamei.

Tot aşa, cuvântul frate denumeşte adesea pe un văr din partea mamei. Căci aici, ca şi în Hoggar, femeile determină filiaţiunea. Când îi spun să precizeze (căci fireşte, scot notiţe cât pot şi aş vrea ca totul să fie cât mai clar), mă priveşte ca pe un *minus habens*. Dar nu trebuie să-l îndemn mult ca să înceapă iarăşi să-mi povestească istorii nesfârşite cu mătuşi comune, cu văduve care s-au măritat cu cumnaţii, cu repudieri, adoptări etc. Am trasat câţiva arbori genealogici şi, în fiecare seară, îmi petrec cel puţin două ore completându-i.

Ieri, i-am arătat ce fac lui Khaudi. A aruncat o privire. Evident, nu-i pasă. Ce-i place e să povestească întâmplări. Că cineva încearcă să scrie aceste lucruri, depăşeşte sfera lui de interes.

Rămâne întrebarea: de ce se află Khaudi la Infeleleh? De ce s-a ascuns atâta timp? De ce s-a arătat aşa, deodată? A fost oare trimis să-i ţină sub observaţie pe francezi, aşa cum am fost trimis eu să-i supraveghez pe ajjeri? Cine l-a trimis? Sultan Ahmud? în cazul acesta, de ce mă informează cu atâta uşurinţă? E doar imprudenţa unui limbut din născare?

Poate că sunt prea neîncrezător. Dacă mă gândesc bine, Khaudi mă ajută, şi fără reţinere.

Hărăţinii îl tratează fără prea mare respect. Mai degrabă îşi râd de el, cu înţelegere, cum s-ar face în Franţa faţă de un unchi băţ Inn şi pisălog. Nu se duce niciodată în corturile chaambanilor dar, când întâlneşte vreunul, se opreşte să stea de vorbă. Când îl întreb pe acela ce i-a spus Khaudi, îmi răspunde: „mi-a vorbit de călătoriile lui", sau, „mi-a vorbit despre vânătoare".

Infeleleh, două zile mai târziu.

Miracol! Evenimentele se precipită! Geindroz a sosit ieri-seară. Când l-am recunoscut, în fruntea coloanei, nu-mi credeam ochilor. L-am sărutat, ne-am strâns în braţe, ne-am dat pumni în spate, ne-am bătut pe umăr, vreo cinci minute întregi. La sfârşit, aveam amândoi lacrimi în ochi: o adevărată „pastorală"! Cum nu puteam continua aşa şi, în acelaşi timp, nici să uităm clipa de înduioşare, iată-ne stânjeniţi şi unul şi celălalt, ca nişte logodnici cuminţi care au păcătuit! Să mori de râs.

Geindroz a scos din oblânc şase scrisori. Pe cuvânt, când am văzut cele şase plicuri, l-am îmbrăţişat din nou. Le port cu mine; nu mă mai pot despărţi de ele.

Cea de la tata, expediată din Madagascar, cu patru luni şi jumătate în urmă. Se pare că treburile merg bine. Niciun proiect insolit.

Cea de la Foucauld, caldă şi un pic binecuvântătoare. Mă înştiinţează că Dubreuilh se află la Nancy, că i s-au dat cele două stele şi că nu stă prea rău cu moralul. Mă invită

să-i scriu.

Raidurile lui Courette: ton glumeţ, fond amar. Cu cât recitesc aceste câteva rânduri, cu atât impresia este mai proastă: Courette al meu este pe punctul de a capota. Chiar scrisul i s-a schimbat.

Lunga scrisoare a lui Hazan care, după o analiză impecabilă, prezice război în Europa în următorii doi ani şi, după acest război, al cărui învingător, oricine ar fi el, va fi tot atât de vlăguit ca şi învinsul, o dare înapoi a expansiunii coloniale franceze: „Englezii ne vor înlocui peste tot, până în ziua în care şi ei vor trebui să se retragă. Colonizarea poartă în germene propriul ei sfârşit. Singura modalitate de a asigura perenitatea imperiilor ar fi să convertim popoarele la religia creştină. Lucru imposibil: nu poţi face Islamul să dea înapoi”.

În altă ordine de idei, Hazan a fost numit la Djelfa: Dumnezeu să-l ocrotească!

Cinci rânduri de la Flaminarin, pline de greşeli de ortografie. Mă anunţă că va demisiona şi intenţionează „să plece colon” în Maroc, peste un an. Se termină cu: „O strângere tare de mână”.

În sfârşit, mai mult decât neaşteptată, scrisoarea Madeleinei. O scrisoare de fată de pension către fratele ei. Scrisă şi expediată pe ascuns, desigur, dar niciun cuvânt n-ar trezi vreo bănuială nici celei mai severe maici superioare. Îmi spune că vorbeşte adesea de mine cu „domnul Hazan a cărui conversaţie este interesantă dar care, din nefericire, nu ştie să joace tenis”. Înainte de a mă asigura de „sincerul şi amicalul ei gând”, mă înştiinţează că a început să înveţe greaca cu tatăl ei, ca să-i „mai treacă plictiseala”. De-ar şti ce fac eu cu ea în imaginaţie ca să-mi „treacă plictiseala”! Poate că ar fi foarte mulţumită, la urma urmei! îi voi răspunde prin Hazan. Trebuie să fiu atent la ce scriu.

Dar trebuie să mărturisesc că scrisoarea Madeleinei

m-a emoţionat cel mai tare, gata să-mi pierd cumpătul! Străduinţa ei stângace de a fi rezervată îmi aduce în minte, prin contrast, purtarea nebunească de la Biskra. Nebunească şi sublimă.

Nu speram să primesc ceva nici de la Lucien, nici de la Louise. N-am primit nimic. Totuşi, când Geindroz mi-a dat scrisorile, în mod reflex, le-am căutat scrisul pe plic.

Să lăsăm treburile personale. Geindroz n-a venit la Infeleleh pentru a-mi aduce corespondenţa şi o companie civilizată: e însărcinat cu instrucţiuni din partea lui Wattignies.

Treaba se prezintă în felul următor: peste câteva zile, va veni şi Takarit. Va trebui să-l punem în legătură cu Sultan Ahmud (care. după informaţiile venite de la InSalah, ar fi la Djanet de două luni). Obiectul acestei întrevederi: pregătirea unei întâlniri Sultan Ahmud – Mussa Ag Amastan, care să pecetluiască reconcilierea celor două confederaţii tuarege. Dacă l-au ales pe Takarife pentru această misiune, e pentru că, din punctul de vedere al francezilor, e o persoană sigură, apoi pentru că e şeful taitokilor, trib care, cum mi-a explicat el în Adrar, are legături atât cu ajjerii cât şi cu hoggarii. Tiikarit însuşi este ceea ce tuaregii numesc un „aducător de pace”, adică fructul unor căsătorii între adversari: mama lui este hoggară, soţia sa este nepoata lui Mussa, dar tatăl său era un ajjer din tribul lui Ahmud.

Trebuie să mărturisesc că, eu care credeam că planul elaborat de Peyremard, aşa cum mi-l prezentase vag Wattignies la Tamanrasset, era un alibi ca să nu fac nimic, o simplă replică la proiectele care au dus la eliminarea lui Dubreuilh, încep să cred în el. Din cauza prezenţei lui Takarit mai ales. Că l-au ales pe el, este un lucru foarte inteligent. Dacă cineva e în stare să reuşească, atunci el e acela. Şi apoi, Takarit e prietenul meu. Prezenţa lui mă implică în această treabă, mă face să o consider un pic şi a

mea. Wattignies sigur a calculat şi asta. Căpitanul nostru e o persoană pe care, în mod hotărât, nu trebuie s-o judeci prea repede. Nu ştiu unde vor duce toate acestea. Dar, pentru moment, este bine jucat.

Infeleleh, a doua zi.

Ceea ce am trăit alături, Geindroz şi cu mine, în timpul expediţiei la Tombouctou, a creat între noi nişte legături pe care nu le bănuiam şi care se simt astăzi, ştergând diferenţa dintre temperamentele noastre.

De dimineaţă, stinghereala de ieri a dispărut şi iată-ne camarazi sinceri. Pentru că este servit de un chaamba pe cât se poate de puţin genul „tip atrăgător", l-am întrebat ce face Sama. Mi-a răspuns zâmbind că sudanezul a plecat din Tamanrasset de mult timp şi că, după câte ştie, se ţine de un botanist german care rătăceşte prin părţile Uarglei. Geindroz a mai vrut să spună ceva, a tăcut, apoi a început să râdă foarte degajat. O notă bună pentru el, râsul acesta.

I-am cerut veşti şi despre Gourette.

— Mereu acelaşi, mi-a spus Geindxoz. Cel puţin în aparenţă. S-a apropiat mult de Foucauld, ceea ce n-a dus ia îmbunătăţirea relaţiilor lui cu Wattignies. Timp de trei luni s-au încăpăţânat şi unul şi celălalt să nu-şi vorbească. Poţi să-ţi închipui ce plăcut era pentru mine, mai ales în timpul mesei-l într-o seară, le-am spus că ar face mai bine să se bată serios, decât să persiste într-o atitudine de care cel mai mult sufeream eu. Ei bine, dragul meu, au făcut-o. S-au închis în biroul lui Wattignâes şi s-au caftit ca nişte căruţaşi! A doua zi, când am ieşit –, l-am zărit pe Gourette, la infirmerie, cosându-i arcada sprâncenei lui Wattignies. De atunci, lucrurile merg mai bine!

— Şi ţie, l-am întrebat, cum îţi merge?

— Cum vezi, a răspuns ci, cu zâmbetul acela nou. Totul s-a limpezit deodată la întoarcerea de la Tombouetou. Şi ţie?

— Mie, invers. Totul s-a încurcat.

A râs iarăşi:

— N-ai să faci pe nimeni s-o creadă vreodată!

Infeleleh, trei zile mai târziu.

Takarit a apărut din erg, la căderea nopţii, magnific împodobit şi călărind tot aşa (o cămilă neagră, cu picioare albe până la genunchi: animalul cel mai rasat pe care l-am văzut), escortat de doi negri, înarmaţi fiecare cu carabine cu repetiţie, noi, şi patru cămile cu poveri. Courette i-a fabricat o proteză care să-i înlocuiască piciorul Sub fuste şi djellaba, nu se vede nimic. Abia dacă şchioapătă când merge (mai bine zis, nu şchioapătă, se leagănă ceva mai mult decât coreligionarii săi) şi reuşeşte să se aşeze înfăşurat în văluri fără să i se vadă lemnul. Trebuie să ştii că-i lipseşte un picior – şi Dumnezeu ştie cât o ştiu eu – ca să-ţi dai seama că mişcările îi sunt mai încete şi cumva mai ţepene.

După ce a descălecat, Takarit a jucat teatru o jumătate de oră: indicaţii date negrilor, pronunţate cu o voce imperială; priviri de vultur aruncate curioşilor veniţi să-i admire echipajul. Cu Geindroz şi cu mine, nişte aere distante. Mă gândisem să-l culc în fortuleţ. M-a refuzat de sus. Apoi, firea lui de targhiu a revenit repede: încă înainte de cină, culcat pe covoarele mele, cu cotul afundat adânc într-un teanc de pături superbe pe care le-a adus cu el, flecărea, râdea, se scobea în nas pe sub litham şi scuipa zeama de tutun într-o cutie de aluminiu cu obişnuita-i familiaritate.

O noutate în comportamentul lui: afişează o mare pioşenie. Înainte şi după masă, ne-a părăsit ca să se ducă să-şi spună rugăciunea pe terasă. Şi nu o rugăciune de mântuială, cum fac cel mai adesea tuaregii. Cu ritual, cu chemări ale lui Allah în direcţia Meccăi, rostite cu voce tare, fiecare mătanie făcută cu grijă până la capăt, în ciuda piciorului de lemn. A doua seară, câţiva chaambani, câţiva

hărăţini şi Khaudi au venit să i se alăture. Au psalmodiat, au îngenuncheat şi s-au ridicat în cadenţă, aşezaţi toţi pe un rând.

Sunt curios să văd ce relaţii se vor stabili între Takarit şi Khaudi.

Până la urmă, Takarit s-a culcat în fort, ca şi cum aşa ne înţelesesem de la început. Înfăşuraţi în cuverturi, unul lângă altul, am sporovăit multă vreme. Nu mi-ar ierta probabil dacă aş aminti de faţă cu un al treilea masacrarea tribului său şi amputarea, pe care cred că le consideră nişte înfrângeri ruşinoase. Dar, de cum am rămas singuri, a început cu aceste amintiri. Mi-a făcut o relatare, cu glas scăzut, aproape un poem. În varianta lui, se bătuse corp la corp cu senegalezii, omorâse mai mult de zece – îl descrie pe cel pe care l-a strâns de gât, pe cel căruia i-a scos maţele, pe cel care se ruga să aibă milă de el, ca o femeie – n-a fost învins la sfârşit decât pentru că a fost trădat de unii dintre războinicii lui care au fugit, deoarece nu erau de rasă pură, aveau sânge de sclav. Pe aceşti trădători îşi promite să-i găsească şi să-i jugănească, şi-i blestemă pe toţi descendenţii lor cu o soartă abominabilă şi fantastică: „Să ajungă câinii kufarilor; să se prefacă în şacali…” El, târându-se pe spate în deşert, îşi atribuie salvarea unor spirite care-i dădeau apă şi-i purtau de grijă când îşi pierdea cunoştinţa. Crede că-i mai frumos să cânte o mână misterioasă care l-a cusut cu ştirea lui, decât să vorbească despre nemaipomenitul lui curaj, făcând-o singur. Ridică epopeea asta până la mit afirmând că, dacă n-a murit, e pentru că a devenit şopârlă. Şopârla, fără să fie propriu-zis sacră (dacă se nimereşte, tuaregii o şi mănâncă), deţine rolul principal în bestiarul lor divin. O numesc „bătrânul nostru unchi din partea mamei” şi spun că-i o străMoaşă a neamului lor.

Aşa desprinsă de realitate cum se prezenta, povestea lui Takai it era împănată cu detalii prozaice: calibrul

carabinelor şi distanţa la care trăgeau, numărul burdufurilor cu apă pe care le mai aveau taitokii când Baculardporcul i-a încercuit; mai încolo, „nu mă mai căcam” etc.

Înainte să adormim, Takarit mi-a arătat cicatricea de pe burtă Or, e puţin spus că tuaregii sunt pudici. Nu ţi-ar arăta nici cel mai mic centimetru pătrat de piele pentru nimic în lume. Gestul furiş, de a se dezgoli, la flacăra lumânării, trebuia parcă să-mi amintească că între noi doi totul e pe viaţă şi pe moarte.

Infeleleh, a doua zi.

Mă întrebam cum să intru în legătură cu Sultan Ahmud. Să-l trimit singur pe Takarit la Djanet, chiar însoţit de doi negri înarmaţi, însemna să-l expun unui risc incalculabil, în sensul propriu al cuvântului. Căci dacă Peyremard vrea pace, Ahmud rămâne, până la informaţii contrare, omul care de doi ani pregăteşte la Ghât războiul. De altfel Takarit, care nu-i nebun, a declarat că nu se va duce singur la Djanet.

Să fie însoţit de chaambani era o provocare ce nimicea orice şansă a misiunii sale pacifiste.

Până la urmă, totul s-a aranjat cu o repeziciune pe care am găsit-o suspectă.

Cum îl – sondam discret pe Khaudi, acesta a propus brusc să meargă el la Djanet şi să se întoarcă să ne spună dacă Ahmud voia să se întâlnească cu noi, şi unde. Cere pentru asta două cămile şi o puşcă.

După ce l-am consultat pe Takarit, care a găsit foarte firesc faptul că Khaudi s-a oferit, am acceptat.

Khaudi acţionează oare din proprie iniţiativă sau la ordin?

Takarit mi-a spus:

— Nu baţi capul la tine cu bătrânul ăsta. Ca să aibă două cămile şi o puşcă merge până la Tombouctou, dacă tu ceri.

Părerea lui Takarit este că acest Khaudi e un individ neînsemnat care s-a refugiat la Infeleleh pentru că nevastă-sa l-a părăsit, luându-i caprele şi cămilele.

— Dar de ce la Infeleleh?

— Se simte bine aici. Este apă. *Ilaratinii* îi dau mult. mâncare. Vorbeşte cu tine.

— Şi de ce s-a ascuns atât?

— Nu cunoştea pe tine. Observa dacă eşti paşnic sau Vrei război. Aici, n-ai niciodată încredere imediat.

Takarit scuipă zeama de tutun, îşi şterge faţa cu un capăt al lithamului şi conchide:

— Ce poate faci Khaudi la Djanet? Spune lui Ahmud câte ai puşti, câte ai cămile, câţi ai chaambani. Şi? Crezi că nu ştie asta Sultan Ahmud? La Djanet şi copiii ştiu, şi caprele ştiu. Şi la Ghât tot aşa! Nu baţi capul, frate!

Infeleleh, zece zile mai târziu.

Khaudi a plecat de zece zile. Dacă a mers normal, a ajuns la Djanet ieri. Se va întoarce? Dacă da, cred că voi putea în mod sigur conta pe el. Geindroz începe iar că mă agaseze. În timpul expediţiei la Tombouctou, de fiecare dată când ni se întâlneau privirile, mă temeam că o să mă vâre în labirintul unei conştiinţe încâlcite, cu întortocheli. Acum mă pune pe gânduri rezerva lui: aprobă tot, totdeauna bine dispus, fără altă dorinţă decât să prevină propriile-mi dorinţe. Ar fi o soţie (sau un soţ, să nu fim răi) perfectă. În calitate de camarad însă nu-i un interlocutor.

Jucăm totuşi partide interesante de şah. Pe care, măgarul, face ce face şi le pierde, deşi joacă mai bine decât mine!

Mi-a adus două sticle de coniac. Le-am ascuns. Dar poţi ascunde alcoolul de un beţiv? Vulpi a ajuns într-un hal fără hal aseară: vărsături, delir. Nimic nu-mi e mai străin decât furia asta de autodistrugere. E prea bimplu sau prea complicat pentru mine!

Vulpi a decăzut de altfel mult. Mi-am dat seama de

când Geindroz este aici. Singur cu el, ajunsesem să mă obişnuiesc. Repetă mereu aceleaşi poveşti. Cea mai mică întâmplare care-l scoate din obişnuit, îl înnebuneşte: înjură lumea întreagă. Slavă Domnului că chaambanii ţin mult la el şi nu-i iau în seamă limba veninoasă şi provocările.

Infeleieh, treisprezece zile mai târziu.

Dacă nu să mă vindece, speram cel puţin ca prezenţa lui Geindroz şi Takarit să mă pună la adăpost de crize. Ei bine, nu! Manejul a început din nou, se învârte. Lupţi împotriva ideilor, lupţi împotriva sentimentelor. împotriva imaginilor, nu poţi face nimic. Dacă aş fi copleşit de remuşcări, mi se pare că m-aş mai obişnui cu timpul. Dar dereglarea asta care face ca imaginaţia să se fixeze în loc să vagabondeze, este necontrolabilă, deci de nesuportat. Crizele mele nu sunt psihologice: sunt patologice.

Mi-e silă de ghidul sinuciderii, dar, dacă înnebunesc, mă omor.

— *Injeleleh, două zile mai târziu.*

În mod hotărât, nu mă simţeam bine. Mi-am petrecut două zile dormind sau moţăind. Embarek e neîntrecut în astfel de situaţii. Îmi dă să mănânc şi nu deschide pliscul.

Nu răul pe care l-am făcut Marthei şi lui Lucien mă roade. Ce mă ucide este faptul că dintr-o lovitură m-am rupt de singurele două fiinţe pe care le iubesc. Dacă o minune mi i-ar da înapoi pe Louise şi pe Lucien, sinuciderea Marthei ar fi, peste vreo trei ani, un punct negru aproape neştiut în fundul sufletului meu.

E monstruos, nu, domnilor moralişti?

Înţeleleh, a doua zi.

Khaudi s-a întors de la Djanet. Aveam nevoie de o dovadă de credinţă de la el: o am. Întâlnirea cu Ahmud este fixată la Iherir, peste o săptămână. Ahmud a cerut să-l însoţesc pe Takarit, dar îmbrăcat în targhiu. Vrea să-i rămână posibilitatea de a nega în faţa turcilor, prietenii săi, că s-ar fi compromis cu un ofiţer francez.

Infeleleh, zece zile mai târziu.

Iherir este o oază într-o scobitură, la patru zile de mers în interiorul podişului. Apă din belşug, deci vegetaţie: palmieri, păduri de oleandri, de-a lungul *glieltelor*. Când dai peste colţul ăsta de verdeaţă, după patruzeci de kilometri de piatră neagră sfărâmicioasă, efectul este formidabil. Coborâşul printre blocurile suspendate în gol este ameţitor. A trebuit să lăsăm cămilele. Takarit mergea greu şi se agăţa de braţul meu.

Ahmud este mult mai tânăr decât credeam. Înalt, cu faţa smeadă, cu ochi supei bi. Drapat în întregime în negru, purtând pe piept săculeţi cu amulete, din piele roşie, lucrate cu frunze de aur. O ţinută de ofiţer de cavalerie, înzestrat din leagăn cu toate darurile naturale şi cu avere. Deci, exact contrariul lui Mussa.

A trimis înaintea noastră doi băieţi cu litham albastru-deschis, un fel de paji foarte puţin solemni, care, după toate aparenţele, formau escorta lui. Dar nu ne-am dus să ne uităm pe după stânci! Niciun bărbat, nicio femeie, niciun copil din sat nu şi-au arătat nasul.

Ahmud ne aştepta, şezând într-o colibă mare: pe jos, totul e acoperit de covoare cu dungi multicolore. Singura mobilă: un cufăr din piele.

Nu ne-a întins mâna, ne-a făcut semn din cap să ne aşezăm, şi n-a deschis gura în timpul sfertului de oră necesar celor doi băieţandri ca să pregătească şi să dea cele trei rânduri tradiţionale de ceai. Apoi a lăsat jos paharul, mi-a întors de-a dreptul spatele şi i-a declarat lui Takarit, cu glas tare, că el e şeful ajjerilor şi nu va fi niciodată supusul lui Mussa. Takarit i-a răspuns că-i vorba de o întâlnire în scopul de a face pace, şi nu, pentru nimic în lume, de o predare. S-au pornit pe un schimb de fraze scurte şi violente, prea rapid ca să-l pot urmări. Convorbirea a durat aproape zece minute, pe tonul acela extrem de plin de tensiune, ca şi cum uscăciunea cu care

îşi aruncau replicile avea tot atâta importanţă cât şi fondul de argumente. S-a terminat tot aşa de brusc cum a început. Când Takarit s-a ridicat şi s-a îndreptat spre uşă, am făcut şi eu la fel, gândindu-mă că Ahmud ceruse să asist la întâlnire doar pentru plăcerea de a nu mă băga în seamă. Atunci, mi-a aruncat în arabă, fără să mă onoreze nici măcar cu o privire:

— Tu, vei spune şefului tău că adevăraţii musulmani nu-i vor admite niciodată pe kufari la ei.

Am replicat:

— Tu, să spui stăpânilor tăi turci că Franţa este în Sahara din voia Domnului şi că nimeni n-o va alunga!

Ah! jupân Ahmud, dacă vrei să fii obraznic, ţi-ai găsit omul!

Pajii ne aşteptau la uşa colibei. Ne-au condus până la poalele muntelui. Spre norocul nostru, cămilele, pe care le dor picioarele pe teren pietros, nu se îndepărtaseră prea tare. Le-am recuperat pe când păşteau nişte tufe pe un tăpşan de nisip.

Am văzut, în trecere, o dală mare acoperită cu gravuri preistorice: o vacă, struţi, antilope culcate, girafe şi un fel de leu. Nu-i momentul să fac releveuri; mă voi întoarce

Concluziile lui Takarit sunt următoarele = Ahmud îşi dă seama că Mussa a devenit mult mai puternic decât eh. Se teme că un aranjament între ei l-ar pune în inferioritate în ochii ajjerilor, şi aceştia l-ar dispreţui. N-a refuzat totuşi categoric ideea unei întrevederi, numai să aibă loc pe teritoriul lui şi în condiţiile/puse de el.

Situaţia mi se pare limpede. Franţa nu poate fi în acelaşi timp şi aliata hoggarilor şi a ajjerilor. Dacă am fi intrat mai întâi în Tassili, probabil că Ahmud ar fi urmat aceeaşi politică ca şi Mussa: ar fi pus căluş reacţiilor sale xenofobe şi s-ar fi sprijinit pe noi ca să se impună şi să-şi întindă puterea. Dar noi am intrat mai întâi în Hoggar.

Mussa ne-a folosit spre profitul său, şi astăzi, el este cel mai puternic, în ciuda faptului că Ahmud e sprijinit de turci, cărora le-a cerut ajutor, şi de senusia. Mussa are arme franţuzeşti; celălalt s-a înarmat cu fanatism musulman.

Pe scurt, prezenţa noastră a rupt echilibrul de forţe între cele două confederaţii: cea care-i mai slabă trebuie să aleagă între a se supune şi a lupta. Ahmud ezită încă. Sau poate încearcă să câştige timp. Dar, până la urmă, va lupta. E condamnat să se opună. Dacă s-ar lăsa sedus ide ofertele noastre, un alt şef ajjer l-ar elimina şi ar relua făclia.

Planul Peyremard e o prostie. Dubreuiân era cel care vedea lucrurile clar.

Am scris un raport în acest sens lui Wattignies. Geindroz se întoarce mâine la Tamanrasset. Am stat mult de vorbă. E de acord cu interpretarea mea. 11 va convinge şi pe Wattignies?

Takarit rămâne să asigure, la nevoie, un nou contact cu Ahmud.

Nu mai avem altceva de făcut decât să aşteptăm.

Înţeleleh, două zile mai târziu.

De-abia a plecat Geindroz, că iată-l pe Courette. Wattignies mi-l trimite ca să organizăm un turneu de îmblânzire, cu alibi medical. „Trebuie să pregătim spiritele în vederea păcii şi să arătăm ajjerilor ce binefăcătoare este o prezenţă civilizată”, scrie căpitanul.

Întâlnindu-l pe Courette, după Geindroz, măsor diferenţa dintre o prietenie din afinitate şi una dictată de împrejurări.

Courette e zglobiu ca un elev intern în vacanţă. Cam prea zglobiu, cu ceva agitat în felul de a lega o frază de alta, de a sări de la un lucru la altul. Parcă fuge după sine însuşi. E tot el, dar, cum să spun, ajuns la capăt, supratensionat.

Am râs, am spus prostii. În miezul nopţii, cu ajutorul coniacului, am alunecat spre confidenţe; cel puţin eu. Pe bucăţele, jurându-mi în fiecare secundă să nu mai continui, i-am povestit tot.

Zorile ne-au găsit beţi turtă, bâlbâind jurăminte de prietenie eternă. Ne-am dus la puţ. După ce i-a făcut de câteva ori înconjurul, în echilibru pe margine, Courette s-a aplecat deasupra gurii. S-a întors să mă întrebe dacă cea mai bună soluţie n-ar fi să ne aruncăm în el imediat.

— Două întrebări, spunea el. E frumos? E bine? Răspund da; negreşit da.

Până la urmă, cu mare greutate, am scos găleţi cu apă pe care ni le-am turnat reciproc în cap. Am adormit acolo.

Când ne-am trezit, vreo zece femei, cărora le baram trecerea spre apă, stăteau aşezate în semicerc şi ne priveau. Din partea chinurilor, nimic nu le miră. Nu le miră nimic în general: tot ce se întâmplă, se întâmplă.

Infeleleh, o *săptămână mai târziu*.

Turneul de îmblânzire medicală e un fiasco. Singurii pacienţi ai lui Courette sunt copiii pe care-i prindem cu forţa. Ţipă ca nişte purcei, în timp ce li se tratează oftalmiile. Mamele îi acompaniază în cor, de la o distanţă apreciabilă. Asta îi înveseleşte tare pe chaambani.

E totuşi interesant. Iau notiţe: floră, faună, geologie etc. Cu astea şi cu ce am aflat de la Khaudi despre populaţii, voi scrie un opuscul despre Tassili. O să le servească succesorilor mei. Courette are o pasiune pentru frescele rupestre. Face releveuri excelente, graţie cutiei lui de guaşe. Amar, infirmierul lui, îl însoţeşte.

Courette şi Amar fac un cuplu la fel de sudat ca Embarek cu mine. Amar e cel care duce greul, dacă pot spune aşa. Distrat cum e, Courette s-ar fi rătăcit de zece ori până acum şi ar fi murit de sete, dacă Amar n-ar veghea asupra lui. I-a găsit o pălărie de pai şi când

Courette uită să şi-o pună – soarele este nimicitor de la unsprezece la patru – îl auzi strigând: „Doctor, pălărie!” Courette se grăbeşte să-l asculte, mormăind totuşi: „E mai rău decât mama!”

Jnfeleleh, *cinci zile mai târziu*.

La Essendilen, pe care am vrut să i-l arăt lui Courette, am dat peste o tabără ajjeră, o parte a tribului indigen Ait-Lohain. Sunt bogaţi, umblă pe cămile din Nigeria şi n-am văzut niciodată atâtea capre. Primire bună.

După o zi de hoinăreală printre compatrioţi, Khaudi şi Takarit se întorc cu veşti care-mi confirmă părerea 1 Ahmud a răspândit peste tot zvonul că războiul este iminent şi că-i va masacra pe toţi cei care nu vor fi de partea lui. Chiar el ar fi plecat din nou la Ghât.

Takarit ia lucrurile foarte în serios. Din partea lui, Khaudi mi-a spus: „Curând scoţi puştile, sau de nu, te duci imediat la Tamanrasset”.

Dau ordin de întoarcere la Infeleleh.

Infeleleh, *patru zile mai târziu*.

Mesagerii mei, dudindu-i lui Wattignies raportul în care consemnez veştile alarmante adunate de la Essendilen, au plecat la şase dimineaţa.

La şase seara mesagerii sosesc de la Tarn, cu răspunsul lui Wattignies la raportul pe care i l-axiat Geindroz, după întrevederea cu Ahrnud.

Mi-o aruncă verde în faţă. Sunt acuzat că am păreri gata făcute, că forţez lucrurile în favoarea tezei mele. Nu-i spus explicit, dar reiese de peste tot: Wattignies este convins că fac tot ce pot ca să sabotez planul Peyrernard, din dispreţ de „dubreuilhist”. Imbecilul!

Îmi scrie: „Consider, contrar părerii dumitale, că Sultan Ahmud este condamnat să facă pace: puterea lui Mussa îl constrânge la aceasta. El ştie că dacă lasă să-i scape această ocazie, va ajunge în doi ani un şef de bandă oarecare. Exemplul lui Attici. pe care Mussa propriu-zis l-a

eliminat, trebuie să-i fie o lecţie: aminteşte-i-o. Dacă-i obraznic, o face ca să salveze aparenţele. Judecă! nu te lăsa păcălit de faţadă Oricum ar fi, îţi ordon să intri din nou în legătură cu el şi să obţii un acord şi o dată pentru o întâlnire cu Mussa. Acesta din urmă e gata să se ducă, dacă este nevoie, la Djanet”.

Fie, scumpul meu căpitan, ne vom supune. Mâine, îl voi trimite pe Khaudi la Djanet, să încerce să pună mâna pe Ahmud.

Dar e timp pierdut.

Nici eu nu vreau război. Asta nu mă împiedică să văd că-l vom avea. Şi, dacă cineva se agaţă de planurile lui, în ciuda faptelor, nu eu sunt acela.

Infeleleh, *a doua zi*.

Mărturisirile pe care i le-am făcut lui Courette în prima seară m-au uşurat. Nu mai am crize şi, mai ales, teama că o să-mi revină se spulberă. Destindere. Prima, de la întoarcerea mea în Sahara.

Dintr-o dală, iată-mă visând la Madeleine. Nupiai sunt viziunile acelea ce-mi serveau, *nolens volens*, să-mi alung obsesiile. Dimpotrivă, gânduri tandre, pe jumătate schiţate, pe care le cultiv. E un balsam!

Poţi oare iubi două femei în acelaşi timp? În singurătate, da. Totuşi, sentimentele pe care le am pentru

Louise şi cele pe care le am pentru Madeleine sunt de o substanţă atât de diferită că ar fi doar pură convenţie să le pun în aceeaşi categorie. Ar trebui două cuvinte. Chiar dorinţele îmi sunt diferite. Pentru Louise am nişte răbufniri de senzaţii care mă uluiesc, de câine legat. Cu Madeleine inventez, brodez, mă zbengui. Cred că ţine de faptul că „am cunoscut-o” pe una, pe cealaltă nu. Într-un caz îmi amintesc, în celălalt, fac proiecte.

I-am încredinţat lui Geindroz, când a plecat spre Tamanrasset, o scrisoare pentru Madeleine (ca şi răspunsul meu către tata, Foucauld, Ilazan, Flaminarin şi

câteva rânduri pentru Dubreuilh). Am profitat de un nou curier, plecat ieri cu raportul meu, ca să-i scriu din nou Madeleinei. O scrisoare mai „compromiţătoare” decât prima, pe care am făcut-o să fie foarte neutră. Cu toate astea e departe de sentimentele mele şi m-am ferit de vreo frază care să-i dea vreo speranţă. Precauţie poate inutilă. Cine-mi spune că iubirea nebună pe care mi-a arătat-o la Biskra durează încă? Probabil că domnişoara de Sainte-flette, care-i o fire pasionată, dar capricioasă, se sinchiseşte foarte puţin de mine, la ora asta. De-abia m-am îndrăgostit şi sunt neliniştit: iată ce animal am ajuns.

Altă pricină de nelinişte: Courette.

De la întoarcerea la Infeleleh, starea lui de spirit s-a întunecat. Nu-mi mai vorbeşte, nici mie, nici nimănui, şi-şi petrece zilele stând închis la el în cameră. Am încercat să-l fac să vorbească, adineapri. Stătea pe saltea, cu privirea fixă, neras. M-a dat afară. Impresie foarte proastă. E oare un acces al „muşcăturii sudului”, care va trece aşa cum a venit? Ce anume a putut declanşa această criză? Nu-i oboseala, şi nu văd ce eveniment ar fi putut s-o provoace. Doar dacă s-a întâmplat ceva ce cu un ştiu. Dar ce? Courette îmi spune tot de obicei. De ce refuză acuxn să se explice? Probabil pentru că nu ştie mai mult decât mine despre starea lui. Încerc să mă liniştesc evocând criza prin care am trecut când am ajuns prima oară la Tamanrasset.

Nu reuşesc să mi-l închipui pe Courette pierzându-şi cu totul controlul, ca atâţia şi atâţia ofiţeri francezi care au trebuit să fie repatriaţi de urgenţă, după acte clare de nebunie. Nu se vorbeşte, din milostenie, despre asta. Dar cine nu o ştie aici?

Infeleleh, în seara aceleiaşi zile.

Dacă aş avea de ales între Louise şi Madeleine, pe care aş alege-o? întrebare care nu se pune.

Mai întâi, pentru că nu alegi o femeie ca pe un măgar.

În al doilea rând, n-am de ales.

Trebuie să ajung să mă conving că nu o voi mai vedea niciodată pe Louise. Oa şi cum ar fi murit, ea sau eu. Desigur, e mult mai rău.

Courette a intrat acum la mine în cameră. Ochii îi sunt injectaţi, pleoapa stingă i se zbate.

— Mai ai coniac?

— N-ar trebui să mai bei.

— Păstrează-ţi sfaturile şi dă-mi coniacul.

A plecat cu sticla.

Infeleleh, două zile mai târziu.

M-am bătut cu Courette, în seara asta.

M – am dus la el în cameră hotărât să-l conving să ia cina cu mine. A refuzat. L-am apucat de braţ ca să-l oblig să se ridice. M-a pălmuit. Totul s-a terminat cu pumni. Apoi, s-a prăbuşit. Mă ruga să-l leg de pat. Încremenisem, incapabil să reacţionez, fără să-l mai recunosc pe Courette al meu în zdreanţă aceea. Cum s-a putut schimba aşa de repede?

În timp ce scriu, îl aud gemând de cealaltă parte a peretelui de lut.

Infeleleh, trei zile mai târziu.

Nicio veste de la Khaudi. Aş paria pe galoanele mele că nu-l va găsi pe Ahmud.

Courette s-a arătat în seara asta. Palid dar calm.

M-a anunţat că va pleca mâine cu Amar să facă releveuri după frescele pe care le-am descoperit întorcându-mă de la Iherir şi de care îi vorbisem… Mi se pare o idee excelentă. O să le dau cinci chaambani să-i însoţească pentru a-i feri de vreo agresiune a lui Ahmud. După ce am stabilit itinerarul, am încercat să stau de vorbă cu el. M-a ascultat o clipă, apoi s-a ridicat şi, fără niciun cuvânt, s-a dus din nou în camera lui.

Infeleleh, cinci zile mai târziu.

Courette a intrat la mine în birou, pe la ora patru, cu

pălăria de pai pe cap, cu carabina în mână. S-a apropiat, s-a uitat lung la mine şi a spus:

— L-am ucis pe Amar.

Apoi a dat drumul puştii pe jos şi s-a aşezat pe scaun.

Imposibil să mai scot de la el un cuvânt în plus. Se uită în plafon, surd la întrebările mele. Am ieşit.

Chaambanii aşteptau în faţa uşii. Depuseseră cadavrul pe terasă. Amar a fost ucis de un glonte tras în cap, de la distanţă foarte mică. Chaambanii n-au putut să-mi spună nimic: erau în corturi, când s-a întâmplat. Au auzit o împuşcătură. Când au ajuns lângă fresce, după zece minute, Courette stătea jos, lângă cadavru, cu puşca pe genunchi.

În birou, Courette nu s-a mişcatr L-am apucat de umăr, l-am silit să-mi explice. Până la urmă a spus:

— S-a întâmplat într-o secundă. Am lăsat pensula, am luat puşca… Presupun că sunt nebun.

— O criză nu înseamnă nebunie! E din cauza deşertului, a condiţiilor în care trăieşti de luni de zile…

M-a bătut uşor peste mână i

— Nu te osteni! Fă raportul şi trimite-mă la Tamanrasset!

Infeleleh, *două zile mai târziu*.

L-am îngropat pe Amar ieri. În urma lui rămân cinci copii. Embarek mi-a spus că întreţinea şi pe sora lui şi trei nepoţi.

Courette a plecat azi-dimineaţă. L-am implorat să dea şi el aceeaşi versiune, de „accident”, pe care am scris-o eu. Dar m-a auzit măcar?

Timp de două zile a fost într-o stare de prostraţie, fără să mănânce, cu faţa schimbată de ochii înconjuraţi de cearcăne negre. Când l-am urcat pe cămilă, de-ab a se ţinea pe picioare. A trebuit să-l leg de şa.

Întâmplarea asta lamentabilă m-a adus într-o stare lamentabilă. Courette avea nevoie de mine şi eu n-am

înţeles nimic.

Ţara asta pute a moarte şi eu de asemeni.

Infeleleh, a doua zi.

Khaudi s-a întors de o oră. E, desigur, un prieten bun şi loial: a omorât aproape două cămile ca să vină să mă anunţe că la Djanet se ştie aproape sigur că Sultan Ahmud a trecut frontiera în sudul uedului El-Barkat, în fruntea a trei sau patru sute de oameni. Efectiv mult prea mare ca să fie adevărat. Am sunat de îndată adunarea şi am dat ordin ca toată lumea, oameni şi animale, să fie gata de marş, în zori.

Redactat un raport de trei rânduri lui Wattignies: „O informaţie precisă mă înştiinţează că Ahmud a trecut frontiera tripolitană în regiunea Esseycne, cu o trupă importantă. Obiectivul este sigur Djanet. Mă duc să văd ce se întâmplă”.

Takarit a plecat în grabă spre Tamanrasset pe cămila lui de cursă, cu mesajul în buzunar şi cei doi negri ca însoţitori de pluton. N-o să întârzie pe drum.

Înjur că m-am lipsit de doi chaambani ca să-l însoţească pe Courette. Mai trebuie să mă lipsesc şi de bătrânul Marzaui, prea slăbit ca să ne poată urma. Voi avea deci patruzeci şi opt de puşti, incluzându-ne pe Vulpi şi pe mine.

O să meargă!

La naiba cu ordinele lui Wattignies 1 *Nemşu 1 Allah*!

%.

În scara de 8 aprilie, detaşamentul Saganne soseşte la puţul Tin Alkum, la patru ore la nord de Esseyene. Iau apă şi-şi instalează bivuacul la un kilometru distanţă, la poalele masivului.

Intenţia lui Saganne este să meargă de cu noapte la Esseyene ca să-i surprindă în zori pe locuitori şi să obţină informaţii. Ştie de la Khaudi că oamenii aceştia se duc adesea la Ghât, aflat la numai douăzeci şi cinci de

kilometri distanţă, şi ştiu tot ce se urzeşte acolo.

Esseyene este un nod cultural situat în uedul cu acelaşi nume. În acest loc, după o îngustare, albia seacă se lăţeşte pe doi kilometri. Nisipul, foarte alb, se adună în dune presărate cu buchete de cătină. Câţiva copaci, bătrâni eteli, se înalţă deasupra unor grămezi mari de pământ fertil, pe care îl cuprind între rădăcini. Satul e alcătuit din colibe din crengi, formând vag trei grupuri; împrejur se întind grădinile udate de puţurile puţin adânci, săpate în nisip.

Când soseşte coloana, abia a răsărit soarele. Nu se vede ţipenie de om. Singurele semne de viaţă sunt behăiturile iezilor. Numărând colibele, Saganne socoteşte că populaţia poate avea vreo douăzeci de familii.

Sare de pe cal şi-i ordonă brigadierului Ben Larbi să adune bărbaţii din sat. Sunt şerbi, obişnuiţi să suporte jafurile făcute de stăpânii lor ajjeri: ies eu docilitate din case. Majoritatea oamenilor dormeau încă. Din mers îşi înfăşoară turbanul în jurul capului. După un sfert de oră, toţi. şed pe jea în jurul locotenentului. Embarek a aprins un foc şi a pregătit ceaiul. Saganne se culcă pe nisip, întinde mâinile spre foc. L-a însărcinat pe Khaudi cu interogatoriul.

Stând drept în faţa ţăranilor, cu lithamul strâns până sub ochi, targhiul începe ţipând înjurături împotriva lui Sultan Ahmud, „şacalul ăsta care vrea să treacă ţinutul prin foc şi prin sabie”, banditul „ăsta care nu vrea decât să fure animale şi femei şi să-i sugrume pe cei ce rai i se supun”. Apoi îi îndeamnă pe ksurieni să spună tot ce ştiu despre *harka* pe care A hm ud a adunat-o la Ghât şi, fără să le dea timp să răspundă, dă drumul la o ploaie de ameninţări peste capetele lor, pentru cazul că vor tăcea sau minţi. Când îşi termină diatriba, un bătrân, fără să se mişte din loc, declară liniştit că sunt mai mult de cinci sute de războinici la Ghât, că în fiecare zi sosesc întăriri, că, în

ajun, cincisprezece războinici tebbu au trecut în drum spre harka. Enumera numele triburilor care s-au grupat în jurul lui Ahmud, dar afirmă că majoritatea şefilor lor nu doresc războiul şi că între ei domneşte discordia.

Discuţia continuă timp de o oră fără să aducă elemente noi. Hărţuit de Ivhaudi, bătrânul repetă fără să se tulbure, ceea ce a mai spus, deja. Ceilalţi ksurieni tac.

Saganne îl strigă pe Khaudi şi-l întrebă ce crede.

— Minte, domnule locotenent, minte ca şi cei din Djanct. Nu sunt cinci sule de războinici. Poate două sute, poate mai puţin. Vrea să te sperie. Dar spune adevărul despre neînţelegerile dintre triburi. Aici nu găseşti niciodată cinci sute de războinici, sau chiar două sute care să aibă un singur şef.

Saganne hotărăşte să se întoarcă la Tiu Alkum. Meharistii îşi încalecă din nou dobitoacele, nu fără să fi furat în trecere păstăi şi ceapă.

Oamenii din Esseyene nu s-au mişcat din loc. Privesc coloana îndepărtându-se. Vulpi îşi grăbeşte cămila până îl ajunge pe Saganne.

— Ce facem, domnule locotenent?

— Tu ce crezi?

— Eu nu cred nimic. Dacă zici: „Înainte”, înainte să fie!

— Şi oamenii?

— Pe oameni îi cunoşti şi te cunosc. Dacă spui „atacăm”, te urmează.

— Nu se codeşte niciunul?

— Cine să se codească? Singurul cap de lemn este Messaud. Vorbeşte mult dar n-o să crâcnească. Şi poate şi Amastar, negrul. Chaambanii nu-l înghit, îl ocolesc, şi asta îl înfurie.

De la plecarea din Infeleleh, Vulpi şi-a regăsit voia bună. Dar spatele lui bătrân se încovoaie în şa şi hăţul îi tremură în mână. Saganne îi zâmbeşte:

— Problema e simplă. Eu am patruzeci şi opt de puşti. Trebuie să ştiu câte am în faţă.

— N-o să ştii niciodată.

— Vom vedea, spune Saganne.

Puţin înainte de prânz, coloana ajunge la tabăra de la Tin Alkum. Iau masa. Oamenii au moralul bun, sunt doar ceva mai agitaţi decât de obicei. Abdelkader, un tânăr chaamba care nu are niciun an de serviciu, fredonează ironic, în timp ce curăţă cartofi:

— O Embarek, o Victor (Victor este Vulpi), o voi, toţi bătrânii, dacă şuieră gloanţele, staţi mai în spate 1

Embarek îi replică pe acelaşi ton modulat:

— O Abdelkader, poţi cânta! Ai vocea dulce ca de femeie! Mâine vom vedea cine-i bărbat!

În jurul focurilor unde apa fierbe în oale, saharienil râd. După ce şi-a băut ceaiul, Saganne îi spune lui Vulpi i

— Îţi alegi şase oameni. Coborâţi pe ued. Apoi îţi trimiţi băieţii în recunoaştere cât pot de aproape de Ghât. Dă-le binocluri. Vă reîntâlniţi aici, deseară.

Îl strigă pe Khaudi:

— Poţi să te duci la Ghât?

— La Ghât nu, domnule locotenent. Toată lumea ştie că-s de partea ta. Dacă mă găsesc, mă ucid. Dar mă pot duce până la El-Barkat. Am un văr acolo.

El-Barkat e un sat mare, foarte aproape de Ghât.

— Atunci du-te. Adu-l pe vărul tău; descurcă-te cum crezi. Am nevoie de informaţii absolut sigure.

Khaudi pleacă, apoi patrula lui Vulpi. Un vânt uşor adie şi răcoreşte aerul. Oamenii dorm sau pălăvrăgesc lungiţi lângă şei. Brigadierul Ben Larbi a desemnat patru santinele. Aceştia veghează, stând la adăpostul movilelor de nisip cu puşca între picioare. Când o cămilă se îndepărtează prea tare. În ciuda piedicii, o mină înapoi în tabără.

Saganne s-a instalat pentru noapte. Dar nu doarme.

Se întoarce mereu cu gândul la două lucruri: harka există; dacă ar da înapoi ar însemna să-i cedeze ţinutul ajjer lui Ahmud, A părăsit Infelelehul, a mers în întâmpinarea rebelilor dintr-o pornire nesăbuită. Totuşi, în seara aceasta, e stăpânit de o convingere trebuie să reziste. Orice altă atitudine ar fi o greşeală. Şi o laşitate.

Vulpi cu oamenii lui se întorc primii. Informaţiile pe care le aduc sunt sărace. Unul dintre cercetaşi a zărit doi „şufi", aparţinând probabil unei bande, mergând din Esseyene spre Ghât.

— Deci, domnule locotenent, Ahmud ştie acum unde suntem şi câţi suntem.

Un alt cercetaş a aflat de la un păstor că patruzeci de meharişti, comandaţi de şeful Matekum, trecuseră în ajun prin El-Barkat, fără să se oprească. A fost imposibil să scoată de la el vreo indicaţie precisă asupra numărului războinicilor reuniţi la Ghât. După soldatul chaamba care l-a interogat, nu ştia decât să repete: „Mulţi, mulţi: ajjeri, tebburi, arabi Ulad Stiman din Fezzan".

Întunericul s-a lăsat de o oră când soseşte Khaudi, remorcându-şi vărul, un băiat frumos, cu ţinută elegantă, numit Şeriff Ag Kemmuch. Omul nu pare decât pe jumătate mulţumit că se află acolo. Se lansează într-un discurs lung şi confuz ca să-i explice lui Saganne că oficialităţile de la El-Barkat vor pace, nu sunt ostili francezilor, că doresc doar să rămână independenţi şi să aibă liber acces la piaţa tunisiană de la Ben Cardan. În mod vizibil n-are nicio tragere de inimă să vorbească despre Ahmud şi harka lui. Consimte să admită că există *o* mare întrunire de războinici la Ghât dar jură că intenţiile lor nu sunt belicoase, că în orice caz oamenii de la El-Barkat nu doresc decât pacea. Şi o ia de la capăt cu pledoaria.

Saganne reuşeşte să-l facă să-i promită că, întors la El-Barkat, o să vorbească cu oficialităţile să vină să stea de vorbă, în tabără, fără ca această vizită să-i oblige la ceva.

Şeriff Ag Kemmuch pleacă de îndată, promiţând că se va întoarce să le aducă rezultatul demersului său.

De cum a dispărut în noapte, Khaudi se apropie de Saganne:

— Nu-i da nicio atenţie, domnule locotenent. Îi e frică de Ahmud; îi e frică de francezi, îi e frică de toţi. Toţi se tem la El-Barkat.

Se apleacă ceva mai mult:

— Ahmoud va ataca, domnule locotenent. Dacă rămânem aici, suntem pierduţi.

— De unde ştii că vor ataca?

— Am văzut oamenii ia El-Barkat.

— Ţi-au vorbit?

— Nu-i nevoie să-ţi vorbească. E de ajuns să-i vezi, că înţelegi.

Saganne se hotărăşte să pornească înapoi spre Esseyene, la ora două dimineaţa, ca să fie acolo înaintea zorilor. Dacă harka va trece la ofensivă, vrea să aibă timp să-şi pregătească apărarea, şi Esseyene i se pare locul ideal: întinderea fără obstacole o să-l ferească de surprize şi dunele îi vor furniza un adăpost. Dă ordine. Oamenii se agită. Pe când traversează tabăra, urmat de brigadierul Ben Larbi, chaambanul Messaud spune tare când îl vede trecând:

— Dacă nu ne întoarcem la Infeleleh, murim.

Saganne scoate un încărcător din buzunar, i-l aruncă la picioare:

— Ţine, Messaud, şi tacă-ţi gura!

Ben Larbi, un bărbat cu o statură fragilă, cu mâini şi picioare de copil, dar care are zece ani de serviciu şi pe care Saganne ştie că poate conta în toate, îi aruncă şi el zdrahonului de Messaud o privire de dispreţ absolut.

Detaşamentul ajunge la primele colibe din Esseyene la ora şase dimineaţa, pe 10 aprilie. Locuitorii au şters-o în grabă. Pe nisip se văd urmele unui exod grăbit, de oameni

şi animale. E un semn rău.

Saganne îl trimite pe Vulpi şi pe cei şase cercetaşi ai săi în recunoaştere. Vor trebui să se întoarcă înainte de prânz. El însuşi străbate uedul în căutarea celei mai bune poziţii pentru tabără. Se hotărăşte să aleagă un grup de dune mici, acoperite de cătină tânără, pe vkfuri. Duna principală, la nordul ansamblului, va constitui o ascunzătoare perfectă. Bagajele sunt depuse într-o scobitură, la cincizeci de metri în spatele ei.

Saganne observă cu atenţie conformaţia terenului din jurul taberei 5 spre nord, la picioarele dunei care va servi de ascunziş, sunt opt colibe pe care va trebui să le dărâme, apoi o întindere netedă de nisip şi, la şase sute de metri, mascând întreaga privelişte, o dună mare, ocru, cu numeroase adâncituri. La est şi la sud peisajul este acelaşi: imediat, în fala ascunzişului, grădini, apoi albia actuală a uedului, lată de două sute de metri şi, dincolo de ea, o grămadă de dune mici presărate cu cătină. La vest este regul de pietre pe care se înalţă movile de pământ având în vârf eteli bătrâni şi groşi.

O dată terminată această examinare, dă dispoziţii 1 pe duna cea mare, ocru, deuă santinele cu binocluri vor supraveghea un reg plat în direcţia oraşului Ghât, şi, la un kilometru mai departe, o barieră stâncoasă care, printr-un efect ele miraj, pare că pluteşte pe un iaz albăstrui. Cămilele vor paşte în turmă la patru sute de metri de tabără, păzite de un detaşament de şase oameni călări. Un pichet de cincisprezece oameni rămâne pe loc şi începe să sape tranşeele şi să dărâme colibele care împiedică vederea. Restul trupei este trimis la treabă, la opt sute de metri spre vest, pentru a tăia crengi de saleam care vor servi la întărirea punctelor slabe prin împletituri spinoase.

Alarma se va da prin trei focuri de revolver unul după altul. La acest semnal goarna va suna adunarea şi oamenii vor trebui să revină în tabără în pas alergător.

La ora unsprezece, un prim transport de crengi de saleam a permis construirea unei bariere de apărare. Două colibe sunt la pământ. O tranşee este săpată pe faţa de vest a dunei-adăpost. Vulpi şi cercetaşii săi se întorc. A putut privi de departe grădinile de palmieri din El-Barkat. Totul pare liniştit: au văzut cu binoclul oameni care lucrau în grădini. Timpul trece.

Deodată, pe la ora trei, santinela înarmată semnalează cu strigăte puternice că oamenii însărcinaţi cu paza păşunii aleargă în mare grabă spre animale., în acelaşi moment, Saganne le vede pe cele două santinele de pe duna cea mare retrăgându-se în fugă. Trage cele trei focuri. Goarna sună. Cei duşi după saleam, în drum spre tabără, sunt abia la trei sute de metri de poziţia lor. Soldaţii îşi abandonează încărcătura şi revin în pas alergător. După zece minute, animalele sunt culcate, o parte în adăpost, o parte în scobitura în care au fost depuse bagajele, şi toţi saharienii sunt la postul lor, culcaţi în nisip, cu puşca aţintită.

Un grup de şaizeci până la optzeci de meharişti duşmani apar printre copaci, la opt sute de metri spre nord-est: aceştia ameninţă animalele. O clipă mai târziu, pe marea dună ocru, să arată vreo cincizeci de oameni pe jos, înarmaţi. Răsună patru sau cinci focuri de puşcă.

De îndată sectorul lui Vulpi deschide focul, la şase sute de metri spre dun a cea mare. Tirul este bine reglat. Soldaţii lui Ahmud se ascund, apoi Saganne îi vede împrăştiindu-se. În grupuri mici, încearcă să ajungă spre vest, la stânga adăpostului, la pâlcurile de eteli mari. La rândul lor, mehariştii apăruţi la nod-est au descălecat şi se strecoară spre sud, profitând de fiecare loc adăpostit. La un semn al locotenentului, sectorul lui Ben L.arbi îi ia drept obiectiv.

În mai puţin de un sfert de oră focul devine intens. O ploaie de gloanţe cade peste tabără. Cămilele, pe care n-au

avut timp să le împiedice, înnebunite de şuieratul gloanţelor, se ridică. Formează o masă compactă, foarte vizibilă, pe care tirul inamic se concentrează de îndată. Animalele cad, ucise sau rănite; celelalte încearcă să fugă, stârnind dezordine în turmă. Răgetele lor de jale răsună în contratimp cu împuşcăturile. Saganne îl trimite pe Embarek şi pe cei doi oameni culcaţi lângă ei să culce animalele la loc. Aceştia se strecoară de-a lungul dunei, se târăsc în patru labe, lovesc, urlă: dar cămilele nu se mai supun.

Saharienii sunt calmi. Unii totuşi, cu ochiul pe ţintă, îl înjură pe inamic în gura mare. Vulpi pare a fi stăpân pe oameni şi pe tirul lor. Saganne îl aude indicând schimbarea înălţimii, desemnând pe rând obiectivele. Accentul său provenţal dă ordinelor pronunţate ceva vesel. Culcat în mijlocul alor săi, Ben Larbi conduce operaţiunile fără niciun cuvânt, prin gesturi poruncitoare ale mâinii lui delicate.

Saganne şi-a dat imediat seama de trei lucruri: trupele lui Ahmud dispun de numeroase arme cu tir rapid şi nu cruţă muniţiile. Fac manevre bune, după moda europeană, folosind inteligent terenul; şuierele de ţignal şi indicaţiile asupra tirului pe care le-a auzit răsunând îl fac să presupună că turci din Ghât le însoţesc. În sfârşit, e clar că Ahmud, perfect informat despre forţele francezilor, încearcă să-i încercuiască: în grupuri mici, traversând în fugă spaţiile descoperite, trecând la pas, cu spatele încovoiat, prin spatele celor mai mici adăposturi, oamenii acestuia se răspândesc în jurul taberei.

Totuşi Saganne îşi păstrează speranţa. Niciunul dintre mehariştii săi nu a fost atins, iar tirul lor aţintit, precis, face pagube mari: pe nisipul alb, în faţa lui, vede căzând şi zăcând morţi şi răniţi.

Pe la trei şi jumătate apar pe vârful dunei ocru şaizeci până la şaptezeci de capete de întăriri. În acelaşi

moment, Ben Larbi se retrage din linia de foc, cu faţa strâmbată de durere. Se târăşte între cămilele moarte, apoi aruncă cartuşele lui spre luptători, strigând: „O prieteni, uşor cu cartuşele, uşor!”

Va repeta această recomandare până la căderea nopţii. Saganne fuge spre el; două gloanţe l-au atins unui după altul: unul i-a trecut prin şoldul sting, superficial, celălalt a intrat prin pulpă şi a ieşit prin gleznă, zdrobindu-i peroneul. Chaambanul îi strânge mâna loco –, tenentului, repetă: „Uşurel cu cartuşele, uşurel”, apoi în franceză: „Ţine-te bine, ţine-te bine, nu suntem învinşi”. Lui Saganne i-ar plăcea să-l creadă. Dar apariţia întăririlor şi rănirea brigadierului sunt lovituri grele. Va rezista; nu are de ales. Dar până când?

Revenind la postul său, zăreşte pe dună un fel de stat major. Doi cavalerişti se leagănă în loc, profilaţi pe cer. Locotenentul îl cheamă pe tânărul Abdelkader care este cel mai bun trăgător al său şi-i arată cu degetul. Chaambanul, fără să se sinchisească de focul de mitralieră, se culcă, depărtează picioarele, duce arma la umăr şi ţinteşte îndelung. La şase sute de metri, unul dintre călăreţi se înclină şi cade de pe cal. Oamenii aleargă spre el. îl trag la adăpost: trebuie să fie d personalitate. După o clipă, este rândul celuilalt călăreţ i calul său cade, se ridică apoi şi dispare cu greu în spa – tele crestei de nisip. Saganne s-a gândit: „Dacă este Ahmud!” Douăzeci de secunde aşteaptă un semn de descurajare. Dar nimic: focul inamic pare, dimpotrivă, că se intensifică.

La dreapta, soldaţii lui Ahmud, înaintând în grupuri mici, s-au apropiat în mod primejdios. Pentru a le opri înaintarea, Saganne trimite şase oameni din sectorul Ben Larbi să ocupe poziţia de pe o movilă din sudul adăpostului. Niciunul nu protestează.

Ravagiile printre cămile sunt înspăimântătoare. Două cămile cu pieptul şiroind de sânge, fug, înnebunite de

durere. Pe urma lor alte douăzeci o iau la fugă în trap, spre sud. În zadar cei şase oameni ai lui Ben Larbi încearcă să le întoarcă înapoi. Saganne le strigă să deschidă focul asupra animalelor. Mai bine să le piardă decât să-i servească lui Ahmud.

Profitând de incident, două antene inamice au reuşit joncţiunea la sud. Cei şase oameni trebuie să-şi părăsească avanpostul şi să se retragă în fugă. Aproape imediat, războinicii harkăi, înaintând din movilă în movilă, ocupă poziţia. Sunt acum acolo şaizeci până la optzeci de inamici, scoţând ţipete sălbatice, în timp ce, la nord-est, în spatele unui rând de cătină, la nord, într-o ondulaţie a nisipului, la vest, culcaţi în spatele unei dune joase, diavolii lui Ahmud continuă să tragă fără încetare.

Tabăra este încercuită. Saharienii îşi scot baionetele şi le fixează la capătul muschetelor. Saganne se târăşte până în sectorul lui Vulpi: îi trebuie oameni ca să întărească flancul de sud, care este cel mai ameninţat, îi bate pe umăr pe oamenii culcaţi pe burtă şi le indică direcţia. Când ajunge la Lagdar, un flăcău timid care de obicei rostogoleşte speriat ochii când locotenentul i se adresează declară că nu poate să se mişte. De o oră este rănit la piciorul stâng. N-a spus nimic nimănui, s-a pansat cu turbanul şi nu a încetat să tragă. Saganne îi dă o palmă amicală pe spate şi se caţără în patru labe iar pe creastă.

E ora şase. Lupta durează de trei ore. În acest moment, la un semnal de rachetă, grupul inamic din sud, cel mai dens şi mai apropiat, înteţeşte focul, apoi se repede înainte cu răcnete înfiorătoare.

Saganne s-a ridicat în genunchi. Dacă adăpostul cade, s-a zis cu ei. Parcă vede căsăpirea, masacrul… Urlă: „Foc! Foc de aproape!” Muschetele scuipă. Drept în faţa lui, la cincisprezece metri, patru atacatori cad pe loc, eu gura căscată, cu faţa diformă. Alţii fug, lăsând după ei dâre de sânge pe nisip. Chaambanul Ben Mulad a înaintat spre

inamic şi, în picioare, cu părul în vânt, mitraliază panta în faţa lui, ca un demon. Totuşi, vreo cincisprezece războinici de-ai lui Ahmud, înconjurând duna, au ajuns până în scobitura unde sunt bagajele. În ciuda grindinei de gloanţe care cade peste ci, cuprinşi de furia jafului, apucă şei, saci, se împovărează cu o pradă pe care mulţi o udă cu sângele lor. Vreo zece saharieni vor să se repeadă la jefuitori; un ordin al lui Saganne îi opreşte: atâta pagubă pentru bagaje; nu poate risca să-i fie ocupată tabăra, în cazul când contraatacul ar fi respins.

Un chaamba a primit în braţ o ploaie de şevrofine. Cu bicepsul sting sfârşit, continuă să tragă. Un alt glonte îi trece prin coapsă; tresare, înjură şi nu-şi părăseşte locul de luptă.

Atacanţii s-au retras spre dunele mici şi perdeaua de cătină. După acest efort, duşmanul se linişteşte, ritmul împuşcăturilor scade. Consumul de muniţii a fost enorm din partea lui Ahmud. Saganne speră că nu-i mai rămân multe proiectile. În ce-l priveşte, datorită îndemnurilor lui Ben Larbi, s-a tras cu multă economie. Întunericul se lasă încet. Oboseala se face simţită. Începe din nou să spere.

Saganne îşi şterge faţa, apoi se duce lângă Ben Larbi, culcat între cadavrele cămilelor. Brigadierul şi-a înnodat turbanul ca pe un garou inghinal. Îşi ţine ochii închişi dar, de îndată ce simte mâna locotenentului pe braţul său, îi deschide.

— Rezişti, Ben Larbi?

— Dă-mi să beau.

Saganne îi dă plosca lui. Rănitul bea mult, apoi: – Fii fără teamă, domnule locotenent-o să ne alegem cu multă glorie din treaba asta. Tu ai *guelb*. Şi asta-i mai mult decât *baraka*, decât curajul. Acum Ahmud se teme mai tare decât noi. Chiar dacă ne masacrează, tu ai câştigat.

Dintr-o mişcare cu bărbia îi arată piciorul sfărâmat 3

— O să mi-l tai, ca lui Takarit.

— Vom vedea, spune Saganne. Nu te agita

S-a făcut noapte. Apare primul pătrar de lună. Inamicul întreţine un foc slab. Trei rachete incendiare s-au înfipt în nisip, la stânga adăoos ului, fără să provoace vreo pagubă.

Într-o tăcere relativă, oamenii se insultă de o parte şi de alta. În arabă şi în tamahek. Silabele guturale se repercutează printre dune. Din partea lui Ahmud se strigă: „Părăsiţi-i pe necredincioşi, voi, musulmanilor veniţi cu noi. Nu-i urâm decât pe creştini. Părăsiţi-i, părăsiti-i pe Kuffari! Apoi: „Pe voi vă vrem, o, Biska Ag Sidi, o, Chebeqqui Ag Hemraa, o, Haflun Ag Salem!” Sunt singurii trei saharieni de neam targhi din trupă. Haflun Ag Salem îşi pune mâinile pâlnie la gură şi strigă:

— Locotenentul este fratele nostim.: nu ne-a făcut decât bine. Nu-l vom părăsi până la moarte!

Primeşte drept răspuns:

— O, tu, înţeleptule, mâine dimineaţă vom fi cu trei sute mai mulţi şi n-o să mai vorbeşti!

Dar ar trebui mai mult ea să-l faci să tacă pe Haflun. Urlă cu vocea lui de bas care răsună stârnind toate ecourile:

— Mâine în zori o să fugiţi din calea noastră, o, câini, pui de căţea!

Tânărul Abdelkader reia ştafeta de la Haflun şi revarsă un val de înjurături. E un spiriduş inventiv, ale cărui vorbe de duh răsunătoare îi fac să râdă pe tovarăşii săi:

— O, pui de târfă, vă vom batjocori mamele şi le vom dărui negrilor! O, fiice de gazelă, o s-o luaţi la fugă din faţa noastră şi când o să vă ajungem… O, hiene, pui de hienă, taţii voştri erau fem ei şi voi n-aveţi coaie…

După o oră de astfel de schimburi de vorbe, Saganne ordonă linişte: niciun cuvânt, nicio împuşcătură. A strigat, şi ordinul său, auzit şi de inamic, este salutat printr-o salvă

masivă. La patru paşi de locotenent, saharianul Biska Ag Sidi se întinde la pământ fără niciun strigăt. Îl cred mort. Vecinii săi îi iau cartuşele, Nu-i decât rănit dar foarte serios: un glonte i-a brăzdat fruntea. Horcăie o clipă, apoi îşi pierde cunoştinţa. Focul n-a slăbit. Abdelkader, care şi-a reluat înjurăturile, tace brusc în mijlocul unei fraze: un glonte l-a atins în plin cap. Era în genunchi: se răstoarnă încet pe o parte şi Saganne vede, printre dârele de sânge şi materie cervicală, ochiul deschis şi încremenit de moarte.

La ora douăzeci şi unu, tirul se intensifică şi mai tare. Bătălia începe din nou. În mijlocul împuşcăturilor, se aude înălţându-se deasupra dunei mari din nord un cântec de război însoţit de urlete de lup. Embarek, care de la începutul luptei nu l-a părăsit pe Saganne, îi spune:

— Sunt cei din neamul tebbu.

Cântăreţii îşi scandează imnul bătând cu piciorul în nisip şi izbindu-şi săbiile una de alta.

— Salută un şef. spune Embarek. Atenţie, asaltul I

Dar, după această alarma, se produce o acalmie. În noapte se zăresc focur i; inamicul se reface cu alimentele furate. Străluceşte luna şi liniştea este ciudată. În aceste minute, Saganne are certitudinea că în zori, ca şi capra domnului Séguin, vor fi mâncaţi. Lucrul acesta nu-l înduioşează. Are senzaţia unei detaşări extreme de propria-i persoană. Frica, regretul, nu mai înseamnă nimic. Parcă s-a eliberat de orice sentiment, de orice gând.

Pe la orele douăzeci şi trei focul inamic reîncepe. Chaambanul Ben Brahim este ucis pe loc de un glonte care-i sfarmă baioneta şi-i intră, prin frunte, în cap. După mai puţin de un sfert de oră, saharianul culcat la stânga lui Saganne este atins şi el: glontele îi jupoaie pe vreo doisprezece centimetri pielea capului. Comolia îi paralizează braţul stâng.

Şi din nou, brusc, vine un alt răgaz. Saganne pune să

fie îngropaţi cei doi morţi. Îi ajută pe chaambanii care sapă cu mâinile în nisip. Când cadavrele nu se mai văd, îl ia pe Embarek deoparte:

— Treci liniile să-i duci un mesaj căpitanului Wattignies. Ai înţeles?

— Căpitanul o să ajungă prea târziu!

— N-o fac pentru noi, Embarek. Nu trebuie ca puii ăştia de năpârcă să înainteze. Căpitanul trebuie să-i oprească.

Mâzgăleşte pe carnetul său: Toate cămilele au murit. Mai mulţi răniţi, dintre care Ben Larbi grav. Abdelkader şi Brahim ucişi. Cel puţin o sută cincizeci de puşti cu tir rapid. Frumoasă comportare a oamenilor. Embarek vă va explica. Adio”.

Embarek vârâ foaia în cartuşieră.

— Şi dacă mă omoară?

— Ce-ţi mai pasă dacă-i ceva mai devreme sau ceva mai târziu? Dacă treci, te fac brigadier. Fură câte cămile poţi. Hai, galop!

Embarek se strecoară de-a lungul dunei şi dispare în întuneric.

În tranşee, saharienii nu pot rezista somnului. Saganne le permite să tragă din când în când, ca să rămână treji. Din groapa lui, Ben Larbi îşi strigă camarazii, întreabă de unii şi alţii, schimbă urări cu fiecare. E minunat. Vulpi, în ce-l priveşte, ca să alunge somnul, îşi hărţuieşte oamenii. Îi bate pe spate, îi provoacă.

Acelaşi tir leneş până dimineaţa. Dar nu-i lipsit de primejdie. Încă un chaamban este atins la cap, dar uşor. Cu turbanul căzut într-o parte, cu tâmpla crestată, se ridică şi ţinteşte urlând: „Ai să vezi tu ce-ţi trimit!” Mai târziu un alt soldat scoate un ţipăt pătrunzător pe care-l modulează într-un fel de cântec furios: are soldul străpuns.

Zorii sunt salutaţi în partea lui Ahmud prin chemări la rugăciunea de dimineaţă: litaniile se înălţă spre cerul

abia luminat. În adăpostul lor, şi mehariştii se prosternează. Razele razante ale soarelui stârnesc mirosul greu al hoiturilor de cămilă.

O rachetă pleacă de pe dună. La acest semnal focul se reia, intens. După cinci minute, cam la opt sute de metri, o nouă trupă inamică apare la est: vreo sută de oameni, jumătate pe jos, jumătate pe cămile, precedaţi de un călăreţ a cărui lance scânteie în soare. În acest moment Saganne ia hotărârea să atace ia baionetă. I se pare că o face fără să rdilecteze. Ori atacă la baionetă, ori crapă toţi pe loc: asta-i alternativa.

Fără să le spună nimic despre intenţiile sale, trimite cinci oameni pe o dună mică pe care harka a evacuat-o în timpul nopţii, ordonându-le să hărţuiască grupul din sud. În acelaşi timp întăreşte cu încă zece oameni partea din sud a taberei. Pe acolo va ieşi.

La şase treizeci, le anunţă oamenilor hotărârea sa. Mai mulţi dau din cap în semn de încuviinţare. Niciunul nu vorbeşte, în afară de Messaud, nedisciplinatul, care spune, destul de tare ca să fie auzit de camarazii săi: „Dacă ieşim, ne omoară pe toţi”. Saganne se îndreaptă spre el:

— Ţi-e frică, Messaud? Bine. Vei rămâne să păzeşti răniţii. Măcar asta poţi face?

La şapte fără un sfert, toţi s-au pregătit. Un servant execută un tir. Apoi Saganne, imitat imediat de bătrânul Vulpi, ţâşneşte din tranşee cu baioneta ridicată, strigând: „Înainte! înainte!” Un moment saharienii ezită. Dar Saganne şi Vulpi coboară duna în fugă, continuând să urle „înainte!” Oamenii se reped în urma lor.

Soldaţii duşmani sunt la treizeci de metri, în spatele unei movile de nisip, cu capul ferit din calea salvelor. Într-o clipită, Saganne şi ai lui năvălesc peste ei. Războinicii lui Ahmud, descumpăniţi de acest atac neprevăzut, dau drumul unei salve care nu atinge pe nimeni şi intră de îndată în panică. Baionetele pătrund în spate, în piept, în

pântece. Chaambanii se dezlănţuie: în fiecare secundă cad tebbuni şi ajjeri.

Strigătele de victorie ale saharienilor, ţipetele de durere ale adversarilor, imaginea feţelor strâmbate de frică sau de moarte, senzaţia care pătrunde până în muşchii pieptului, când baioneta se loveşte de un os, *în* moi alunecă şi se înfige în carne, certitudinea ameţitoare că a spart încercuirea lui Ahmud, că-i pe cale să învingă, toate se învălmăşesc în Saganne.

În fiecare secundă braţele sale se ridică şi se prăvălesc într-o mişcare precisă: cea care ucide. La capătul puştii, sângele stropeşte gândurele[20], ţâşnind pe mâinile lui, cald, unsuios.

După un număr de minute pe care nu-i în stare să-l aprecieze, vreo douăzeci de oameni din harkă horcăie pe nisip. Ceilalţi fug printre dune, rupând rândurile. Atacul, pornit drept la sud, urcă spre nord pe urmele lor. Un grup mai important al fugarilor, care a reuşit să ajungă la adăpostul tufelor de cătină, îşi schimbă iarăşi direcţia, urmând linia dunelor, apoi face un unghi mare care-i scoate din bătaia puştii chaambanilor.

Saganne vede siluetele alergând în depărtare, cu spatele îndoit, alunecând pe pante. Aruncă puşca, ridică braţele şi le strigă să oprească urmărirea: îşi simte inima până-n gât, i se taie respiraţia. Un timp, în liniştea care s-a lăsat, nu se aude decât gâfâitul adânc din piepturi. Apoi, încet-încet, soldaţii îşi reiau gesturile obişnuite: scuipă, îşi şterg fruntea, îşi freacă baionetele în nisip. Totuşi, nu îndrăznesc încă nici să se privească, nici să-şi vorbească.

Aceşti douăzeci de oameni i-au pus pe fugă pe mai mult de cincizeci. În realitate, victoria e mult mai mare decât îşi imaginează Saganne. În spatele dunei unde Suitan Ahmud şi-a ridicat cortul, şefii arabi din Fezzan au

---

20 Gafidura, cuvînt berber . bluză de !înă, de mătase sau bumbac fără mineci, purtată de arabi sub burnuz. (N.t.)

anunţat că se retrag. În acelaşi timp, doi şefi ajjeri îşi iau tălpăşiţa fără să dea de ştire nimănui. Harka s-a sfărâmat de mica fortificaţie a francezilor şi, încet, se dizolvă.

Vulpi este primul care îşi vine în fire. Scoate din buzunarul hainei o listă a efectivului şi, cu o voce puternică face apelul. După fiecare nume, sufla ca o forjă; sudoarea şi nisipul lipit de faţă îi accentuează brazdele adânci de pe obraji, dar hârtia din mâini nu tremură.

Lipsesc doi saharieni. Primul a murit la începutul atacului. Al doilea este Amastar, negrul eliberat „A dezertat în timpul nopţii. Doi chaambani l-au văzut dar n-au spus nimic: nu era de-al lor.

În acest timp, Khaudi, care nu-i trecut pe listă, îl urmează pe Saganne pe câmpul de bătaie. Într-o jumătate de oră numără patruzeci şi şapte de cadavre pe o rază de două sute de metri în jurul taberei. Niciun. rănit: au fost ridicaţi noaptea. Cât despre victimele atacului cu baioneta, niciunul nu se va mai ridica, chiar dacă mai respiră câţiva dintre ei.

Printre cadavre, Khaudi îl recunoaşte pe fratele vitreg al lui Ahmud, mort la douăzeci de paşi de tranşee, cu o puşcă turcească în mâini. Saganne îl descoperă, sprijinit de un etel, cu mâinile încleştate pe un boţ de maţe înnegrite, pe Şerifi Ago Kemmuch, vărul lui Khaudi, cu care vorbise cu două seri mai înainte. Omul din El-Barkat promisese că se va întoarce: şi-a ţinut cuvântul. Fără o vorbă, Khaudi smulge sacul de piele plin cu muniţii, care atârnă la gâtul ratortului.

Mai departe, un ajjer pe moarte îi spune lui Saganne că acei călăreţ rănit pe dună, în ajun, era şeful Matekum, mâna dreaptă a lui Ahmud. L-au transportat la Ghât într-o stare foarte gravă. Mai spune că dacă bătălia s-a reluat, seara, şi dacă tebbunii au cântat, a fost în onoarea lui Ahmud, venit personal să-i încurajeze pe luptători.

Se întorc în tabără. În trecere, oamenii adună

armele: zece puşti cu tir rapid, şase puşti turceşti, vreo douăzeci de carabine, două pistoale, douăzeci de săbii, pumnale, lăncii. În depărtare se zăreşte încă o mare parte dintre războinici care s-au regrupat şi se retrag spre nord.

În adăpost, răniţii sunt culcaţi între cămilele moarte. Niciunul nu ţipă, nici nu geme. Încet, chaambanii valizi încep să-i degajeze. Saganne se îndreaptă spre scobitura în care depuseseră bagajele. Tot timpul nopţii, duşmanii au pătruns aici târî. se vede urma trupurilor pe nisip. Saharienii, înjurând, fac socoteala a ceea ce li s-a furat. La drept vorbind, nu mai au alimente. Din cele cincizeci şi patru de cămile ale coloanei au mai rămas şaisprezece, din care cinci sunt rănite. Locotenentul sacrifică trei, care nu pot să meargă. Apoi ordonă retragerea.

O fac pe îndelete. În afara răniţilor pe care i-au căţărat pe cămile, tot efectivul merge pe jos. După trei ore de drum, coloana se opreşte. Duşmanul le-a luat medicamentele: Saganne presară pe răni zahăr pudră i din turbane se confecţionează pansamente. Vulpi fabrică o targă din crengi de salcâm pentru a fi transportat Ben Larbi, care se zvârcoleşte de durere, cu buzele strânse.

În seara zilei de 11 aprilie ceea ce a mai rămas din coloana Saganne înnoptează la Tin Alkum. În timpul nopţii, omul rănit la frunte moare. E îngropat la răsăritul soarelui şi pornesc din nou. Pentru a-i păcăli pe eventualii urmăritori, locotenentul se hotărăşte să ajungă pe podiş. Toată ziua de 12, apoi de 13, trudesc prin pietriş. S-a stârnit vânt. Nopţile sunt glaciale. Se hrănesc cu carne de cămilă, zahăr şi ceai verde.

Pe 14, după pauza de prânz, santinela de strajă pa un vârf începe să strige şi trage două focuri. După un sfert de oră apare Wattignies, în fruntea a vreo treizeci de meharişti. A plecat din Tamanrasset de cum a primit mesajul adus de Takarit. L-a întâlnit pe Emburelo la Infeleleh şi, de atunci, înaintează în marş forţat. A.trecut

pe la Esseyene, a văzut locul luptei, i-a luat urma lui Saganne. După ce i-a dat pe scurt aceste informaţii, se apropie de locotenent şi-i pune mâna pa umăr 5

— N-am crezut că te voi mai revedea, dragul meu. Viu, cel puţin. Când mi-a dat Embarek biletul şi mi-a spus în ce viespar te-ai vârât, mi-am zis: „Bun. Îmi rămâne doar să-l răzbun şi să mor cum a murit şi el*L Timp de treizeci şi şase de ore am mărşăluit cu gândul acesta.

Se scarpină în barbă:

— E o prostie, dar aş fi făcut-o… La Esseyene, când o femeie mi-a povestit ce s-a întâmplat, m-am simţit totuşi uşurat… Eşti un om dat dracului, Saganne! Nu mi-ai ascultat ordinele. Dacă ai fi fost masacrat, eu aş fi fost tras la răspundere!

Se întrerupe, îl priveşte pe Saganne care nu se clinteşte, apoi reia:

— Ai avut ce-ai dorit, nu-i aşa? Ceea ce fiecare dintre noi îşi doreşte. O treabă frumoasă: o treabă foarte frumoasă! Ai căutat-o şi ai găsit-o 1

Brusc, îi întinde mâna:

— Hai, strânge-mi mâna.

Saganne strânge mâna întinsă:

— Mulţumesc, domnule căpitan, spune el.

Apoi, imediat:

— Să mergem să vedem răniţii.

— Numai o clipă, dragă. După ce vei scrie raportul, să mi-l arăţi. Vom alcătui o versiune despre întâmplări care va pune, pe cât posibil, iniţiativele dumitale în concordanţă cu instrucţiunile mele. Înţelege-mă cum trebuie. Nu vreau să-mi atribui paternitatea acestei istorii; vreau să te feresc de necazuri. Sper că-ţi dai seama că această poveste va avea un răsunet mare şi că, în birouri, nu-s iubite nici vitejiile, nici eroii. Mai ales recidiviştii… Acum hai, să-i vedem pe oamenii dumitale!

La 20 aprilie 1913, domnul Amédée Bertozza,

ministru de Război, adresa guvernatorului general al Algeriei următoarea depeşă:

„Vă rog să transmiteţi locotenentului Saganne şi vitezei sale trupe toate mulţumirile mele pentru energia.

sângele rece şi rezistenţa de care au dat dovadă în cursul luptelor crâncene din 10 şi 11 aprilie, şi pentru rezultatele politice care au decurs din ele. Fapta aceasta de vitejie, fără precedent în analele pătrunderii în Sahara, va rămâne cea mai frumoasă pagină a sa”.

La 25 aprilie, căpitanul Wattignies îi scria domnului Augustin Saganne:

„Domnule, îmi face plăcere să vă aduc la cunoştinţă deosebita apreciere a conduitei fiului dumneavoastră, precum şi cuvintele pe care ni le-a adresat guvernatorul general. Aceasta precede cu puţin, sunt convins, comunicarea unei recompense excepţionale, crucea, atât de eroic câştigată de Saganne în lupta la baionetă.

Am văzut locul pe care timp de paisprezece ore, nu numai că a ţinut piept la patru sute, poate patru sute cincizeci de tâlhari înarmaţi, dar a păstrat intact moralul trupei, calmul, energia, elanul a patruzeci şi şase de musulmani, însoţiţi doar de doi «creştini», şi care s-au bătut pentru Franţa până la atacul la baionetă! Fapt fără precedent!

Am auzit din gura lui mereu prea modesta povestire a diferitelor faze ale bătăliei, inclusiv cea care l-a făcut să-mi scrie, în grabă, cu creionul, un bilet, un rămas bun îngrozit şi îngrozitor. Acest bilet, l-am primit când eram pe drum, grăbindu-mă în ajutorul lui.

Când ne-am întâlnit, trei zile mai târziu, într-un decor impresionant, după ce parcursese mai mult de o sută de kilometri, dar teafăr şi sănătos, în mijlocul răniţilor, mi-am permis să-l strâng la piept, aşa cum aţi fi făcut-o şi dumneavoastră

La 15 iunie, Saganne, pe atunci la InSalah unde-i

convocase generalul Peyremard, primea de la Foucauld următoarea scrisoare:

Multhibile prieten.

Iată transcrierea poemului pe care Ben Messis l-a scris despre *bătălia de la Esseyene*:

„Ahmud şi toţi ajjerii sunt nebuni.

Au spus că nimeni nu va coborî pe valea Esseyene. *Saganne nu întârzie, nu ezită*.

Îşi plasează turma de cămile într-un loc întins, ferit, şi se instalează pe creasta dunei cea înaltă.

Duşmanii îl înconjoară cu miile, s-ar spune.

Sunt foarte aproape: *el le strigă cuvinte sfidătoare*. *Binecuvântată să-i fie mama*! *Toată noaptea nu închide ochii*

Cu baioneta el şi ai lui atacă duşmanul!

Cât au luptat au tăiat!

Duşmanii fugeau dar plumbii îi ajungeau.

Spuneţi-o celor ce poartă giuvaiericale”.

Dassine a scris şi ea un poem în onoarea dumitale şi au făcut-o şi alţii. Ai intrat în legenda targliie!

La revedere, dragă prietene; *primeşte gândul meu devotat, afectuos şi frăţesc întru Domnul nostim Iisus*”.

În sfârşit, la 8 septembrie, printr-o telegramă a guvernatorului general, locotenentul Saganne era convocat la Djelfa, pentru sfârşitul lunii.

Capitolul xiii

— În numele preşedintelui Republicii şi în virtutea împuternicirii cu care sunt investit, vă fac cavaler al Legiunii de onoare.

Bertozza ia medalia de pe pernuţa de catifea, o prinde strâmb pe pieptul lui Saganne, încearcă s-o îndrepte, renunţă, deschide braţele, le închide în jurul bustului nou lui cavaler, se lipeşte de el prin două mişcări ale capului: un timp la dreapta, un timp la stânga. Se da

înapoi, ia mâna lui Saganne care atârnă pe vipuşca pantalonului, o scutură şi Spune cu vocea sa oficială:

— Draga prietene, Franţa este mândră de dumneavoastră, şi eu la fel. Mândru dar nu surprins: v-am cântărit din vreme.

Adaugă, ca să audă guvernatorul general care, cu un pas mal în urmă, asudă în uniformă:

— Penbru că domnul Saganne şi cu mine suntem vechi prieteni! îmi amintesc de un prânz la care m-a convins, dacă mai era nevoie, că prezenţa noastră în Saliara are o importanţă strategică…

Guvernatorul schiţează din politeţe o mutră interesată şi fac «un pas înainte ca să-l oblige pe Berlozza să dea drumul mâinii locotenentului:

— Domnule Ministru, îi suflă el, mai aveţi opt decoraţii de dat, apoi are loc primirea caizilor şi dejunul. E douăsprezece şi douăzeci şi cinci şi ţi-ebuie să film din nou la Alger la orele douăzeci.

— Se face! spune Bertozza. Se face!

Alunecă până la ofiţerul următor, devenit statuie în poziţie de drepţi, târând după el, în această mişcare laterală, semicercul de persoane oficiale care-l asistă.

Saganne n-a văzut nimic din toate aceste manevre. E alb în exterior, opac în interior. Scrobit de emoţie. Când, la InSalah, Peyremard l-a întrebat: „Vrei crucea sau un al treilea galon?”, n-a şovăit. Cine ar fi şovăit?

Dar nu-i vine încă să creadă. E ca-ntr-un joc. Jocul acela în care eşti învârtit, ţi se dă deodată drumul şi trebuie să rămâi nemişcat în poziţia pe care o ai. Îşi repetă! „Charles Saganne, cavaler al Legiunii de onoare”. Nu-l convins dar îl ajută să reziste.

Dacă-şi pleacă privirea spre stânga, imperceptibil, răreşte, în jos, pe piept, acul aurit şi capătul panglicii roşii. E chiar pieptul lui? Se ridică ritmic: inima continuă să bată. Totuşi singurele organe pe care le simte vii sunt

maţele: contractare de zile mari; gloria e-n pântec.

În picioare lângă tribună, tatăl său îşi şterge faţa cu o batistă. Plânge sau transpiră? Exces de mândrie sau exces de căldură? Amândouă, fără îndoială. Hazan se află lângă el, cu o expresie uşor plictisită; prezent prin licărul ironic care i se strecoară în privire în toate împrejurările. Mult mai departe, în spatele barierei unde se îngrămădesc indigenii, craniul lui Flaminarin face o pată roşie în mijlocul turbanelor. Madeleine stă în stânga domnului de Saibte-Ilette, în rândul al doilea al tribunei. Cu gâtul întins, cu bărbia sprijinită în arătător, cu buzele întredeschise, stă parcă smirnă pentru o poză bust. De nu cumva încearcă prin poziţia asta să scape de soare.

În neorânduiala de dinaintea ceremoniei, până ce fiecare şi-a ocupat locul, nu s-a clintit de lângă mama ei. Saganne a trebuit să se mulţumească cu un salut abia schiţat. Doar Hazan a avut dreptul la un mic semn din vârful degetelor, în timp ce doamna de Sainte-Ilette primea omagiile guvernatorului general.

Ministrul a terminat cu împărţitul. Alămurile încheie cu datul onorului şi intonează *Marseieza*. Suflă din răsputeri spahiii din formaţie. I-au învăţat să sufle şi suflă. Când răsună chimvalele, trompetele cu pâlnie se răsucesc în soare. Guvernatorul general îşi consultă discret ceasul de buzunar, De îndată ce sângele impur a udat brazdele, îl şi împinge pe Bertozza spre automobilul care aşteaptă, lucind în soare. Pentru că se aplaudă, ministrul salută: joc în care alternează zâmbete şi plecăciuni. Oamenii din suita lui încep să dea din coate 5 fiecare vrea să-şi facă loc cât mai aproape de automobil ca să i se spună: „Urcaţi cu noi, prietene!”

Saganne ajunge lângă tatăl său şi-l ia de braţ-Se îndepărtează, coboară strada unul lângă altul fără să vadă nimic din ce-i înconjoară. Sunt prea emoţionaţi ca să vorbească. La hotelul *Călătorilor*, unde de două zile

Saganne tatăl dă în dreapta şi în stânga bacşişuri princiare, chelnerul îi întâmpină. Înainte de a se aşeza în faţa fiului său, la masa pe care a reţinut-o, tatăl se întoarce:

— Cum vine la spate? întreabă el.

Şi-a făcut o redingotă la Alger, pentru ceremonie. ¡În dimineaţa aceea, admirându-se în oglinda dulapului, [ţi-a dat seama că făcea o cută mare de-a lungul spatelui. Nu era, slavă Domnului! decât ora şapte! A întors hotelul cu susul în jos, ca să-şi procure tot ce avea nevoie şi, timp de o oră, a corectat defecţiunea cu fierul încins, blestemându-l pe croitor, în aburii scoşi de cârpa de călcat.

Sosise cu două zile mai înainte, cu diligenţa de Boghari. Saganne îl aştepta la intrarea în oraş. Moşneguţul i-a sărit în braţe înainte de oprirea cailor, direct de pe scăriţa trăsurii.

— Ah! puiule! puiule! mă faci să plesnesc de bucurie! Când ţi-am primit scrisoarea – crucea! crucea! – îţi spun drept, era să crăp. Şi, mai înainte, a venit scrisoarea căpitanului Wattignies. Ce şef ai!… Ştii la ce mă gândesc, de uite, aproape o lună de când sunt pe drum? La mama ta, săraca! Şi frate-tău, n-a putut veni, măgarul! Sunt şi gur că nici n-a îndrăznit să facă cerere de permisie. îl cunoşti doar: disciplină, serviciu. 1 Nu trebuie să te superi! Şi el e foarte fericit. Mi-a scris-o… Şi Alice te sărută! Te îmbrăţişează aşa, nu-ţi pot spune decât atât! Da’ cum puteam să aduc o copilă în deşert? Ia te uită 1 ai slăbit! A fost greu, nu-i aşa? O să-mi povesteşti; vreau să-mi povesteşti totul, toate amănuntele!

Liniştit în privinţa redingotei, Saganne tatăl a luat loc şi şi-a desfăcut şervetul peste pântec, cu un colţ vârât între nasturii vestei. Continuă să tacă amândoi. Când U se întâlnesc privirile, îşi zâmbesc. Din când în când, tatăl îşi ridică ochii din farfurie şi priveşte fix pieptul fiului au. Crucea n-a zburat E acolo. Atârnă. Atunci scoate de? sau

trei de „ah!” eu un zâmbet neîncrezător şi încântat.

Într-o scurtă întrevedere de douăzeci de secunde pe care a avut-o cu Bertozza înaintea ceremoniei, Saganne a încercat să profite de ocazie şi să-i pregătească o surpriză tatălui său. N-are nicio speranţă: Bertozza nu i-a răspuns şi, dacă l-a auzit, a uitat de îndată.

Totuşi, când erau la cafea, un căpitan intră în sala restaurantului şi vine direct la masa lor. Se adresează tatălui:

— Domnule Saganne, Domnul Ministru m-a trimis să vă anunţ că, dacă sunteţi de acord, ar fi bucuros să „vă ducă la Alger cu maşina lui. Vă stau la dispoziţie pentru bagaje.

Saganne tatăl face nişte ochi cât farfurioara. Apoi se stăpâneşte şi spune foarte normal:

— Mulţumesc, domnule căpitan. Accept; voi câştiga timp.

Peste o jumătate de oră, Saganne priveşte maşina îndepărtându-se, huruind prin praf. Şi-a instalat tatăl pe strapontină, spate în spate cu şoferul, cu genunchii atingându-i pe cei ai lui Bertozza. Când răsună strigătele de adio adresate ministrului, moşneguţul nu se poate stăpâni: salută şi el cu mina.

Saganne urcă în camera lui de la Cercul ofiţerilor, îşi scoate haina şi pantofii, se întinde pe pat. După cinci minute, doarme. Se spune „stors de emoţie”, nu-i aşa?

A doua zi e zi de târg. Măgăruşi minusculi tropăie sub povara dublă a samarului şi a oamenilor aproape la fel de mari ca ei, care-i încalecă pe deşelate şi-i îmboldesc cu călcâiele ca să-i facă să înainteze în ritm susţinut. Toţi se îndreaptă spre fonduk sau vin de acolo.

Doamna Boquillon lasă coşul jos în faţa lui Saganne. Începe prin a cotcodăci un şuvoi de felicitări, apoi:

— Şi, noi, ştiţi, am reuşit! Soţul meu a obţinut mutarea! Nu vă închipuiţi ce fericiţi suntem! De când am

primit scrisoarea, plutim de fericire!

Se întunecă la faţă, cu sprâncenele încruntate:

— Dumneavoastră ce credeţi, va fi război? Ar fi îngrozitor să ieşim în sfârşit de aici, să ne întâlnim cu scumpul nostru André, ca să nimerim în alte tulburări…

— Dacă va fi război, spune Saganne, va fi o mare tâmpenie!

— Vă rog să tăceţi! exclamă doamna Boquillon, căreia i-au revenit reflexele conformiste. Cum puteţi spune aşa ceva, dumneavoastră, un ofiţer, un cavaler al Legiunii de onoare?

Saganne zâmbeşte:

— Vreţi să vă duc coşul?

— Ca odinioară, ei!… Vă mai amintiţi de petrecerile noastre? Ce ne mai distram! Ce om de viaţă eraţi 1 După plecarea dumneavoastră n-a mai fost aşa vesel…

Charles a luat coşul şi au pornit împreună. Ea continuă să pălăvrăgească:

— Ştiţi că tânărul Barroux a plecat, disperat, se zice?

— Disperat, de ce?

— Oh, domnule Saganne, nu mai faceţi pe prostul! Uite, o să vă povestesc o mică întâmplare. Mi-am promis să tac, dar e atât de nostim că nu rezist. Era la prima când pe care aţi luat-o cu noi, vă amintiţi? Când toată lumea a trecut în salon, m-am întors în sufragerie, nu mai ştiu pentru ce. Am surprins-o pe domnişoara Madeleine tocmai când îmi fura un şerveţel de pe masă. Pe moment, nu mi-am dat seama. Mai pe urmă doar am înţeles. Nu fura şerveţelul „meu” d pe al dumneavoastră, vreau să spun, pe cel pe care l-aţi folosit… Şi o să mă credeţi oare când o să vă spun că nu mi l-a mai dat? Totuşi doamna de Saint e-Ilette îmi promisese…

— I-aţi povestit asta doamnei de Sainte-Ilette?

— Era de datoria mea: fiica ei, cleptomană…

Doamna Boquillon verifică dintr-o privire efectul

produs de vorbele ei: Saganne are o privire visătoare. Repede, trece la un alt subiect:

— Apropo se sainte-nette, mal este un lucru care ne-a bucurat mult pe dorrtnul Boquillon şi pe mine: e vorba de alegerea domnului Poincaré ca preşedinte al Republicii. Iată un om de stat! Dacă va trebui să înfruntăm primejdii, va şti să le facă faţă... Ia te uită, domnule Saganne, mulţumită dumneavoastră am şi ajuns! Vreţi să intraţi, să beţi ceva?

Saganne refuză invitaţia şi-şi reia plimbarea. La capătul satului, mulţimea s-a mai rărit. Înaintează încet, cu mâinile în buzunare. În faţa casei familiei de Sainte-Ilette, nişte copii se joacă cu o minge de cârpă. Se opreşte să-i privească. Poate că apare şi Madeleine la fereastră sau în faţa casei?

În săptămânile de după Esseyenc, Charles s-a gândit mult la Madeleine. La început erau nişte gânduri fugare, pe care le chema atunci când amintirile bătăliei şi mai cu seamă ale luptei corp la corp îl asaltau, adică în fiecare seară şi în fiecare dimineaţă, înainte şi după somn.

Imaginea Madeleinei nu ştergea acele viziuni cu feţe strâmbate, repetarea halucinată a gestului prin care, cu amândouă braţele înfigea fierul în corpuri şi, mai ales, obsesia privirii pe care o ridica spre el omul căruia îi implânta arma. Madeleine era mai degrabă o deschidere spre o altă realitate. O altă realitate peste care violenţa şi moartea continuau să apese, dar de atât de departe, prin atâtea filtre, că le uitai. Gândurile i-au devenit mai precise când a aflat că va primi fără îndoială crucea. Totuşi, atunci când generalul Peyremard i-a confirmat-o, pe moment, nu s-a gândit că aceasta va face din el o partidă mai prezentabilă pentru Madeleine. Abi a după vreo două-trei zile, într-o dimineaţă, pe când se străduia să enumere toate motivele ce le avea ca să fie fericit, şi-a spus că, la urma urmei, nimic nu-l împiedica să ceară mina fetei. Cel

puţin să încerce.

Acum acest proiect îl stăpâneşte. În unele zile sau clipe speră, în altele disperă. De fapt, cu cât trece timpul cu atât crede mai puţin în realizarea lui. Legiunea de onoare i se pare un atu prea slab pentru a-i face pa *în* părinţii Să înte-Ilette să-şi schimbe părerea. Şi mai ales, cu cât este mai convins că are nevoie de Madeleine, cu atât se îndoieşte mai mult de sentimentele ei pentru el.

Îşi rememorează scena de la Biskra, când ea a venit şi i s-a oferit, iar el, Imbecilul... Cum să-l mai iubească după ce nici măcar nu s-a uitat la ea, umilind-o? Povestea cu şerveţelul pe care i-a servit-o cu drăgălăşenie sau perfidie doamna Boquillon, departe de a-l linişti, îl îngrijorează şi mai rău: tot ceea ce-i arată că Madeleine l-a iubit devine dovadă că s-a purtat cu ea pe cât de crud pe atât de prosteşte. Are impresia că a făcut o greşeală pe care n-o s-o poată repara niciodată.

Copiii arabi au lăsat joaca şi se îndepărtează sărind într-un picior pe trotuar. Nimeni nu s-a arătat din casa familiei Sainte-Ilette.

Saganne porneşte din nou. Merge spre terenul de tenis, deşi ştie că la această oră şi pe căldura asta n-are nicio şansă s-o întâlnească acolo pe Madeleine, nici pe altcineva, de altfel. Şi, într-adevăr, când ajunge, locul e gol, fileul atârnă. Lângă poarta care a înţepenit, întredeschisă, din pricina ruginii, adună de jos o minge. E cenuşie, jerpelită, uitată acolo de mult timp. Se aşază pe bancă şi jonglează cu obiectul găsit. Soarele a ajuns aproape de mijlocul drumului de pe cer. Razele cad drept. La picioarele lui Saganne, umbra umerilor şi a capului se micşorează.

Încearcă să se convingă pe sine că, dacă Madeleine n-o să-l vrea, n-o să moară din asta. După câteva încercări totuşi, îi este imposibil să-şi imagineze ce va fi existenţa lui în cursul lunilor următoare dacă acest proiect de căsătorie

eşuează. Sau Madeleine sau o întindere de zile moarte, de netrăit: deşertul, în care se va întoarce şi lupta corp la corp cu amintirile atacului.

Cum îşi interzice să se înduioşeze de propria-i soartă, începe să se gândească la Flaminarin. Când a sosit la Djelfa, cu şase zile mai înainte, prima vizită i-a făcut-o vechiului său prieten, şi unul dintre primele lucruri pe care fostul căpitan i le-a spus a fost că Urida l-a părăsit:

— I-am propus să mă însor cu ea. A plecat a doua zi, târfa naibii!

— Păi de ce!

= – Ei asta-i! a exclamat Flaminarin. Poate crezi că s-a explicat! Ştii, voiam să plec în Maroc cu ea. Să avem copii; un fiu, cel puţin. S-o las mai domol cu absintul. M-am gândit „hi; r a trec la islamism. Să încerc s-o iau de la capăt, da! Dar acum…

A întins braţul, şi-a pus mâna pe mâna lui Saganne 2

— În orice caz, tu vei locui la mine, în timpul acestei şederi!

Saganne a refuzat pretextând că în curând soseşte tatăl lui. Flaminarin n-a protestat: şi-a retras mâna.

Acum umbra lui Saganne s-a suprapus perfect peste cea a băncii. Aruncă mingea de tenis peste grilaj.

O jumătate de oră mai târziu, se află în camera lut, Ia Cercul ofiţerilor. Îşi trage cizmele, coboară din nou, pune şaua pe unul din caii arabi care aşteaptă, cu botul spre zid, cu capul aplecat, cu oasele crupei ieşind prin piele, în grajdul întunecos în care muştele bâzâie. Fiindcă n-a găsit-o pe Madeleine o să i-o aducă pe Urida lui Flaminarin.

În duarul Teurfa lumea îl recunoaşte imediat! copiii năvălesc, întinzându-şi lăbuţele negre şi botişoarele pline de muci; femeile ies în pragul uşii şi şeful satului, ca să-l întâmpine, îşi părăseşte locul de la umbră, de lângă zid, unde-şi petrecea timpul aşezat între ceilalţi bătrâni.

Saganne împarte tocmai o farfurie de pesmet muiat

în supă, cu bătrânul, când Urida apare în uşă. Nu poartă vă L Se sprijină de toc şi priveşte. Când el trece, îi face loc. Îi spune bună ziua, o întreabă ce mai face. A vorbit în arabă. Ea îi răspunde în franceză:

— Bine.

— Familia ta te-a primit frumos*!*

Ea zâmbeşte imperceptibil:

— N-am decât o mătuşă. Fraţii mei nu-s aici. Dacă află că m-am întors, vin şi mă omoară.

— De ce nu te întorci la Djelfa? Căpitanul e trist fără tine.

Ea nu răspunde, nici măcar nu dă din umeri. Dar, cum el se pregăteşte să-i vorbească iar de Flaminarin, face un pas spre el. Ochii i se aprind:

— Găseşte-mi un loc, spune. Nu la Djelfa. În Nord, la Alger.

— Un loc de ce?

— Un loc la o franţuzoaică. Când găseşti, îi scrii lui Zorah de la doamna de Sainte-Uette şi ea, după, mă anunţă.

— Nu cunosc multă lume la Alger!

Fata întinde mâna, parcă vrea să-l atingă!

— Nu vorbeşti la căpitan! Dacă spui lui că vreau să pice, şi el omoară la mine…

— Ba nu, Urida. Vrea să se căsătorească cu tine, să meargă cu tine în Maroc.

Ea zâmbeşte din nou, cu un surâs fără veselie, de-abia schiţat. Apoi, brusc, îşi ridică voalul pe cap, îl trage pe faţă şi rămâne aşa, nemişcată, enigmatică, fată renegată de ai săi şi care nu mai acceptă să fie târfa unui francez.

Saganne se lasă dus la Djelfa de pasul iepei. În gând i se amestecă Urida şi Madeleine, Louise şi Derula. Femeile pe care le-a avut; cele pe care nu le-a avut. Nicio nostalgie şi niciun regret. Nu vrea să uite nimic.

Dacă Madeleine acceptă să se căsătorească cu el, îi

va fi credincios. De o fidelitate fără efort şi fără tentaţii. Nu face un jurământ. Pur şi simplu ştie că, dacă vrea, nimic nu i se va părea mai uşor decât să-şi aservească iubirii elanurile care-l străbat, cele l-ine şi cele rele, cele mărturisite şi cele de nemărturisit, până şi amintirea Louisei. Se va întoarce cu totul spre Madeleine. Îi va da totul.

Când ajunge la Flaminarin acasă, se lasă seara. E ora la care cele patru sau cinci pahare de absint pe care că pitanul le-a băut jucând biliard îl fac greoi şi plutitor în acelaşi timp, foarte încet în mişcări şi foarte lucid.

— Se pare că ai fost la Teurfa?

— Da.

— Ai văzut-o pe Urida?

Saganne şovăie. Ce i se poate ascunde lui Flaminarin *Z*

— Da.

— Ţi-a vorbit?

— Nu. În sfârşit, doar „bună ziua”.

Flaminarin îşi trage capul înapoi ca să-l privească mal bine, apoi îşi întoarce privirea:

— Nu trebuia să te oboseşti. Chiar dacă s-ar întoarce, n-aş mai primă-o… Vezi, Saganne, nimeni n-a trăit mai îndelung împreună cu arabii, decât mine; cu ei şi pentru ei. Şi-acum cred că-i detest. Nu ne vor accepta niciodată. Trebuie să-i masacrăm sau să plecăm de aici.

A rămas să doarmă la Flaminarin. Au băut prea mult. A doua zi dimineaţă, când se trezeşte, Flaminarin doarme încă în colţul în care şi-a aşternut salteaua. Charles face cafeaua pe reşou, se săpuneşte până la brâu în curte, apoi se întoarce pe terenul de tenis. Dacă are vreo şansă s-o întâlnească pe Madeleine şi să-i poată vorbi deschis, acolo o poate face.

Când ajunge în apropierea terenului, îi zăreşte în spatele grilajului pe Madeleine şi pe Hazan stând alături

pe banca din leţuri, aplecaţi. Au terminat chiar atunci o partidă şi-şi pun rachetele în tocurile de lemn. De cum ajunge la ei îşi dă seama, fără să ştie după ce, că e inoportun, că deranjează. Îi strânge mâna Madeleinei, apoi dă mâna cu Hazan:

— Ştiam că nu joci tenis?

— Madeleine mă învaţă, îi răspunde Hazan. Are multă răbdare, căci n-am talent.

Madeleine protestează!

— De ce spui asta? Nu-i adevărat!

Are părul strâns într-un turban. Aşa, faţa ei pare mai mică şi are un aer hotărât. Cum fac adesea persoanele foarte frumoase, s-a refugiat parcă în spatele frumuseţii ei ca după o fortificaţie. Tulburată poate, dar intangibilă.

Saganne îşi pleacă ochii. Pentru că Madeleine îl intimidează, îl atacă pe Hazan:

— În orice caz, ai o ţinută superbă!

Hazan arborează nişte pantaloni albi impecabili şi o şapcă cu cozoroc, prea şic şi un pic caraghioasă. Remarca îl face să se înroşească. Îşi scoate şapca şi, după ce-o line puţin în mână, o aruncă pe bancă. Se lasă o tăcere. Saganne, care e cauza ei şi o suportă greu, aruncă brusc cu o voie bună simulată:

— Jucăm câteva mingi, Madeleine?

Ea îi zâmbeşte scurt, apoi ridică ochii spre Hazan şi-l întreabă cu o voce şovăitoare:

— Nu te superi, Hazan?

În acel moment are loc între ei un schimb de priviri în care se citeşte atâta complicitate şi poate tandreţe încât Saganne e cuprins de un acces neaşteptat de gelozie feroce, aproape furioasă. Nimeni, în afară de el, n-are drepturi asupra Madeleinei. Ca fata să-i ceară lui Hazan voie să-l urmeze pe teren, e o monstruozitate. În piept inima-i bate violent. Apoi, ca şi când s-ar fi deschis o vană, e copleşit de un val de pasiune posesivă. Nu gândeşte „o

vreau”; gândeşte „este a mea”.

Înşfacă racheta lui Hazan, smulge apărătoarea de lemn:

— Ei, jucăm, Madeleine? Simt că te voi zdrobi 1

Ea îl înfruntă, cu bărbia în sus:

— Aş vrea s-o văd şi pe asta!

De când l-a văzut pe Saganne, şi ei îi bate inima mal tare. Dar numai ea o ştie. Amintirea umilinţei pe care a îndurat-o la Biskra o înarmează împotriva ei însăşi, hotărâtă să nu-i cedeze nimic lui Saganne. Simte ca pe ceva de netolerat puterea pe care acest bărbat o are de a o tulbura chiar prin simpla-i prezenţă.

Hazan nu s-a clintit. De îndată ce Madeleine şi Charles se depărtează ca să-şi ocupe locurile pe teren, el se aşază.

Mâinile îi tremură: şi le vâră sub coapse. În această atitudine, cu trupul plecat înainte, seamănă, de departe, cu un spectator pe care meciul îl fascinează. De aproape, disperarea zugrăvită pe faţa lui e înspăimântătoare. Dar nici Madeleinei nici Charles, care-şi trimit mingi îndrăcite, nu se sinchisesc de Hazan. E puţin spus că nu-l văd. Nu mai există pentru ei.

A doua zi la prânz, Saganne intră în bordj, traversează curtea, pătrunde pe scara arcuită, urcă treptele, intră în biroul lui Hazan.

— Nu te deranjez? Trebuie să-ţi vorbesc. Eşti liber la prânz?

— De ce să aşteptăm prânzul? spune Hazan.

E în cămaşă, fără guler, cu amândouă braţele pe masa pe care se înşiruie un şantier de hârtii, cărţi, dicţionare deschise. Pentru că-şi vâră degetele în păr când lucrează, are capul ciufulit. Dar ceea ce îi reţine atenţia lui Saganne sunt cearcănele de sub ochi şi umflăturile nesănătoasa din jurul nărilor şi al gurii, care-i urâţesc faţa fină.

— Nu arăţi bine. Nu eşti cumva bolnav?

— Nu, răspunde Hazan. Mi se întâmplă să fiu sănătos din când în când! mai uită de InSalah…

Ceea ce nu s-a schimbat e privirea. Un pictor care ar reuşi să redea ceea ce e catifelat şi ascuţit totodată în aceşti ochi, ar picta inteligenţa. Saganne se enervează pentru că se simte, faţă de prietenul lui, în aceste secunda mai mult ca oricând, elementar, greoi. Dar oare Hazan îi mai este prieten?

— Îmi mai eşti prieten? întreabă el brusc.

— De ce nu ţi-aş mai fi?

Hazan şi-a împreunat. mâinile în faţa lui; îşi sprijină bărbia în ele, îşi pleacă puţin capul:

— Hai, Saganne, dă-i drumul! Vorbeşte! Semeni cu un băiat de familie bună care se duce pentru prima dată la cămătar.

— Nu-i vorba de bant”.

— Ştiu. Ïq orice caz, nu împrumut docil cu dobânz! josnice, şi niciodată la prieteni.

Cum Saganne nu dă semne de veselie, comentează:

— Am umor! Umor evreiesc!

Saganne nu s-a aşezat. De la începutul discuţiei ţine un scaun de spătar şi-l leagănă în faţa lui. Ca pentru a arăta că a terminat cu şovăiala, îi dă ocol, se aşază, îşi iacrucişează braţele:

— În ce raporturi eşti cu Madeleine?

Adaugă imediat i

— Pentru că sunt hotărât să-i cer mina adresându-mă tatălui ei.

Hazan a pălit dar nicio trăsătură a feţei nu i s-a clintit. Îşi priveşte prietenul în ochi:

— Şi ce mă priveşte pe mine?

Saganne se lasă pe spate, se încruntă, apoi izbucneşte! – Ab, ascultă, René, nu face pe prostul!

Nu eu fac pe prostul.

Hazan îşi întinde amândouă mâinile cu palma deschisă pe masă, ca un jucător de cărţi sau un prestidigitator care vrea să arate că nu ascunde nimic. Şi le priveşte o clipă, apoi ia stiloul. îl aşază vertical pe masă şi-şi plimbă dggetul mare şi arătătorul de-a lungul tubului negru, Când ajunge la capăt, îl întoarce şi o ia de la început.

— Ieri, La tenis, am avut impresia că e ceva între voi, spune Saganne. Şi cum îmi eşti prieten…

Hazan trânteşte stiloul de lemnul mesçi:

— Şi dacă ţi-aş spune c-o iubesc, ai renunţa la ea? De ce-ai venit? Ce-aştepţi de la mine? Credeai c-o să te felicit? C-o să-ţi intonez imnuri?

Se opreşte, trage aer în piept, apoi reia mai calm 1 i r – Ce vrei să-ţi spun? Dacă o iubeşti, dacă te iubeşte, dacă fairiilia consimte, căsătoreşte-te cu ea. Oricupi, e* n-Aş fi putut niciodată s-o iau de nevastă. Ştii foarte bine pentru ce.

Saganne se aşază mai bine pe scaun. Hazan are poate dreptate să-i arate că vizita lui e o prostie. Dar dacă ar lua-o de la capăt, tot aşa ar face. N-a venit să-şi întărite un rival condamnat dinainte. Ar fi trebuit oare să nu’s* poarte ca un prieten pentru că Hazan este, în ochii familiei de Sainte-Ilette, un ginere şi mai puţin acceptabil decât el?

— Cred că n-o cunoşti îndeajuns pe Madeleine, spun «el. O iubesc şi doresc să mă ia pe mine de soţ. Dar sunt sigur că dacă te iubeşte pe tine, o să te ia pe tine, ia ciuda tuturor.

— Eşti naiv, spune Hazan. Sau poate încerci să ia convingi şi să mă convingi că ne-am angajat într-o întrecere în care avem aceleaşi şanse. Ar fi perfect pentru tine, nu-i aşa, o cursă loială, pe care o câştigi? Dar Madeleine nu este Premiul cel mare şi, în orice caz, eu nu sunt la start.

— Eşti nedrept. N-am sentimentele pe care mi 1

«atribui.

— Nu le ai şi totuşi le ai. Nu poţi face nimic: eu sunt evreu, tu nu.

Saganne se înfurie. Refuză să se lase cotropit de remuşcări.

— Mă enervezi cu asta, René! Pe când bunicul tău negocia de la putere la putere cu Beiul Algerului, al meu păzea vacile, care nici nu erau ale lui! Sunt un ţăran, şi încă sărac…

— Şi totodată cavaler al Legiunii de onoare, murmură Hazan.

— Ei asta-i! strigă Saganne. Crezi poate că mi-au dat crucea pentru că nu-s evreu! M-am bătut, amice! M-am bătut! M-am bătut! Timp de paisprezece ore – ştii ce înseamnă paisprezece ore? câte minute reprezintă ele? – în mijlocul cadavrelor, a răniţilor, a hoiturilor puturoase de cămilă, am crezut că acolo rămân, că şi cadavrul meu o să putrezească în gaura aia împuţită! Nu mă gândeam la Legiunea de onoare, crede-mă! Dacă am rezistat, am făcut-o ca să-mi scap pielea şi pe cea a băieţilor pe care-i luasem cu mine. Am reuşit şi mi-au dat crucea Dar să ştii, René, n-aş mai putea-o face încă o dală, chiar dacă aş şfl că Ta capăt mă aşteaptă crucea şi Madeleine drept răsplată!

Hazan s-a făcut foarte palid:

— N-am spus că n-ai meritat crucea. Curajul tău…

— Nu sunt curajos! strigă Saganne. Sunt ca toată lumea. Şi apoi, la naiba, mă duc! Eu unul n-am nicio Tină dacă tu eşti evreu şi dacă o iubeşti pe Madeleine!

La uşă, se întoarce. Hazan îl priveşte. Cu cămaşa aceea de ocnaş, cu înfăţişarea de pasăre speriată, găseşte totuşi mijlocul să domine situaţia. Are cel puţin aerul. În orice caz.

— Iartă-mă, spune Saganne.

Se apleacă să iasă pe uşă. Nu-i mândru de el. Dar, în sfârşit, opreliştea Hazan s-a ridicat. Îi mai rămâne acum

să-i înfrunte pe părinţii Sainte-Ilette. Şi-a stabilit planul, ordinea demersurilor: nimic nu-l va face să se abată de la ele.

Încăperea pe care domnul de Sainte-Ilette o numeşte bibliotecă şi în care se retrage cât poate de des are o intrare separată. Ajungi la ea urcând două trepte, pe faţada stingă a vilei.

Saganne îşi alege mai degrabă această intrare la care bate duminică pe la ora două, deşi ştie că inspectorul general este singur acasă. Toate doamnele din Djelfa, cu fiice şi bone, au rămas la chermesa organizată de parohie.

Nu şi-a pus uniforma de gală. Atâta doar că şi-a călcal-o cu grijă pe cea obişnuită. Trebuie să mai bată o dată, până să audă în spatele uşii un târşâit de papuci pe parchet. Domnul de Sainte-Ilette trăgea un pui de somn; are pleoapele umflafe şi răsuflarea grea: nicotină şi acetonă. Prea adormit ca să se arate surprins, mormăie, din reflex:

— Ah, locotenente, cărui vânt bun! datorea onoarea…?

— Vreau să vă vorbesc, domnule.

— Atunci, intră, spune Sainte-Ilette. Ia loc I

În timp ce vorbeşte, îşi încheie partea de sus a prohabului pe care o deschisese ca să nu-l strângă pantalonul pe pântec.

Două fotolii de piele cu braţele crăpate şi pătate da cerneală, rafturi din lemn de brad pe care se îngrămădesc dosare, o sobă cu lemne cu hornul prins cu o sârmă în tavan şi, în faţa ferestrei, o masă grea cu picioarele răsucite lasă destul de puţin spaţiu pentru mişcare. Praful acoperă totul şi geamurile sunt pătate de muşte: probabil că inspectorul general nu îngăduie să se facă curăţenie ca să nu fie deranjat.

Unul din fotolii poartă amprenta posteriorului proprietarului; Saganne se aşază pe celălalt-Se întreabă

dacă n-ar trebui, câteva minute, să spună tot felul de baliverne, ca să-l lase pe Sainte-Ilette să se trezească, Nu-i vine nimic în cap; atunci începe. Şi-a pregătit frazele. I se par prea solemne pentru acest decor şi se străduieşte să le simplifice. Totuşi, îi vin în minte frânturi:

— Domnule, vin la dumneavoastră pentru un lucru delicat. Ştiu că nu vă sunt simpatic. Vorbe indiscrete m-au făcut să aflu că aţi încercat să mă îndepărtaţi din Djelfa în timpul primei mele şederi aici. Pe moment, acest procedeu m-a ofensat. Dar faptul a rămas fărăi consecinţe şi, în ce mă priveşte, sunt gata să uit totuh;

Cu braţele întinse pe marginile fotoliului, dorfânul de Sainte-Ilette îşi clatină capul spre dreapta şi spre stânga, pe spetează. Parcă-i un prizonier interogat care neagă moale, mai mult încurcat decât speriat.

— Se impune să mai punem ceva la punct, domnule Saganne. Îmi oferi ocazia şi profit de ea. Te rog să consideri ce-ţi voi spune ca o dovadă a stimei mele. Faţă de un altul decât dumneata, niciodată n-aş…

Renunţă la diplomaţia oratorică pe care o lasă în suspensie şi-şi termină gândul printr-un gest uşor răsucindu-şi mâna dreaptă din încheietură. Apoi reia:

— Nu eram la curent cu uneltirile cărora! c-ai căzut victimă. Am aflat-o la Biskra, dintr-o discuţie pe care am avut-o cu generalul Dubreuââfi; O discuţie penibilăţ Eram aşa de străin de aceste urzeli, că a avut loc o ne* înţelegere de câteva minute între noi. Când am înţeles, mai degrabă când am ghicit ce s-a întâmplat, am oă Î cât pe ce să-ţi scriu şi să-ţi cer scuze. Dat puteam s-o fac fără să-ţi las impresia că-mi trădez soţia? Ar fi fost „pe legea mea, gestul unui om lipsit de galanterie J Dorm» msle Saganne, o mamă are îndatoriri ingrate. Iniţiativele soţiei mele, oricât ar fi de condamnabile, nu doreau să-ţi1 facă dumitale rău. Îşi apăra puii Poţi s-o ţii de rău pentru asta? Te rog să uiţi acest incident.

Îi adresează din nou lui Saganne un zâmbet corn* plice:

— Ne-am înţeles?!

Saganne ştie că, pentru a o avea pe Madeleine, va trebui să înghită câteva compromisuri. Ăsta-i primul; îşi drege glasul;

— Domnule…

Dar domnul de Sainte-Ilette s-a ridicat, vioi ca un Unăr. Uşurat, s-a înveselit;

— Pentru că totul s-a lămurit între noi, dragă prietene, ce-ar fi să mergem la chermesă?

Fără să aştepte răspunsul lui Saganne, se îndreaptă spre uşa care dă din bibliotecă în salon’s

— Câteva minute doar să mă îmbrac şi sunt al dumitale.

Saganne ar vrea să protesteze, să-l oprească-Dar grăsunul se face că nu vede nimic şi dispare. Când se întoarce* Saganne f. âge o ultimă încercară. E anulată ca şi celelalte de cordialitatea lui Sainte-Ilette care-l trage după el afară, cu un „să mergem r vesel.

Chermesă îşi orânduieşte chioşcurile din pânză în spatele bisericii. O arcadă din frunze late, împodobită cu fâşii de hârtie* creponată albastră, albă şi roşie, indică intrarea… Imediat la stânga sunt răcoritoarele şi, la dreapta. terenul coboară uşor înclinat până la râpa de la care începe câmpul de alfa.

În timpul drumului, inspectorul general a vorbit întruna şi Saganne a trebuit să tacă, ameţit de valul acesta de amabilitate. E furios că s-a lăsat adus aici fără să-şi fi făcut cererea. Trecând pe sub arcadă, îl vede pe părintele Lienard părăsind un grup da enoriaşi ca să vină în întâmpinarea lor. Dacă nu vorbeşte acum, n-o va mai face. Se întoarce spre Sainte-Ilette:

— Domnule, mai am ceva să vă spun, în particular.

Sainte-Ilette se opreşte, şovăie, îşi pipăie buzunarul

vestei ca şi cum ar vrea să se convingă că mai are ceasul la el apoi, liniştit de contactul cu frumosul obiect de aur pe care l-a moştenit de la tatăl său, spune:

— De ce nu? De ce nu?

Printr-un gest îl invită pe Saganne spre câmp:

— Să mergem pe-aici, dacă vrei.

La distanţă, părinte Lienard, văzându-i că-şi schimbă direcţia, o ia şi el spre locul cu răcoritoare: aşa n-o să se spună că i-au întors spatele.

Ajuns la marginea râpei, Sainte-Ilette îşi propteşte degetele mari în vestă. Simte o vagă nelinişte:

— Despre ce-i vorba? întreabă în sfârşit, făcându-se că priveşte în zare câmpia, ferindu-şi ochii de-al lui Saganne, pe care-i simte aţintiţi asupra lui cu o intensitate neliniştitoare.

— Am intenţia să mă căsătoresc cu domnişoara Madeleine.

Tatăl scoase un strigăt. Un ţipăt adevărat, ea acela pe care îl provoacă o înţepătură de ac ascuns în capitonatul unui fotoliu. În acelaşi moment, Saganne o vede pe doamna de Sainte-Ilette că-şi părăseşte locul de la standul de broderie şi vine spre ei. Îl apucă de braţ pe inspectorul general:

— Nu i-am vorbit încă Madeleinei. N-o voi face decât dacă-mi spuneţi că pot spera.

Îi strânge mai tare:

— Nu vă cer un răspuns definitiv. Dar pot spera, domnule?

— Nu, bâlbâie Sainte-Ilette. În sfârşit, da… Speră, s5 sperăm… Madeleine este atât de tânără! E o surpriză atât de mare…

Apoi adaugă, ea să-l audă soţia lui, ajunsă foarte aproape, cu o prezenţă de spirit burlescă, ca în vodeviluri soţii prinşi asupra faptului:

— Am avut noroc că domnul Saganne m-a ţinuţ i fără

el aş fi căzut în şanţ.

Doamna de Sainte-Ilette măsoară panta dintr-o privire şi spune pe un ton acru care subliniază dublul sens al cuvintelor:

— De la ce cădere ne-aţi salvat! Nu ne-am mai fi venit în fire niciodată!

Fără să se uite la Saganne, continuă, întoarsă spre soţul ei:

— Evreul acela s-a instalat între Madeleine şi Jeanne… Vinde bilete, se bagă. În uşa bisericii! Ce neruşinare I Trebuie să faci ceva, Emile! Te rugasem să fii aici devreme!

— Exact! spune Sainte-Illette, care clipeşte des.

A primit un şoc şi spaima lui e sinceră. Totuşi Saganne are impresia că exagerează puţin, ca şi cum ar vrea să se folosească de asta.

— Exact ce 7 întreabă doamna de Sainte-Ilette.

Celălalt îi aruncă lui Saganne o privire îngrozită dar hotărâtă: privirea pe care un naufragiat i-o aruncă tovarăşului său de nenorocire înainte de a-l trage după el într-un salt de care depinde salvarea sau pieirea lor. Totuşi, când o priveşte din nou pe soţia lui, în expresia ochilor se citeşte vădit şiretenie. De astă dată, Saganne e sigur că inspectorul general, aşa tulburat cum e, se distrează. Şi într-adevăr, domnul de Sainte-Ilette consideră înfruntările dintre el şi soţie ca pe un sport: obositor dar amuzant Pentru că nu poate evita o scenă, o provoacă de îndată. Douăzeci şi trei de ani de viaţă comună l-au învăţat că e mai bun la atac decât în apărare.

— Exact, spune ei cu glas scăzut, domnul Saganne tocmai mi-a cerut mina Madeleinei. Asta o să-ţi spulbere numaidecât toate grijile în privinţa domnului Hazan.

Doamna de Sainte-Ilette face un pas ameninţător:

— Eşti complet nebun, dragă! îi aruncă ea şi, lui Saganne, peste umăr!

— Dumneata, lasă-ne I

— Nu, rămâi, spune Sainte-Ilette, care pare că şi-a regăsit îndrăzneala.

Prezenţa lui Saganne va tempera ieşirile soţiei sala şi acesta este uâi atu în jocul pe care l-a calculat, şi nu vrea să-l piardă.

Saganne nu se mişcă. Abia se ţine să nu izbuqnească în hohote nestăpânite de râs, cum îţi vine câteodată să faci la înmormântări. Doamna de Sainte-Ilette a început să gâfâie. Îşi duce mâna la piept şi se clatină, ca şi când ar fi pe punctul de a se prăbuşi Soţul ei nu se alarmează: ameţeala soţiei lui pare, dimpotrivă, să-i aducă un plus de siguranţă. O prinde de cot cu un gest mai mult hotărât decât tandru şi, întinzând cealaltă mină, a apucă şi pe Saganne de cOt

— Draga mea prietenă, spune el, dacă tânărul acesta o iubeşte pe Madeleine şi dacă Madeleine îl iubeşte, nu văd niciun motiv să ne împotrivim dorinţei lor. Totul, dimpotrivă, ne face să…

Doamna de Sainte-Ilette dă din mină, îşi clatină capul în toate sensurile 5

— Niciodată n-o s-o accept Niciodată. Şi brutalitatea cu care mă pui în faţa faptului împlinit.

Lui Saganne nu-i mai arde de râs. Puţin S pasă de dispreţul doamnei de Sainte-Ilette dar gândul că soarta lui depinde de femeia aceasta pe jumătate nebună nu-i vesel.

— Linişteşte-te, dragă, zice Sainte-Ilette. Poate să ia. vadă lumea.

Dar doamna de Sainte-Ilette nu dă semne de liniştire.

— Mai întâi, ce aduce el? şuieră cu o voce sugru Biată, Ce garanţie…

Un hohot uscat o înăbuşă. Sainte-Ilette îi aruncă lui Saganne o privire complice şi îl invită să răspundă el însuşi, arătându-i partea stângă a pieptului, locul unde Bertozza i-a prins crucea. Saganne înţelege greşit:

— Doamnă, o iubesc pe Madeleine din tot Sufletul Voi şti s-o fac fericită, chiar dacă situaţia mea…

Înţelege ce gafă a făcut şi se opreşte cu maxilarele înţepenite, gata din nou să izbucnească în râs.

La răspunsul acesta, mama se sufocă, încât domnul de Sainte-Ilette crede că-i mai prudent să ia situaţia în mină. Se întoarce spre Saganne şi-i şopteşte aparte:

— Consideră că ai acordul nostru. Dar Madeleine va hotărî, numai ea. Vorbeşte-i. Am încredere în loialitatea dumitale. Şi scuz-o pe soţia mea. Nervii. Peste doi ani o să te adore. Acum e mai bine să ne laşi singuri.

Se întoarce spre soţia lui care stă deoparte, învinsă dar nu domolită:

— Plângi, dragă, plângi. Asta te-a uşurat întotdeauna.

Şi pentru că ea îi aruncă o privire ucigătoare, adaugă:

— Aş fi preferat un duce milionar, ca şi tine, poate mai mult ca tine. Dar, ce vrei? Domnul Saganne are crucea la douăzeci şi şapte de ani. Va ajunge general. Şi între timp o va face pe Madeleine fericită. Asta contează, nu-i aşa?

Chermesa e ca toate chermesele: zdrăngănele ieftine. Saganne se amestecă printre europenii de toate vârstele şi copiii arabi care circulă printre tejghele. Merge la întâmplare, în urechi cu ultimele fraze ale domnului de Sainte-Ilette şi nu observă aproape nimic împrejur. Totuşi cuvântul „Epurodrom”, scris cu şabloane pe o pânză întinsă între două prăjini, îi pare curios. Se apropie. Când îşi dă seama că aici vinde Madeleine, însoţită de sora ei şi de Etazan, nu se mai poate întoarce. Hazan, care ţine de urechi un iepure cenuşiu ce se zbate, vine şi i-l scutură sub nas, continuând să-şi strige reclama I

— Doamnelor şi domnilor, poftiţi, poftiţi! Priviţi animalul! Cine n-a câştigat încă, să mai încerce!

Madeleine se repede şi ea, fără jenă, fără înconjur. Rolul de măscărici o acaparează şi nu pare să aibă altă

grijă decât aceea de a vinde biletele:

— Mai am şase! Cumpără-le, te rog, domnule Saganne!

Astăzi are părul ridicat într-un coc larg. Şuviţe i-au scăpat pe frunte şi pe ceafă. Şi rochia e largă, croită dintr-o ţesătură smântânie, fără apret. O curea suplă desenează linia şoldurilor şi lasă se ghicească pântecele uşor arcuit, în formă de migdală. De îndată ce Saganne i-a dat banii şi a primit în schimb şase cartoane numerotate, ea strigă s-o audă toţi gură-cască din jurul standului;

— Urmează tragerea! Urmează tragerea!

Epuroaromul este o mică arenă constituită din lădiţe suprapuse, vopsite în verde. Fiecare din ele are o deschizătură rotundă deasupra căreia este un număr. Jeanne ia iepurele din mâinile lui Hazan şi-l duce în braţe până în centrul cercului. De îndată ce-l lasă jos, Madeleine sună dintr-un clopoţel:

— Jocurile sunt făcute! Nimic nu mai cade!

Îi face plăcere să pronunţe cuvintele acestea vulgare. Le repetă de trei ori, pe un ton ridicat, cu vocea ci de fată bine crescută. O clipă, animalul stă nemişcat, cu urechile culcate pe spate. Apoi începe să miroasă adierile de mâncare, oprindu-se sau schimbându-şi direcţia când strigătele copiilor îl sperie:

— Şase! se duce la şase, se duce!

— Nu, la unsprezece! Du-te, iepuraş, du-te I

— La douăzeci! E douăzeci I Nu!

— Da!

Saganne îl priveşte pe Hazan care, în picioare între Jeanne şi Madeleine urmăreşte mişcările animalului. A observat oare scena care s-a petrecut la cincizeci de metri distanţă, între Saganne şi părinţii Sainte-Ilette? A ghicit ce s-a întâmplat? Bănuieşte oare că a servit drept terrr.cn de opoziţie care s-o facă pe doamna de Sa înle-Ilette să-l accepte pe el, Saganne? Simţind ochii lui Saganne aţintiţi

asupra lui, îşi ridică o clipă şi el privirea. După ce i-a întâlnit ochii, Saganne este ispitit să răspundă *da* la toate cele trei întrebări.

Madeleine a cuprins-o de mijloc pe sora ei. În această atitudine leneşă, pare o statuie de naiadă. Dar o statuie foarte vie. Ochii îi strălucesc; buzele care i se mişcă uşor, răspund parcă adulmecărilor iepurelui.

După un acces brusc de agitaţie nebunească, acesta intră în sfârşit într-o lădiţă. Un murmur de dezamăgire se ridică în jurul lui Saganne. Madeleine păşeşte peste lădiţe şi vine spre el:

— Dă-mi cartoanele, spune ea. N-ai câştigat.

— De unde ştii?

Ea îi întoarce spatele, se apleacă, scoate iepurele din lădiţă, îl lipeşte de ea:

— A intrat la numărul şapte. Nu ai numărul şapte.

— Ţii minte toate numerele pe care mi le-ai vândut?

Cum el zâmbeşte vizibil mulţumit, ea răspunde:

— Mi le amintesc pentru că erau ultimele.

Mângâie spinarea caldă care se netezeşte sub mâna el şi adaugă:

— Nimeni nu l-a câştigat, de altfel. O să-l pun din nou la loterie.

— Madeleine, spune el…

Alertată de tonul solemn al vocii lui, fata îşi ridică privirea. La o depărtare de cinci metri, Hazan, care stă de vorbă cu Jeanne, îi urmăreşte cu privirea aceea piezişă căreia nu-i scapă nimic.

— Madeleine, repetă Saganne, pe un ton mai degajat, vii cu mine la răcoritoare?

— Nu pot. Vezi că sunt ocupată.

— Jeanne şi René se pot lipsi de dumneata câteva minute…

— Nu, spune ea clătinând din cap, nu.

Saganne a păstrat cele cinci cartonaşe în mină. I la

întinde cu palma deschisă:

— Ia-ţi numerele, atunci.

Ea întinde mina, şovăie!

— Nu vrei să mai joci?

— Nu. E un joc idiot. Să depinzi de capriciile unul iepure…

Ea se pleacă din nou spre animal, îl mângâie de vreo două-trei ori de la cap spre coadă:

— Tremură de frică.

În sfârşit se hotărăşte şi spune foarte repede:

— Du-te la chioşcul cu răcoritoare. Vin. şi eu îndată ce pot.

În picioare, în spatele tejghelei din scânduri proaspăt geluite, doamna Boquillon alungă muştele şi copiii care se îngrămădesc în jurul farfuriilor cu prăjituri, plesnindu-i cu cârpa. Saganne îşi comandă o iimonadă şi se duce să se aşeze la masa cea mai izolată. De unde este, îi vede pe soţii de Sainte-Ilette. Doamna de Sainte-Ilette s-a întors la chioşcul ei şi mototoleşte broderiile. Pe faţă are expresia aceea rătăcita pe care o vezi, între două crize de plâns, la femeile cărora le-a murit recent cineva. Soţul a găsit un scaun pliant şi s-a aşezat lângă ea. O asistă fumându-şi pipa.

Când soseşte Madeleine, Saganne se ridică şi-i oferă un scaun:

— *Ce* vrei să bfei?

e – Ca dumneata, „gazuză”.

Pilde: „gazuză” este cuvântul arab pentru Iimonadă. În franceză sună pe cât de comic pe atât de vulgar şi Saganne a remarcat că niciun european nu-l întrebuinţează fără să zâmbească cel puţin. De ce-l mai folosesc, atunci? E un lucru care-l enervează pe Saganne.

Puno paharul în faţa Madeleinei:

— Poftim limonada, spune el, insistind asupra cuvântului.

— Ce aer sever ai!

— Eu? del pe… Ai o rochie foarte frumoasă.

— Chiar găseşti (

— Da.

— Mama o socoteşte indecentă. Nu-l indecentă, nu-i aşa?

— Deloc. E perfectă.

Nu ştie încă dacă va vorbi sau nu. Bea, apoi mai câştigă timp întrebând-o:

— Cine a câştigat iepurele?

— Încă nimeni. Dar acum va trebui să câştige de două pri ca să aibă drept la iepure. Ne mai rănim doar zece. Ştii, standul nostru are cel mai mare succes. Eu am avut ideea. Părintele Lienard găsea că-i o prostie. Dumitale îţi place părintele Lienard?

— Nu prea, nu.

— Nici mie.

— De ce te duci la biserică, atunci?

Madeleine face ochii mari:

— Dar trebuie să mă duc la liturghie!

Saganne tace. La ce se angaja oare? E un prost, fără coar şi poate. Madeleine şi-a pus cuminte mâinile împreunate în poală. Aşteaptă. Ce anume aşteaptă?

— Madeleine… începe el.

Se opreşte pentru că-şi dă seama că nu se uită în ochii ei şi că nu-i bine aşa. O priveşte deci. Ea zâmbeşte cu un aer ironic care-l face pe Saganne să creadă că se vede că-i încurcat. Nu suportă acest lucru:

— Madeleine, ţi-ar plăcea să te măriţi cu mine?

Ea a început să tremure şi-şi strânge atât de tare mâinile în poală încât degetele i se albesc. Dar răspunde distinct fără să-şi plece ochii, fără să i se schimbe expresia:

— Da.

Saganne respiră. I se pare că de patru zile n-a mai respirat:

— Îţi dai seama la ce te angajezi? spune. Sunt sărac, n-am decât solda. Viaţa pe care ai s-o duci…

Se întrerupe. Madeleine nu ascultă. Îl priveşte cu ochi imenşi, intenşi, care aproape că-l sperie. Nu se mai gândeşte la Hazan, la nimic, la nimeni. E ca şi cum albastrul cerului, după ce i-a căzut pe cap, i-a intrat înăuntru.

Concediul lui Saganne se apropia de sfârşit. Masa de logodnă a avut loc în ajunul plecării lui la Tamanrasset Căsătoria a fost fixată pentru începutul lui iulie 1914, adică în momentul în care va lua sfârşit angajamentul locotenentului în Sahara. Dată a fost hotărâtă într-o discuţie între patru ochi cu domnul de Sainte-Ilette, când s-a vorbit şi despre dotă, locuinţă, viitor. Dar numai Madeleinei Saganne i s-a destăinuit, mărturisindu-i că nu vrea să facă cununie religioasă. Ea a răspuns:

— În acest caz, nu ne vom căsători. Părinţii rutei nu vor accepta niciodată.

Avea dreptate. El a cedat.

Masa de logodnă, care n-a fost prea veselă, era pe sfârşite când Saganne a anunţat, într-un moment de tăcere:

— Binecuvântarea nupţială o doresc cât se poate de scurtă şi fără împărtăşanie.

Jeanne, pe care logodna surorii ei o tulburase, a izbucnit în lacrimi. Doamna de Sainte-Ilette, care din ziua chermesei afişa nişte aere de martiră, a părăsit masa. Domnul de Sainte-Ilette a rămas şocat.

Madeleine îl luă de mână pe Charles şi-l duse pe terasă. De când îi spusese da, îi aprobase cu înflăcărare cele mai în ici gusturi şi păreri. Fu cu atât mai surprins de hotărârea cu care-l anunţă:

— Mă voi împărtăşi în ziua nunţii mele şi dumneata la fel. Ne vom spovedi împreună.

Aţinti în ochii tinerei fete o privire cel puţin la fel de

hotărâtă ca a ei:

— Dacă ţii atât de mult să te spovedeşti, Madeleine, spovedeşte-te mie.

Ea îi susţinu o clipă privirea grea care o apăsa. Faţa 1 se crispă şi el crezu că va începe să plângă. Se pregătea să reziste înduioşării când ea izbucni în cel mai minunat hohot de râs. O luă în braţe şi o sărută pe gură. O făcea prima dată.

De partea cealaltă a drumului, culcaţi pe pietre, copiii arabi urmăreau scena.

Capitolul XIV

Căsătoria s-a celebrat la 2 iulie 1914. Niciun membru al familiei lui Charles n-a asistat la ea. Tatăl său nu şi-a putut părăsi noul său serviciu. Nici nu putea fi vorba ca Alice, care era în vacanţă la bunicii Iverneau, să călătorească singură. În sfârşit, Charles nu mai primise niciun rând de la Lucien de când cu scrisoarea ce-i parvenise la Louise. Ştia doar, din scrisorile tatălui şi ale surorii lui, că fratele său tei minase Saint-Cyr-ul clasat mediocru şi fusese trimis la regimentul 32 de infanterie de marină, la Maisons-Lafitte. Cât despre Ilazan, acesta a avut delicateţea să plece în concediu.

Madeleine s-a spovedit şi s-a împărtăşit. Charles, nu. Hotărâse să-l aibă ca martor pe Flaminarin şi nu a renunţat, deşi chiar acesta din urmă îi demonstrase că alegerea era o provocare.

Doamna de Sainte-Ilette scrisese prietenilor şi rudelor că Madeleine se căsătoreşte cu unul dintre cei mai străluciţi ofiţeri ai armatei franceze, că ministrul de război, cu care era intim, ţinuse să vină personal să-l decoreze, înainte de ceremonie s-a agitat în jurul fiicei ei, aruncându-i viitorului ginere zâmbete scurte şi speriate.

Madeleine era foarte frumoasă cu voalul de mireasă, într-o rochie de dantelă pentru care fusese nevoie de două drumuri la Alger. Invitat să admire, Charles admiră. Închis

în sine, pradă unei emoţii pe care refuz3 s-o admită, privea ca un străin, cu o enervare surdă, aceste deghizări şi ritualuri.

Predica părintelui Lienard, plină de ipocrizie mieroasă, reuşi să-l scoată din sărite. De-abia aştepta să se termine totul.

Îndată după masa care urmă ceremoniei, noii căsătoriţi părăsiră Djelfa. Charles cumpărase toate locurile din interiorul diligenţei. Pentru călătorie Madeleine se îmbrăcase cu un costum taior de pânză şi purta o pălăriuţă de pai. În clipa în care urcase în trăsură, mama ci îi înfăşurase capul într-o voaletă ca s-o apere de praf. Primul gest pe care-l făcu Charles de cum fură singuri a fost să-i scoată voaleta. Apoi deschise coşul cu provizii:

— Dar de abia ne-am sculat de la masă! spusa Madeleine.

— Acolo nu mă gândeam la asta. Abia acum mi-a foame.

Ea râse. O sărută. Începea să fie fericit.

Petrecură câteva zile la Alger, într-ua hotel frumos cu o faţadă albă care dispărea aproape sub frunze şi plante agăţătoare de un roşu-închis. Camera dădea într-un *patio* maur, împodobit cu lespezi verzi şi albăstrii. În havuz, apa susura zi şi noapte.

Cinci era la Louise, răsfoind o carte de George Sand, Citarles dăduse peste această frază, referitor la căsătoria tinerelor fete: „Sunt crescute ca nişte sfinte şi ne cânt date ca nişte iepuşoare”. Şi-o amintise atunci când, pentru prima oară, o văzuse pe Madeleine în palul lor, aşteptându-l, cu părul desfăcut, cu cearşaful tras până la bărbie. Se străduia să fie delicat. Dar în dragoste poţi fi delicat până la capăt? Clipa armăsarului vine întotdeauna. Ce simţea Madeleine la atacul lui? îl strângea pe după gât cu amândouă braţele, ca un copil, şi i se lăsa în voie, docilă, tăcută şi gravă. În afgră de asta, la micul dejun, la prânz şi

la cină avea o poftă de mâncaro devoratoare.

Apoi au luat vaporul spre Marsilia. Charles se grăbea să-i arate soţiei sale satul Daillou şi s-o instaleze în casa din piaţă. Ajunseră pe la sfârşitul după-amiezii, pe o ploaie torenţială. Casa era rece, întunecoasă şi goală. Au trebuit să doarmă la han. Acest lucru, ca şi ploaia care-i uda-Se până la piele în timp ce înotau pria curtea casei, o încântă pe Madpleine, Îi plăceau neprevăzutul şi piedicile, îl dprede.au că ieşise de sub tutela părinţilor şi dă nimic nu conta dacă era lângă iubirea ei.

A doua zi dimineaţă, un negustor din Foix le vându un pat, o masă de lemn şi două scaune. În fundul ţi-a surii, un coş de răchită conţinea lenjerie, veselă, două lămpi cu petrol pântecoaşe, cu oţelul nou, lucind. Aş. ieptând să vină mobila, Charles tăiase lemne cu toporul şi aprinsese focul în soba de fontă. Madeleine se răz – „Boise cu praful şi pânzele de păianjen. Puseră masa şi scaunele în bucătăria cu dale, în faţa sobei monumentale, urcară patul în camera din colţ la primul etaj.1 Madeleine se distra de minune. Charles era morocănos 3 era o distanţă prea mare între acest menaj de nomazi, casa asta sinistră şi visele pe care şi le făcuse.

Pe lângă toate, ploaia se oprea doar ca să înceapă din nou şi mai tare. Valea se pierdea în ceaţă. Munţii nu se zăreau.

Noaptea şterse aceste semitristeţi. Casa trosnea, tunetul bubuia, fulgerele luminau. Refugiaţi unul în braţele celuilalt în patul cel nou, sub aşternuturi aspre, se iubiră, dormiră, se treziră ca să vorbească şi să facă iarăşi dragoste. Apoi Madeleine se sculă şi deschise fereastra. Îşi întinse faţa către ploaie. Îi vedea silueta goală, împresurată de umbre; luminată brusc de fulgere. Se duse lângă ea. Avea pielea buburuze. O încălzi. Făcură dragoste în picioare, stângaci, ca nişte copii într-un pod. Lui Charles i se păru că, pentru prima oară, Madeleine simţea şi

altceva decât fericirea de a i se dărui. Înveliţi în cuverturi, ţinând fiecare câte o lumânare în mână coborâră să mănânce ouă. Madeleine adormi brusc, cu capul pe braţ, în bucătărie. Charles îşi duse copilaşul sus.

De a doua zi, se porni să zugrăvească. Madeleine vru să-l ajute. Refuză: nu era o muncă de femeie. Ea se ducea după cumpărături la băcănia din sat, făcea curăţenie, gătea. Apoi se uita la soţul ei cum munceşte. Nu se plictisea. Totuşi, după cinci zile, reveni iar cu propunerea: era şi ea în stare ca el să mânuiască o bidinea. El era sus pe seară, cu capul răsturnat pe spate, cu privirea spre plafon. Refuză net, mai curând fără să-i

dea atenţie. M.deleine se înfurie şi se încuie sus în dormitor. La p înz, nu coborâse încă. El pregăti masa şi o strigă din joiul scării. Ea intră în bucătărie, după cinci minute, bosumflată şi cu ochii roşii. Mâncară fără să-şi vorbească. După ce-şi împături şervetul, Charles spuse:

— Dacă nu eşti mulţumită de ceva, spune-o. Dar scuteşte-m? de scene.

Ea nu răspunse. Nu se simţea revoltată că soţul o dresa. I *te* părea la fel de firesc ca şi dresajul mamei ei. Când se împotrivea, aşa cum o făcuse, se simţea vinovată. Tata, mama, preotul îi repetaseră de atâtea ori că purtarea şi încăpăţânarea ei erau cusururi!

Se sculă să facă cafeaua. Punând ceaşca în faţa lui ipharles, îl sărută pe păr şi şopti:

— Iartă-mă.

El o aşează pe genunchi:

— Fetiţele cuminţi primesc pupici şi cele rele plicijlici. Eu prefer să dau pupici. Tu trebuie să alegi.

După zece minute erau goi în pat. Madeleine se cam temea de siestele acestea amoroase, din cauza luminii. Noaptea îndrăznea să deschidă ochii. După-amiaza îi ţinea cu încăpăţânare închişi.

Totuşi fericirea că erau împreună era preţuită cel mai

mult de ea şi tot ea se bucura mai mult de asta.

Cât despre Charles, el nu putea scăpa de un fel de nelinişte. Căsătoria nu era limanul de fericire liniştită, aşa cum, naiv, îşi imaginase. Erau momente de încântare, de bucurie intensă, dar şi temeri care-l apucau fără motiv sau pentru lucruri neînsemnate. Îşi spunea: „E o chestiune de timp. Trebuie să ne obişnuim unul cu altui”. Nu credea cu adevărat. Descoperea că raporturile lui cu Madeleine erau la fel de nesigure ca şi când n-ar fi fost căsătoriţi… în realitate, era îndrăgostit.

Madeleine, în schimb, îl iubea pe Charles. Putea să sufere. Şi să sufere adânc. Ştia ce înseamnă acest lucru: rana de la Biskra era încă vie; nimic nu avea s-o şteargă. Dar acum, iubirea ei era lângă ea, lipită de ea, legată de viaţa ei. Preţuia fiecare mânuţ al acestui miracol. Nu se sinchisea de neînţelegeri, nici de certuri, nici de momentele în care dragostea părea să nu mai

existe.

Nimic din ceea ce venea de la Charles nu putea fi un rău. I se părea chiar că dacă el ar fi fost brutal, de cum fusese a lui, ferocitatea aceasta n-ar fi putut-o: nici dezgusta, nici ridica împotrivă-i. Pe când el era întru totul tandru, şi felul în care, câteodată, o frământa fără nicio milă, apoi se îndârjea peste ea gâfâind, începea să-i placă şi, în orice caz, o liniştea. îl prefera aşa decât prea blând. Când o mângâia uşor, fără să vorbească sau să râdă, se întreba întotdeauna la ce să gândeşte.

Madeleine nu se gândea la viitor, cel puţin în mod aparent; Charles, da.

De la plecarea din Djelfa, nu cumpăraseră niciun ziar şi nu stătuseră de vorbă, şi asta numai de nevoie, decât cu portari şi birjari. Totuşi, la Alger, la Marsilia, la hanul din Daillou, zvonurile despre iminenţa unui război le ajunseseră la ureche.

Charles îşi alesese meseria armelor. Avea mai multe

motive decât alţii să accepte perspectiva unei înfruntări cu Germania. Cu câţiva ani în urmă, ideea de a se bate i-ar fi exaltat, desigur. Acum lucrurile se schimbaseră. Ataşamentul pe care-l simţea pentru Sahara şi, mai nelămurit, teama că un război european ar însemna o oprire a colonizării, pe care o considera o misiune magnifică, îl făceau să fie plin de rezerve faţă de febra belicoasă a compatrioţilor săi.

Plecat mult timp din Franţa, cufundat într-o altă lume, nu înţelegea înfierbântarea aceasta a spiritelor şi nu era departe de a o considera prostească.

Apoi mai era şi Madeleine. Era ofiţer: ştia că avea să trăiască deseori departe de ea. Dar gândul de a o părăsi acum îl revolta. Nu spunea nimic despre toate acestea, dar îi influenţau dispoziţia.

Când a terminat de zugrăvit salonul şi. biblioteca, a trecut în parc. Se făcuse iarăşi timp frumos. Era cald. Înarmat eu o toporişcă, gol până la brâu, începu să reteze crengile fagilor care mărgineau aleea între uşa de la intrare şi poartă.

Într-o dimineaţă, pe la unsprezece, o maşină se opri în faţa grilajului. Şoferul sări din maşină şi se apropie. Obrazul îi era acoperit de o cască cu apărătoare pentru praf, din pânză, prinsă sub bărbie şi purta ochelari da automobilist cu lentile albastre. Văzându-l pe Saganne, se opri cu braţele deschise, parcă încremenit de surpriză, îşi scoase ochelarii. Charles îl recunoscu pe Courette. Se dădu jos din copac şi alergă să-i deschidă. Se strânseră în braţe. Erau clipe de adevărată prietenie, acestea primele, înainte de a-şi vorbi.

Când s-au desprins unul din braţele celuilalt, au exclamat amândoi pe acelaşi ton de neîncredere voioasă *i*

— Ce faci aici?

— Aici locuiesc, spuse Saganne. E casa mea.

— Asta o ştiu. Venisem s-o văd. Dar, pe naiba! nu mă

aşteptam să te găsesc aici! Eşti în permisie?

Saganne încuviinţă din cap.

— Ştii, sunt la corent, reluă Courette: Esseyene, crucea. Mi-a scris Foucauld.

Râse, îi dădu un pumn în joacă prietenului său, râse din nou. Apoi îşi scoase casca şi-şi ciufuli părul:

— Ai văzut „motoraşul" meu? Ştii cât am făcut de la Pamiers până aici? Mai puţin de o oră. Fantastic, nu? Vrei să faci un tur?

— Avem tot timpul, spuse Saganne.

Nu îndrăznea să-i pună întrebări lui Courette. În afară de plecarea lui din Sahara, „din motive medicale" precizase YVattignies, nu mai ştia ce făcuse prietenul lui cupă moartea lui Amar: *J*

— De ce nu mi-ai scris? întrebă Charles.

Courette se juca cu ochelarii. Ridică privirile

— Îţi spun totul şi să nu mai vorbim despre asta. E bine? Întâi, am demisionat din armată. Doi, m-am logodit; tânăra persoană este desăvârşită, deloc urâtă şi îmi va aduce ca dotă un domeniu de cinci sute de hectare lângă Nîmes, unde tatăl ei e om mare şi ocupă primul loc în ierarhie. Trei: am devenit un urolog distins. Planul meu e următorul: agregat universitar peste cinci ani, titular de catedră peste zece ani şi preşedinte al Societăţii franceze de urologie, peste cincisprezece. Apartamentul în care voi avea locuinţa şi cabinetul e situat pe strada Luynes, colţ cu bulevardul Saint-Germain: nu se poate mai bine ca poziţie. Cabinet medical la parter şi, la etaj, zece încăperi, cu un salon care are cincisprezece metri lungime. Am investit în el toată moştenirea de la tata. Pentru moment, sunt în vacanţă la mama. Plec dimineaţa cu maşina şi mă întorc seara, când mă întorc... Pe scurt, m-am înconjurat de ziduri solide. Aveam nevoie. Am făcut o criză de nebunie o dată şi a costat viaţa unul om. M-ar supăra să revină. Deci, betonez toate ieşirile. E bine aşa? Eşti mulţumit?

Saganne întinse braţul spre casă:

— Intră, spuse el. Vei lua masa cu noi.

— „Noi”? se miră Courette. Nu eşti singur?

— Sunt cu soţia.

— Căsătorit! Şi nu-mi spui nimic? Cine-i fericita?

— Madeleine.

— Madeleine de Sainte-Ilette?

— Da.

— Norocoasa! exclamă Courette.

În timp ce Madeleine şi Courette actualizau cunoştinţa mai veche, stând jos, sau mai curând întinşi pe treptele de la intrare, Charles ciopli un taburet dintr-o buturugă, ca să aibă trei scaune la masă. Auzea în spatele lui râsetele soţiei şi ale prietenului său. Niciodată încă, de pe vremea când era copil, nu mai trăise această senzaţie de fericire totală, gratuită, perfectă.

Taburetul a fost inutil! au mâncat afară, Charles a făcut un foc după moda targhie. Courette a frământaţ o turtă şi a pus-o pe jăratec. Coaja era arsă şi mijlocul crud.

— Asta-i fagul tău, spuse Courette. Pentru *taquella*, trebuie lemn de *cacia* roşu. Sper că ştii asta, Madeleine? E esenţial pentru o soţie de saharian!

— Şi cartea pe care voiai s-o scrii? întrebă Saganne.

— Ei bine, dragă, am scris-o şi chiar am căutat un editor, ceea ce era, în cazul meu, indecent şi imprudent. Dar nimeni n-o vrea. Se pare că-i prea directă; chiar dacă aş schimba numele aş avea procese şi că, în orice caz, nu-i momentul să-i vorbesc de rău pe ofiţerii francezi. Cel mai puţin răuvoitor dintre editori mi-a scris că ar putea avea în vedere publicarea ei dacă aş mai îndulci pasajele prea brutale, dacă aş mai „voala”, ca să-i folosesc expresia. I-am răspuns că n-o să „voalez” nimic, absolut nimic, şi că în cazul când compatrioţii mei nu vor să audă adevărul, îl păstrez pentru mine. Şi tu, lucrările tale?

— Am profitat de ultimele luni de şedere la Tassili ca

să-mi termin cartea despre ajjeri. I-am dat-o lui Foucauld. A găsit-o bună şi mi-a spus s-o trimit din partea lui, la *Buletinul Africii franceze*, ca s-o publice. De atunci nu mai am nicio veste. Cred că au altceva, în cap, în momentul ăsta.

— Ce altceva?

— Războiul, ce naiba!

— Tu crezi că va izbucni? întrebă Courette.

Madeleine, care se sprijinise de umărul soţului ei şi de un timp părea că visează fără să mai dea atenţie conversaţiei, se ridică:

— Mă duc s-aduc cafeaua.

Saganne se uită după ea în timp ce se îndepărtează. Poartă rochia de culoarea untului pe care o avusese la cherrnesă. Adesea, privindu-şi soţia pe neaşteptate, simte un fior în piept, un val de emoţie în care se amestecă dorinţa, mândria şi recunoştinţa. Se întoarse spre Couretie:

— Dar tu, ce crezi?

— Eu sunt sigur că n-o să fie nimic. Se vor bate în Balcani. De-ar putea să se ucidă unii pe alţii o dată pentru totdeauna, până la ultimul, zău n-ar fi lucru rău. Dar Germania, prinsă în cleşte între ruşi şi noi, n-o să se clintească. Ce interes ar avea de altfel? O să fie ca şi în celelalte dăţi: febra creşte, apoi scade.

Saganne nu răspunse. Totul era atât de tulbure în el în privinţa acestui război, încât prefera să tacă.

După-amiază, Courette îşi luă prietenii să-i plimbe cu automobilul pe drumurile de munte. Acrobaţiile şi glumele se ţineau lanţ. Madeleine ţipa de frică sau râdea. Lui Charles îi plăcu plimbarea. Dar clipa cea bună trecuse şi ştiau toţi trei că nu se va mai întoarce. Courette refuză invitaţia la cină.

Madeleine şi Charles îl priviră plecând. Se ţineau da mijloc, în faţa porţii. Înainte de a porni motorul, la strigă:

— Sunteţi frumoşi. Rămâneţi aşa. Rămâneţi aşa pentru totdeauna.

Ridică amândouă mâinile deasupra capului şi maşina porni legănându-se dintr-o parte în alta a drumului.

A doua zi, domnişoara de la poştă aduse o telegramă. Madeleine îi oferi o ceaşcă de cafea pe care cumetriţa o acceptă, foarte mulţumită să poată examina de-apr. oape cum s-au instalat tinerii căsătoriţi. Charles desfăcu hârtia albastră şi citi: „Voi fi la Daillou pe 20 seara. Lucien”.

De la Esseyene, reuşise să nu se mai gândească nici la Lucien, nici la Louise, nici la Marthe, sau, mai curând, să alunece repede peste aceste amintiri de cum îi veneau în minte. Telegrama îi deschise din nou rana. Degeaba îşi repeta: „Dacă vine, înseamnă că mă iartă”, n-o putea crede. Gândul de a da ochi cu Lucien îi dădu sentimentul pe care trebuie să-l aibă un creştin în faţa Judecăţii de apoi: speranţă şi spaimă.

Aşteptă să plece fata bătrână ca să-i dea vestea Madelcinei. Venirea cumnatului n-o bucura decât pe jumătate pe tânăra femeie. Ar fi preferat să rămână singură cu Charles. Totuşi se arătă bucuroasă apoi se întrerupse văzând aerul întunecat al soţului ei. îl întrebă ce are.

— Nimic, spuse el.

Seara, în pat, o luă pe Madeleine în braţe şi-i povesti totul. Hotărât lucru, nu putea să se confeseze decât noaptea. la căldura unei femei. Şi de astă dată nu plânse.

Madeleine nu spuse nimic. Se strânse în el ca şi cum ea şi nu el, după această mărturisire, avea nevoie de protecţie.

Împrumută căruţa şi calul lui Léon Séglias, prietenul tatălui său, ca să se ducă să-l aştepte pe Lucien la tren. Madeleine rămăsese la Daillou, deşi el insistase să vină cu el.

— E mai bine să fiţi singuri, îi replicase.

— Nu, nu, dimpotrivă, prezenţa ta ne va fi de ajutor.

Ea nu cedase.

Se temea mai ales de primele secunde. Nu-şi putea închipui purtarea fratelui său, nici măcar pe a lui, atunci când se vor afla faţă în faţă. Dar de îndată ce-l zări, la capătul peronului, pe fratele său mai mic care nu-l văzuse încă, sărind jos din tren, apoi întorcându-se să-şi ia sacul de călătorie, fu cuprins de un val de duioşie care-i alungă neliniştea. După douăzeci de secunde Lucien era în faţa lui, cu şuviţa de păr pe frunte, cu privirea vioaie, cu zâmbetul acela schiţat pe jumătate care-i dădea o înfăţişare de copil. Charles îl strânse în braţe, bâlbâind i

— Tu eşti! în sfârşit, tu!

— Nu vă deranjez cumva? întrebă Lucien. În plină lună de miere…

— Eşti nebun! Nimic nu putea să-mi facă plăcere mai mare, şi Madeleinei la fel. Vrei să bei ceva? Stai mai mult?

— Pire mame.

— Mame? aa-i o prostie! Avem toată casa de pus la punct. De când am primit telegrama mă gândesc întruna ce-o să facem împreună.

— Dar, Charles, spuse încet Lucien, după o clipă de tăcere, cum îţi poţi face planuri când ştii ce se pregăteşte?

— Ce se pregăteşte? întrebă Charles, ferindu-şi ochii.

— Războiul. De asta am venit. Nu voiam să plec fără să te văd.

Charles deveni dintr-odată fratele mai mare, cu fruntea încreţită, cu privirea severă:

— Exagerezi, zise el. Dramatizezi.

Lucien îşi luă sacul şi se îndreptă spre ieşire. Faţa l-ai luase o expresie atât de gravă încât Charles* crezu că o nouă dramă răvăşea viaţa fratelui său mai mic. În realitate, Lucien fusese ispitit o clipă să facă stânga-mprejur şi să se urce înapoi în tren.

De cum ieşiră din oraş, Charles mină calul la pas.

După un timp, întrebă:

— Ce mai faci? în sfârşit, vreau să spun…

— Fac foarte bine, spuse Lucien.

Şi adăugă zâmbind:

— Deşi să fii fratele unui erou nu-i deloc uşor!

Charles avu un rânjet ca şi tatăl lor când se simţea stingherit:

— Ah, spuse el, de-ai şti ce-au putut să-mi facă şi mie! Câte invidii şi meschinării am înghiţit! Chiar de la căpitan, care a fost până la urmă corect, la momentul oportun! Era cât pe ce să le trimit demisia!

— Tu! se miră Lucien.

Avea un aer batjocoritor.

— De ce nu? Am mai fost o dată pe punctul s-o fac.

— Când asta?

Charles îi povesti masacrarea taitokilor de către Baculard d'Arnaud. În timp ce vorbea, Lucien se întorsese spre el şi-l privea cu mare atenţie. Când Charles termină, spuse:

— Dar până la urmă, n-ai demisionat

— Nu.

Lucien făcu o strâmbătură din buze, pe jumătate amuzată, pe jumătate dispreţuitoare care însemna: „Vezi bine!…" Charles o înghiţi. Tăcură.

În clipa în care ajunseră la poartă, Charles opri calul. Puse mâna pe genunchiul fratelui său, o retrase imediat 1

— Tot mai eşti supărat pe mine?

Lulien îi aruncă o privire scurtă şi spuse foarte repede, cu o voce surdă:

— Dar ce credeai?

— De ce-ai venit, atunci?

— Ca să-mi iau rămas bun.

Lucien ridică tonul:

— Poţi înţelege, nu? Că nu-ţiiert nimic şi că totuşi te iubesc?

Charles plescăi din limbă: calul porni din nou.

Masa era împodobită cu flori şi lumânări aprinse. Madeleine pusese în farfuriile de faianţă trei din batistele ei, în chip de şervete. Între ea şi Lucien s-a stabilit de îndată un soi de complicitate. Îl iubeau amândoi pe Charles. Iubirea aceasta, care-i apropia, le dădea şi libertatea să râdă pe seama lui, ca acele persoane care devotându-se unei cauze, nu acceptă nici cea mai neînsemnată critică a unui al treilea, dar se amuză între ele. Buna lor înţelegere se făcea pe spinarea lui Charles.

su

El le vorbea mereu de treburile pe care avea să ia începă a doua zi, cu Lucien. Hotărâse să repare puţul Avea nevoie să se simtă fiziceşte cot la cot cu fratele lui. Era o nevoie tulbure, puternică, despre care nu avea o conştiinţă clară: nicio glumă n-a reuşit să-l facă să se răzgândească.

— Dar, Charles, spuse până la urmă Madeleine, Lucien n-a venit până aici ea să care pietre toată ziua!

Se întoarse spre Lucien:

— Tot aşa încăpăţânat era şi când eraţi copii? Sper că n-o să-l asculţi?

Lucien zâmbeşte; puţin mai târziu, tot zâmbind, începe să povestească:

— Îmi amintesc de o zi, cred că aveam cinci ani şi Charles zece. Eram aici la fermă, în vacanţă. Am ieşit din casă şi i-am văzut pe bunicul, tata şi Charles. Stăteau cu faţa spre vale, în rând, toţi trei în aceeaşi poziţie, cu coatele sprijinite pe genunchi, eu bărbia în palmă. Am avut senzaţia că dau de un zid, de o stâncă de care mă lovesc.

Charles râse. Era genul de amintire care-i plăcea să fie evocată.

Înainte de a se culca (Seglias le împrumutase un pat pentru Lucien), cei doi fraţi au ieşit unul după altul, cu paşi furişaţi de pisică. S-au întâlnit în curte, la zece metri

unul de altul, urinând în noapte. Aerul era călduţ. Insectele şi frunzele foşneau în întuneric.

— Ştii, spuse Lucien, în locul tău, aş duce-o pe Madeleine în Algeria. Dacă vine războiul, ce-o să se facă singură, aici?

— Crezi că vine? întrebă Charles.

Avea încredere în perspicacitatea fratelui său mai mic; o încredere instinctivă, ce nu trebuia verificată prin discuţii. Dacă Lucien credea că va fi sigur război, credea şi el.

— Da, spuse Lucien.

— Bine. Ai dreptate… Cum vezi războiul ăsta?

(– Ca scula marinarului e lung şi greu.

„Scula marinarului e lungă şi grea” era una dintre vorbele neroade pe care Saganne tatăl le repeta când nu erau doamne prin preajmă.

¡Lucien reluă:

— Da’ de ce ne-am plânge? Suntem ofiţeri: suntem plătiţi să ne ducem.

În vocea lui era o asprime pe care într-o altă împrejurare Charles n-ar fi remarcat-o poate, dar care, în liniştea acelei nopţi, îl izbi:

— N-o să faci pe nebunul? întrebă el.

Lăsând de-o parte tonul interogativ, repetă, la imperativ:

— Nu face pe nebunul, nu! Bate-te, ba te-te bine, dar nu face pe nebunul! N-ai dreptul.

Nu se apropiaseră unul de altul şi-şi vorbeau fără să se privească, amândoi cu faţa în întuneric. O clipă mai târziu, Lucien împinse la culme spaima lui Charles, articulând cu o voce detaşată ca şi când ar fi fost departe i

— Dispariţia mea nu va fi o mare pierdere. Nici pentru Franţa, nici pentru mine.

— Pentru mine, da. N-ai dreptul…

— Tu, i-o tăie Lucien, tu nu mai ai dreptul să vorbeşti.

A doua zi, Lucien coborî târziu din camera lui. Madeleine îi servi micul dejun. Statură de vorbă până la ora unsprezece, cu ceştile de cafea murdare dinainte, cu borcanlele de dulceaţă deschige, cu firimituri de pline pe masă. Charles, care căra pietre pentru puţ, îi vedea prin uşa ¡întredeschisă. Despre ce puteau să vorbească? Aveau aerul unor copii scăpaţi de însărcinările date de adulţi. Lucien, cu părul în dezordine, îmbrăcat cu o cămaşă fărşi guler care-i lăsa gâtul liber, cu mâinile înnodate la sjpate, semăna cu un adolescent din cei care se văd în gfavurile cu Revoluţia franceză, zâmbind până la picioarele eşafodului.

După; prânz, leneviră la soare. Cei doi fraţi adormiră până la urmă, Charles cu faţa în sus spre cer, cu mâinile încrucişate pe piept, eu picioarele ţepene, Lucien întins pe burtă, cu obrazul strivit în iarbă, cu braţele şi picioarele depărtate.

Madeleine se întoarse în bucătărie să spele vasele. Când ieşi şi, din prag, îi văzu aşa, nemişcaţi pe pământ, fu cuprinsă de o spaimă groaznică şi trebui să se ţină de canatul uşii.

Lucien luă trenul de ora cinci. După încă o zi, Charles şi Madeleine părăsiră şi ei satul Daillou.

Aflară de asasinarea lui Jaurès în mijlocul Mediteranei, pe vaporul care-i ducea înapoi la Alger. Charles nu avusese vreo simpatie deosebită pentru Jaurès. De la plecarea în Sahara, întâmplările politice constituiau cea mai neînsemnată preocupare a lui. Nu urmărise nici eforturile făcute de socialişti ca să menţină pacea. Dar această crimă bătea clopotul pentru ultimele sale speranţe. Îl enerva la culme nebunia, absurditatea. Începu să măsoare puntea cu paşi mari, înjurând printre dinţi!

— Ah, timpi ţii! Ah! blestemaţii 1

Nu-Ï înjura pe asasinul lui Jaurès. Ci pe sârbi şi austrieci, pe englezi şi pe ruşi, pe nemţi şi pe francezi,

dorinţa nestăvilită de distrugere care-i stăpânea pe compatrioţii săi şi pe toţi europenii.

Agăţată de braţul lui, speriată de violenţa aceasta, Madeleine nu îndrăznea să spună nimic. Nu ştia prea bine cine era Jaurès, dar auzise zicându-se despre el, la ea acasă, tot ce se putea mai rău. Nu înţelegea de ce moartea lui îi provoca lui Charles o astfel de mânie. La sfârşit, pe când el se sprijinea în coate de parapet, încercă limid:

— Ţineai aşa de mult la Jaurès?

— Puţin îmi pasă de Jaurès! strigă el.

— Atunci, de ce…

În acel moment, un ofiţer de bord trecu, strigând din răsputeri:

— Kaizerul a semnat decretul de mobilizare. Am primit radiograma.

Se îndepărtă, repetând din grup în grup:

— Germania mobilizează. Am primit radiograma. Kaizerul a decretat starea de asediu…

Charles îşi puse mina peste mâna Madeleinei sprijinită de balustradă:

— Iată de ce, spuse el… Madeleine, războiul ăsta o să fie cea mai mare tâmpenie din istorie. Dacă într-o zi îţi voi spune contrariul, să nu mă crezi. Acum văd limpede, aici, în mijlocul mării, departe de toţi nebunii ăştia.

— Dar, Charles, spuse Madeleine (care de-abia îşi ţinea lacrimile), dacă Germania ne atacă, trebuie să na apărăm!

— Ei, da! spuse el.

— Par tu, tu vei rămâne în Sahara?

Două lacrimi îi ţâşniră de sub plqgape, se rotunjiră şi-i curseră pe obraji. El o luă în braţe, îi şopti cât mai aproape de ureche:

— Nu, Madeleine. Mă voi duce cu ceilalţi. Dar nu trebuie să plângi, nici acum, nici mai târziu, niciodată. Când se va sfârşi războiul, şi asta se va întâmpla repede,

vei vedea, voi demisiona şi ne vom duce în Maroc. Vora planta portocali. Nu ne vom mai despărţi.

Ea îşi depărta obrazul:

— E adevărat? N-o spui doar ca să mă consolezi?

— Nu; e-adevărat.

— Promite-mi!

El ridică mâna dreaptă:

— Ţi-o jur.

— Ai zâmbit: nu-i valabil!

El ridică mâna mai sus şi repetă fără să zâmbească»

— Ţi-o jur.

La Alger, pe bulevardul de pe malul mării, în arşiţa de august tineri defilau strigând în gura mare: „La Berlin!”, „Moarte lui Wilhelm!” Stând arăbeşte pe sub arcade, arabii îi priveau trecând cu ochi fără nicio expresie. Negustorii decupaseră din ziare şi lipiseră pe vitrine articolul care anunţa mobilizarea generală şi proclamaţia lui Poineare. *f* în trăsură, Charles îi spuse Madeleinei:

— Vei lua trenul de Djelfa în seara asta sau miina. Aici nu voi putea avea grijă de tine.

— De ce? Ce vrei să faci?

— Voi încerca să obţin o angajare.

— Ce angajare? Trebuie să te întorci la post. Comandantul vaporului a spus: toţi ofiţerii trebuie să se prezinte la postul lor.

— Ar fi absurd să mă întorc la Tamanrasset în acest moment.

— Şi de ce?

Puse mina pe genunchii soţiei sale. * – Ascultă, Madeleine, fii înţelegătoare; fă ce-ţi spun.

Ea se posomorî:

— Nu te voi părăsi. De altfel, nici nu vreau să mă întorc la Djelfa.

— Şi ce vrei atunci să faci?

— Să rămân cu tine la Alger.
— Şi dacă plec?”
— Te voi aştepta.

— Singură?
«.
— De ce nu? Sunt femeie măritată!
— Charles era gata să se înfurie. Până la urmă se potoli. Era convins că după ce îl va aştepta două zile închisă într-o cameră de hotel, Madeleine o să-i ceară ea însăşi să se întoarcă la părinţi.

Totuşi, când se întâlniră din nou la sfârşitul zilei, după ce el alergase pe la toate birourile şi primise acelaşi răspuns: „Nu, n-avem nicio instrucţiune”, ea era radioasă.

— Am găsit un apartament. Două încăperi şi o bucătărie în vila doamnei Boquillon. E mobilat chiar căutau un locatar. A
— Cum ai găsit familia Boquillon? f
— Am telefonat la poşta centrală. Mi-au dat-o imediat pe doamna Boquillon. Ne aşteaptă. Oh, Charles, hai să mergemi Hai să mergem chiar acum!

Cedă în faţa entuziasmului ei. Se instalară în aceeaşi seară, ajutaţi de doamna Boquillon care, din amabilitate, e plângea de modestia încăperilor!

— Nu sunt perdele: lumina o să vă trezească! Şi cum o să dormiţi pe divanul ăsta! E o locuinţă pentru un celibatar! Ah, să fi ştiut c-o să veniţi, mi-aş fi ¡dat mai mult osteneala!

Dar Madelcine era hotărâtă să găsească fără cusur cele două încăperi goale, supraîncălzite de soare, şi fbucala de verandă de sticlă în care, în mijlocul ghivecelor cu cactuşi, erau instalate o chiuvelă şi o maşină de gătit.

— Vă puteţi servi, fireşte, de grădină şi da spălătorie, propuse doamna Boquillon, foarte îndatoritoare.

Grădina era o fâşie îngustă de pământ în panfă pe

care cimentul – scara şi zidurile de susţinere – ocupau mai mult loc decât florile. Cât despre spălătorie, aceasta mirosea a mucegai. Dar înăuntru era răcoare şi se putea face un duş la lavoar. Charles şi Madeleine locuiră la familia Boquillon din august 1914 până în februarie 1915» Fără! să-i spună soţiei, Charles depusese la Biroul trupelor sahariene, de care depindea, o cercrc pentru a fi trimis pe front. Nu primise niciun răspuns. Ca să nu fie nevoit să se întoarcă la Tamanrasset, se folosise de singurul mijloc care i se propusese: să se înscrie voluntar într-un stagiu de mitraliori. La sfârşitul stagiului fusese trimis să instruiască trăgătorii algerieni. Bieţii oameni se succedau în serie lună de lună, în barăcile cazărmii din Birkadem. De fiecare dată tind se întorcea din port unde-şi condusese până la vapor coloana de flăcăi resemnaţi şi tăcuţi, se oprea la cafeneaua cu muzică *Perla*, în piaţa Bugeaud, şi bea, unul după altul, trei pahare de absint. La două săptămâni după plecarea pe front a primilor1 mitralieri, primise de la unul din ei o scrisoare care începea cu: „Am onoarea să vă aduc la cunoştinţă că aici este iadul” şi se termina prin:

Am înţeles la ce servim: să mergem în primele rânduri eu negrii. Din cincizeci câţi am fost la început, mai suntem acum doar patru întregi”.

Apoi se întorcea acasă, pe jos, pe străduţele din Casba, o lua pe cărarea cu jujubieri pe margine, urcând direct povârnişul. Când ajungea, o găsea pe Madeleine pe divan, cosind sau citind. Practic nu părăsea niciodată cele două încăperi. Parcă s-ar fi temut că acest cămin provizoriu ar dispărea în absenţa ei. O săruta pe păr şi se aşeza cât mai departe ca să nu simtă că a băut. După dispoziţia pe care i-o provoca alcoolul, tăcea sau vorbea prea mult: ea îl asculta mereu cu acelaşi zâmbet. Fusese mândru de spiritul de iniţiativă pe care-l arătase găsind un apartament şi, fără s-o mărturisească, foarte bucuros că refuzase să se întoarcă la părinţi. Dar acum, zâmbetul

acela constant, felul în care evita orice ciocnire, supunerea ei, îl agasau. Degeaba îşi tot spunea că toate erau dovezi de curaj din partea ei, nu se putea opri în unele seri să nu remarce aerul ei de infirmieră, purtarea de soră de caritate. O făcea când râzând, când tăios, în orice caz fără să-şi dea seama de jignirile pe care le provoca. Noaptea, când se trezea, simţea curgându-i pe umăr lacrimile Madeleinei. Câteodată îi cerea iertare; alteori nu. Stăteau atunci strânşi unul în altul, pe divanul îngust, fiecare închis în tăcerea lui. Singurele momente de fericire sân ceară le gustau în spălătorie, când se spălau împreună, râz md pe înfundate ca să n-o sperie pe doamna Boquilion şi să nu-l atragă pe tânărul André, gata oricând să-şi lipească mutra plină de coşuri pe unul din geamuri.

Într-o seară din ianuarie 1915, în timp ce pe o ploaie puternică supraveghea instalarea mitraliorilor săi pe puntea pachebotului care-i ducea la măcel, îl văzu pe René Hazan urcând pasarela, cu apa picurând din burnuzul roşu. Coborî în întâmpinarea lui.

Prima întrebare a lui Hazan a fost de surpriză („Cum! N-ai plecat?”) şi a doua de bucurie că şi-a găsit un tovarăş de traversare („Cu puţin noroc, ajungem pe front împreună. În ce regiment eşti?”). Saganne trebui să-i spună că nu pleca. Şi, cum nu mai suporta; privirea lui Hazan, îi strânse mâna şi sări pe chei.

În timpul cinei, îi zise brusc Madeleinei:

— L-am întâlnit pe René Hazan adineaori.

— A! făcu Madeleine.

— Se îmbarca. Cu siguranţă că s-a înscris voluntar.

Ca să evite un răspuns, Madeleine se ridică şi se duse la bucătărie. A doua zi dimineaţă îi scrise tatălui ei implorându-l să intervină ca Charles să fie reţinut în Algeria. Nu îndrăzni să trimită scrisoarea, dar nici nu se hotărî s-o rupă. O puse în buzunarul rochiei de casă. De zece ori pe zi o pipăia, ca pe un talisman.

Pândea şi scrisorile pe care Foucauld i le trimitea lui Charles mai mult sau mai puţin regulat, ca să-l ţină la curent cu situaţia din Sahara. Spera să găsească în ele motive care să-i mute gândul de la război şi chiar, poate, într-o zi, să se întoarcă la Tamanrasset la urma armei Wattignies şi alţi ofiţeri mai erau încă acolo şi nimeni nu găsea că-i dezonorant

Saganne citise cu mult interes primele scrisori ale lui Foucauld în care acesta îi spunea că dacă Hoggarul rezista graţie fidelităţii amenokalului Mussa, din lipsa efectivului, trebuiseră să se retragă din ţinutul ajjerilor şi mai ales de la Infeleleh unde, acum, Sultanul Ahmud domnea ca un stăpân. Timp de mai multe zile, Charles nu vorbise decât despre această retragere, când cu mânie, când cu tristeţe. Dar, cu cât trecea timpul, abia de mai parcurgea scrisorile lui Foucauld. Le desfăcea, apoi la lăsa deoparte imediat. Oare le-ar mai fi deschis dacă Madeleine nu insista? Ce importanţă mai avea să afle ce se întâmplă în Sahara, când ţinutul ajjer, atât de drag lui, era pierdut şi războiul închidea orice perspectivă?

Acolo, pe câmpul de trageri de la Birkadem, i-a venit lui Charles telegrama prin care i se anunţa moartea lui Lucien.

Sări pe cal. Peste trei sferturi de oră era în biroul comandantului Paillol, care conducea trupele sahariene.

— Acum e de-ajuns, spuse el. Fratele meu a fost ucis. Nu mă mai puteţi ţine aici.

Se îmbarcă după trei săptămâni. Nu-i dăduse voie Madeleinei să-l însoţească la vapor. O lăsase dreaptă, în pragul verandei, cu părul desfăcut, cu picioarele goale, cu gura deschisă, urâţită de durere.

CAPITOLUL XV

Au mâncat carne caldă servită în farfurii. Au cearşaf i, adevărate cearşafuri groase de in Şi, chiar deasupra capului, se aude zgomotul uşor al ploii pe acoperirişul de

ardezie. Mai adineaori, a crezut că aude bubuituri depărtate. Ciuleşte urechea. Dar nu, nu-i nimic. ŞEfimp de trei zile, poate patru, nu va mai auzi ţăcănitul mitralierelor, trosnetul puştilor Lebel, bubuitul de semnal al bateriilor de 75, zgomotul infernal al bombelor nemţeşti, căzând cu nemiluita. Au fost scoşi din linia de foc, la fel de neaşteptat cum fuseseră trimişi acolo., în zori, un locotenent în ţinută impecabilă dar deja murdar de noroi până la brâu, a intrat în cazemata lui's

— R Secţia a doua de mitraliori ai lui 125?

— Da.

— Vă iau de aici.

— Şi unde vom merge?

— Cantonament de repaus. Un orfelinat. Vin de acolo.

În tranşee oamenii săi îşi şi umpleau raniţa şi spuneau parola noilor veniţi.

Au mărşăluit treizeci de kilometri, trecând prin sate goale cu porţile grajdurilor bălăngănindu-se, cu gunoiul înşirat până în mijlocul dramului. La Charmy, de nu cumva la Challencourt, un ţăran fugea, înhămat la căruţa în care îngrămădise vasele, o saltea şi o oglindă cu ramă din stuc aurit. L-a prins pe Saganne de mânecă:

— Domnule ofiţer, cine mă va despăgubi? Vinul, finul, vacile? Mi-au furat tot, soldaţii dumneavoastră! Tot!

Oamenii şi-au râs de el, fără răutate:

— Ce te grăbeşti aşa, prostule? I-am priponit pe nemţi, nu mai vin!

— Ai grijă de oglinda aia! Ţineai vreun bordel sau era aşa, numai ca să-ţi admiri mutra?

La prânz s-au oprit lângă nu, într-un pilc de sălcii. Eliberate de greutatea mitralierelor, măgăriţele începuseră să pască, fără să se depărteze una de alta. Îşi luaseră acest obicei: în timpul focului, nu se speriau; se strângeau crupă lângă crupă, unele în altele. Cuiva soldaţi şi-au scos rufele murdare şi le-au spălat stând în genunchi în păpuriş. Alţii

s-au dezbrăcat, în ciuda frigului, şi au făcut baie. În apă până peste genunchi, se stropeau, se scuturau ca nişte copii. Feţele, gâtul, mâinile sunt arse de soare. Trupurile sunt albe: carne de tun.

Sergentul cel gras întins pe patul de lângă Saganne nu s-a spălat. Pute. De o lună de când stă împreună cu el, locotenentul nu l-a văzut niciodată scoţându-şi maioul cenuşiu şi chilotul de flanel. De fiecare dată când rămâne în ele, sergentul explică: „Mi-e frică de rinichi şi plămâni. Sensibil din naştere. Şi bietul taică-meu era aşa”.

Vorbind se-ntoarce pe-o parte, scoate un sunet umed din buze, ca şi cum ar suge. Ca civil monta calorifere cu apă. Spune: „Dacă mi-ar fi dat răgaz, în cinci ani aveam şase asociaţi. Când i-am făcut domnului de Castellane instalaţia, a venit marchiza: „Guyot, încălzeşte; dă-mi voie să-ţi strâng mâna”. Şi eu de colo: „Progres sul e viitorul”. Are gemene şi cu orice prilej scoate fotografia şi arată cu degetul: „Vezi, aici e Marrelle şi colo Margueritte. Nu, stai. aici e Marguerite şi colo, cea cu panglică e Marcelle”. În luptă îşi face datoria fără vitejie sau zel. E genul pe care Saganne îl apreciază. Nu are încredere în cei care bravează şi nici în neastâmpăraţii doritori de isprăvi deosebite.

Înainte de cină, se clătina de somn. De cum s-a culcat, semnul i-a sărit. Nu-i pasă că n-are somn. Dacă ar dormi nu s-ar mai bucura de bătaia uşoară a ploii, de cearşafuri. I-au scos din noroi şi din foc, o să-i trimită iarăşi acolo. Pentru moment, viaţa-i frumoasă. Îşi pune mâinile sub ceafă. Imagini i se perindă în mintei Madeleine şi Couretle în faţa intrării, acasă la Daillcu; Embarek, cosându-şi un nasture la tunică şi împingând cu vârful piciorului o bucată de lemn pe foc, oleandrii roz din Essendilene, acarul care a strigat, când trenul care-i ducea spre front s-a oprit în plină noapte „Troyes! Pe dracu’1 Mergeţi spre Verdun 1”; gropiţele de pe coapsele

Madeleinei şi sânii pe care-i cuprinde cu o singură mână, torsul pe care se vede linia coastelor, pântecul. Se stăpâneşte, se întoarce la Foucauld, Wattignies, la întrevederea de la Iherir cu Sultan Ahmud, la scrisoarea pe care i-a scris-o tatălui lui după moartea lui Lucien: „A căzut ca un erou, pentru salvarea patriei, îl plâng dar nu regret nimic!”

De când luptă în acest război, nu i se mai pare aşa de idiot. Nici nu mai are timp. Luptă împotriva foamei şi a setei, împotriva oboselii şi a frigului, a fricii, îşi comandă mitraliorii. Îşi face datoria la locul care i-a fost încredinţat, asta-i meseria lui. De-abia dacă-l mai enervează exaltarea unor ofiţeri care perorează despre sufletul francez şi barbaria nemţilor, despre lupta lor sfântă şi justă împotriva forţei, despre regenerarea ţării prin jertfă. Ce importanţă au aceste discursuri? Important e ca fiecare să reziste. Şi dacă asta îi ajută, de ce nu? În sfârşit adoarme.

Se trezeşte târziu, cu ochii lipiţi, transpirând sub plapuma roşie, Guyot sforăie încă. Ieri seară, la lumina lumânării n-a prea văzut camera în care au rost încartiruiţi, în locuinţa paznicului. În lumina cenuşie, descoperă maşina de cusut cu apărătorile de lemn, fotoliul tapicat, buchetul de mireasă pe sobă, crucifixul şi firul da păducel strecurat pe sub braţul lui Christ. Se scoală şi iese cu briciul şi prosopul.

De cealaltă parte a curţii, sub teii golaşi, orfanele sunt aliniate pe trei rânduri. Au capul acoperit cu şaluri croşetate; pelerinele lungi le ascund braţele şi le cad până peste pantofi.

Maicile s-au adunat la poalele unei stânci artificiale împodobită cu scoici şi împrejmuită de un grilaj scund. În vârf, sub un baldachin pe care îl susţin patru coloane răsucite, o statuie a sfintei Ana, din ghips, ridică ochii spre cer. Maica superioară bate măsura dând din amândouă braţele, un armoniu pe care Saganne nu-l veda face câteva

acorduri şi toate vocile intonează i

O, sfântă Ana, o mamă scumpă.

Păstrează, păstrează în inimile noastre credinţa cea veche.

Ascultă din înaltul cerului strigătul patriei.

Catolici şi francezi pe vecie.

Ascultă din ceruri strigătul patriei!

La sfârşitul cântării, bătrânul grădinar care făcea drepţi în faţa chiliilor goale, trage un foc de puşcă în semn că-i sărbătoare şi război.

Tinerele fete se îndepărtează câte două în rând. Maica superioară vine până la Saganne. E o femeie încă tânără, bine făcută, cu obrajii bucălaţi şi o umbră de mustaţă. O ţărancă. Dacă nu l-ar fi ales pe Dumnezeu, ar fi stăpâna unei ferme din Champagne.

— Ne evacuăm, locotenente. Clădirile noastre au fost afectate serviciului sanitar. Le iau în stăpânire în dimineaţa asta. Sper să puteţi rămâne aici ca să vă odihniţi. Am împărţit cafea oamenilor dumneavoastră şi ce ne-a mai rămas din dulceţuri.

— Mulţumesc, soră.

— Locotenente, dumneavoastră şi oamenii dumneavoastră veţi fi ultimii soldaţi pe care îi ajut. Au trecut atâţia prin hambarele noastre. Nu sau purtat întotdeauna ca nişte sfinţi. Mi-au dat chiar de furcă în unele zile. Dar i-am îndrăgit pe toţi şi, poate, să mă ierte Domnul, pe şnapani mai mult decât pe ceilalţi. Îmi daţi voie să vă sărut ca o mamă. fiindcă pe ceilalţi nu i-am putut îmbrăţişa?

Depune trei sărutări una după alta pe obrajii locotenentului, apoi se întoarce şi se duce cu mersul ei alunecat, cu mâinile ascunse în mâneci.

Saganne s-a dezbrăcat până la brâu lângă bazin. Noaptea de insomnie l-a năucit. Apa rece e o binefacere. După ce-şi face toaleta, se aşază pe bancă şi mâzgăleşte,

pe genunchi, scrisori, pentru Madeleine, tatăl lui. sora lui Toate au acelaşi ton, sunt aproape identice: acea simplitate liniştitoare pe care o adoptă toţi când trimit veşti în spatele frontului. Până şi frazele adresate Madeleinei sunt de o cuminţenie extremă, de parcă ar fi un pericol să-ţi exprimi şi altfel pasiunea decât prin banalităţi.

O singură dată a ieşit din această rezervă. S-a întâmplat după două săptămâni de la sosirea lui pe front. Nemţii făcuseră o străpungere, apoi se retrăseseră. Regimentul lui era în rezervă. I-au aruncat în luptă ca să recupereze terenul şi, timp de două zile, s-au bătut ea nebunii. Pe când urcau unul după altul, au mers de-a lungul unui taluz de care erau sprijinite zeci de cadavre, cu ochii deschişi, cu feţele înnegrite, cu membrele umflate sub uniformă. Mirosul era de nesuportat. Oamenii mergeau cu ochii în pământ, respirând cât mai puţin. Când au ajuns pe scară la poziţia pe care trebuiau s-o ocupe, focul încetase de câteva ore. În faţa lor, pe pământul scormonit de obuze, zăceau încă răniţii. Îi auzeau fără să-i vadă. Nu gemeau. Ţipau – de durere şi furie – şi strigau după ajutor cu nişte voci groaznice:

— Brancardieri! Brancardieri! Unde sunt brancardierii! Ce naiba fac? Nu ştiu decât să se ascundă, porcii ăştia! Brancardieri! Brancardieri! Doar n-o să crăp aici. ce naiba!

Saganne nu avea voie să se mişte din tranşee. Cu Guyot, târându-se, aduseseră totuşi trei. Cel mai tânăr avea şoldul drept şi partea de jos a burţii sfâşiate de un şrapnel. Toată noaptea a strigat-o pe mama lui, cum fac toţi, apei tăcuse: murise cu capul lăsat pe spate, cu părul în noroi.

Dimineaţa, Saganne scrisese o scrisoare delirantă, obscenă, surprins el însuşi şi uşurat de această descărcare. O pusese la poştă patru zile mai târziu, fără s-o mai citească, adăugând doar la început: *„Iartă-mi aceste*

rânduri nebune. Dar şi asta înseamnă la mine dragoste.”, Madeleine i-a răspuns: „Am *adorat nebuniile tale. Eşti iubirea mea, pentru care tremur şi pe care o ador şi o binecuvântez*”. N-a mai făcut-o niciodată.

La ora zece sosesc două autocare. Orfanele şi maicile îşi încarcă bagajele. Soldaţii, cel puţin cei care au ieşit din paiele din hambare, le ajută.

Saganne rătăceşte prin curte, fără treabă, uşor agitat. Cel mai bine ar fi să se întoarcă înapoi să se culce, ca să şteargă orice urmă de oboseală. Chiar când se hotărăşte s-o facă, trei ambulanţe intră în curte. Se întoarce. Vaca să-i mai întrebe şi pe noii şefi dacă secţia lui nu trebuie s-o ia din loc.

Prima ambulanţa a tras lângă clădirea cea mare, cenuşie. Tânăra femeie care conducea coboară cu mişcări încete. Saganne întinde mâna înainte de-a se sprijinii şi-a se ascunde după un tei: infirmiera cu uniformă aibă, care-şi netezeşte fusta cu mâna e Louise.

Imediat vin lângă ea ceilalţi călători din ambulanţă, trei bărbaţi îmbrăcaţi în haine din stofă fină, albastră*” cinci femei în costum taior imaculat: simplitatea liniilor”, tăietura perfectă a umerilor îţi indică croitoria de lux. Formează cu toţii un grup elegant şi distins de care nici maicile, nici soldaţii nu îndrăznesc să se apropie. Parcă-S nişte proprietari la cântarul hipodromului din Longchamp, separaţi de vulg printr-o barieră invizibilă.

Sergentul Guyot ajunge în spatele lui Saganne târându-şi picioarele. E nervos şi netuns, umflat de somn.

— Cine-s tipii ăştia? întreabă, săltându-şi pantalonii cu amândouă mâinile.

— Nu ştiu. Du-te şi vezi.

Guyot se scarpină în cap şi-i aruncă, cu o maliţie glumeaţă pe care nu şi-ar permite-o dacă n-ar fi încă pe jumătate adormit:

— Vă jucaţi de-a v-aţi ascunselea pe după copaci,

domnule locotenent?

Saganne nu replică.

— Du-te şi vezi, repetă el.

N-o părăseşte din ochi pe Louise. Maica superioară a lăsat baloturile cu cuverturi pe care le căra şi a intrat în vorbă cu grupul. Guyot s-a proţăpit, cu mâinile în buzunare, între două femei. Îi simt imediat mirosul şi fac amândouă, ca într-o pantomimă, exact aceleaşi gesturi: cu nasul în sus, îl cercetează pe sergent cu privirea de sus până jos, apoi îi zâmbesc cu amabilitatea exagerată pe care o manifestă călătorii primiţi de sălbatici.

Peste o clipă, făcându-se că se plimbă, Guyot se întoarce la Saganne.

— Sunt voluntari; echipa medicală a contelui de Beaumont, după spusa lor. Au un ordin de misiune semnat de ministrul de război. Nişte ducese care-şi fac plimbarea pe front, ce mai! Bărbaţii sunt pederaşti iar cucoanele nu s-au născut ieri-alaltăieri. În afară de carmencita cu ochi de jăratec. O vedeţi? M-aş duce cu ea la pădure, e deosebită; tip spaniol, mă stârneşte. Dar nu-i de nasul meu, nici de al dumneavoastră, domnule locotenent, aşa băiat frumos cum sunteţi. Cum zicea bietul taică-meu, cu tot respectul: trebuie să-ţi vezi lungul nasului.

În timp ce Guyot vorbeşte, maica superioară i-a pus la curent pe noii-veniţi cu faptul că orfelinatul servea drept cantonament de odihnă: cel mai în vârstă dintre bărbaţi îşi scoate monoclul şi dă din cap în semn de aprobare; ceilalţi îi mângâie din privii-i pe soldaţii care s-au sirins în jurul lor. Apoi maica superioară adaugă o frază; Charles o desluşeşte după mişcarea buzelor: „secţia locotenentului Saganne”. Louise, care privea spre autocare la agitaţia mitraliorilor şi a orfanelor, păleşte, tresare. E atât de vizibil că, din reflex, cel care este lângă ea întinde mina s-o sprijine. Ea îşi revine imediat, mulţumeşte, liniştеşte. În acelaşi timp, cercetează cu privirea spaţiul din jur.

Saganne s-a ascuns repede după trunchiul teiului. Nu-i vede decât braţul şi un capăt de umăr. Peste două minute e în faţa lui.

— Te ascundeai?

A slăbit. Obrajii uşor traşi fac să-i pară şi mai mari ochii – şi-i accentuează conturul buzelor. E, mai mult ca niciodată, femeia lucidă care i s-a oferit fără să i se abandoneze.

Charles îşi ţine răsuflarea, pradă unei tulburări pe care, cu o clipă mai înainte, n-ar fi crezut-o cu putinţă. E furios de lipsa lui de sânge rece, furios pe Louise care l-a descoperit, ruşinat de uniforma lui ponosită, de înfăţişarea lui jalnică.

— Da, mă ascundeam.

Taiorul alb, boneta albastră pusă pe cap, care ar trebui să fie caraghioasă şi nu este, nu fac din Louise o infirmieră. Parcă-i o amazoană care şi-a întrerupt pentru o clipă vânătoarea:

— Vrei să ne facem că nu ne cunoaştem?

El ridică din umeri, închide ochii. Când îi deschide din nou, Louise este tot acolo. Oare l-a părăsit vreodată? observă că are o cruce roşie brodată în dreptul inimii:

— Fratele meu a făcut în aşa fel încât să fie ucis, spune el.

Într-atât Louise şi Lucien se leagă între ei în mintea lui încât fraza care-i vine imediat pe buze este: „Acum nu mi-ai mai rămas decât tu”. Se opreşte o secundă, apoi o rosteşte»

5 – Acum nu mi-ai mai rămas decât tu.

Ea îi apucă mâna stângă, pipăie cu degetul mare şi arătătorul verigheta pe care el o poartă, dă drumul mâinii’s

— Îţi rămân soţia şi copiii.

Louise e ca deşertul: te goleşte de orice exagerare, de orice prefăcătorie. Nu-i iartă nimic, dar nu-l poate umili.

Noroiul din tranşee e umilitor. Închide din nou ochii: în dosul pleoapelor vede dunele ergului Admer, linia crestelor ascuţite ca nişte lame, movilele de nisip pe care nu creşte nimic, pe care nimic nu le murdăreşte. De ce are dintr-odată această vedenie? De ce această ameţeală?

— Încă nu avem copii.

Ea şi-a plecat capul urmărind mâna lui Charles care atârnă de-a lungul trupului. Înalţă capul cu o expresie curajoasă, veselă, puţin batjocoritoare 5

— Şi eşti fericit?

Louisei vrea să-i spună adevărul. Îşi vâră mâinile în buzunar, îşi arcuieşte umerii;

— Urăsc războiul ăsta. Nu-i văd decât partea odioasă.

Ea are un aer sever:

— Cum poţi spune aşa ceva când tot ce-i mai bun în această ţară s-a ridicat printr-o admirabilă…

O întrerupe:

— Vorbeşti ca ziarele din spatele frontului. E adevărat că tu le scrii. Dizertaţiile voastre mă fac să vărs.

— Nu înţeleg.

Ea s-a încruntat. Privirea îi este atentă. Vrea să înţeleagă; nu cum ar înţelege o femeie pe un bărbat, d ca ziaristă:

— Nu văd cum poţi considera odios un război ch* care depinde soarta Franţei, când găseai minunate bătăliile împotriva negrilor a căror miză nu însemna, trebuie să recunoşti, nimic taţă de cea de acum.

— Ai perfectă dreptate.

O spune fără s-o creadă, ca pentru a scăpa de ceva. Îşi dă seama că, dacă a deviat discuţia spre război, a făcut-o ca să nu vorbească despre Madeleine. Emoţia i s-a stins. Acum se simte, în acelaşi timp, uşurat şi dezamăgit. Se refugiază, se închide într-un soi de luciditate de scurtă durată, neutră: nu există miracole în dragoste. Louise a fost ultimul lui basm. Femeia pe care o iubeşte este

Madeleine. De altfel, dacă ar iubi-o încă pe Louise, ar tăcea, fără să-i pese de justificări. Şi el vorbeşte:

— E totuşi o diferenţă. În Sahara erau antrenaţi puţini oameni. Aici suntem milioane.

— E în joc viitorul omenirii! Toate naţiunile sunt implicate. Cum ai vrea…

— Nu vreau nimic, spune el.

Zâmbeşte fără urmă de veselie’s

— Când sunt prea mulţi morţi, nu-i mai văd decât pe ei. Mii de cadavre; monstruos.

— E absurd! se miră ea. Cu raţionamente de acest fel…

— Nu-i un raţionament.

Buzele Louisei au pălit. Cearcăne negre îi umbresc ochii.

— Ar trebui să te odihneşti, spune el. Eşti obosită.

— Nu.

Tac amândoi. Mai încolo, prietenii Louisei au intrat în orfelinat urmând-o pe maica superioară. Soldaţii au terminat de încărcat autocarele şi s-au întors în hambarele lor. Orfanele au dispărut. Louise înalţă capul i

— Ara venit în acest sector pentru că ştiam că regimentul tău se găseşte aici. Dar ai fi preferat să nu mă mai vezi niciodată, nu-i aşa?

— Sunt căsătorit.

— Căsătorit şi fidel?

— Dacă pot, da.

— Ce vrea să spună „dacă pot”?

— Vrea să spună, dacă rezist ispitei fără prea multă bătaie de cap.

— Şi poli?

— Deocamdată, da.

— Îţi iubeşti solia?

— Da.

— O iubeşti mai mult decât m-ai iubit pe mine?

O priveşte în ochi:

— Nu.

Ea întoarce capul, se sprijină cu mina înmănuşată de trunchiul copacului:

— Eşti nemilos. O plâng pe soţia ta, dacă şi ei îi spui adevărul cu atâta brutalitate. Sau poate-i o favoare pe care o păstrezi pentru miue?

El nu răspunde. Acum ar vrea ca ea să-l lase în pace, să se ducă la ducesele ei.

— Ştii ce-am sperat? spune ea. Ce în i-am închipuit, ce-am vrut? Să-mi faci un copil! Uitasem că nu-ţi plac bastarzii…

Saganne îi întoarce spatele şi pleacă.

Traversează gardul de carpeni pitici care desparte de curte dormitoarele comune unde stau bărbaţii. În grădina de legume, soldaţii se plimbă fără să vorbească, cum trebuie să fi făcut maicile, cu atitudinea şi starea comandate parcă de aranjamentul acestui spaţiu închis, brăzdat de curbe. Cei doi bucătari au scos soba pe rotile «ub streaşma spălătoriei

Aşezaţi alături, jumulesc cu amâadouă mâinile nişte păsări înainte de a fi trimişi la secţia lui Saganne nu se cunoşteau. Dar sunt din acelaşi canton din Correze şi s-au potrivit imediat, formând nu atât un cuplu de camarazi cât o societate, refractară ia ceea ce o înconjoară.

Apariţia vagmistrului provoacă năvală: oamenii sar peste marginile de verdeaţă, calcă în picioare straturile cu lăptuci ca să ajungă mai repede în preajma tipului cu chipiu. Acesta scoate scrisorile din geantă una câte una, cu gesturi scurte de zgârcit care scotoceşte într-o comoară, citeşte cu voce tare numele destinatarului, şi nu pune plicul în mina care se întinde decât după ce întreabă bănuitor: „Sigur tu eşti Peilloux Adolphe? (sau Fremonlier Léon, sau Lamiraux Gustave): vino sl-ţi văd mutra!”

Când a terminat de împărţit se apropie de locotenent

şi-i întinde un pachet dreptunghiular.

— Nimic altceva? întreabă Saganne.

Madeleine îi scrie în fiecare zi. Dar scrisorile au ajung regulat, vin câte cinci-şase deodată. Nu a primit nimic de o săptămână.

— Nimic, spune vagmistrul

Saganne rupe cartonul maro şi descoperă o carte. Hârtia e de lux. Pe coperta lucioasă numele autorului şi titlul sunt scrise în caractere pseudogotice: René-Marie Geindroz, *Deşertul vieţii*. Are şi o scrisoare alăturată. pe care Saganne o citeşte mai întâi A recunoscut scrisul lui Dubreuilh

Dragă Saganr.

Micul Geindroz mi-a trimis patru exemplare din opul pe care l-a publicat, pe cheltuiala lui, presupun. Îţi trimit unul. Poate că-l ai deja? Limba este frumoasă.

Îţi faci datoria, o ştiu. Nu te felicit. Nimic mai obişnuit astăzi.

Nu există decât un mod de a privi acest război: *un preludiu necesar reluării înaltelor sarcini de civilizare. După zdrobirea Germaniei, vom construi de la Tunis la T an ger şi de la Alger până la Tombouctou acea confederaţie a regatelor franco-arabe unde se vor sprijini reciproc ce are mai bun Creştinătatea şi ce are mai bun Islamul*.

Păstrează-te în viaţă şi dispus pentru acest viitor. Contez pe dumneata.

Saganne pune scrisoarea în buzunar şi deschide cartea lui Geindroz. Sunt paragrafe scurte între care e desenată o frunză de palmier stilizată încă de la primul simte cum se enervează: „Oh! să ajungi într-o lume în care totul va fi simplu şi la locul lui, în care totul va fi simplu şi vizibil. De s-ar putea ca fiecare drum parcurs să fie de folos sufletului meu!” Sare câteva pagini şi dă peşte: „… pământul încrederii risipite, continentul venerabil unde

sărbătoarea trupului şi a morţii sfarmă fiarele cu care ne-a încătuşat occidentul…” La chestia asta rânjeşte şi răsfoieşte cartea până la sfârşit. Ultimul paragraf e şi mai frumos: „Din toată inima, mi-am dorit umilinţa şi pioşenia sufletelor apostolilor, ale fecioarelor şi ale martirilor, sărăcia lor; mi-am dorit, mi-am dorit din toată inima castitatea care-i învăluie şi credinţa care-i încununã; mi-am dorit forţa şi harul lor.

Astăzi puţin îmi pasă dacă-s rău sau trist. Port însemnul Franţei. Dincolo de slăbiciunile şi îndoielile mele sunt copil dintr-un sânge care întotdeauna şi-a îndeplinit menirea. Şi dacă mă cuprinde frământarea nopţilor fără somn, vârtejul himerelor, Franţa cea virtuoasă, încununată de raţiune, înarmată cu fidelitate, Franţa cea generoasă îmi va da virtutea, judecata şi credinţa ei.*

Când ridică ochii, înfuriat în sine de aceste fraze în oare nu găseşte decât pozã, indecenţă şi prostie, o zăreşte pe Louise apropiindu-se, ciclicindu-şi uşor poala, lăsând să se vadă botinele negre.

— Vin să te invit la masă: doamna Edwards şi poetul Tean Cocteau doresc* şi te cunoască.

— Eu, nu, spune ei.

E întinde cartea:

— Uite, ţi-o dau. O să-ţi placă!

O ia fără să-l dea vreo atenţie

— Charles, după prânz plecăm să căutăm răniţi. Nu ştiu când ne vom întoarce.

— Vă veţi întoarce repede: răniţii nu no lipsesc, Acum, mă vei scuza dar trebuie să fac apelul.

Ea H prinde de mânec*ât*

— Na poţi să mă laşi aşa. Te caut de două luni, M-am angajat ca să te găsesc.

El îşi trage braţul:

— Ce vrei să fac? Să te duc în culcuşul meu, să t* tdntesc pe patul îmbibat de sudoarea sergentului care pute

ca un ţap, să ne tăvălim între maşina de cusut şi bala de noapte şi apoi să ne ştergem cu batistele *t*

Cuvintele astea, pe care Le-a spus ca s-o dezguste po Louise şi ca el însuşi să scape de dorinţă, au efectul invers: materializează atracţia. Casa paznicului 1.

cincizeci de metri. Mergând pe lângă carpeni, ar ajunge în trei minute. Îşi simte în piept respiraţia gâfâită:

— Vino, spune el.

— Nu, nu aşa!

— Ba da, aşa!

— Va fi trist.

— Nu-mi pasă.

Rămân închişi în cameră până seara. Toată lumea i-a văzut îndreptându-se spre casa paznicului. Nimeni nu-i deranjează.

A doua zi, Louise pleacă după răniţi. Saganne doarme încă. Următoarele două zile şi le petrece în interminabile partide de şah cu Guyot. Între ele, adoarme pe scaun sau cade într-o visare atât de adâncă, încât e ca şi somn. În zorii zilei a treia, o ştafetă pe bicicletă îi aduce ordinul de marş.

Oprire pe baza de plecare la atac. Obuzele cad la un kilometru mai în faţă, prăpăd bubuitor, neîntrerupt. Pânze de ceaţă aduc miros de sulf. Saganne nu vede nimic. Ceea ce înţelege este că bateriile nemţeşti trag de douăzeci şi patru de ore şi că bateriile franceze nu răspund. Oamenii încearcă să doarmă, ghemuiţi pe raniţă sau sprijiniţi de parapetul tranşeii, cu picioarele în noroiul galben. La era patru încep să curgă primii răniţi. Ies din ceaţă câte trei-patru, agăţaţi unii de alţii sau sprijinindu-se în puşca Lebel ca nişte pelerini sfârşiţi de oboseală. Saganne îl opreşte pe un sergent care ţine un tampon mare de vată lipit de ochi»

— Ce se petrece?

— Au început asaltul. Ies de peste tot.

— Şi cei din regimentul 75? strigă Guyot. Ce naiba

fac cei din 75?

Omul porneşte mai departe fără să-i răspundă.

Valul celor care au scăpat creşte. Unii aleargă, cu paşi grei, cu cartuşierele şi căştile bălăngănindu-se. Mulţi nu sunt răniţi.

Saganne iese din tranşee, agaţă un caporal de haină!

— Unde fugi aşa? Vino aici!

Băiatul se lasă târât. E foarte tânăr, docil ca o fată, Pe obrajii trandafirii barba abia-i creşte. Nu tremură şi, dacă ochii lui exprimă ceva, atunci e o nedumerire de om căzut din lună.

— Ne retragem, demnule locotenent!

— Vă retrageţi pe dracu'! spune Guyot, Spălaţi puţina, asta-i!

În spatele tranşeii, oamenii care vin din linia de foc sunt din ce în ce mai mulţi şi marşul lor aduce a debandadă.

— Stai aici, îi spune Saganne caporalului.

Le sare din nou în cale, deschide braţele, strigă i

— Opriţi-vă, pentru Dumnezeu! Opriţi-vă I

Când îl zăresc, soldaţii nu mai fug, dar îşi continuă drumul. Primii doi îl ocolesc şi trec de el. Se întoarce şi le dă câte un picior în spate j

— Am spus „Stai!", urlă el. Arată cu degetul:

— Staţi acolo.

Fugarii se adună în turmă. Bombănesc, cu capul plecat.

— Unde vă sunt ofiţerii?

În acel moment apare un căpitan. Merge repede, ţinându-şi în îndoitura cotului stâng, antebraţul drept. La Capăt nu mai are mână; carnea însingurată s-a răsucit retrăgându-se de pe case-Fără să se oprească, îi aruncă lui S-iganne:

— Sunteţi din 125? Dacă n-o luaţi din loc, sunteţi pierduţi 1

Guyot s-a ridicat şi strigă:

— Avem veşti!

— Pe drum, agentul de legătură al companiei, aplecai.

peste ghidon, merge în zigzag înmijlocul exploziilor să al craterelor săpate de obuzele de mare calibru. Toată secţia îi urmăreşte înaintarea. Când ajunge în locul urcare, cu un minut mai înainte, cei patru soldaţi sau vo? latilizat, cade. un alt obuz. Nu se mai ye.de nimic. Apoi biciclistul apare din fum, pe jos, împingându-şi bicicleta! Ia poziţie de drepţi în faţa lui Saganne, saluia: 1

— Căpitanul mă trimite să vă spun că nu mai avem1 nimic înaintea noastră. Suntem în faţa nemţilor şi trebuie să rezistăm.

După douăzeci de minute apar primele uniforme griverzui. Înaintează fără să se ascundă, scoţând, ca: nişte oameni beţi, strigăte de „Urra!!” şi „Vorwăts!” *] Pământul se cutremură de tropăitul cizmelor. Mitralieri rele lui Saganne încep să scuipe, săpând un mare gol în mijlocul acestei mase care urlă-Siluetele întunecate; cad teancuri şi fug spre dreapta şi spre stânga, minate] parcă de un uragan.

Saganne stă în genunchi în mijlocul dispozitivului de luptă. Indică obiectivul, cu braţul. Hărţuiţi de Guyot, fugarii recuperaţi pe drum s-au înşirat între mitraliere: culasele puştile r ţăcănesc, punctând focul neîntrerupt. Mulţi dintre ei, văzând respins atacul german, sunt cuprinşi de o exaltare care ajunge până la frenezie. Ameninţă cu pumnul, strigă: „Cad! Daţi-i!”

Culcaţi lângă armele lor, cu corpul scuturat de tresăltarea oţelului, mitralierii nu spun nimic. Ştiu că partea serioasă va începe din momentul în care artileriştii Uemţi îi vor repera. Şi, în curând, se aude fâşâitul primului obuz. Se pierde în spatele liniei, fără stricăciuni. Dar al doilea şi, 1 treilea, care explodează la interval de trei

secunde, îţi ating ţinta. Pe partea stângă, două mitraliere încetează ai tragi. Ridicând capul, Saganne îi *crede* pe cei patru servanţi, pe burtă, afundaţi în noroi, ca striviţi de (» eterul unui uriaş. Aproape în acelaşi moment, din spate, bateriile de 75, franceze, încep şi bubuie. Ua obuz se înfige în parapet Explozia B aruncă şi în trezeşte, şerând, într-un întuneric de nepătruns. Atfifesri de el, Guyot are o voce behăită de furie;

— Acuma se trasasa ţi nenwmidi ăştia de artilariţtl! Ah, boii I Suntera ea-n capcană, domnule locotenent cu cele de 75 În cur şi cu cele de 120, nemţeşti, în bot! Ca nişte şoareci (

E În picioare, di dinntiini, urli de furie, când maxilarul Inferior I se desprinde. Saganne vede căzând peste eh nu faţa sergentului său, ci o gaură roşie, mărginită Ue dinţi, din care ţâşneşte sângele. Corpul Îi cade pe genunchi. JI dă la o parte şi începe să se târiie. Când va* cacmul mai slăbeşte, aude în jur strigătele răniţilor. Iu-Îlgându-şi degetele şi coatele în noroi, se ridică pe marginea tranşei! La cincizeci de metri, la stânga, vreo treizeci de infanterişti nemţi s-au regrupat. Aşteaptă să pornească la asalt, bătând talpa pe loc ca să se încâlcească.

Saganne se întoarce spre ai lui *

g. Foch strigi el. Foc! Totul spre stânga t

Se aud vreo zece împuşcături. Xpoi o mitralieră începe iar să tragă. Saganne se lasă să alunece de-a lungul parapetului. În tranşee aleargă, sărind peste trupuri, spre locul deschis unde a reperat una din armele sale, cu trepiedul răsturnat. Dar mai înainte de-a avea timp să ajungă acolo, şase explozii formidabile zdruncină pământul. O lamă de oţel îl străpunge la nivelul pieptului. Giiideşte: „Asta-i”, face încă doi paşi şi cade cu faţa în jos.

E adus la viaţă de durere, de senzaţia revoltătoare că cineva îi vâră în coaste, apoi i-l trage încet ca să i-l înfigă

din nou, un vătrai înroşit. Deschide ochii. O figură stă aplecată peste el. Recunoaşte casca cu vârf şi o voce pronunţă câteva cuvinte în germană. Saganne se gândeşte: „Mă omoară cu baioneta”. Se lasă pradă durerii ca să sfârşească mai repede.

Soldatul german vede căzând capul rănitului. Se i-idică, îl ia din nou de subsuori şi începe să-l tragă spre targă, cum a primit ordin.

Când îşi recapătă cunoştinţa, este singur. Îşi dă seama din primul moment de acest lucru-N-are nevcie să deschidă ochii De altfel, nici nu se gândeşte să deschidă ochii. Îşi păstrează forţele care-i mai rămân.

Nu mai suferă. Moare de frig. Se putea împotrivi durerii. Dar cu frigul trebuie să fii viclean: să izolezi mental o parte a corpului, piciorul, de exemplu, şi, prin încercări succesive, să concentrezi acolo senzaţia de frig. După ce a fixat-o, o ţine domolită, ca pe un animal. La cea mai mică neatenţie ea îi scapă şi îl năpădeşte iarăşi în întregime. O ia de la capăt. Niciodată n-a fest mai umil şi niciodată mai încăpăţânat. Rănit de moarte, părăsit în deşert, Takarit şi-a cusut singur burta. Ca şi targhiul, o să-şi facă, chiar fără nicio speranţă, datoria de om.

Nu-i pasă de locul în care zace. Noaptea, ziua, orele, minutele, nu-l mai privesc nici ele. Datoria lui, singura

lui datorie este să găsească în fiecare secundă echilibrul exact între eforturile de voinţă şi concesiile pe care le face răuluicare-l copleşeşte. Să reziste şi să cedeze; să ia în stăpânire şi să abandoneze; se stăpâneşte cum ar stăpâni un cal năbădăios, o barcă cu pânze pe furtună.

Dacă adoarme ştie că e pierdut: nu-şi permite să doarmă. Îşi îngăduie doar întinderi de aţipeală, pe care le populează cu amintiri din Sahara. Nu cele din momentele intense; cele din clipele goale: cămilele deplasân* du-se încet, aşteptările, visarea lângă focul de bivuac. Acestea sunt ale lui. Vitejiile sunt nişte garanţii pe care le-a dat

pentru ca lumea să-l accepte: nu i-au adus nimic nou, sau, lucruri pe care preferă să le uite-Ce altceva a dovedit lupta la baionetă din uedul Esseyene decât că şi el, ca oricare altul, în anumite împrejurări, este în stare să comită acte inumane? Eroismul acesta împotriva firii nu-i este de niciun ajutor. Astăzi, ar vrea să aibă virtuţile plantelor din deşert care-şi înfig rădăcinile în nisip, tot mai adânc, spre apa pe care n-o găsesc întotdeauna.

Madeleine, proiectul lor de a se stabili în Maroc, îi servesc să-l scoată din această aţipeală. Îi însoţeşte imaginile acestea fericite recitind versurile pe care mama i le spunea odinioară, versuri care-l înfuriau la culme pe tatăl lui: „Viaţa umilă cu munci plictisitoare şi uşoare…”

După fiecare perioadă de odihnă, începe din nou să lupte dar mereu de la un nivel mai scăzut. De ce-l părăsesc puterile, acum când are atâta nevoie de ele, când şi le-ar întrebuinţa cu atâta folos? I se pare că dacă ar putea măcar respira adânc, s-ar ridica pe o treaptă de la care şi-ar aduna iarăşi vigearea.

Să respire. Trebuie să respire. Să găsească nervii, muşchii, jocul lor care să-i permită aerului să pătrundă în plămâni. Este o chestiune de concentrare, de răbdare. Să înveţe să respire cum a învăţat să citească.

La un moment dat, când doi bărbaţi se apleacă deasupra lui, când le simte desluşit pe buze şi pe pleoapele închise cele două respiraţii, ar vrea să-i alunge: nu trebuie să-l distragă şi nimeni nu poate să-l ajute.

Maiorul neamţ îşi latră frazele. Cel care traduce are un glas de popă. Fiecare intonaţie este ca o invitaţie la renunţare. Faţa lui Saganne se crispează. Să se apere de vocea asta mieroasă şi să înţeleagă cuvintele pe care le însăilează este unul şi acelaşi efort.

— Suntem în lazaretul din Hann-Münden; izolarea dumneavoastră într-un cort este o necesitate de securitate militară. Dar sunteţi îngrijit ca şi soldaţii germani. Actele

dumneavoastră au fost transmise Crucii Roşii, în conformitate cu convenţia internaţională. Aveţi o perforaţie pulmonară care interzice strict orice mişcare. Nu veţi voie să vorbiţi. Dacă aţi înţeles, ridicaţi mâna.

Saganne ridică mâna. Cel puţin, aşa crede. Metalul unei linguri i se loveşte de dinţi, O fiertură călduţă îi curge între buze. Când gura îi este plini, înghite: durerea îi sfârteci pieptul. Îl străpung propriile ceaste. Ca să înceteze această durere sfâşietoare, ar fi de-a juna să nu mai mănânce, să nu mai lupte. Să desfacă pumnul, să-şi întindă degetele.

Dar el deschide ochii. Prin vălul care-l înceţoşează vederea, distinge pata albă a unei feţe. p – Preot? întreabă el. Í

— Celălalt nu înţelege sau nu-i aude murmurul".

— Mâncatul e necesar, spune întinzând lingura spre gura lui.

Saganne scoate limba ca să primească fiertura. Apoi, o lasă să se scurgă pe cerul gurii în felul acesta, îi simte căldura binefăcătoare şi evită deglutiţia. Niciodată n-a fost mai şiret

Speră din nou. O speranţă pe măsura epuizării lui, care nu elimină perspectiva morţii; o face doar, din când în curând, mai puţin certă.

Patru zile starea lui nu s-a schimbat. Dimineaţa şi ceara preotul care vorbeşte franceza vine să-l hrănească şi să-l spete. A încercat o dată să-i schimbe pansamea»

tul din jurul torsului. Saganne a leşinat. Neamţul apus pansamentul la loc şi nu s-a mai atins de el.

În a patra zi se declară infecţia. Febra îl smulge pe Saganne din universul sau îngheţat. Se simte ridicat, purtat de o mişcare de maree. În fluxul acesta, are impresia că membrele şi organele lui, în mod deosebit mâinile şi ochii, i se dilată, se umflă ca nişte baloane. Apoi refluxul îl trage spre hăuri deformante. Atunci se

dedublează; – trupul se chirceşte, se micşorează până la a se pierde, în timp ce privirea i se înalţă la distanţe prodigioase.

Se lasă în vo; a acestui rău nou; nu poate face altfel. Ca să lupte îi trebuie un punct fix, un baştien. Febra nu-i dă niciun răgaz.

Setea e singura legătură păstrată cu lumea. Nu-i o salvare, îl traversează ca un corp. străin pe care vrea să-l elimine.

Îi vin în minte, obsedant, imagini din bătălia povestită de Dubreuilh, în care nisipul prea aşa de fierbinte incit adversarii se mitraliau în picioare, de la o dună la alta. Şefii strigau: „Culcat!” „dar oamenii nu puţeau” să se supună. Nu cădeau decât morţi sau răniţi. Viziunile acestea îl urmăresc încărcate. de o realitate halucinantă, ca şi cum el ar fi fost toţi aceşti luptători în acelaşi timp; apoi, şi e şi mai rău, ele se estompează, dispar în falduri. *9*

Când zăreşte deasupra lui capul preotului pe care halucinaţiile din cauza febrei când îl îndepărtează, când îl apropie, cere de băut-Neamţul zâmbeşte: Saganne îi vede faţa strâmbându-se ca într-o fotografie care arde.

— Aţi primit scrisori prin intermediul Crucii Roşii de ia Geneva, spune ei. Înţelegeţi? Scrisori!

Saganne îşi mişcă din nou buzele să ceară apă. Cuvântul „cruce” i s-a strecurat în delir. În faţa lui, cât să întinzi mina, se înalţă crucea îmbrăcată în piele roşie a şeii pe care i-a oferit-o Takarit după Esseyene. Trăieşte din nou, amplificată, senzaţia de cădere spre sol pe care o avea când, sub el, cămila îngenunchea ca să se odihnească.

Dacă reuşeşte să apuce cu mâna această cruce, să se agaţe de ea, va fi în viaţă încă o clipă Unghiile zgârie pătura. Are un ochi pe jumătate deschis, celălalt închis.

Preotul a desfăcut un plic. Parcurge scrisoarea din

ochi!

— Vă scrie soţia. Spune ea aşteaptă un copil.

Se apleacă peste cel în agonie, îi pune mâna pe un* măr:

— Soţia vă scrie că aşteaptă un cepil. Aţi înţeles?

Saganne a deschis ochii mari-Mişcarea de maree a încetat. Frigul l-a cuprins din nou şi, începând cu pieptul, se întinde peste tot. E prea slab ca să geamfă sau chiar ca să-i curgă lacrimile. Totuşi i se pare că mai are ceva de făcut, ceva foarte simplu şi foarte important.

— Aţi înţeles? repetă preotul. Vreţi să vo citesc *t*

Saganne nu mişcă; niciun murmur, niciun început de gest Are aşa de puţin timp ca să descopere ce se aşteaptă de la el. Nimic nu trebuie să-l distragă.

Neamţul reia:

— Cealaltă scrisoare este de la domnul Flaminarin. Nu e lungă, o să v-o citesc. „*M-am dus la Alger*. Ani *văzu*, *i-o pe soţia ta*. *M-a Invitat la masă. În timp ce mâncam stând în faţa ei*, *m-am gândit că până la urmă al avut tot ce ţi-ai dorit*: *aventura şi gloria*, *reuşita şi fericirea*… *u*.

Vocea preotului nu-l mai deranjează. Întrevede direcţia în care trebuie să caute. De cum va descoperi cuvântul care înseamnă în acelaşi timp „vă mulţumesc” şi „vă cer iertare”, totul se va limpezi.

Şi dacă-i întrebat „mulţumesc cui?*, „iertare pentru ce?” n-o să mai aibă timp să explice. Nu-i nimic 5 va fi bine şi aşa. Un singur cuvânt, tot ce poate fac…

Vede clar deasupra lui pânza cortului, kaki, opacă. Cuvântul pe care-l căuta, iată-l. Deschide buzele să-l rostească pentru a se elibera’s sângele care s-a strâns în gură i se prelinge pe bărbie.

Preotul n-a văzut nimic. Continuă să citească scrisoarea lui Flaminarin în franceza lui şovăielnică: „*Soţia ta mi-a vorbit* despre *proiectele voastre de agricultură în Maroc*. *Dacă mă veţi accepta*, *voi pleca împreună cu voi*…”

Maiorul a intrat în cort. Se apropie de Saganne, îi ridică pleoapa cu degetul mare. Se întoarce spre preot t

— Nu vă mai obosiţi: nu mai poate auzi... Să puneţi trupul direct în greapă, nu mai am sicrie...

La 10 aprilie 1922, ziua aniversării bătăliei de la Essevăne, generalul Dubreuilh inaugurează la Infeleleh fortul Saganne. Opt metri pe opt, patru încăperi fără ferestre, este, abia dacă puţin renovată, clădirea pe care a construit-o Charles. Au înconjurat-o doar cu ziduri crenelate. Poarta ogivală dă spre podişul Tassili. Totul este din lut. Pe fronton, s-a bătut o placă de piatră gravată: FORTUL SAGANNE.

Această placă, aceste ziduri sunt singurele urme concrete ale trecerii lui Saganne's trupul său nu a fost repatriat în mijlocul burnuzuriler şi al uniformelor, în picioare lângă mama lui care-l ţine strâns de mână, un băieţel de şapte ani abia aşteaptă să se termine discursul generalului Nu-şi mai ia ochii de la cămila neagră cu picioare albe îngenuncheată la umbra unei cătine şi de la şaua de piele roşie care-i pusă alături, pe nisip.

Înaintea ceremoniei, un om înalt. eu Tain acoperită/ s-a apropiat de el j

— Cum te numeşti tu?

— Charles Saganne.

— Eu mă numesc Takarit. El bine, Saganne, uită ţ* la cămila şi şaua de-acolo sunt ale tale!

Lector: ANGELA CISM AŞ
Tehnoredactor ¡ ELENA DINULESCU
Bun de tipar ¡ 26.11.1938 Coli de tipar! 22

O. 416 – I.P. Informaţia.
Str. Brezoianu 23 – 25
BUCUREŞTI

Dans vioi. (\T.t.)